

BIZNES
i zarządzanie

PODRĘCZNIK • LICEUM I TECHNIKUM • ZAKRES PODSTAWOWY

WSiP

2

Autorka: **Ewa Kawczyńska-Kiełbasa**

Materiał edukacyjny przeznaczony dla liceum ogólnokształcącego i technikum.

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 2024

Wydanie I

ISBN 978-83-02-21931-3 (podręcznik w postaci elektronicznej – flipbook)
ISBN 978-83-02-21984-9 (podręcznik w postaci papierowej)

Autorzy studium przypadków biznesowych: **Warszawski Instytut Bankowości**

Opracowanie merytoryczne i redakcyjne: **zespół WSiP**
Konsultacje: **Krzysztof Waliszewski** (dział I), **Piotr Kur** (całość)
Opracowanie językowe: **Anna Rossa**, **Ewa Wojtyra**, **Jolanta Kucharska**
Redakcja techniczna: **Elżbieta Walczak**
Projekt okładki: **Fabryka Wyobraźni**
Projekt graficzny: **Dominik Krajewski**
Opracowanie graficzne: **Dominik Krajewski**
Fotoedycja: **Agata Bażyńska-Khan**
Skład i łamanie: **Ledor**

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
00-807 Warszawa, Aleje Jerozolimskie 96
KRS 0000595068
Infolinia: 801 220 555
www.wsip.pl
Druk i oprawa: Drukarnia Pozkal

Publikacja, którą nabyłaś / nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegała / przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

Szanujmy cudzą własność i prawo.
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

Spis treści

Dział I. Finanse osobiste

1. Pieniądz w gospodarce rynkowej 6
2. Dojrzałość finansowa. Postawy wobec pieniędzy 12
3. Instytucje rynku finansowego w Polsce 20
4. Funkcjonowanie gospodarstw domowych 33
5. Zarządzanie budżetem 41
6. Rodzaje podatków w Polsce 48
7. Rozliczanie PIT 54
8. Formy oszczędzania i inwestowania 67
9. Analiza oferty bankowej i pozabankowych instytucji pożyczkowych 83
10. Analiza umowy kredytu gotówkowego / pożyczki gotówkowej 98
11. Ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne. Emerytura 109
12. Ubezpieczenia osobowe i majątkowe 118
13. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie. Inwestowanie na giełdzie 124

PODSUMOWANIE. Dział I. 128

Dział II. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy

14. Planowanie ścieżki rozwoju zawodowego 146
15. Poszukiwanie pracy – selekcja i analiza ofert pracy 160
16. Poszukiwanie pracy – dokumenty aplikacyjne 166
17. Poszukiwanie pracy – rozmowa kwalifikacyjna. Autoprezentacja 181
18. Zatrudnienie a samozatrudnienie 191

PODSUMOWANIE. Dział II. 203

Dział III. Przedsiębiorstwo

19. Zarządzanie przedsiębiorstwem 214
20. Otoczenie własnego biznesu. Analiza SWOT 219
21. Wybrane źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa 226
22. Planowanie finansowe 233
23. Etyka w biznesie 240
24. Koncepcja własnego biznesu 250

PODSUMOWANIE. Dział III. 257

Załącznik 1. Studium przypadku biznesowego (ang. *business case study*)

Przypadek 1. Ścieżka kariery 267
Przypadek 2. Wybór oferty kredytowej 273
Przypadek 3. Spirala długów 277
Przypadek 4. Efektywne zarządzanie własnymi finansami 281

JAK KORZYSTAĆ Z PODRĘCZNIKA

ZAPAMIĘTAJ

Dojrzałości nie utożsamia się z wiekiem. Człowiek osiąga ją w różnym czasie...

wyróżnia ważne informacje

Ograniczona zdolność do czynności prawnych – to taka zdolność, którą mają osoby małoletnie po ukończeniu 13 lat, osoby...

objaśnia ważniejsze pojęcia

CIEKAWOSTKA

Współcześnie używany pieniądz w formie metalowych krążków należy nazywać bilonem, a nie monetami. Monety miały wartość metalu...

podaje interesujące informacje spoza podstawy programowej

PRZYKŁAD

Piotrek otrzymuje kieszonkowe w wysokości 200 zł miesięcznie. Uzgodnił z rodzicami, że z kieszonkowego będzie pokrywał swoje...

przybliża omawiane zagadnienia

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Wyjaśnij, jakie znaczenie mają dla ciebie pieniądze. Czy jesteś...

skłania ucznia do refleksji nad omawianymi zagadnieniami, sprawdza poziom zrozumienia materiału, inspiruje do pracy projektowej. ***Odpowiedzi należy zapisywać wyłącznie w zeszycie.***

PROJEKT

Jan jest studentem. Utrzymuje się samodzielnie. Jego miesięczne dochody to stypendium socjalne w wysokości...

uczy pracy projektowej i zespołowej; zwykle opracowanie projektu zajmuje więcej niż godzinę lekcyjną

Sprawdź swoje umiejętności

sprawdza stopień opanowania materiału po całym dziale

Dział I. FINANSE OSOBISTE

- Pieniądz w gospodarce rynkowej
- Dojrzałość finansowa
- Instytucje rynku finansowego
- Gospodarstwo domowe
- Zarządzanie budżetem
- Rodzaje podatków
- Rozliczanie PIT
- Formy oszczędzania i inwestowania
- Analiza oferty bankowej
- Analiza umowy kredytu / pożyczki
- Ubezpieczenia społeczne i zdrowotne
- Ubezpieczenia osobowe i majątkowe
- Giełda Papierów Wartościowych

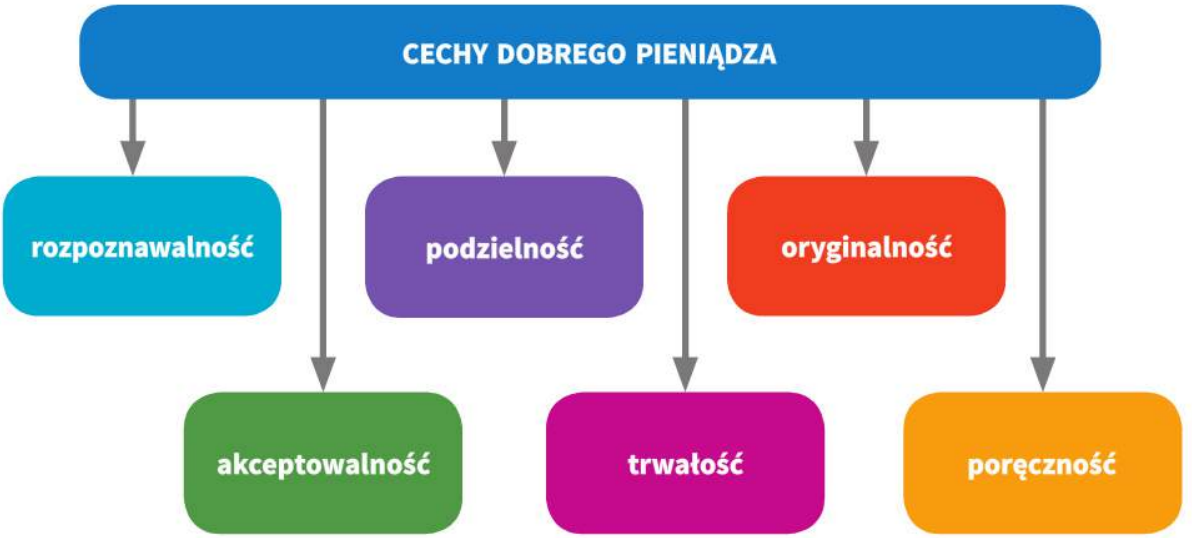
1 Pieniądz w gospodarce rynkowej

Dowiesz się

- jaki powinien być pieniądz
- jakie są funkcje pieniądza

Czym jest pieniądz?

Pieniądz jest prawnie akceptowanym i powszechnie stosowanym ekwiwalentem (zamiennikiem) towarów i usług, który wyraża ich wartość oraz wartość ich zasobów i strumieni.

Cechy dobrego pieniądza

Pieniądz powinien być:

- **rozpoznawalny** – jednoznacznie rozróżniany;
- **akceptowalny** pod względem prawnym oraz zwyczajowym;
- **podzielny** na mniejsze jednostki;
- **trwały** – nieulegający łatwo zniszczeniu, wytrzymały;
- **oryginalny** – trudny do podrobienia;
- **poręczny** – umożliwiający łatwe przenoszenie, transport i wymianę na rynku.

Funkcje pieniądza

- **Środek wymiany** – pieniądz jest powszechnie stosowany w transakcjach kupna-sprzedaży. Za otrzymane pieniądze sprzedawcy nabywają potrzebne im towary i usługi. Ekwiwalentność pieniądza pozwala na dokonywanie zakupów w dowolnym czasie i miejscu.
- **Miernik wartości** – pieniądz umożliwia określenie ceny towarów i usług, a więc wyraża ich wartość i jednocześnie określa ilość produktów, jaką można kupić za daną jednostkę pieniądza.

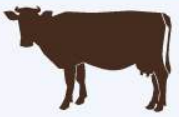
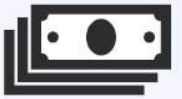
- **Środek płatniczy** – pieniądz umożliwia regulowanie zobowiązań, zaplanowanie terminu zakupów i zapłaty, a także uiszczanie należności niezwiązanych z zakupem, np. spłatę kredytu, zapłatę podatków.
- **Środek tezauryzacji (gromadzenia oszczędności)** – pieniądz może być gromadzony i przechowywany w formie oszczędności, a następnie wykorzystywany jako środek płatniczy.
- **Międzynarodowy środek płatniczy** – pieniądz jednego kraju może zostać uznany za środek płatniczy w innym kraju, np. dolar amerykański, lub może być wspólną walutą w kilku czy kilkunastu krajach, np. euro.

Aby pieniądz mógł pełnić swoje funkcje, musi cieszyć się zaufaniem społecznym – jest to tzw. **pieniądz fiducjarny**[1]. Zaufanie to jest powiązane ze stabilnością pieniądza, czyli niską inflacją oraz emisją pieniądza przez bank centralny, a także z nadzorem tej instytucji nad jego obiegiem.

Za stabilny poziom cen w Polsce, do którego powinien dążyć NBP, uważa się inflację na poziomie 2,5 % z odchyleniem o 1 punkt procentowy, czyli optymalny przedział to inflacja między 1,5 a 3,5 %. Nadmierna inflacja zmniejsza siłę nabywczą pieniądza i podważa zaufanie społeczne do niego oraz prowadzi do realnego spadku wartości oszczędności i dochodów osobistych.

Formy pieniądza

Ewolucja ukształtowała **formy pieniądza** – od pieniądza naturalnego w gospodarce towarowej do pieniądza bezgotówkowego będącego zapisem wirtualnym.

Pieniądz naturalny	Kruszec	Pieniądz kruszcowy	Pieniądz papierowy	Pieniądz bezgotówkowy
				
W gospodarce towarowej dominowała **wymiana barterowa** – bezpośrednia wymiana towaru za towar. Wymieniane były dobra użytkowe, np. zboże, bydło, sól, skóry, tkaniny, przyprawy.	Wymiana towarów była trudna, dlatego zaczęto posługiwać się innym środkiem wymiany – **metalami**: złotem, srebrem, mosiądzem, brązem, żelazem.	W celu oszacowania wartości kawałka metalu i przeciwdziałania fałszowaniu metali zaczęto wybijać na nich pieczęcie. W ten sposób powstały **monety**.	Monety zazwyczaj były ciężkie i duże. Kiedy powstały banki, monety zaczęto składać w depozytach, które bank potwierdzał dokumentem, tzw. notą bankową. Złożone monety wydawano osobom mającym konkretne noty bankowe.	Rozwój technologii doprowadził do jeszcze wygodniejszej formy pieniądza – **pieniądza bezgotówkowego** będącego elektronicznym zapisem na rachunkach bankowych posiadaczy tych rachunków.

[1] Pieniądz fiducjarny to pieniądz, który sam w sobie nie ma własnej wartości. Wartość nadają mu regulacje prawne.

Pieniądz naturalny	Kruszec	Pieniądz kruszcowy	Pieniądz papierowy	Pieniądz bezgotówkowy
		Były one wytworzone z określonego metalu, miały ustaloną wagę i wartość.	Posiadacze not bankowych mogli je przekazać innym osobom. Operacje te zapoczątkowały wprowadzenie **pieniądza papierowego**, czyli banknotów i bilonu.	

CIEKAWOSTKA

Współcześnie używany pieniądz w formie metalowych krążków należy nazywać bilonem, a nie monetami. Monety miały wartość metalu, z którego zostały wykonane.

Monety rzymskie – pieczęcie w złocie i srebrze

Bilon – pieniądz zdawkowy – o jego wartości decyduje nominał, a nie metal, z którego został wykonany

Współczesne formy pieniądza:

- **gotówkowy** – emitowany przez bank centralny kraju i będący w posiadaniu podmiotów gospodarki rynkowej (gospodarstw domowych, przedsiębiorstw, państwa);

Formy pieniądza gotówkowego

- **bezgotówkowy** – stanowiący elektroniczny zapis na rachunkach bankowych, np. rozliczeniowych, depozytowych i kredytowych;

ZAPAMIĘTAJ

Karty płatnicze i kredytowe nie są pieniądzem bezgotówkowym. Umożliwiają jedynie dostęp do pieniędzy zgromadzonych na rachunkach bankowych, np. przez wypłatę z bankomatów.

- **kryptowaluta** – rodzaj waluty cyfrowej działającej na zasadzie kryptografii; obecnie przeprowadzanie transakcji za pomocą kryptowalut oraz obrót kryptowalutami nie są prawnie uregulowane przez rządy państw ani instytucje finansowe, ale w większości państw nie są zabronione. Najczęściej stosowaną kryptowalutą jest bitcoin.

Kryptografia (gr. *kryptos* 'ukryty' i *grapho* 'pisać, rysować') – gałąź wiedzy o tworzeniu szyfrów, która skupia się na zabezpieczeniu przekazywanych informacji przed niepowołanym dostępem.

CIEKAWOSTKA

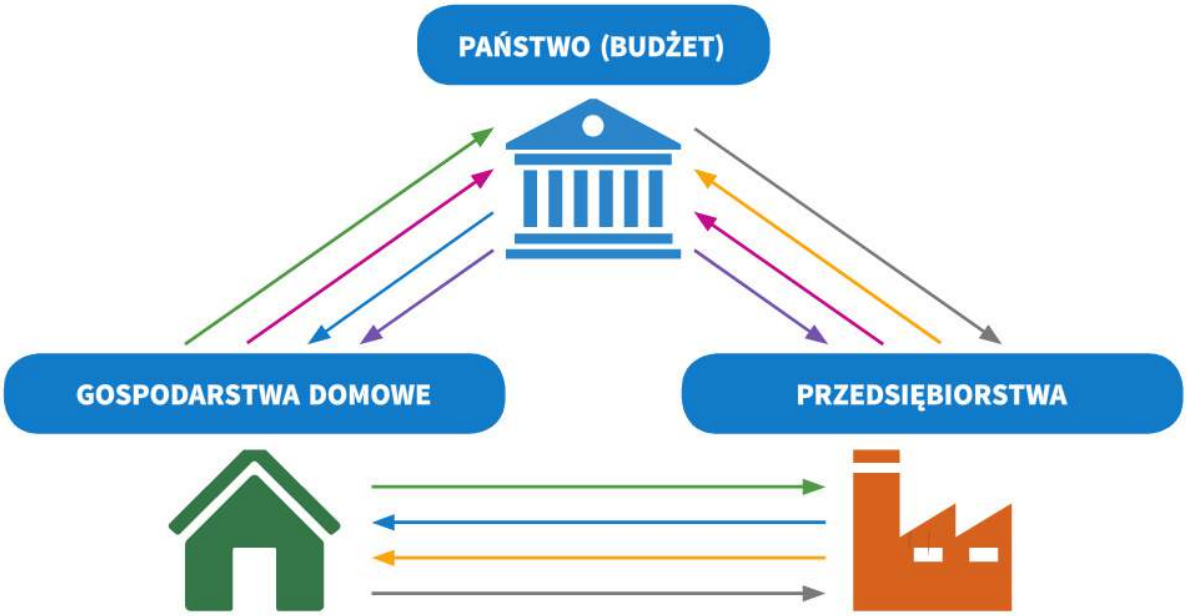
Handlu bitcoinem zakazały niektóre kraje Bliskiego Wschodu i północnej Afryki: Algieria, Arabia Saudyjska, Egipt, Irak, Iran, Jordania, Maroko, Tunezja i Turcja. W Salwadorze bitcoin jest oficjalnym środkiem płatniczym.

Obieg pieniądza w gospodarce

Proces przemieszczania się pieniądza między różnymi podmiotami, np. przedsiębiorstwem, gospodarstwem domowym, bankiem, budżetem, nazywamy **obiegiem pieniądza**. W obiegu okrężnym strumień pieniądza płynie w przeciwnym kierunku niż strumień dóbr i usług.

Każda transakcja jest elementem obiegu pieniądza i oddziałuje na inne podmioty gospodarcze

Objaśnienia:

1. → Gospodarstwa domowe świadczą pracę.
2. → Gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa płacą podatki i cła oraz regulują inne obciążenia budżetowe (tzw. daniny społeczne).
3. → Budżet wypłaca świadczenia (emerytury, renty, zasiłki – tzw. transfery społeczne) oraz wynagrodzenia, przedsiębiorstwa wypłacają wynagrodzenia.
4. → Państwo dostarcza dóbr i usług publicznych w zakresie np. ochrony zdrowia, edukacji, bezpieczeństwa, kultury oraz dofinansowania w formie dotacji i subwencji.
5. → Przedsiębiorstwa dostarczają dóbr i usług na potrzeby gospodarstw domowych oraz gospodarki komunalnej.
6. → Zapłata za zakupione dobra i usługi.

Obieg pieniądza w gospodarce

PRZYKŁAD

Paulina pracuje w urzędzie miasta. Niewielką część swojego wynagrodzenia wydała na tort bezowy. Właścicielka cukierni przeznacza przychód za sprzedany tort na wynagrodzenie cukiernika, zakup surowców i materiałów do wypieku, pokrycie kosztów działania cukierni, zapłatę podatku oraz marżę dla siebie.

Podatek zapłacony przez właścicielkę cukierni umożliwia państwu dostarczenie społeczeństwu dóbr i usług wynikających z zadań państwa. Między innymi z tych środków Paulina otrzymuje wynagrodzenie za swoją pracę.

Każdy z wcześniej wymienionych uczestników rynku (właścicielka cukierni, cukiernik, sprzedawcy surowców, dostawcy energii elektrycznej, usług komunalnych, bankowych i innych niezbędnych do funkcjonowania cukierni) z otrzymanych ze sprzedaży pieniędzy zapewnia sobie zysk, odprowadza podatki, nabywa produkty do dalszego działania.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Wyjaśnij, co to jest pieniądz elektroniczny.
2. Scharakteryzuj wybraną formę pieniądza.
3. Wybierz trzy cechy, które powinien mieć pieniądz, i omów je na przykładach.

PROJEKT

Dobierzcie się w pary. Narysujcie w zeszycie i zaprezentujcie obieg pieniądza w opisanych przypadkach.

a. Jerzy jest lekarzem zatrudnionym w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej. Część otrzymanego wynagrodzenia przeznaczył na zakup roweru.
b. Dominika prowadzi duży sklep spożywczo-chemiczny. W celu zwiększenia szybkości obsługi klientów część zysku przeznaczyła na utworzenie dodatkowego stanowiska kasowego. Zatrudniła również kolejnego sprzedawcę.
c. Emeryci Zofia i Wiktor są właścicielami domu jednorodzinnego. Postanowili wymienić dotychczasowe ogrzewanie węglowe na instalację fotowoltaiczną. Wystąpili do Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej o dofinansowanie tej modernizacji.

2 Dojrzałość finansowa. Postawy wobec pieniędzy

Dowiesz się

- czym jest dojrzałość finansowa
- jak ocenić swoją dojrzałość finansową
- jakie są typy postaw wobec pieniędzy

Co to jest dojrzałość finansowa?

Dojrzałość człowieka to stan, na który mają wpływ m.in. nabywane doświadczenia, samorozwój (wiedza, umiejętności) i relacje z innymi. Osoba dojrzała jest odpowiedzialna, ma świadomość ograniczeń i zagrożeń, dba o siebie i swoich bliskich, zapewnia poczucie bezpieczeństwa, potrafi wyciągać wnioski, ponosić konsekwencje swoich działań i zaniechań, przestrzega norm, jest wierna swoim wartościom i przekonaniom oraz wie, czego nie może zaakceptować.

Podstawowe elementy dojrzałości

! ZAPAMIĘTAJ

Dojrzałości nie utożsamia się z wiekiem. Człowiek osiąga ją w różnym czasie, pod wpływem różnych bodźców i okoliczności.

Cechy osoby dojrzałej

Jednym z rodzajów dojrzałości jest **dojrzałość finansowa**, czyli umiejętność podejmowania decyzji finansowych z uwzględnieniem ryzyka.

Dojrzałość finansowa przejawia się:

- rozsądnym zarządzaniem wydatkami;
- terminowym spłacaniem kredytów i pożyczek;
- zabezpieczaniem przyszłości własnej i najbliższych w razie utraty pracy, wypadku lub choroby;
- systematycznym zdobywaniem wiedzy na temat finansów;
- posiadaniem świadomości ekonomicznej w zakresie czynników wpływających np. na wzrost rat kredytowych;
- umiejętnością oszczędzania i inwestowania nadwyżek finansowych;
- edukowaniem dzieci w zakresie finansów.

Przejawy dojrzałości finansowej

PRZYKŁAD

Piotrek otrzymuje kieszonkowe w wysokości 200 zł miesięcznie. Uzgodnił z rodzicami, że będzie pokrywał swoje wydatki, np. doładowania telefonu, wyjścia do kina, posiłków poza domem i zakupów przekąsek w sklepiku szkolnym. Aby zachęcić syna do oszczędzania, rodzice obiecali, że na koniec każdego miesiąca dołożą mu 50 % zaoszczędzonej kwoty kieszonkowego. Ich deklaracja skłoniła Piotrka do planowania wydatków i przestrzegania dyscypliny finansowej.

Ograniczona zdolność do czynności prawnych – to taka zdolność, którą mają osoby małoletnie po ukończeniu 13 lat, osoby częściowo ubezwłasnowolnione oraz te, dla których ustanowiono doradcę tymczasowego w postępowaniu o ubezwłasnowolnienie.

Osoba małoletnia – osoba, która nie ukończyła 18 lat (wyjątek stanowi kobieta, która po ukończeniu 16 lat za zgodą sądu zawarła związek małżeński – wtedy od dnia ślubu jest uważana za osobę pełnoletnią).

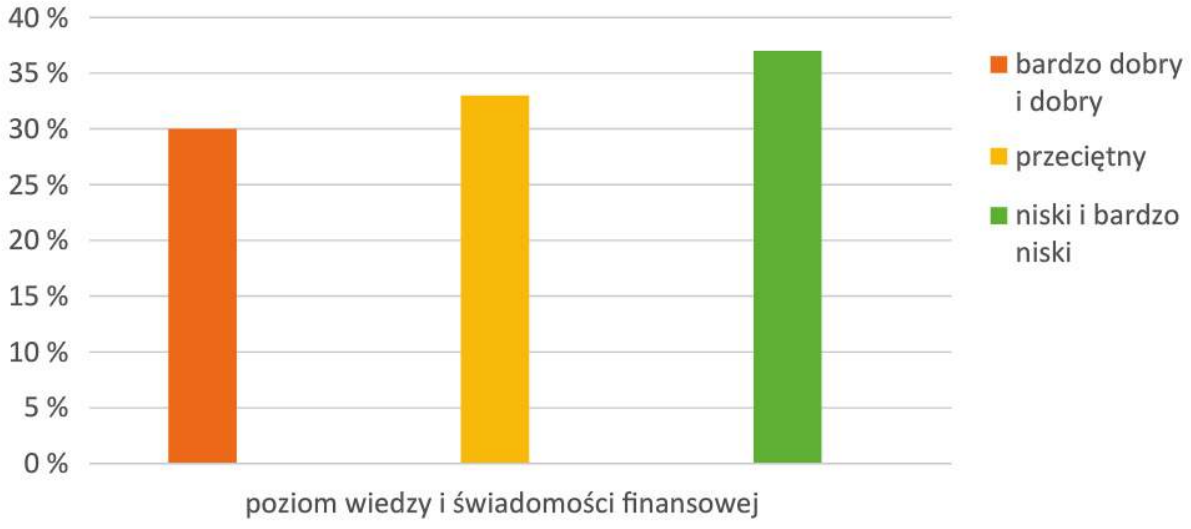
Ubezwłasnowolnienie – częściowe lub całkowite ograniczenie zdolności do wykonywania czynności prawnych.

Zdolność do czynności prawnych – zdolność do dokonywania we własnym imieniu czynności prawnych, np. zawierania umów, składania oświadczeń.

Zgodnie z przepisami *Kodeksu cywilnego* osoba małoletnia, która ukończyła 13 lat, posiada ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Może np. za zgodą rodziców lub opiekunów prawnych rozporządzać majątkiem i zaciągać zobowiązania, m.in. samodzielnie robić zakupy, a także – pod nadzorem rodzica lub opiekuna prawnego – założyć rachunek bankowy.

Poziom dojrzałości finansowej

Poziom dojrzałości finansowej w dużej mierze zależy od posiadanej wiedzy o finansach. Polacy coraz bardziej interesują się zagadnieniami ekonomiczno-finansowymi. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że około 30 % Polaków uważa, że ich zasób wiedzy dotyczący zarządzania finansami jest na poziomie bardzo dobrym i dobrym, około 33 % – na poziomie przeciętnym, około 37 % – na poziomie niskim i bardzo niskim.

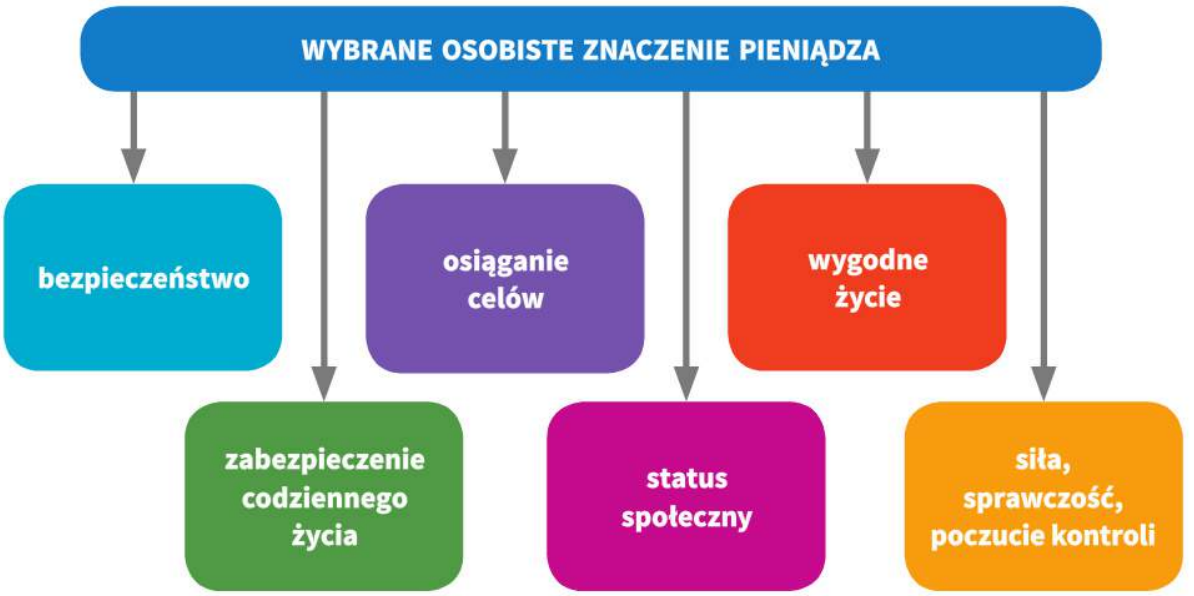
Samoocena poziomu wiedzy i świadomości finansowej[1]

Społeczne znaczenie pieniądza

Obok znaczenia ekonomicznego pieniądze mają także wartość psychologiczną i emocjonalną. Ich znaczenie każdy odbiera w indywidualny sposób, który jest uzależniony m.in. od osobowości, czynników kulturowych, sposobu zdobywania pieniędzy, skłonności do ryzyka,

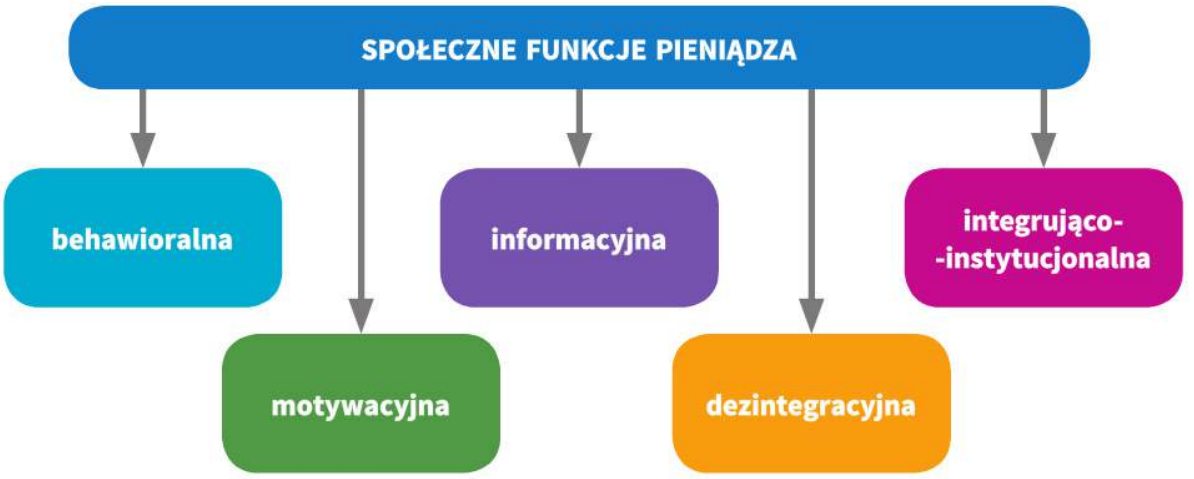
[1] Raport dotyczący badania *Poziom wiedzy finansowej Polaków w 2022 r.* przeprowadzonego na zlecenie Fundacji Warszawski Instytut Bankowości i Fundacji Giełdy Papierów Wartościowych.

przywiązywania wagi do posiadania pieniędzy i poziomu aktywności w obrocie posiadanymi pieniędzmi. Z punktu widzenia społecznego pieniądze mogą być narzędziem tworzenia więzi i relacji interpersonalnych.

Wybrane osobiste znaczenie pieniądza

Społeczne funkcje pieniądza[2]

Społeczne funkcje pieniądza

Behawioralna (zachowawcza) – pieniądz znacząco wpływa na ludzkie zachowania. Kształtuje potrzeby i jest narzędziem ich zaspokajania. Wpływa na styl życia. Może wyzwalać zarówno pozytywne, jak i negatywne zachowania, np. skłonność do działań prospołecznych, filantropijnych, ale także chciwość i skąpstwo.

[2] Felicjan Bylok, Jan Sikora, Bożenna Sztumska, *Wybrane aspekty socjologii rynku*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2001.

Behawioryzm – obserwacja zachowań ludzi i ich reakcji na bodźce zewnętrzne płynące z otoczenia. Wnioski z obserwacji są podstawą do kształtowania zachowań akceptowalnych i eliminowania nieakceptowalnych, np. agresji, uzależnień, zachowań przestępczych.

Filantropia – społecznictwo, udzielanie pomocy materialnej osobom potrzebującym.

Struktura społeczna – poszczególne rodzaje grup społecznych połączone więziami i relacjami, np. rodzina, rówieśnicy w szkole, grupy zawodowe, społeczność lokalna.

Motywacyjna – pieniądze motywują do podejmowania działań, także nieakceptowanych społecznie. Powszechnym działaniem uznawanym przez społeczeństwo jest poszukiwanie pracy za odpowiednim wynagrodzeniem. Sami pracodawcy wykorzystują funkcję motywacyjną pieniądza i np. uzależniają wynagrodzenie od wyników pracy (akord i prowizje od obrotu) oraz wprowadzają motywacyjne składniki wynagrodzenia, np. premie i nagrody. Aby zdobyć pieniądze, ludzie podejmują również działania sprzeczne z prawem, np. ulegają korupcji, zajmują się obrotem towarami nielegalnymi, wprowadzają w obieg fałszywe pieniądze.

Pieniądz może motywować do zdobywania wyższych kwalifikacji, by w przyszłości móc więcej zarabiać

Informacyjna (komunikacyjna) – przepływ i sprawny obieg pieniądza jest źródłem informacji o kondycji finansowo-ekonomicznej państwa. O poziomie społeczno-ekonomicznym świadczą m.in. technologia wytwarzania i wygląd pieniądza, proporcje posługiwania się w gospodarstwach domowych pieniądzem gotówkowym i bezgotówkowym oraz poziom stosowanych technologii w posługiwaniu się pieniądzem bezgotówkowym.

Dezintegracyjna – pieniądze mogą być powodem rozpadu dotychczasowych struktur społecznych i powstawania nowych. Podkreślają różnice między grupami społecznymi i dzielą ludzi. Zasób pieniędzy często ma związek z posiadaniem wpływów i władzy. Z kolei brak pieniędzy i nadmierne dążenie do budowania wysokiej pozycji społecznej mogą powodować wzrost przestępczości.

Integrująco-instytucjonalna – pieniądz wpływa na kształtowanie się stosunków między ludźmi, które są podstawą tworzenia instytucji społeczno-finansowych, np. giełd, banków, towarzystw ubezpieczeniowych, ubezpieczeń społecznych i organizacji pozarządowych.

Postawy wobec pieniędzy

W gospodarce rynkowej wszyscy posługują się tymi samymi pieniędzmi, ale nie wszyscy tak samo je traktują.

Postawy wobec pieniędzy można rozumieć jako pozytywne lub negatywne indywidualne nastawienie do pieniędzy, emocjonalne reakcje i skłonność do określonego zachowania związanego z pieniędzmi.

Typologia postaw wobec pieniędzy wg Agaty Gąsiorowskiej[3]

Niespokojny wielbiciel
• Pieniądze utożsamia z władzą, szacunkiem, siłą. • Odczuwa niepokój w związku z utratą pieniędzy, nie ma skłonności do ryzyka. • Dba o niezależność, nie lubi zaciągać zobowiązań. • Ma skłonność do podejmowania różnych działań, aby zdobyć pieniądze (tzw. łapanie okazji) • Efektywnie zarządza czasem. • Ostrożnie zarządza pieniędzmi, planuje, na bieżąco kontroluje ich ilość.
Negujący znaczenie pieniędzy
• Rzadko rywalizuje i nie dba o sukcesy. • Nie interesuje się nowymi doświadczeniami. • Osiąga niskie dochody lub pozostaje na czyimś utrzymaniu. • Zaspokaja tylko podstawowe potrzeby. • Żyje z dnia na dzień, nie planuje przyszłości. • Ma niskie poczucie bezpieczeństwa. • Uważa, że pieniądze nie są miarą żadnych wartości.
Refleksyjny zarządca
• Kontroluje swoje finanse. • Efektywnie zarządza posiadanymi pieniędzmi (oszczędza i inwestuje). • Planuje, stawia cele i konsekwentnie je osiąga. • Charakteryzuje się wrażliwością, otwartością, sumiennością, łatwością w dostosowywaniu się do potrzeb innych. • Traktuje pieniądze jako środek do osiągania celów, a nie jako cel. • Uważa, że pieniądze nie świadczą o sukcesie.

[3] Agata Gąsiorowska, *Różnice indywidualne jako determinanty postaw wobec pieniędzy*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2008.

Niezaangażowany hedonista

- Nie dokonuje porównań i nie rywalizuje w kontekście zasobności portfela.
- Rzadko sprawdza stan swoich finansów.
- Łatwo wydaje pieniądze na zaspokojenie swoich potrzeb.
- Zaciąga zobowiązania.
- Najchętniej posługuje się pieniądzem bezgotówkowym.
- Zwykle osiąga wysokie dochody i może sobie pozwolić na beztroskie podejście do pieniędzy.

Czynniki wpływające na postawy wobec pieniędzy

Czynniki wpływające na postawy wobec pieniędzy

Postawy wobec pieniędzy zależą od czynników:

- ekonomiczno-demograficznych, np. dochodu, wykształcenia, wieku, płci, miejsca zamieszkania, zatrudnienia i sposobu osiągania dochodu;
- społeczno-kulturowych, np. postępu cywilizacyjnego, stylu życia, etyki, religii, tradycji, poglądów politycznych;
- cech indywidualnych (osobistych), np. aktywnej lub biernej postawy życiowej, tendencji do poszukiwania możliwości rozwoju, skłonności do ryzyka lub ostrożności, zaangażowania, stabilności emocjonalnej, beztroski, odpowiedzialności, łatwości podejmowania decyzji.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Jak oceniasz poziom swojej dojrzałości finansowej? Ocenę uzasadnij, podając odpowiednie przykłady ze swojego życia. Możesz spróbować ocenić swoją dojrzałość w skali szkolnej od 1 do 6.
2. Napisz, skąd czerpiesz wiedzę o finansach.
3. Wyjaśnij, jakie znaczenie mają dla ciebie pieniądze. Czy takie znaczenie pieniądza w twoim życiu cię satysfakcjonuje? Odpowiedź uzasadnij.
4. Przeanalizuj typy postaw wobec pieniędzy i wskaż, jaką postawę reprezentujesz. Odpowiedź uzasadnij.

PROJEKT 1.

W kilkuosobowych zespołach opracujcie listę umiejętności, które powinna mieć osoba dojrzała finansowo. Następnie porównajcie waszą listę z tym, co przygotowały inne zespoły. W razie potrzeby uzupełnijcie listę.

PROJEKT 2.

W parach napiszcie zakończenie zdania *Pieniądze szczęścia nie dają, ale…* Przygotujcie i spiszcie argumenty, by obronić w ewentualnej dyskusji wasz pomysł na dokończenie tego zdania.

PROJEKT 3.

Dobierzcie się w kilkuosobowe zespoły. Na dużej kartce opracujcie mapę myśli – słów kojarzących się wam z pojęciem pieniądza. Porównajcie wyniki swojej pracy z efektami pracy innych zespołów i uzupełnijcie wasze mapy myśli o skojarzenia koleżanek i kolegów.

3 Instytucje rynku finansowego w Polsce

Dowiesz się

- **jakie są instytucje rynku finansowego**
- **jakie funkcje pełnią poszczególne instytucje rynku finansowego**

Aktywa finansowe – środki pieniężne i ich ekwiwalenty, takie jak czeki, weksle oraz obligacje, akcje, dewizy i inne instrumenty finansowe.

Asymilacja akcji – połączenie akcji starej emisji z akcjami nowej emisji tej samej spółki. Akcje muszą być zarejestrowane w Krajowym Depozycie Papierów Wartościowych.

Rynek finansowy jest przestrzenią, gdzie zawiera się transakcje zakupu i sprzedaży aktywów finansowych. Tworzą go uczestnicy, do których zaliczamy **podmioty potrzebujące kapitału** (tzw. podmioty deficytowe), **podmioty oferujące kapitał** (tzw. podmioty nadwyżkowe) oraz **podmioty pośredniczące w transakcjach finansowych** (tzw. pośrednicy finansowi).

Instytucje rynku finansowego można klasyfikować w różny sposób, m.in. w zależności od tego, jaką pełnią funkcję.

Depozyt – przedmioty lub pieniądze oddane na przechowanie na podstawie umowy. Może mieć charakter odpłatny. **Przechowawca (depozytariusz)** zobowiązuje się do przechowania powierzonej rzeczy, która nie może być w tym czasie używana i musi być zwrócona w niepogorszonym stanie. **Składający (deponent)** jest zobowiązany do wypłaty wynagrodzenia depozytariuszowi (o ile tak stanowi umowa). Przykładem depozytu są lokaty bankowe, rzeczy ruchome, papiery wartościowe.

Dewizy – należności, papiery wartościowe, weksle, czeki i inne dokumenty płatnicze wystawione w walutach obcych.

Faktoring – polega na wykupie wierzytelności z odroczonym terminem płatności. Faktor odkupuje od przedsiębiorcy, będącego wierzycielem, jego faktury i wypłaca mu 70–90 % ich wartości. Pozostałą część – 30–10 % wartości faktur – wypłaca po uregulowaniu należności przez dłużnika. Faktor za pośrednictwo finansowe pobiera prowizję. Usługi faktoringu świadczą m.in. banki i inne instytucje finansowe.

Forfaiting – wykup terminowych wierzytelności w obrocie zagranicznym. Usługa forfaitingowa jest zawsze jednorazowa (dotyczy tylko jednej wierzytelności). Z forfaitingu korzystają firmy eksportujące (jako wierzyciele). Eksporter występuje do banku o usługę forfaitingu. Bank wykupuje wierzytelność przed terminem płatności.

Gwarancja bankowa – umowa pomiędzy bankiem a podmiotem, która powoduje, że w przypadku niewypłacalności podmiotu jego zobowiązania wobec kontrahentów przejmuje bank.

Konwersja akcji – zamiana akcji na okaziciela na akcje imienne lub odwrotnie.

Leasing – alternatywna do kredytu forma finansowania. Na podstawie umowy leasingu finansujący (leasingodawca) przekazuje korzystającemu (leasingobiorcy) rzecz oznaczoną w umowie. Korzystający za użytkowanie przyjętej rzeczy wypłaca finansującemu wynagrodzenie w uzgodnionych ratach.

System finansowy – mechanizm powiązań i zasad działania między instytucjami, rynkami i instrumentami finansowymi.

Klasyfikacja instytucji rynku finansowego

Główne nadzorujące i wspierające	
instytucje	**charakterystyka / zadania**
KNF Komisja Nadzoru Finansowego KNF	Celem KNF jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku finansowego, jego stabilności, bezpieczeństwa, przejrzystości, zaufania do rynku finansowego, a także ochrony interesów uczestników tego rynku, również przez rzetelną informację dotyczącą jego funkcjonowania. **Do głównych zadań KNF należy:** • nadzorowanie sektora bankowego, kas spółdzielczych, sektora emerytalnego i ubezpieczeniowego, rynku kapitałowego, instytucji płatniczych i pieniądza elektronicznego, biur usług płatniczych, agencji ratingowych, pośredników kredytów hipotecznych, instytucji pożyczkowych; • wydawanie zezwoleń na prowadzenie banków, spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, krajowych instytucji płatniczych, zakładów ubezpieczeń i reasekuracji, otwartych funduszów emerytalnych i funduszów inwestycyjnych, działalności maklerskiej; • wspieranie rozwoju rynku finansowego, jego konkurencyjności i innowacyjności; • podejmowanie działań edukacyjnych i informacyjnych w zakresie funkcjonowania rynku finansowego – publikowanie ostrzeżeń i komunikatów; • współtworzenie projektów aktów prawnych w zakresie nadzoru nad rynkiem finansowym; • stwarzanie możliwości polubownego rozstrzygania sporów między uczestnikami rynku finansowego; • współpraca z Polską Agencją Nadzoru Audytowego – udzielanie informacji i wyjaśnień, przekazywanie dokumentacji w związku z monitorowaniem rynku finansowego[1].

[1] Na podstawie *Ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym* (t.j. DzU z 2023 r., poz. 753).

instytucje	charakterystyka / zadania
NBP Narodowy Bank Polski	• NBP jest konstytucyjnym organem władzy publicznej oraz bankiem centralnym Rzeczypospolitej Polskiej. • Organami NBP są: Prezes NBP, Rada Polityki Pieniężnej, Zarząd NBP. • Podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen przy jednoczesnym wspieraniu polityki gospodarczej rządu, o ile nie ogranicza to podstawowego celu NBP. • NBP przysługuje wyłączne prawo emitowania znaków pieniężnych Rzeczypospolitej Polskiej. **Pozostałe zadania NBP to:** • organizowanie rozliczeń pieniężnych; • prowadzenie gospodarki rezerwami dewizowymi; • prowadzenie działalności dewizowej; • prowadzenie bankowej obsługi budżetu państwa i instytucji państwowych; • regulowanie płynności banków oraz ich refinansowanie; • kształtowanie warunków rozwoju i stabilności systemu bankowego; • opracowywanie statystyki pieniężnej i bankowej, bilansu płatniczego oraz międzynarodowej pozycji inwestycyjnej[2].
BFG Bankowy Fundusz Gwarancyjny	Celem działalności BFG jest zapewnienie stabilności krajowego systemu finansowego, w szczególności podejmowanie działań umożliwiających funkcjonowanie obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów oraz prowadzenie przymusowej restrukturyzacji. **Zadania BFG:** • gwarantowanie depozytów złożonych w bankach komercyjnych, bankach spółdzielczych, SKOK-ach, oddziałach banków zagranicznych, bankach w upadłości – **wysokość gwarancji jest równowartością w złotych 100 000 euro** na osobę; • dokonywanie wypłaty środków gwarantowanych deponentom – **w terminie 7 dni** od spełnienia warunków gwarancji; • przeprowadzanie przymusowej restrukturyzacji – dotyczy banków zagrożonych upadłością, które są przejmowane przez inne banki; • prowadzenie działań na rzecz stabilności systemu finansowego w kraju; • prowadzenie działalności wydawniczej, informacyjnej, promocyjnej i edukacyjnej[3].

[2] Na podstawie *Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim* (t.j. DzU z 2022 r., poz. 2025).

[3] Na podstawie *Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji* (t.j. DzU z 2022 r., poz. 2253).

instytucje	charakterystyka / zadania
BIK Biuro Informacji Kredytowej	• BIK jest przedsiębiorstwem założonym przez Związek Banków Polskich, a jego zadanie polega na gromadzeniu i udostępnianiu danych dotyczących historii kredytowych kredytobiorców. • Biuro pomaga bankom i instytucjom finansowym w weryfikacji i ocenie zdolności kredytowej potencjalnych kredytobiorców. • BIK ma wpływ na utrzymanie stabilności sektora bankowego – banki mogą prawidłowo zarządzać ryzykiem kredytowym. Dane wprowadzone do BIK są przechowywane w sposób trwały. Opóźnienie w spłacie kredytu powyżej 60 dni skutkuje negatywnym wpisem do BIK.
Pośredniczące i organizujące	
instytucje	**charakterystyka / zadania**
GPW Giełda Papierów Wartościowych	**Giełda Papierów Wartościowych** została utworzona w 1991 r. W roku 2010 została przekształcona w spółkę akcyjną i funkcjonuje jako **Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie SA**. Jest podmiotem organizującym obrót instrumentami finansowymi i pośredniczy w tym obrocie. Wszystkie transakcje są prowadzone w sposób elektroniczny, a więc inwestorzy są zobowiązani do posiadania rachunków inwestycyjnego i bankowego. GPW prowadzi obrót na rynku głównym oraz w zakresie: • alternatywnego systemu NewConnect przeznaczonego dla małych i średnich przedsiębiorstw; • Catalyst, który zajmuje się obrotem dłużnymi instrumentami finansowymi – obligacjami skarbowymi, korporacyjnymi, komunalnymi i spółdzielczymi – oraz obrotem listami zastawnymi[4]; • BondSpot SA, która jest spółką zależną GPW i organizuje pozagiełdowy obrót papierami wartościowymi.
KDPW Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych SA	KDPW jest odpowiedzialny za: • prowadzenie rozrachunku transakcji zawieranych na rynku regulowanym oraz w ramach ASO (alternatywnych systemów obrotu); • prowadzenie centralnego depozytu papierów wartościowych; • świadczenie usług emitentom, m.in. pośredniczenie w wypłacie dywidendy dla akcjonariuszy, asymilację, zamianę, konwersję i podział akcji, realizację prawa poboru;

[4] List zastawny – papier wartościowy, który jest zobowiązaniem banku do wykupu listu i wypłaty odsetek.

instytucje	charakterystyka / zadania
	• wykonywanie zadań związanych z administrowaniem **Funduszem Gwarancyjnym**; • prowadzenie systemu rekompensat i zarządzanie nim; • sprawowanie nadzoru nad zgodnością wielkości emisji z liczbą papierów wartościowych znajdujących się w obrocie; • w ramach usługi **Repozytorium Transakcji** – gromadzenie danych o transakcjach na rynku pochodnych i o transakcjach finansowanych z użyciem papierów wartościowych; • w ramach usługi ARM – przekazywanie do organu nadzoru informacji o szczegółach transakcji; • w ramach agencji numerującej – nadawanie papierom wartościowym i podmiotom prawnym unikalnych kodów identyfikujących[5].
TFI Towarzystwa Funduszy Inwestycyjnych	**TFI** to instytucje finansowe, które tworzą fundusze inwestycyjne i zarządzają środkami inwestycyjnymi powierzonymi przez inwestorów indywidualnych. Muszą posiadać zezwolenie Komisji Nadzoru Finansowego. Celem TFI jest organizowanie obrotu i zarządzanie funduszami inwestycyjnymi klientów w taki sposób, aby zainwestowany kapitał przyniósł jak największe korzyści, a ryzyko jego utraty było jak najmniejsze.
PTE Powszechne Towarzystwo Emerytalne	**PTE** działa na podstawie zezwolenia KNF. Jest organem funduszu emerytalnego. Przedmiotem działalności jest tworzenie tych funduszy i zarządzanie nimi oraz ich nadzorowanie i reprezentowanie wobec osób trzecich. PTE tworzy tylko jeden fundusz i nim zarządza.
Bezpośrednio świadczące usługi finansowe	
instytucje	**charakterystyka / zadania**
Domy maklerskie	**Dom maklerski** to instytucja finansowa działająca na terenie RP na podstawie zezwolenia KNF. Każdy dom maklerski musi należeć do programu rekompensat administrowanego przez KDPW. **Działalność domów maklerskich obejmuje:** • oferowanie papierów wartościowych na rynku pierwotnym; • przeprowadzanie na zlecenie inwestorów transakcji kupna-sprzedaży papierów wartościowych; • zarządzanie na zlecenie inwestora jego portfelem papierów wartościowych; • doradztwo inwestycyjne; • prowadzenie rachunków inwestycyjnych; • pośrednictwo w obrocie papierami wartościowymi na rynkach zagranicznych.

[5] www.kdpw.pl/pl/grupa-kdpw.html (dostęp: 10.10.2023).

instytucje	charakterystyka / zadania
	Domy maklerskie muszą być zorganizowane w formie spółek kapitałowych lub osobowych. Nie mogą być prowadzone w formie jednoosobowej działalności gospodarczej.
Bank państwowy BGK BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO	**Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK)** to bank nastawiony na realizację programów rządowych i samorządowych. **Zadania:** • rozwój systemów poręczeń i gwarancji; • realizacja programów społecznych, gospodarczych; • sprzyjanie wzrostowi gospodarczemu; • dystrybucja środków unijnych. Należy w całości do Skarbu Państwa.
Banki komercyjne	**Banki komercyjne** są samodzielnymi przedsiębiorstwami prywatnymi oferującymi różne usługi i produkty finansowe klientom indywidualnym, instytucjom i przedsiębiorcom. Zajmują się m.in.: • prowadzeniem rachunków bankowych dostosowanych do potrzeb klientów; • obsługą rozliczeń pieniężnych ludności i przedsiębiorców w obrotach krajowym i zagranicznym; • udzielaniem kredytów dopasowanych do celu, potrzeb i możliwości spłaty, np. hipotecznych, inwestycyjnych, obrotowych, gotówkowych, samochodowych, konsolidacyjnych; • przyjmowaniem lokat i depozytów; • obsługą kart bankowych, np. płatniczych, kredytowych; • świadczeniem innych usług, np. leasingu, faktoringu, forfaitingu, maklerskich, ubezpieczeń i doradczych; • udzielaniem gwarancji bankowych. Czynności banków komercyjnych można podzielić na: • aktywne (czynne) – mające na celu zwiększanie dochodu, np. udzielanie kredytów oraz świadczenie usług, za które bank pobiera opłaty, odsetki i prowizje; • pasywne (bierne) – mające na celu pozyskanie środków do przeprowadzania operacji aktywnych, np. gromadzenie depozytów z lokat; • pośredniczące – wykonywanie zleceń klientów, np. rozliczenia pieniężne, udostępnianie skrytek depozytowych, obrót papierami wartościowymi. Banki komercyjne działają na podstawie zezwolenia KNF. Są zorganizowane w jednej z dopuszczalnych form organizacyjno-prawnych, tj. w formie spółki akcyjnej lub przedsiębiorstwa państwowego. Mają na celu generowanie zysku ich właścicielom i udziałowcom (akcjonariuszom).

instytucje	charakterystyka / zadania
Banki spółdzielcze BS	**BS** są jedną z dozwolonych form prawnych banku obok spółki akcyjnej i przedsiębiorstwa państwowego. Prowadzą działalność na podstawie prawa spółdzielczego oraz ustawy o zrzeszaniu się banków spółdzielczych i bankach zrzeszających znanej pod nazwą *ustawa milenijna*. Właścicielami BS są spółdzielcy. **BS** są tworzone na podobnych zasadach co banki komercyjne. Oferują te same produkty bankowe, ale misją banków spółdzielczych jest wspomaganie społeczności lokalnych – wspieranie przedsięwzięć o charakterze dobroczynnym, społecznym, kulturalnym, sportowym czy oświatowym. Wypracowanie zysku ma znaczenie drugorzędne i zysk jest środkiem, a nie celem samym w sobie. Jednym z wyróżników banków spółdzielczych jest ich obecność zarówno w dużych miastach, jak i w małych miejscowościach, w których nie zawsze znajdują się oddziały banków komercyjnych. Ponadto BS są od nich bardziej elastyczne i samodzielne w podejmowaniu decyzji oraz lepiej reagują na potrzeby swoich klientów.
Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe SKOK SKOK	**SKOK-i:** • nie są bankami (mimo że oferują usługi takie jak banki); • działają na podstawie ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, a w zakresie nieuregulowanym – prawa spółdzielczego; • w odróżnieniu od parabanków są nadzorowane przez KNF i objęte Bankowym Funduszem Gwarancyjnym. Kasy SKOK nie mogą prowadzić działalności w celach zarobkowych. Działają wyłącznie na rzecz swoich członków w zakresie: • gromadzenia ich środków pieniężnych; • udzielania im pożyczek i kredytów; • przeprowadzania na ich zlecenie rozliczeń finansowych; • pośredniczenia podczas zawierania umów ubezpieczenia. Aby zostać członkiem SKOK-u, należy się zarejestrować, wpłacić wpisowe i wkład członkowski, wykupić co najmniej jeden udział w kasie i zadeklarować wpłatę cyklicznych (comiesięcznych) składek członkowskich. Członkowie SKOK-ów stają się ich współwłaścicielami, a więc ponoszą współodpowiedzialność za problemy finansowe kasy, np. ogłoszenie upadłości.
Biura usług płatniczych BUP	**Biura usług płatniczych** to podmioty prowadzące działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług przekazu pieniężnego. Biuro przekazuje odbiorcy środki pieniężne otrzymane w gotówce od płatnika.

instytucje	charakterystyka / zadania
	Działalność biura usług płatniczych jest działalnością regulowaną, tzn. wymaga wpisu do rejestru dostawców usług płatniczych prowadzonego przez KNF. Biuro usług płatniczych jest zobowiązane do: • monitorowania wartości wykonanych usług płatniczych, których średnia nie może przekraczać miesięcznie równowartości 500 000 euro; • ochrony otrzymanych od klientów środków pieniężnych, np. przez umowę gwarancji bankowej lub umowę ubezpieczenia; • przekazywania KNF informacji o łącznej wartości i liczbie wykonanych transakcji; • rejestrowania transakcji, których równowartość przekracza 15 000 euro.
Fundusze inwestycyjne	Są podmiotem, który zajmuje się lokowaniem powierzonych przez klientów środków pieniężnych w papiery wartościowe i inne instrumenty rynku pieniężnego. Lokowanie odbywa się przez propozycję nabycia przez inwestora jednostek uczestnictwa. Każdy fundusz inwestycyjny prowadzi swoją politykę inwestycyjną nastawioną na korzyści dla inwestorów, ale bez gwarancji zysku. Fundusze inwestycyjne mogą mieć różne formy. • **Fundusz inwestycyjny otwarty (FIO) – inwestorzy za pośrednictwem funduszu nabywają jednostki uczestnictwa**, które nie mogą być przedmiotem obrotu, ale mogą zarówno być dziedziczone, jak i stanowić przedmiot zastawu; inwestor w każdej chwili ma prawo żądać odkupienia jednostek uczestnictwa. • **Alternatywny fundusz inwestycyjny (AFI)**: – **specjalistyczny fundusz inwestycyjny otwarty (SFIO)** ma cechy FIO, przy czym jest skierowany do zawężonej, wybranej grupy inwestorów, np. inwestorów będących tylko osobami prawnymi lub tylko osobami fizycznymi; statut funduszu może określać sposób wykupu jednostek uczestnictwa; – **fundusz inwestycyjny zamknięty (FIZ) – inwestorzy nabywają certyfikaty inwestycyjne** potwierdzające zainwestowanie środków pieniężnych; wykup certyfikatów jest mniej swobodny niż w FIO, dlatego FIZ nie musi posiadać stałych wolnych środków na natychmiastową spłatę uczestników funduszu.

instytucje	charakterystyka / zadania
Fundusze emerytalne	Przedmiotem działalności funduszy emerytalnych jest gromadzenie środków pieniężnych i ich lokowanie z przeznaczeniem na wypłatę członkom funduszu po osiągnięciu przez nich wieku emerytalnego, a także na wypłaty okresowych emerytur kapitałowych (są formą oszczędzania na emeryturę). Fundusz emerytalny może zostać utworzony **wyłącznie przez towarzystwo emerytalne** po uzyskaniu zezwolenia Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). Rodzaje funduszów emerytalnych: • **otwarty fundusz emerytalny (OFE)** – uzyskanie członkostwa następuje z dniem zawarcia umowy z funduszem; – warunkiem zawarcia umowy jest 4-miesięczne podleganie ubezpieczeniu emerytalnemu przed dniem podpisania umowy; – OFE nie może odmówić zawarcia umowy, jeżeli uczestnik spełnia warunki; • **dobrowolny fundusz emerytalny (DFE)** – uczestnikiem dobrowolnego funduszu zostaje się po zawarciu umowy o prowadzenie Indywidualnego Konta Emerytalnego (IKE) lub Indywidualnego Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE); • **pracowniczy fundusz emerytalny (PPE)** – dobrowolny, grupowy sposób oszczędzania na emeryturę (tzw. III filar) niezależnie od ZUS i OFE; do uczestnictwa mają prawo osoby, które spełniają warunki ustawy o pracowniczych programach emerytalnych, m.in. – osoby, które u danego pracodawcy pracują nie krócej niż 3 miesiące; – osoby, które nie ukończyły 70. roku życia.
Towarzystwa ubezpieczeniowe	**Towarzystwa ubezpieczeniowe** oferują polisy ubezpieczeniowe w zakresie ubezpieczeń: • osobowych – obejmujących ubezpieczenia na życie, zdrowotne, od następstw nieszczęśliwych wypadków (NNW); • majątkowych – obejmujących ubezpieczenie nieruchomości, rzeczy ruchomych, przedmiotów wartościowych i innych dóbr materialnych; • komunikacyjnych – obejmujących ubezpieczenie OC i AC pojazdów mechanicznych; • turystycznych – obejmujących osoby podróżujące w celach zarówno turystycznych, jak i zawodowych;

instytucje	charakterystyka / zadania
	• obowiązkowych ubezpieczeń OC grup zawodowych – grupom zawodowym wymienionym w różnych aktach prawnych i ratyfikowanych umowach międzynarodowych, np. lekarzom, prawnikom, doradcom podatkowym, księgowym, detektywom, agentom i brokerom ubezpieczeniowym, osobom prowadzącym działalność ochroniarską, rzeczoznawcom majątkowym, zarządcom nieruchomości, przewoźnikom. Towarzystwa ubezpieczeniowe na podstawie zawartej umowy (podpisanej polisy) chronią interesy klientów, zaczynając od prawidłowej kalkulacji ryzyka związanego z przedmiotem umowy ubezpieczenia, przez wycenę składki ubezpieczeniowej, a kończąc na sprawnej likwidacji szkody w danym zakresie. Aby w pełni zabezpieczyć interesy ubezpieczonych, towarzystwa ubezpieczeniowe podpisują między sobą **umowy o reasekuracji**, czyli wzajemnego ubezpieczenia i przejęcia ryzyka w przypadku, gdy sytuacja majątkowa jednego z nich uniemożliwiałaby wypłaty odszkodowań. **Towarzystwa ubezpieczeniowe** są nadzorowane przez KNF. Mogą działać za pośrednictwem agentów i brokerów ubezpieczeniowych.
Fintech Financial Technology	**Fintech** to: • innowacyjne usługi technologiczne w sektorze finansów; • przedsiębiorstwa zajmujące się opracowywaniem i dostarczaniem innowacyjnych narzędzi do wykorzystania w zarządzaniu finansami. Wprowadzone przez sektor Fintech rozwiązania, z których korzysta się na co dzień, to m.in. • obsługa płatności online, np. BLIK, PayU, PayPal, PeoPay, Blue Media; • bankowość mobilna – możliwość korzystania z platformy online banku, w którym posiada się rachunek bankowy, np. Przelewy24, iPKO; • udzielanie pożyczek online; • wymiana walut w kantorach internetowych, np. Cinkciarz, Walutomat; • narzędzia zapewniające cyberbezpieczeństwo; • porównywarki cen; • aplikacje do rezerwowania usług online; • aplikacje do zamawiania usług i płatności za nie.

instytucje	charakterystyka / zadania
Doradcy finansowi	Sporządzają plany finansów osobistych danego klienta na podstawie wyników analizy jego sytuacji życiowej i finansowej, uwzględniając dostępne na rynku produkty i usługi finansowe. Celem ich działalności jest ochrona majątku i dbanie o bezpieczeństwo finansowe klienta. Najbardziej znany globalny standard świadczenia usług doradczych klientom indywidualnym określa norma *ISO 22222:2005 Planowanie finansów osobistych. Wymagania dla planerów finansowych*.

Popularne płatności blikiem należą do usług Fintech

Siedziba Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Znaczenie instytucji rynku finansowego dla funkcjonowania gospodarki

Wszystkie instytucje rynku finansowego wpływają na rozwój biznesu, inwestycje oraz na sytuację finansową społeczeństwa.

Sektor bankowy

Nieoczekiwane czynniki zewnętrzne, takie jak pandemia czy wojna, wywołują zmienność i niepewność w gospodarce. Również prowadzenie określonej polityki, np. klimatycznej, ma wpływ na sposób działania instytucji rynku finansowego, które muszą wspierać przyjęte strategie oraz procesy kształtowania i rozwoju gospodarki w danych warunkach. Największą rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa i stabilności gospodarczej odgrywa sektor bankowy. Przez udzielanie kredytów w skali makroekonomicznej sektor bankowy jest dostawcą pieniądza, a w skali mikroekonomicznej zapewnia płynność finansową oraz zwiększa konsumpcję.

Duże znaczenie ma dostosowywanie się sektora bankowego do zmian preferencji klientów i wprowadzanie nowych technologii. Nowoczesny system bankowy odgrywa rolę w kształtowaniu otoczenia rynkowego, a potrzeby klientów wpływają na wzrost jego niezawodności

i bezpieczeństwa. O bezpieczeństwo systemu bankowego dbają instytucje sieci bezpieczeństwa finansowego – Narodowy Bank Polski (NBP), Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG) – odpowiadające za stabilność finansową w skali makroekonomicznej.

Sektor ubezpieczeń

Towarzystwa ubezpieczeniowe zapewniają bezpieczne środowisko biznesowi i społeczeństwu. Spełniają funkcję ochronną i dają poczucie stabilizacji. Pozwalają przedsiębiorcom podejmować ryzyko, ponieważ łagodzą negatywne skutki zdarzeń. W ramach programów oszczędnościowo-emerytalnych zarządzają przekazywanym kapitałem, który lokują na rynku finansowym, dzięki czemu pobudzają inwestycje oraz zwiększają płynność rynku finansowego. Poszerzanie ubezpieczeń ryzyka kredytowego sprzyja rozwojowi działalności kredytowej banków. Sektor ubezpieczeń jest ważnym pracodawcą oraz płatnikiem podatków. Ułatwia dostęp do usług medycznych.

Ubezpieczenia mają aspekt psychologiczny i ekonomiczny. W aspekcie psychologicznym dają nam poczucie spokoju, dzięki czemu skłaniają do podejmowania działań innowacyjnych, które mogą być obarczone ryzykiem. W aspekcie ekonomicznym minimalizują straty, tym samym pozwalają zachować ciągłość gospodarczą.

Agent ubezpieczeniowy – przedsiębiorca, który na podstawie umowy agencyjnej działa w imieniu danego zakładu (towarzystwa) ubezpieczeniowego. Do zadań agenta ubezpieczeniowego należy m.in. zawieranie umów ubezpieczeniowych. Osoba, która podpisała umowy agencyjne z kilkoma towarzystwami ubezpieczeniowymi, to multiagent.

Likwidacja szkody – w przypadku szkody towarzystwo ubezpieczeniowe, na podstawie zawartej umowy (polisy ubezpieczeniowej), wypłaca ubezpieczonemu odszkodowanie lub nieodpłatnie świadczy usługi, takie jak naprawa samochodu po udziale w kolizji, zapewnienie noclegu w przypadku awarii autokaru turystycznego.

Rynki kapitałowe

Zróżnicowane finansowanie umożliwia prezdsiębiorcom rynek kapitałowy. Kapitał dociera tam, gdzie jest potrzebny i może być optymalnie wykorzystany przez podmioty deficytowe, czyli emitentów papierów wartościowych. Przedsiębiorstwo, które wypuszcza na rynek akcje lub obligacje, liczy na pozyskanie kapitału na rozwój i dalsze funkcjonowanie. Z kolei osoby nabywające papiery wartościowe liczą na zwrot z inwestycji. Rynki kapitałowe spełniają w gospodarce funkcje, które wpływają na rozwój przedsiębiorstw i całej gospodarki:

- umożliwiają przedsiębiorcom **dostęp do kapitału**;
- sprawiają, że **kapitał staje się mobilny** (przemieszcza się od jednego inwestora do drugiego);
- zapewniają **płynność kapitału** – stwarzają możliwość zamiany jednego instrumentu finansowego na inny;
- pozwalają **wycenić kapitał** na podstawie notowań giełdowych;
- **uczestniczą w restrukturyzacji gospodarki.**

Gospodarki, które nie mają dostępu do rynków kapitałowych, rozwijają się wolniej i są mniej atrakcyjne dla inwestorów zagranicznych.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Scharakteryzuj wybraną instytucję rynku finansowego.
2. Wyjaśnij, czym będziesz się kierować, wybierając bank, w którym masz zamiar założyć rachunek. Jeżeli już posiadasz rachunek, powiedz, co wpłynęło na twój wybór banku.
3. Wyjaśnij, co rozumiesz przez powiedzenie: *Pewne jak w banku*.
4. Opisz, jak możesz zabezpieczyć się przed codziennym ryzykiem nieszczęśliwych zdarzeń, np. wypadku komunikacyjnego.
5. Wskaż podstawowe różnice między wymienionymi instytucjami finansowymi.
   a) Narodowy Bank Polski i bank komercyjny.
   b) Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych i Giełda Papierów Wartościowych.
   c) Fundusz inwestycyjny i fundusz emerytalny.
6. Omów wybraną innowacyjną usługę technologiczną w sektorze finansów (Fintech). Powiedz, czy z niej korzystasz lub planujesz korzystać. Uzasadnij swój wybór.
7. Czy rozważasz w przyszłości pracę w którejś z instytucji finansowych? Odpowiedź uzasadnij.

PROJEKT

Dobierzcie się w kilkuosobowe zespoły. Sprawdźcie, jakie instytucje rynku finansowego działają w waszej miejscowości. Wymieńcie je i scharakteryzujcie trzy z nich. Wyniki pracy przygotujcie w formie prezentacji, którą przedstawicie na forum klasy.

4 Funkcjonowanie gospodarstw domowych

Dowiesz się

- czym jest gospodarstwo domowe
- co to są przychody i rozchody gospodarstwa domowego
- jak uniknąć spirali zadłużenia

Gospodarstwo domowe obok przedsiębiorstwa jest jednym z podstawowych podmiotów gospodarki. Tworzą je osoby wspólnie zamieszkujące i utrzymujące się niezależnie od pokrewieństwa i statusu cywilnego. Elementami współtworzącymi gospodarstwo domowe są:

- wspólne zamieszkiwanie;
- utrzymywanie się ze wspólnych dochodów;
- zarządzanie wspólnymi dochodami, majątkiem i wydatkami, nawet gdy niektórzy członkowie nie mają żadnych źródeł dochodu i muszą pozostawać na utrzymaniu pozostałych;
- ścisła współpraca w załatwianiu codziennych spraw związanych z prowadzeniem domu.

Elementy współtworzące gospodarstwo domowe

Osoby samodzielnie zamieszkujące i utrzymujące się tworzą **jednoosobowe gospodarstwo domowe**. Osoby mieszkające wspólnie, ale utrzymujące się oddzielnie, tworzą **odrębne gospodarstwa domowe**.

Celem gospodarstwa domowego jest zaspokojenie potrzeb (zarówno wspólnych, jak i indywidualnych) poszczególnych jego członków.

O braku wspólnego prowadzenia gospodarstwa domowego osób mieszkających ze sobą mogą świadczyć takie okoliczności, jak:

- krótkotrwałe wspólne zamieszkanie;
- wyraźny konflikt między mieszkańcami uniemożliwiający wspólne utrzymywanie się;
- takie urządzenie mieszkania lub domu i zorganizowanie życia codziennego, które wskazuje na brak wzajemnego oddziaływania na siebie, np. oddzielne wejścia, pomieszczenia we wspólnym mieszkaniu zamykane na klucz, oddzielne kuchnie i urządzenia kuchenne (np. osobna lodówka dla każdego mieszkańca) lub wydzielenie w nich osobnych przestrzeni dla każdego.

Funkcje gospodarstw domowych

Z punktu widzenia ekonomicznego gospodarstwa domowe spełniają funkcje:

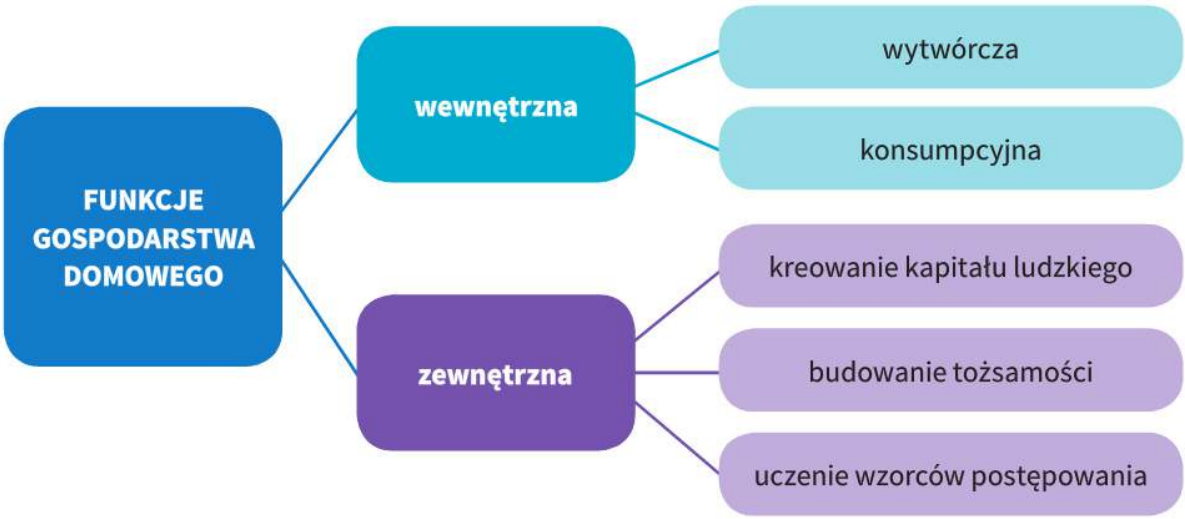
- wewnętrzną
  - wytwórczą (produkcyjną) – gospodarstwa domowe tworzą majątek i kapitały oraz powiększają już istniejące, np. budowa domu, naprawy urządzeń domowych, zakup usług;
  - konsumpcyjną – zapewnienie warunków bytowych (np. żywność, mieszkanie, ochrona zdrowia, wypoczynek) i rozwoju osobistego (zainteresowania, edukacja, kultura, sport);
- zewnętrzną
  - kreowanie kapitału ludzkiego – przez wykształcenie, kształtowanie postaw prospołecznych, wpajanie szacunku do pracy;
  - budowanie tożsamości obywatelskiej, społecznej i narodowej – zapewnienie ciągłości kultury i tradycji;
  - uczenie młodego pokolenia wzorców postępowania – kształtowanie więzi i relacji społecznych, nauka wspólnego życia, w tym zarządzania posiadanym budżetem.

W przypadku studentów wspólnie wynajmujących mieszkanie to, czy prowadzą wspólne gospodarstwo domowe czy każdy odrębne, zależy od poczynionych ustaleń

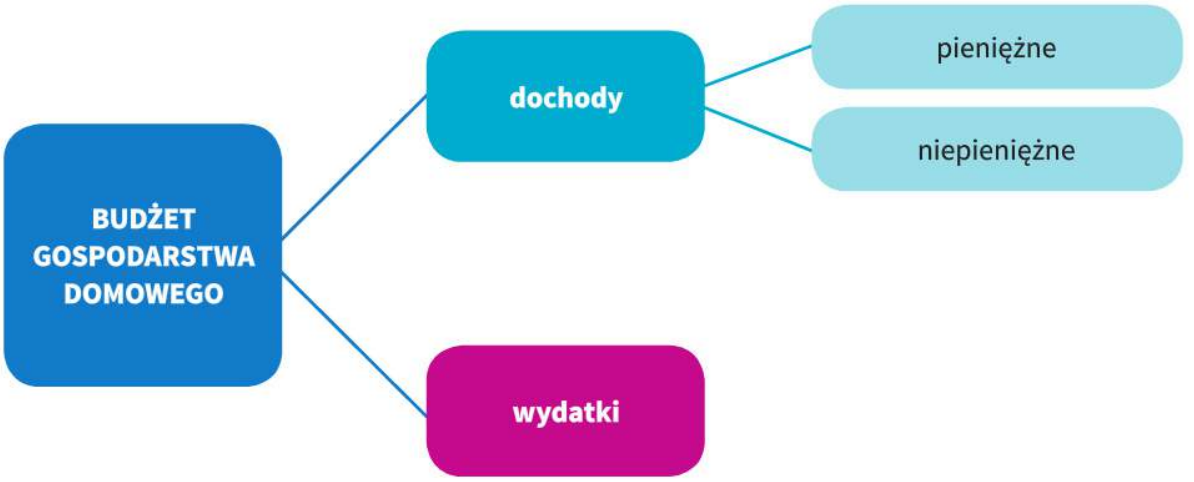

Członkowie gospodarstwa domowego to najczęściej najbliższa rodzina

Funkcje gospodarstwa domowego

Budżet gospodarstwa domowego jest zestawieniem pieniężnych i niepieniężnych dochodów i wydatków (rozchodów) gospodarstwa za dany okres.

Struktura budżetu domowego

Dochody gospodarstwa domowego to wszystkie wpływy:

- pieniężne – gotówka i wpływy na rachunki bankowe członków gospodarstwa domowego (np. wynagrodzenia, dochody z prowadzenia działalności gospodarczej, stypendia, zasiłki, zapomogi, świadczenia, darowizny, pożyczki, odsetki od lokat, dochody z wynajmu, otrzymane pieniężne darowizny i spadki, dochody z wygranych pieniężnych);
- niepieniężne – np. pomoc rzeczowa, nieodpłatne usługi finansowane przez ośrodki pomocy, fundacje lub inne instytucje, darowizny i spadki w formie rzeczowej, wygrane rzeczowe.

Wydatki gospodarstwa domowego to wszystkie wartości przekazywane na zewnątrz w postaci wydatków gotówkowych i przelewów z rachunków bankowych członków gospodarstwa domowego przeznaczonych np. na zakupy dóbr i usług, stałe opłaty, zapłatę podatków, spłatę pożyczek i kredytów, opłatę polis ubezpieczeniowych, inwestycje, oszczędności i darowizny.

Nadwyżka i deficyt budżetu domowego

Najlepsza sytuacja jest wtedy, gdy budżet gospodarstwa domowego wykazuje nadwyżkę dochodów nad wydatkami. O przeznaczeniu nadwyżki decydują członkowie gospodarstwa. Mogą ją zainwestować, odłożyć na lokacie lub przeznaczyć na dodatkową konsumpcję.

Jeżeli wydatki przewyższają dochody, budżet wykazuje deficyt. Jest to zjawisko niebezpieczne, zwłaszcza jeżeli utrzymuje się przez dłuższy czas. Najlepszym działaniem w celu opanowania kryzysu w domowych finansach może być znalezienie dodatkowych źródeł dochodu. Nie jest to rozwiązanie łatwe i szybkie, dlatego na bieżąco należy wykorzystać inne możliwości, np.

- ograniczyć wydatki, odłożyć je w czasie lub w ogóle z nich zrezygnować – dotyczy to przede wszystkim wydatków, których ponoszenie nie jest konieczne, m.in. zakup używek, rozrywka i rekreacja, zakup urządzeń, które nie są teraz niezbędne;
- zastąpić kupowane produkty tańszymi;
- oszczędzać media (wodę, energię elektryczną, energię cieplną) – zmienić nawyki korzystania z nich;

- zmodyfikować strategię codziennych zakupów, np. robić zakupy z listą, na której powinno znaleźć się tylko to, co jest niezbędne;
- rozważnie korzystać z promocji;
- porównywać ceny podobnych produktów w różnych miejscach.

ZAPAMIĘTAJ

Nie kupuj w promocji tego, co nie jest ci potrzebne. **Zbędny zakup** w obniżonej cenie nie jest oszczędnością.

Spirala zadłużenia

Najmniej bezpiecznym sposobem finansowania domowego deficytu jest zaciąganie pożyczek lub kredytów. Generują one dodatkowe wydatki na pokrycie odsetek i prowizji oraz obciążają budżet spłatami rat, ograniczając tym samym konsumpcję. Zaciąganie kredytów i pożyczek staje się szczególnie niebezpieczne, gdy na spłatę kredytu przeznacza się około połowy dochodów. Przy konieczności ponoszenia bieżących wydatków konsumpcyjnych i innych związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego spłata zobowiązań staje się niemożliwa, a narastające odsetki, kary, koszty windykacji i inne opłaty z powodu nieterminowej spłaty długu powodują, że narasta on w niekontrolowany sposób. Aby spłacić długi oraz utrzymać dotychczasowy poziom życia, osoby zadłużone zaciągają kolejne pożyczki, często na mniej korzystnych warunkach. Pozyskane środki zwykle na krótko rozwiązują problemy, ponieważ każde kolejne zobowiązanie zwiększa koszty i staje się coraz trudniejsze do spłaty. Mechanizm ten nazywany jest **spiralą zadłużenia**.

Metody finansowania deficytu w budżecie domowym

Instytucja pożyczkowa – instytucja świadcząca usługi finansowe, w tym udzielanie pożyczek. Działa na rynku pozabankowym, opierając się na przepisach *Kodeksu cywilnego*, przepisach antylichwiarskich i dotyczących kredytu konsumenckiego.

Konsolidacja kredytów – połączenie kilku kredytów i pożyczek w jeden kredyt na nowych, zwykle dogodniejszych warunkach.

Parabanki – instytucje finansowe, które nie posiadają statusu banku jako instytucji zaufania publicznego oraz nie funkcjonują na podstawie przepisów *Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe*. Stanowią uzupełnienie systemu banków komercyjnych.

RRSO – rzeczywista roczna stopa oprocentowania – to całkowity koszt kredytu, który spłaca kredytobiorca w ujęciu rocznym. Uwzględnia odsetki, opłaty, prowizje, podatki i marże oraz koszty usług dodatkowych[1].

Windykacja – wszczęcie działań dotyczących wyegzekwowania spłaty długu w ramach obowiązujących przepisów prawa.

[1] Dokładne wyjaśnienie kosztu kredytu znajduje się w rozdziale *Analiza oferty bankowej i pozabankowych instytucji pożyczkowych*.

ZAPAMIĘTAJ

Spirala zadłużenia to poważne zagrożenie. Zanim zaciągniesz dług, poznaj swoje możliwości finansowe jego spłaty.

Spirala zadłużenia ma duży wpływ na jakość życia osoby zadłużonej. Może prowadzić do nadmiernego stresu, bezsilności, zagubienia, problemów zdrowotnych i rodzinnych. Aby uniknąć spirali zadłużenia, ważne jest podjęcie działań zapobiegających jej powstaniu.

ZAPAMIĘTAJ

Od niespłacanej terminowo pożyczki 0 % są też naliczane odsetki, zwykle odpowiednio podwyższone – **dla zadłużeń przeterminowanych**. Zanim podpiszesz umowę, zapoznaj się z jej warunkami.

Przeciwdziałanie spirali zadłużenia

1. Zaprzestań dalszego niekontrolowanego zadłużania się.
2. Ustal swoje zadłużenie – uporządkuj i przeanalizuj wszystkie umowy kredytowe i pożyczkowe. Osoby, które są zadłużone w kilku miejscach, często tracą świadomość wysokości swojego zadłużenia i warunków jego spłaty.
3. Kontaktuj się z wierzycielami – nie ignoruj i nie bój się wezwań do zapłaty oraz informacji o wszczęciu postępowania windykacyjnego. Zgłoś się do wierzyciela lub firmy windykacyjnej. Możliwe że po przeanalizowaniu twojej sytuacji wierzyciel zaproponuje ci dogodniejsze warunki spłaty.
4. Skorzystaj z konsolidacji długu – kredyt konsolidacyjny może być dostosowany do aktualnych możliwości zadłużonej osoby. Spłacasz wtedy jeden kredyt na rzecz jednego wierzyciela.
5. Przeanalizuj budżet, a zwłaszcza strukturę wydatków i poszukaj oszczędności.
6. Poszukaj dodatkowego źródła dochodu.
7. Rozważ ogłoszenie upadłości konsumenckiej.

ZAPAMIĘTAJ

Ogłoszenie upadłości konsumenckiej to rozwiązanie ostateczne. Można się na nie zdecydować, gdy nie ma już żadnej perspektywy na spłatę długów. Ogłoszenie upadłości często wymaga skorzystania z pomocy prawnika, a to pociąga dodatkowe koszty.

Jak ogłosić upadłość konsumencką?

Upadłość konsumencka to wszczęcie postępowania w celu oddłużenia osoby niewypłacalnej.

O upadłość może wystąpić osoba, która:

- jest niewypłacalna przez co najmniej 3 miesiące i nie ma możliwości spłaty swoich zobowiązań;
- ma stałe miejsce zamieszkania na terenie Polski;
- nie prowadzi działalności gospodarczej w dniu złożenia wniosku do sądu gospodarczego;
- w ciągu ostatnich 10 lat nie korzystała z ogłoszonej wobec niej upadłości konsumenckiej;
- w ciągu ostatnich 10 lat nie podjęła działań krzywdzących wierzycieli, np. nie przekazała swojego majątku innej osobie, aby uniknąć zajęcia go przez komornika.

Aby dopełnić formalności niezbędnych do wystąpienia o ogłoszenie upadłości konsumenckiej, należy złożyć:

- płatny wniosek na druku urzędowym do sądu gospodarczego właściwego wg miejsca zamieszkania;
- dokumentację dotyczącą zadłużenia wraz z listą wierzycieli;
- dokumentację opisującą okoliczności i przyczyny niewydolności finansowej wraz z uzasadnieniem, np. brak dochodów, zaświadczenie o wynagrodzeniu, wypowiedzenie kredytu z wezwaniem do natychmiastowej spłaty, przekwalifikowanie kredytu do kredytów przeterminowanych objętych podwyższonym oprocentowaniem;
- inne dokumenty, m.in. informujące o majątku wnioskodawcy, zatrudnieniu oraz o sytuacjach losowych, które były przyczyną problemów finansowych.

ZAPAMIĘTAJ

Jeżeli posiadasz majątek (nieruchomości, gotówkę, środki na rachunku bankowym i lokatach, papiery wartościowe, rzeczy ruchome, np. samochód, urządzenia, maszyny, sprzęt RTV, rowery, instrumenty muzyczne, biżuterię), **musisz go przeznaczyć na poczet długów i przekazać do masy upadłościowej**. Syndyk może sprzedać nawet twój dom lub mieszkanie.

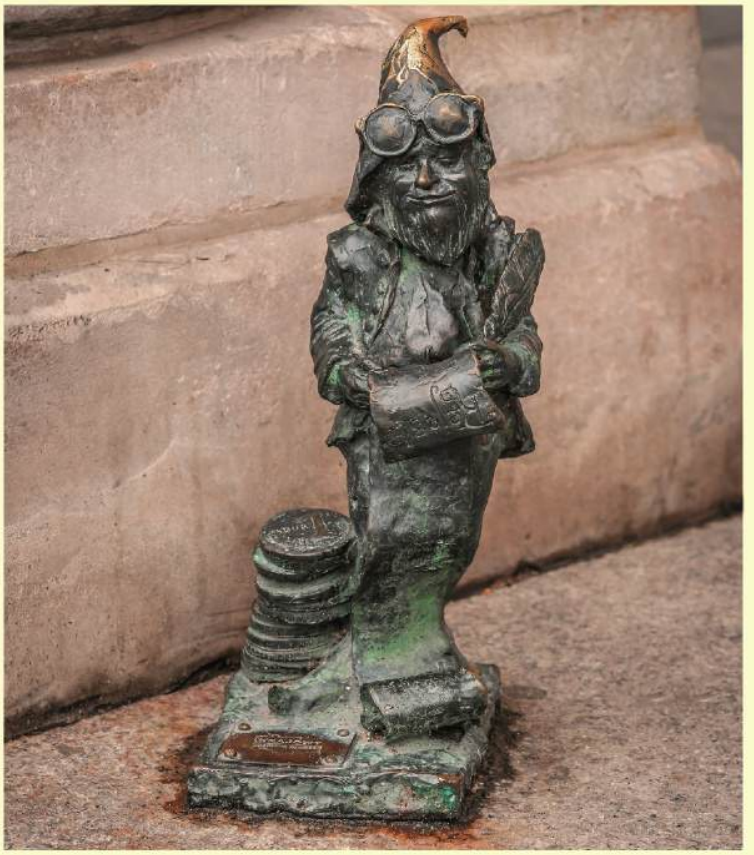
Po ogłoszeniu przez sąd upadłości konsumenckiej, jeżeli osoba zadłużona:

- posiadała majątek – syndyk (zarządca masy upadłościowej wyznaczony przez sąd) przejmuje majątek, sprzedaje poszczególne jego składniki i spłaca wierzycieli wg ustalonego planu spłaty;
- nie posiadała majątku – sąd może umorzyć zadłużenie bez wyznaczania kwoty spłaty należnej wierzycielom.

Masa upadłościowa – majątek dłużnika, który ma służyć zaspokojeniu roszczeń wierzycieli.

CIEKAWOSTKA

Wśród wrocławskich krasnali można spotkać strażnika finansowej odpowiedzialności – na placu Solnym we Wrocławiu stoi Rejestruś z listą dłużników w rękach.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Sprawdź w roczniku statystycznym lub innym dostępnym wiarygodnym źródle wskazanym przez nauczyciela i zapisz w zeszycie, ile:
   - jest aktualnie w Polsce gospodarstw domowych;
   - osób przeciętnie liczy gospodarstwo domowe;
   - wynosi średni miesięczny dochód na osobę w gospodarstwie domowym;
   - wynoszą zwykle miesięczne wydatki w gospodarstwie domowym.
2. Przyjmij, że na początek każdego miesiąca otrzymujesz kieszonkowe. Pokrywasz z niego stałe wydatki. Na koniec miesiąca nie masz już pieniędzy. Napisz, co musisz zrobić, aby zaoszczędzić określoną kwotę.
3. Sprawdź statystyki upadłości konsumenckiej w Polsce z ostatnich pięciu lat. Kto najczęściej ją ogłasza? Wskaż grupy wg różnych kryteriów.

PROJEKT

Katarzyna i Piotr, ich córka Maria – uczennica szkoły ponadpodstawowej – oraz Irena, mama Katarzyny, tworzą razem gospodarstwo domowe.

Na podstawie miesięcznego zestawienia dochodów i wydatków rodziny:

- ustal wartość dochodów i wydatków – uzupełnij tabelę po przepisaniu jej do zeszytu;
- przeanalizuj budżet i zaproponuj zmiany w strukturze wydatków, uzasadnij wprowadzone zmiany; jeśli nie widzisz podstaw do wprowadzenia zmian, uzasadnij swoją decyzję;
- zastanów się, czy po stronie wydatków nie powinny się pojawić inne pozycje świadczące o odpowiedzialności finansowej członków gospodarstwa domowego – swoje wnioski zapisz pod tabelą.

Miesięczne zestawienie dochodów i wydatków rodziny

Dochody		**Wydatki**	
źródło	**kwota**	**rodzaje**	**kwota**
wynagrodzenie Katarzyny	3500,00	opłaty stałe (czynsz, media, internet, telefon)	1700,00
wynagrodzenie Piotra	4500,00	żywność	2500,00
emerytura Ireny	1900,00	spłata raty kredytu	740,00
Razem		środki czystości, higieny i kosmetyki	550,00
		leki, wizyty lekarskie, rehabilitacja Ireny	1400,00
		kieszonkowe Marii	200,00
		odzież i obuwie	800,00
		benzyna, dojazdy i parkingi	500,00
		usługi (fryzjer, naprawy)	200,00
		zakup książek, płyt, e-booków	200,00
		rozrywka i rekreacja (kino, restauracja, kręgle, basen, siłownia, streaming muzyki i filmów)	800,00
		Razem	

5 Zarządzanie budżetem

Dowiesz się

- **jak planować budżet domowy**
- **jak kontrolować wydatki**
- **jak oszczędzać pieniądze**

Niezależnie od posiadanego źródła dochodów – z działalności gospodarczej, zatrudnienia czy wykonywania wolnego zawodu – uzyskanymi pieniędzmi powinno się mądrze gospodarować. Sprawne i racjonalne zarządzanie zapewnia stabilność oraz swobodę finansową. Bez względu na wysokość uzyskiwanych dochodów należy stosować te same zasady zarządzania, ponieważ relatywnie będą one przynosić takie same efekty.

Czynniki pomagające w skutecznym zarządzaniu finansami

1. Planowanie budżetu

- Określ swoje źródła dochodu, np. kieszonkowe, stypendium, wynagrodzenie za pracę podjętą w czasie wakacji.
- Określ wysokość dochodu z poszczególnych źródeł.
- Ustal, które dochody mają charakter cykliczny, a które – jednorazowy.
- Zaplanuj wydatki – pogrupuj je, np. bieżące, wcześniej ustalone cele, niespodziewane, czyli te, które musisz ponieść, oraz takie, z których możesz zrezygnować.
- Zaznacz w kalendarzu wydarzenia, z którymi będą się wiązać wydatki, np. wyjazd na wakacje, urodziny, prezenty świąteczne.

Planowanie – ustalanie celów oraz działań i środków, które pozwalają je osiągnąć.

Struktura wydatków – udział danego rodzaju wydatku w wydatkach całkowitych, najczęściej określany procentowo.

Rodziny powinny wspólnie planować wydatki, zwłaszcza gdy trzeba je ograniczać

PRZYKŁAD

Szymon ma 15 lat, jest uczniem pierwszej klasy szkoły ponadpodstawowej. Od 3 lat uczy się grać w tenisa, który stał się jego pasją. Lubi słuchać muzyki rockowej. Rodzice Szymona, planując budżet na kolejne miesiące, mają zamiar uwzględnić kieszonkowe syna, które będą cyklicznie przelewać mu na konto bankowe *Junior*.

Aby trafnie ustalić wysokość kieszonkowego, zaprosili Szymona do wspólnego planowania budżetu domowego. Szymon poinformował, na co chce przeznaczać kieszonkowe, oraz przypomniał rodzicom, że zostało mu przyznane przez dyrektora szkoły jednorazowe stypendium w kwocie 500 zł za wysokie wyniki w międzyszkolnym współzawodnictwie sportowym. Szymon zamierza wykorzystać swoje kieszonkowe na opłacenie subskrypcji pakietu relacjonowanych na żywo imprez sportowych – 15 zł i abonamentu muzycznej usługi streamingowej – 20 zł. Z kieszonkowego kupuje zdrowe przekąski w sklepiku szkolnym, na co wydaje 60 zł w miesiącu. Poinformował rodziców, że chciałby mieć profesjonalną rakietę do tenisa i nowe buty sportowe. Cena rakiety, którą wybrał, wynosi 800 zł, a obuwia – 350 zł.

Po analizie budżetu domowego i potrzeb Szymona rodzina wspólnie podjęła następującą decyzję:

- zakup obuwia sportowego zostanie ujęty w budżecie jako wydatek sfinansowany przez rodziców;
- miesięczna wysokość kieszonkowego dla Szymona będzie wynosić 120 zł – ta kwota pokryje wydatki Szymona, a niewydane pieniądze będą stanowiły jego oszczędności;
- zakup rakiety tenisowej Szymon sfinansuje sam – wykorzysta na ten cel przyznane stypendium oraz oszczędności pozostałe z kieszonkowego (aby przyspieszyć zakup rakiety, rodzice stwierdzili, że dołożą brakującą kwotę, ale Szymon będzie ją spłacał nie dłużej niż rok, oddając rodzicom w każdym miesiącu niewykorzystane kieszonkowe).

2. Kontrolowanie wydatków

- Zapisuj wydatki i określ ich kategorię (kategorie te można nazwać – wydatki konieczne, wydatki potrzebne, ale nie niezbędne i wydatki dodatkowe).
- Ustal istotność wydatków – z czasem te mniej ważne możesz ograniczyć lub z nich zrezygnować. Masz szansę zmienić lub wyeliminować niektóre nawyki, np. zaczniesz korzystać z biblioteki, zamiast kupować książki, ograniczysz spożycie słodyczy.
- Monitoruj wielkość wydatków w stosunku do poziomu dochodów.

3. Kontrolowanie zadłużenia

- Przeanalizuj powód, dla którego chcesz się zadłużyć.
- Monitoruj spłatę zadłużenia.
- Nie zaciągaj nowego długu, jeżeli nie masz spłaconego poprzedniego.

Inwestycja – przeznaczenie środków na powiększenie dotychczasowych zasobów i realizację przyszłych potrzeb.

Ryzyko inwestycyjne – niepewność osiągnięcia oczekiwanych zysków, czasem prowadząca do straty i pomniejszenia dotychczasowych zasobów.

Subkonto – wydzielony rachunek bankowy powiązany z rachunkiem podstawowym, na którym można gromadzić oszczędności bez określonego celu lub z przeznaczeniem na zaplanowany cel.

Zysk – dodatnia różnica między uzyskanym przychodem a poniesionymi kosztami uzyskania tego przychodu.

4. Tworzenie ochrony, tzw. poduszki finansowej

- Oblicz koszt twojego sześciomiesięcznego utrzymania.
- Ustal kwotę przeznaczaną cyklicznie na zapas finansowy, np. odkładaj 10 % kieszonkowego na koncie oszczędnościowym, z którego będziesz się starać nie wypłacać pieniędzy.
- Załóż, że zgromadzone pieniądze możesz wykorzystać tylko wtedy, gdy wydarzy się coś niespodziewanego i trudnego, np. konieczność skorzystania z prywatnej opieki medycznej.

5. Inwestowanie – niewykorzystywana gotówka może przynosić dodatkowe zyski

- Zdobądź informacje na temat możliwości inwestowania.
- Przeanalizuj możliwe do osiągnięcia zyski i poziom ryzyka inwestycji.
- Nie inwestuj, jeżeli nie potrafisz dobrze ocenić ryzyka. Pamiętaj, że ze wzrostem ryzyka zwiększa się potencjalny zysk, ale jednocześnie bardziej prawdopodobna jest strata.
- Nie inwestuj pod wpływem emocji.
- Kieruj się własnymi decyzjami, nie ulegaj namowom, jeżeli nie rozumiesz proponowanej ci inwestycji.
- Rozważ zainwestowanie we własny rozwój, np. studia, kursy, coaching – nowe umiejętności mogą przełożyć się w przyszłości na wyższe zarobki.

Podchodź ostrożnie do ofert inwestycyjnych. Nim podejmiesz ostateczną decyzję, porównaj oferty kilku instytucji

Planowanie własnego budżetu

> ***Budżet mówi twoim pieniądzom, dokąd mają iść, zamiast zastanawiać się, dokąd poszły.***
>
> **Dave Ramsey**

Aby ocenić sytuację finansową oraz zapewnić stabilność finansom, niezbędne jest planowanie własnego budżetu.

Planowanie budżetu to ważna czynność. Należy się do tego odpowiednio przygotować i przeznaczyć na planowanie wystarczająco dużo czasu. Powinno się wrócić do swoich planów po kilku dniach, by spojrzeć na nie ponownie. Pozwoli to dostrzec błędy i niedociągnięcia

Efektywne planowanie budżetu w kilku krokach

1. **Ustal swoje źródła dochodu** – plan powinien opierać się przede wszystkim na dochodach stałych, cyklicznych. Dochody doraźne można wykorzystać np. na wydatek, który był odłożony w czasie, czy szybszą spłatę zadłużenia.
2. **Ustal stałe wydatki**, które musisz ponieść na utrzymanie, np. czynsz, opłaty za energię elektryczną, wodę, telefon, internet, centralne ogrzewanie lub opał, zakupy spożywcze oraz zakup artykułów higienicznych i leków.
3. **Oblicz i porównaj kwoty dochodów i wydatków.** Jeżeli wynik jest ujemny, zmodyfikuj i ogranicz wydatki, a w miarę możliwości poszukaj dodatkowych źródeł dochodu. Jeżeli wynik jest dodatni, możesz uwzględnić również wydatki jednorazowe.
4. **Ustal wydatki jednorazowe**, które ponosisz w ciągu roku, np. opłata polisy ubezpieczeniowej za pojazd i mieszkanie, przegląd techniczny pojazdu, prezenty okolicznościowe, remonty, wizyty lekarskie, zakup leków, wyjścia do teatru czy na koncert.
5. **Wprowadź nienaruszalny system oszczędzania** na konkretny cel lub bez celu, ale też bez możliwości zbyt swobodnego wykorzystywania zgromadzonych środków, np. odkładaj na początku planowania budżetu 5–10 % swoich dochodów jako oszczędności na tzw. czarną godzinę.

Prześledźmy etapy planowania na przykładzie.

PRZYKŁAD

Marta i Krzysztof są rodzeństwem. Chodzą do szkół ponadpodstawowych.
Każde z nich otrzymuje kieszonkowe w wysokości 300 zł. Oboje z kieszonkowego muszą pokryć zakup biletu miesięcznego komunikacji miejskiej, kosztującego 40 zł. Pozostałe wydatki mogą planować dowolnie wg potrzeb i priorytetów. Rodzice dopuszczają możliwość wykonywania przez Martę i Krzysztofa drobnych prac za odpłatnością.

Marta	Krzysztof
• kieszonkowe jest jej jedynym miesięcznym dochodem • swoje miesięczne kieszonkowe przeznacza na: – wydatki stałe (30 %) – bilet miesięczny – 40 zł i doładowanie karty telefonicznej – 50 zł; – zakupy w sklepiku szkolnym i na mieście (30 %) – 90 zł; – kosmetyki (20 %) – 60 zł; – inne, niezaplanowane (10 %) – 30 zł • pozostała kwota (10 %) – oszczędności, które chce przeznaczyć na zakup nowego smartfona	• oprócz kieszonkowego uzyskuje nieregularne dochody z wykonywania prac, o które proszą go sąsiedzi, takich jak trzepanie dywanów, mycie okien, wyprowadzanie psa w brzydką pogodę, koszenie trawnika; Krzysztof chętnie pomagałby za darmo, ale sąsiedzi lepiej się czują, gdy mogą się zrewanżować drobną zapłatą; zwykle jest to 100 zł w miesiącu • swoje miesięczne kieszonkowe przeznacza na: – wydatki stałe (22,5 %) – bilet miesięczny – 40 zł – i doładowanie karty telefonicznej – 50 zł;

	– zakupy w sklepiku szkolnym i na mieście (30 %) – 120 zł; – kino (17,5 %) – 70 zł; – paliwo do skutera (20 %) – 80 zł; – inne, niezaplanowane (5 %) – 20 zł • pozostała kwota (5 %) – oszczędności W tym miesiącu Krzysztof dodatkowo musi zapłacić ubezpieczenie OC, NW i AC za skuter – 250 zł

Plan budżetowy Marty i Krzysztofa na bieżący miesiąc

Marta		**Krzysztof**	
plan	**wartość w zł**	**plan**	**wartość w zł**
dochody stałe – kieszonkowe	300	dochody stałe – kieszonkowe dochody doraźne	300 100
razem dochody	300	**razem dochody**	400
wydatki: • stałe 30 % • konsumpcyjne 30 % • kosmetyki 20 % • inne, niezaplanowane 10 %	 90 90 60 30	wydatki: • stałe 22,5 % • konsumpcyjne 30 % • kino 17,5 % • paliwo do skutera 20 % • polisa OC, NW i AC (wydatek raz w roku)	 90 120 70 80 250
razem wydatki	270	**razem wydatki**	610
oszczędności 10 %	30	deficyt budżetu	–210
razem	300	**razem**	400
Wnioski 1. Marta prawidłowo zaplanowała swój budżet. Poziom wydatków stałych i konsumpcyjnych nie przekracza 60 % miesięcznego dochodu. Pozostałe wydatki stanowią 30 % – mogą ulegać modyfikacji, jeżeli w danym miesiącu pojawi się konieczność niezaplanowanego wydatku ponad przyjęte 10 % dochodu. 2. Marta uwzględniła w wydatkach cel oszczędzania – zakup nowego smartfona, na który systematycznie gromadzi środki. Celowe gromadzenie środków ma również charakter oszczędzania.		Wnioski 1. Krzysztof prawidłowo zaplanował poziom wydatków stałych i konsumpcyjnych (wynoszą 52,5 % – nie przekraczają 60 % miesięcznego stałego dochodu). 2. Uwzględnił wysoki poziom wydatków na kino i paliwo do skutera 37,5 %. 3. Jednorazowy wydatek – polisa OC, NW i AC – będzie możliwy do poniesienia z dotychczas zgromadzonych oszczędności Krzysztofa. Cały koszt ubezpieczenia wynosi 250 zł – 40 zł zapłaci z bieżących dochodów, a 210 zł – z oszczędności.	

3. Marta pamięta, aby po wymianie telefonu na nowy, stary oddać do recyklingu. Na ten cel nie musi planować wydatku, ponieważ recykling jest bezpłatny. Specjalne pojemniki znajdują się m.in. w punktach sprzedaży i obsługi klienta u poszczególnych operatorów. Niektórzy operatorzy za oddany stary telefon naliczają zniżki przy zakupie nowego.
4. Krzysztof uzupełni naruszone oszczędności z pieniędzy dorywczo zarobionych u sąsiadów.
5. Aby uniknąć konieczności naruszania dotychczasowych oszczędności, Krzysztof powinien zaplanować comiesięczną rezerwę na opłacenie polisy. Wielkość rezerwy powinna wynosić tyle, ile koszt polisy w poprzednim roku zwiększony o wartość inflacji.

Budżet miesięczny można przekształcić w budżet kwartalny lub roczny.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Opisz, czego możesz się nauczyć, gospodarując kieszonkowym.
2. Zaplanuj swój budżet na najbliższy miesiąc. Najpierw oceń, czy spełnia on kryteria planowania wydatków. Wnioski zapisz. Następnie notuj wszystkie swoje przychody i wydatki. Po miesiącu oceń, czy twój budżet był realny. Napisz, co należałoby w nim zmienić. Jeśli uważasz, że plan nie wymaga zmian, uzasadnij tę decyzję.
3. Zastanów się i opisz taką metodę oszczędzania, która dla ciebie powinna być efektywna.
4. Przeanalizuj sposób planowania budżetu opisanego w przykładzie. Powiedz, czy masz pomysł na wprowadzenie zmian. Odpowiedź uzasadnij.
5. Załóż, że masz regularne miesięczne dochody. Czy planujesz utworzenie poduszki finansowej? Odpowiedź uzasadnij.

PROJEKT 1.

Jan jest studentem. Utrzymuje się samodzielnie. Jego miesięczne dochody netto to stypendium socjalne w wysokości 1200 zł, wynagrodzenie za korepetycje – 1000 zł oraz wynagrodzenie za pracę animatora czasu wolnego – 1100 zł. Miesięczne wydatki Jana wynoszą: akademik – 500 zł, telefon i internet – 150 zł, bilet miesięczny – 60 zł, rekreacja i kultura – 300 zł, żywność, środki czystości i ubrania – 1400 zł, nauka języka hiszpańskiego – 450 zł. Jan w każdym miesiącu rezerwuje 150 zł na niespodziewane wydatki. Jeżeli nie ma takiej sytuacji, traktuje tę kwotę jako oszczędności.

W najbliższym czasie ma zamiar kupić laptop wraz z oprogramowaniem. Założył, że na ten cel powinien wydać 4500 zł, a dysponuje tylko częścią tej kwoty w wysokości 1800 zł.

Jan rozważa zaciągnięcie kredytu studenckiego, który wspomógłby jego budżet o 1000 zł miesięcznie i przyspieszył zakup laptopa. Musi podjąć decyzję, czy wypłaty miesięcznych transz kredytu mają być dokonywane przez 10, czy 20 miesięcy. Wówczas zadłużyłby się odpowiednio na 10 000 zł lub 20 000 zł, co wiąże się w przyszłości z wysokością spłacanych rat.

Po analizie danych:

- sporządź miesięczny plan budżetu z uwzględnieniem informacji na temat dochodów i wydatków Jana;
- pomóż Janowi podjąć decyzję w sprawie zaciągnięcia kredytu studenckiego;
- zaproponuj alternatywne rozwiązanie na powiększenie miesięcznego budżetu i przyspieszenie zakupu laptopa.

PROJEKT 2.

Załóż, że musisz ograniczyć swoje wydatki (nawet jeśli w całości finansują je rodzice). Przeanalizuj swoje zwyczaje i wskaż, co możesz zmienić, by zaoszczędzić pieniądze. Podejdź do zadania realistycznie – wyobraź sobie, że zmiana twoich nawyków ma być długotrwała.

6 Rodzaje podatków w Polsce

Dowiesz się

- jakie są cechy podatku
- jakie są rodzaje podatków

Podatki są ceną, jaką płacimy za rozwój cywilizacyjny.

Oliver Wendell Holmes Jr

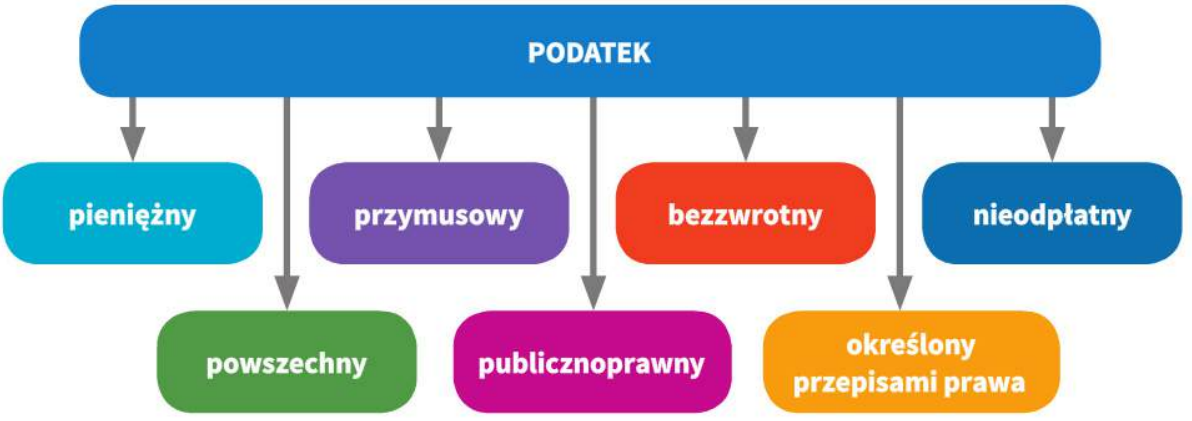
Podatek jest świadczeniem pieniężnym, przymusowym, bezzwrotnym, nieodpłatnym, powszechnym, o charakterze publicznoprawnym[1], pobieranym na podstawie przepisów prawa. Zarówno gospodarstwa domowe, jak i przedsiębiorstwa mają obowiązek płacenia podatków. Definicja podatku zawiera jego cechy.

Cechy podatku

- Postać pieniężna – obecnie obowiązujące prawo podatkowe przewiduje uiszczanie podatków tylko w formie pieniężnej.
- Przymusowość – podatek ma charakter obowiązkowy i podlega egzekucji w drodze przymusu administracyjnego od podmiotów zobligowanych do jego zapłaty.
- Bezzwrotność – pobrany podatek nie podlega zwrotowi, z wyjątkiem nadpłat oraz podatków niesłusznie pobranych.
- Nieodpłatność – z zapłatą podatku nie wiąże się bezpośrednie odwzajemnienie świadczeń.
- Powszechność – obowiązek podatkowy ma jednolity charakter wobec wszystkich podatników podlegających określonemu rodzajowi podatku.

Ministerstwo Finansów w Warszawie

Cechy podatku

[1] Publicznoprawny – pobierany przez organy publiczne.

- Charakter publicznoprawny – podatek jest pobierany przez organy publiczne na rzecz budżetu państwa lub budżetu gminy.
- Pobierany na podstawie przepisów prawa, tj. przepisów ustaw podatkowych oraz przepisów aktów wykonawczych wydanych do ustaw podatkowych.

CIEKAWOSTKA

Czasami podatki można płacić w tzw. kryptowalutach. Jest to możliwe np. w niektórych kantonach Szwajcarii.

Kryptowaluta – zgodnie z definicją Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego to cyfrowa reprezentacja wartości, która nie została wyemitowana przez bank centralny lub organy publiczne. Kryptowaluty nie są prawnym środkiem płatniczym w żadnym kraju, choć mogą być w pewnych warunkach akceptowane.

Organy publiczne – podmioty administracyjne posiadające uprawnienia do różnych działań, np. pobierania podatków. Podatki są pobierane przez urzędy skarbowe, komórki finansowe urzędów gmin i miast.

Wizualizacja bitcoinu

CIEKAWOSTKA

Bitcoin[2] – krytpowaluta wprowadzona w 2009 r. przez osobę lub grupę osób pod pseudonimem Satoshi Nakamoto, która w 2010 r. wycofała się z prac nad bitcoinem. Do transakcji bitcoinem używa się zdecentralizowanej sieci komputerowej, w której wszystkie węzły są sobie równe (*peer-to-peer*). Bitcoin pozwala na zachowanie anonimowości właścicielom bitcoinów i uczestnikom transferów.

W Polsce wydobywanie bitcoina (prowadzenie komputerowych operacji obliczeniowych, których efektem jest odkrycie unikalnej sekwencji bitcoinu) oraz obrót nim jest legalny, ale Ministerstwo Finansów nie nadaje mu statusu waluty lub innego instrumentu finansowego. Sprzedaż bitcoinów podlega opodatkowaniu jako zbycie praw majątkowych.

[2] *Ministerstwo Finansów: Bitcoin nie jest nielegalny*, „Puls Biznesu" 2013; *Nowe zasady rozliczania kryptowalut. Co zmieniło się w 2019 roku?*, „Gazeta Prawna" (dostęp: 25.02.2020).

Klasyfikacja podatków

Grupa podatków	Krótka charakterystyka
według przedmiotu opodatkowania	
dochodowe	Podatki pobierane od podatników osiągających dochody, rozumiane jako nadwyżka przychodów nad kosztami uzyskania tych przychodów. Przykładem podatków dochodowych jest podatek dochodowy od osób fizycznych, tzw. PIT (ang. *Personal Income Tax*).
przychodowe	Podatki pobierane od uzyskanych przychodów ze sprzedaży bez względu na wysokość ponoszonych kosztów. Konieczność uiszczania podatków przychodowych nie ma związku z dochodowością prowadzonej działalności. Przykładami podatków przychodowych są: podatek od towarów i usług (VAT, ang. *Value Added Tax*), zryczałtowany podatek dochodowy od osób fizycznych, ustalany na zasadach ryczałtu ewidencjonowanego.
majątkowe	Podatki pobierane z tytułu posiadania, przyrostu lub zmian w majątku. Przykłady podatków majątkowych: • z tytułu posiadania majątku – podatek od nieruchomości, podatek od środków transportu, podatek rolny i leśny; • z tytułu przyrostu majątku – podatek od spadków i darowizn; • z tytułu zmian w majątku – podatek od czynności cywilnoprawnych (PCC), np. od zbycia rzeczy, zamiany rzeczy i praw majątkowych.
konsumpcyjne	Podatki nakładane na niektóre towary, istotne dla budżetu z punktu widzenia dochodowości. Przykładami podatków konsumpcyjnych są: podatek akcyzowy oraz podatek od gier. Towary istotne z punktu widzenia dochodu dla budżetu odznaczają się powszechnością nabycia, należą do nich paliwa, energia, wyroby alkoholowe, wyroby tytoniowe, samochody osobowe.
według obciążenia podatnika	
bezpośrednie	Obciążają podatnika w sposób pozostający w ścisłym związku z uzyskaniem przez niego dochodu lub posiadaniem majątku. Podmioty te są zobowiązane do zapłaty podatku. Tym samym u podmiotów, które nie osiągają dochodu i nie posiadają majątku podlegającego opodatkowaniu, nie powstanie obowiązek podatkowy. Ciężar ekonomiczny podatku spoczywa bezpośrednio na podatniku, który jest również prawnie zobowiązany do jego zapłaty. Do podatków bezpośrednich zalicza się podatki dochodowe oraz majątkowe.
pośrednie	Nie pozostają w ścisłym związku z sytuacją dochodową i majątkową podatnika. Charakteryzują się przerzucalnością. Oznacza to, że podatki pośrednie mogą być ekonomicznie przenoszone na inny podmiot niż ten, na który ustawodawca nałożył prawny obowiązek podatkowy.

	Do podatków pośrednich zalicza się np. podatek od towarów i usług (VAT), podatek akcyzowy, podatek od gier. Mają one charakter cenotwórczy (są wliczane w cenę produktu). Do zapłaty podatku prawnie jest zobowiązany podatnik dokonujący sprzedaży produktu objętego podatkiem pośrednim, natomiast ciężar ekonomiczny ponosi nabywca produktu (konsument). Podatek pośredni – taki jak np. VAT czy akcyza – zawarty jest w cenie produktu lub usługi.
według zasilania budżetów	
centralne	Wpływają do budżetu państwa i stanowią jego najważniejsze źródło dochodów. Zalicza się do nich m.in. podatki pośrednie.
lokalne	Wpływają do budżetów jednostek samorządu terytorialnego, tzn. według aktualnego stanu prawnego do budżetu gmin. Budżety powiatów i województw są zasilane częścią podatków centralnych.

W prawie polskim obowiązuje kilkanaście podatków. Do opłacania większości z nich są zobowiązane osoby fizyczne. Zapłata podatku powinna być również uwzględniona w budżecie gospodarstwa domowego. Dotyczy to m.in. podatku od nieruchomości, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od środków transportu.

Urząd skarbowy

Siedziba władz samorządowych

Podatki w prawie polskim

Rodzaj podatku	Podstawa prawna
podatek dochodowy od osób fizycznych	*Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych* (DzU z 1991 r. nr 80, poz. 50 z późn. zm.)
zryczałtowany podatek dochodowy od osób fizycznych (karta podatkowa, ryczałt ewidencjonowany, zryczałtowany podatek dochodowy od przychodów osób duchownych)	*Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne* (DzU z 1998 r. nr 144, poz. 930 z późn. zm.)

Rodzaj podatku	Podstawa prawna
podatek dochodowy od osób prawnych	*Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych* (DzU z 1992 r. nr 21, poz. 86 z późn. zm.)
podatek od towarów i usług (VAT)	*Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług* (DzU z 2004 r. nr 54, poz. 535 z późn. zm.)
podatek akcyzowy	*Ustawa z dnia 6 grudnia 2008 r. o podatku akcyzowym* (DzU z 2009 r. nr 3, poz. 11 z późn. zm.)
podatek od gier	*Ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych* (DzU z 2009 r. nr 201 poz. 1540 z późn. zm.)
podatek tonażowy (podatek od eksploatacji statków handlowych w żegludze międzynarodowej)	*Ustawa z dnia 24 sierpnia 2006 r. o podatku tonażowym* (DzU z 2006 r. nr 183, poz. 1353 z późn. zm.)
podatek od wydobycia niektórych kopalin (od wydobycia miedzi i srebra)	*Ustawa z dnia 2 marca 2012 r. o podatku od wydobycia niektórych kopalin* (DzU z 2012 r. poz. 362 z późn. zm.)
podatek od spadków i darowizn	*Ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn* (DzU z 1983 r. nr 45, poz. 207 z późn. zm.)
podatek rolny	*Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym* (DzU z 1984 r. nr 52, poz. 268 z późn. zm.)
podatek leśny	*Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o lasach* (DzU z 2002 r. nr 200, poz. 1682 z późn. zm.)
podatek od czynności cywilnoprawnych	*Ustawa z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych* (DzU z 2000 r. nr 86, poz. 959 z późn. zm.)
podatek od nieruchomości podatek od środków transportu	*Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych* (DzU z 1991 r. nr 9, poz. 31 z późn. zm.)
podatek od zysków kapitałowych	*Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych* (DzU z 1991 r. nr 80, poz. 50 z późn. zm.)

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Wyjaśnij, co znaczy, że podatek jest bezzwrotny.
2. Prawo podatkowe nakazuje uiszczać podatki tylko w formie pieniężnej. Czy można zapłacić podatek przelewem online? Odpowiedź uzasadnij.
3. Podaj przykład sytuacji, w której istnieje obowiązek zapłaty podatku od spadków i darowizn.
4. Poszukaj informacji na temat stawek podatku PIT, CIT, VAT oraz podatku akcyzowego. Sporządź krótką notatkę na ich temat.
5. Poszukaj informacji w dostępnych źródłach i wyjaśnij, co to jest Dzień Wolności Podatkowej. Wskaż, kiedy przypada w Polsce.

PROJEKT

Antoni jest zatrudniony na umowę o pracę. Mieszka w domu, który wraz z działką jest jego własnością. Niedawno przekazał swojej młodszej siostrze w ramach darowizny z okazji ślubu znaczną kwotę, natomiast w zeszłym miesiącu sprzedał swój samochód i kupił nowy.

Wskaż, jakie podatki płaci Antoni. W odpowiedzi uwzględnij przedmiot opodatkowania i rodzaj obciążenia.

W razie potrzeby poszukaj informacji we wskazanych aktach prawnych lub ich opracowaniach w internecie. Podaj źródła wraz z datą dotępu. Spróbuj ocenić ich wiarygodność. Uzasadnij swoją ocenę.

7 Rozliczanie PIT

Dowiesz się

- jak rozliczyć PIT
- jakie są ulgi przy rozliczaniu podatku dochodowego

Dochody osób fizycznych osiągane z różnych źródeł, np. zatrudnienia na umowę o pracę, wykonywania pracy na podstawie umów cywilnoprawnych, takich jak umów-zlecenia i umów o dzieło, prowadzenia działalności gospodarczej, pobierania emerytury, renty, innych świadczeń, podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób fizycznych PIT.

Podatek dochodowy od osób fizycznych PIT (ang. *Personal Income Tax*)[1]

Wybrane formularze papierowe PIT

Osoby fizyczne nieprowadzące działalności gospodarczej

Osoby fizyczne uzyskujące przychody co do zasady podlegają podatkowi dochodowemu od osób fizycznych (PIT) na zasadach ogólnych wg skali podatkowej.

	przychód	−	koszty uzyskania przychodu
=	**dochód**	−	odliczenia od dochodu
=	**podstawa opodatkowania**	×	stopa podatku dochodowego
=	**podatek dochodowy**	−	odliczenia od podatku
=	**podatek dochodowy odprowadzany do urzędu skarbowego**		

Schemat obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych
Zasady ogólne – wg skali podatkowej (podatek progresywny)

[1] Opracowane na podstawie *Ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych* (t.j. DzU z 2021 r., poz. 1128, 1163, 1243, 1551, 1574, 1834, 1981, 2071, 2105, 2133, 2232, 2269, 2270, 2328, 2376, 2427, 2430, 2490, DzU z 2022 r., poz. 1, 24, 64, 138, 501, 558, 583, 646, 655, 830, 872, 1079, 1265, 1301, 1358, 1459, 1512, 1561, 1692, 1846, 1967, 2014, 2127, 2180, 2433, 2463).

Obciążenia publicznoprawne (podatki, składki na ubezpieczenia społeczne) mają wpływ na wyodrębnienie kategorii przychodu brutto i netto.

Przychód brutto	przed odliczeniem obciążeń publicznoprawnych
Przychód netto	po odliczeniu obciążeń publicznoprawnych

Komentarz do schematu obliczania	
przychody	
osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**
Przychodami z działalności gospodarczej są kwoty należne, nawet jeżeli nie zostały jeszcze faktycznie otrzymane.	• przychody ze stosunku pracy; • przychody z umów cywilnoprawnych; • zasiłki chorobowe; • emerytury, renty, zasiłki macierzyńskie i inne świadczenia; • przychody z praktyk absolwenckich i stażów uczniowskich.
koszty uzyskania przychodu	
osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**
Prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą – do celów podatkowych **mogą być zaliczone wszelkie wydatki, pod warunkiem że mają one bezpośredni związek z prowadzoną działalnością gospodarczą**, a ich poniesienie ma lub może mieć bezpośredni wpływ na wielkość osiągniętego przychodu.	1. W przypadku przychodów uzyskiwanych ze stosunku pracy wyróżnia się koszty zryczałtowane: • **250 zł miesięcznie – rocznie 3000 zł** – dla przychodów z jednego stosunku pracy i stosunków pokrewnych, **4500 zł** – dla przychodów z więcej niż jednego stosunku pracy i stosunków pokrewnych; • **300 zł miesięcznie – rocznie 3600 zł**, w przypadku, gdy miejsce stałego lub czasowego zamieszkania w roku podatkowym było położone poza miejscowością, w której znajduje się zakład pracy, oraz pod warunkiem nieuzyskiwania dodatku za rozłąkę lub zwrotu kosztów dojazdu, **5400 zł** – dla przychodów równocześnie z więcej niż jednego stosunku pracy i stosunków pokrewnych, gdy miejsce stałego lub czasowego zamieszkania podatnika było położone poza miejscowością, w której znajduje się zakład pracy, oraz podatnik nie uzyskiwał dodatku za rozłąkę lub nie otrzymywał zwrotu kosztów dojazdu.

	2. Do przychodów z umów cywilnoprawnych wlicza się koszty: • **20 %** w przypadku umowy-zlecenia i umów o dzieło; • **50 %** w przypadku przychodów z praw autorskich z działalności twórczej, np. w zakresie architektury, literatury, muzyki, scenografii, teatru.
dochód	
osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**
Dochód jest nadwyżką przychodów nad kosztami uzyskania przychodów w danym roku podatkowym. Jego przeciwieństwem jest strata, którą można odliczyć w kolejnych latach w celu obniżenia wysokości należnego podatku dochodowego.	
odliczenia i ulgi od dochodu	
osób prowadzących działalność gospodarczą i osób nieprowadzących działalności gospodarczej	
Zarówno przedsiębiorca, jak i osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej mogą obniżyć dochód o ulgi i odliczenia od dochodu: • **składki na ubezpieczenia społeczne** zapłacone przez przedsiębiorców i potrącone przez płatników; • **darowizny** na organizacje pożytku publicznego (np. fundacje, stowarzyszenia), na cele kultu religijnego, krwiodawstwo, kształcenie zawodowe, odbudowę Pałacu Saskiego, Pałacu Brühla oraz kamienic przy ulicy Królewskiej w Warszawie – **do wysokości 6 % dochodu**; na cele COVID-19, w formie tabletów i laptopów – 100 %; • **darowizny wynikające z odrębnych ustaw**: na działalność kościelną i charytatywno-opiekuńczą – faktyczna wartość przekazanej darowizny; • **wydatki na cele rehabilitacyjne** oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych – maksymalna kwota odliczenia 2280 zł; wydatki na leki – odliczeniu podlega kwota nadwyżki ponad 100 zł w danym miesiącu; • **wydatki z tytułu użytkowania internetu** – maksymalna kwota odliczenia 760 zł, pod warunkiem że podatnik nie korzystał z ulgi w latach wcześniejszych; • **wydatki na termomodernizację** – maksymalna kwota odliczenia 53 000 zł; jeżeli wydatki nie znalazły pokrycia w dochodzie za dany rok podatkowy, mogą być rozliczane w ciągu kolejnych 6 lat; • **wpłaty na indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego (IKZE)** – do wysokości limitu ustalonego dla danego roku; • **składki członkowskie na rzecz związków zawodowych** – do 500 zł; składka na związki zawodowe jest wykazywana przez pracodawcę w PIT-11; potwierdzeniem może być również dowód wpłaty składki; • **wydatki poniesione w ramach ulgi na zabytki** – ulga dotyczy właścicieli lub współwłaścicieli zabytku nieruchomego; ulga wynosi 50 % wydatków na fundusz remontowy i prace konserwatorsko-remontowe oraz do 500 tys. zł na nabycie zabytku;	

- **wydatki poniesione na nabycie lub objęcie udziałów (akcji) w ASI[2] (alternatywnej spółce inwestycyjnej)** – 50 % wydatków na nabycie akcji ASI, nie więcej niż 250 tys. zł.

osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**
Można odliczyć: • **ulgę na działalność badawczo-rozwojową (B+R)** – 100 % kosztów kwalifikowanych; jeżeli podatnik ma status centrum badawczo-rozwojowego: 200 % kosztów kwalifikowanych i 100 % kosztów uzyskania oraz utrzymania patentów, wzorów użytkowych, praw ochronnych; • **ulgę na terminal** – 100 % wydatków na zakup terminala i wydatki na obsługę transakcji przy jego użyciu, ale nie więcej niż 2500 zł w roku podatkowym dla przedsiębiorców, którzy nie muszą ewidencjonować sprzedaży za pomocą kas fiskalnych i 1000 zł dla przedsiębiorców zobligowanych do posiadania kasy fiskalnej; • **ulgę na robotyzację** – 50 % kosztów uzyskania przychodów poniesionych na robotyzację; • **ulgę na prototyp** – 30 % kosztów uzyskania przychodów dotyczących produkcji próbnej i wprowadzenia na rynek nowego produktu; • **ulgę na ekspansję** – 100 % poniesionych kosztów na poszerzanie rynków zbytu, maksymalnie do 1 mln zł, np. udział w targach, zakup przestrzeni reklamowych, przygotowanie strony internetowej, certyfikację produktów, przystępowanie do przetargów; • **ulgę na sponsoring** – 50 % kosztów poniesionych na działalność sportową, kulturalną, wspieranie szkolnictwa wyższego i nauki.	

podstawa opodatkowania	
osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**
Podstawą opodatkowania jest dochód pomniejszony o odliczenia od dochodu.	

[2] ASI (alternatywna spółka inwestycyjna) – forma zbiorowego inwestowania. Może inwestować w papiery wartościowe, instrumenty rynku pieniężnego, nieruchomości.

Podstawa opodatkowania podlega zaokrągleniu do pełnych złotych zgodnie z zasadą, że końcówki kwot wynoszące mniej niż 50 gr pomija się, a końcówki kwot wynoszące 50 i więcej groszy podwyższa się do pełnych złotych.

Przykład: podstawa opodatkowania wynosi 12 547,49 zł ≈ 12 547 zł
podstawa opodatkowania wynosi 12 547,51 zł ≈ 12 548 zł

Stopa podatku dochodowego

osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**

Zgodnie z zasadami ogólnymi podatek PIT jest obliczany na podstawie skali podatkowej. Do obliczenia podatku przyjmuje się wszystkie dochody podlegające opodatkowaniu podatkiem PIT, np. przedsiębiorcy łączą dochód z działalności gospodarczej z innymi dochodami, m.in. otrzymanym wynagrodzeniem, emeryturą, dochodami z umowy-zlecenia.

Skala podatkowa w 2023 r.

Podstawa obliczenia podatku w zł		**Podatek wynosi:**
ponad	do	
	120 000	12 % minus kwota zmniejszająca podatek 3600 zł
120 000		10 800 zł + 32 % nadwyżki ponad 120 000 zł

podatek dochodowy

osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**

Jest iloczynem podstawy opodatkowania i stawki podatku zgodnie ze skalą podatkową.

Przykład

1. Podatnik za rok podatkowy ustalił podstawę opodatkowania w wysokości 70 000 zł. Podatek dochodowy obliczony wg skali wynosi: (70 000 · 12 %) – 3600 = 4800 zł.
2. Podatnik za rok podatkowy ustalił podstawę opodatkowania w wysokości 130 000 zł. Podatek dochodowy obliczony wg skali wynosi: 10 800 + [(130 000 – 120 000) · 32 %)] = 14 000 zł.

odliczenia i ulgi od podatku

osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**

Podatek dochodowy przedsiębiorców i osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej ulega obniżeniu o kwoty ulg i odliczeń:

- **składek na ubezpieczenia społeczne** opłacone przez osobę prowadzącą gospodarstwo domowe z tytułu zawarcia umowy aktywizacyjnej z osobą bezrobotną;
- **ulgi na dzieci** – przysługuje rodzicom, opiekunom prawnym lub osobom pełniącym funkcję rodziny zastępczej; ulga przysługuje w wysokości:
  - na pierwsze dziecko – 92,67 zł miesięcznie (co daje rocznie 1112,04 zł);
  - na drugie dziecko – 92,67 zł miesięcznie (co daje rocznie 1112,04 zł);

– na trzecie dziecko – 166,67 zł miesięcznie (co daje rocznie 2000,04 zł);
– na czwarte i każde kolejne dziecko – 225,00 zł (co daje rocznie 2700,00 zł);

- **ulgi na powrót** – przysługuje wyłącznie tym podatnikom, którzy od 2022 r. przenieśli miejsce zamieszkania na terytorium RP; jeśli przeniesienie miejsca zamieszkania nastąpiło wcześniej, podatnik nie może skorzystać ze zwolnienia podatkowego, podatnicy mają prawo do nieopodatkowanej kwoty 85 528 zł.

podatek dochodowy odprowadzany do urzędu skarbowego	
osób prowadzących działalność gospodarczą	**osób nieprowadzących działalności gospodarczej**
Przedsiębiorca osiągający dochody ma obowiązek obliczać i odprowadzać zaliczki na podatek dochodowy w ciągu roku, od stycznia do grudnia, do 20. dnia następnego miesiąca za miesiąc poprzedni. Zaliczkę za ostatni miesiąc roku podatkowego wpłaca się w terminie do 20. dnia pierwszego miesiąca następnego roku podatkowego. Przedsiębiorca nie wpłaca zaliczki za ostatni miesiąc roku podatkowego, jeżeli przed upływem terminu do jej wpłaty (przed 20. dniem pierwszego miesiąca następnego roku podatkowego) podatnik złoży zeznanie i zapłaci podatek. **Jeżeli wysokość zaliczki za dany miesiąc jest niższa niż 1000 zł**, podatnik może zapłacić zaliczkę w terminach późniejszych wraz z zaliczką za kolejny miesiąc, np. zaliczka za maj wynosi 300 zł, przedsiębiorca nie musi jej odprowadzać do 20 czerwca. Zaliczka za czerwiec wynosi 750 zł. Przedsiębiorca wpłaci do urzędu skarbowego zaliczkę za maj łącznie z zaliczką za czerwiec w wysokości 1050 zł do 20 lipca.	W ciągu roku zaliczki na podatek są naliczane i odprowadzane przez płatników do urzędu skarbowego do 20. dnia następnego miesiąca za miesiąc poprzedni, np. zaliczkę na podatek za styczeń płatnik przelewa do urzędu skarbowego do 20 lutego. Płatnikami są np. pracodawcy, zleceniodawcy, organy emerytalno-rentowe (ZUS, KRUS).
Zaliczki na podatek dochodowy i ostateczna kwota podatku podlegają zaokrągleniu do pełnych złotych zgodnie z zasadą, że końcówki kwot wynoszące mniej niż 50 gr pomija się, a końcówki kwot wynoszące 50 i więcej groszy podwyższa się do pełnych złotych.	
Zeznanie o wysokości osiągniętego dochodu za cały rok jest składane do 30 kwietnia następnego roku za rok poprzedni.	

ZAPAMIĘTAJ

Zawsze sprawdzaj **aktualne przepisy podatkowe** na stronach rządowych.

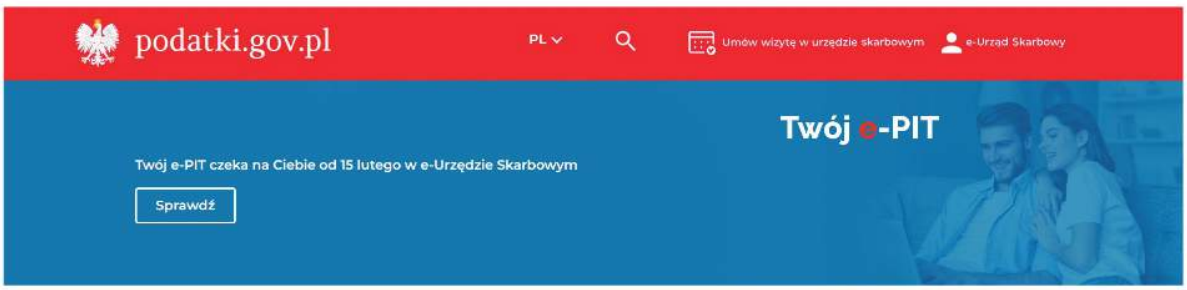
Strona internetowego systemu aktów prawnych[3]

Sposób złożenia zeznania o wysokości osiągniętych dochodów lub poniesionej stracie

Metody składania zeznania podatkowego

- **Elektronicznie – w terminie od 15 lutego do 30 kwietnia następnego roku za rok ubiegły** – rozliczenie dla każdego podatnika przygotowuje Krajowa Administracja Skarbowa (KAS) na podstawie informacji otrzymanych od płatników zaliczek na podatek dochodowy od osób fizycznych, któremu podlegają podatnicy (osoby fizyczne). Rozliczenie jest udostępniane podatnikowi za pomocą usługi Twój e-PIT w rządowym serwisie podatkowym.

Strona rządowego serwisu podatkowego[4]

Po zrobieniu rozliczenia podatnik może wygenerować zeznanie, pobrać i zapisać na dowolnym nośniku, a także je wydrukować.

ZAPAMIĘTAJ

Po akceptacji i wysłaniu zeznania **należy pobrać UPO** (urzędowe poświadczenie odbioru).

[3] www.isap.sejm.gov.pl (dostęp: 5.03.2024).
[4] www.podatki.gov.pl (dostęp: 5.03.2024).

ZAPAMIĘTAJ

Podatnicy, **którzy chcą przekazać 1,5 % podatku na Organizację Pożytku Publicznego (OPP)**, muszą rozliczyć się samodzielnie – odpowiednio zmodyfikować istniejące w systemie rozliczenie. W zeznaniu wskazują numer KRS beneficjenta i kwotę odpisu 1,5 % po zaokrągleniu do pełnych dziesiątek groszy w dół. Emeryci muszą złożyć dyspozycję na wniosku PIT-OP, aby odpisać 1,5 %.

KAS (Krajowa Administracja Skarbowa) – organ administracji skarbowej i celnej w Polsce. Dba o dochody budżetowe z tytułu podatków, ceł, opłat i innych należności.

UPO (Urzędowe Poświadczenie Odbioru) – potwierdzenie poprawnego złożenia deklaracji podatkowej. Uwaga: nie jest to potwierdzenie poprawności treści złożonego oświadczenia!

PRZYKŁAD

Maja chciałaby wpłacić 1,5 % swojego podatku na schronisko dla zwierząt. Najpierw sprawdziła, czy schronisko jest organizacją pożytku publicznego, i zapisała jego KRS, następnie obliczyła, że skoro kwota podatku należnego wykazana w zeznaniu wynosi 10 524 zł, to odpis 1,5 % wynosi 157,86 zł ≈ 157,80 zł (obowiązuje tu zaokrąglenie do pełnych dziesiątek groszy w dół). Maja nie może więc zaakceptować gotowego rozliczenia w rządowym serwisie podatkowym, najpierw musi je odpowiednio zmodyfikować.

ZAPAMIĘTAJ

Jeżeli podatnik nie rozliczy się samodzielnie w obligatoryjnym terminie ani nie zaakceptuje przygotowanego rozliczenia, urząd skarbowy **automatycznie uzna zeznanie za złożone**.

- **W formie papierowej – do 30 kwietnia następnego roku za rok poprzedni na formularzach PIT-37 lub PIT-28, PIT-36, PIT-38** – w zależności od źródeł dochodu i sposobu rozliczania; zeznanie może być złożone osobiście w urzędzie skarbowym lub wysłane pocztą, najlepiej listem poleconym za potwierdzeniem odbioru.

W jaki sposób zapłacić podatek PIT?

Podatnicy i płatnicy wpłacają podatki **na indywidualny rachunek podatkowy** (mikrorachunek podatkowy). **Mikrorachunek służy tylko do wpłat podatku.** Nadpłatę podatku urząd skarbowy przekazuje na rachunek bankowy wskazany przez podatnika.

Numer indywidualnego rachunku podatkowego (mikrorachunku) można sprawdzić w dowolnym urzędzie skarbowym lub skorzystać z generatora na stronie rządowego serwisu podatkowego. Aby otrzymać numer mikrorachunku, trzeba podać identyfikator podatkowy PESEL lub NIP.

ZAPAMIĘTAJ

Aby wygenerować mikrorachunek, **korzystaj tylko ze strony rządowej. Nie odpowiadaj na SMS-y, MMS-y lub e-maile**, które zawierają propozycję wygenerowania mikrorachunku. To mogą być próby wyłudzenia danych!

Mikrorachunek podatkowy składa się z 26 znaków.

Struktura mikrorachunku[5]

Czynniki wpływające na wysokość podatku dochodowego

Na wysokość podatku dochodowego od osób fizycznych PIT mają wpływ: wybór sposobu rozliczenia, grupa wiekowa podatnika, rodzaj źródeł przychodu oraz możliwość zastosowania ulg podatkowych.

Czynniki wpływające na wysokość PIT

Wybór sposobu rozliczenia

Osoby fizyczne za cały rok mogą się rozliczać:

- indywidualnie;
- wspólnie z małżonkiem pod warunkiem:
  - pozostawania w związku małżeńskim, również jeżeli związek małżeński został zawarty w ciągu roku, za który jest dokonywane rozliczenie (np. w grudniu);

[5] www.podatki.gov.pl/mikrorachunek-podatkowy (dostęp: 6.01.2023).

  - złożenia wniosku, co jest równoznaczne z zaznaczeniem na formularzu PIT-37 lub PIT-36 odpowiedniego sposobu rozliczenia;
- jako osoba samotnie wychowująca dziecko lub dzieci, tzn. bez wpływu i pomocy drugiego rodzica, partnera, dziadków w czasie wychowywania, przy czym wychowywanie oznacza faktyczne czynności przy dziecku, a nie finansowanie. Rozliczenie jako osoba samotnie wychowująca nie wymaga, aby wychowywać dziecko samotnie przez cały rok, wystarczy jeden miesiąc;
- w sposób przewidziany dla wdów i wdowców – w roku śmierci małżonka podatnik może nadal wspólnie się rozliczyć. Jeśli jest jednocześnie osobą samotnie wychowującą dzieci, musi wybrać jeden sposób rozliczenia (albo jako osoba samotnie wychowująca dziecko, albo w sposób przewidziany dla wdów i wdowców).

Grupy wiekowe a opodatkowanie PIT dla osób nieprowadzących działalności gospodarczej

- **Podatnicy do ukończenia 26. roku życia mogą skorzystać z ulgi dla młodych.**

  Podatnicy do 26. roku życia są zwolnieni z podatku do wysokości 85 528 zł przychodów uzyskanych w roku podatkowym. Nie muszą składać zeznania rocznego. Mają obowiązek złożenia zeznania, gdy:
  - uzyskają przychód ponad 85 528 zł;
  - ubiegają się o zwrot nadpłaconego podatku;
  - chcą skorzystać z dodatkowego zwrotu z tytułu ulgi na dzieci do wysokości składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne, jakie zapłacili od przychodów objętych zwolnieniem.

ZAPAMIĘTAJ

Osoba do 26. roku życia zatrudniona na umowę o pracę jest zwolniona tylko z podatku (do limitu), **nie jest zwolniona ze składek na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne**. Ze składek na ubezpieczenia zdrowotne i społeczne oraz z podatku są zwolnione osoby **do 26. roku życia zatrudnione na umowę-zlecenie**.

Mimo nieopodatkowania przychodów podatnik korzystający z ulgi dla młodych może również skorzystać z ulgi na dziecko – do wysokości potrąconych składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne.

PRZYKŁAD

Szymon jest uczniem szkoły ponadpodstawowej, ma 16 lat. W czasie wakacji podpisał umowę-zlecenie na roznoszenie ulotek reklamowych (rodzice udzielili zgody na zatrudnienie). Kwota wynagrodzenia zapisana w umowie wynosiła 1500 zł. Pieniądze zostały wypłacone po wykonaniu pracy.
Szymon skorzystał z ulgi dla młodych i zleceniodawca (płatnik) nie naliczył mu podatku. Szymon otrzymał wypłatę wynagrodzenia w kwocie 1500 zł.

Podatnicy powyżej 26. roku życia do 60. roku życia (kobiety) i 65. (mężczyźni), rozliczają się na zasadach ogólnych na podstawie obowiązującej skali podatkowej, z możliwością zastosowania ulg. Pracujący podatnicy, którzy ukończyli 60. rok życia (kobiety) i 65. rok życia (mężczyźni), ale nie zdecydowali się przejść na emeryturę, mogą wystąpić z wnioskiem o zwolnienie z opodatkowania. Zwolnienie obowiązuje do limitu 85 528 zł dochodu.

PRZYKŁAD

W ubiegłym roku Martyna uzyskała przychody z wynagrodzenia. Od pracodawcy otrzymała informację o przychodach, dochodach i pobranych zaliczkach na podatek dochodowy:

- przychody ze stosunku pracy: 72 000 zł;
- koszty uzyskania przychodu: 3000 zł;
- pobrane zaliczki na podatek dochodowy: 3492 zł;
- pobrane składki na ubezpieczenia społeczne: 9871,20 zł.

Martyna rozlicza się indywidulnie. Ma 28 lat i nie ma dzieci. Upoważniła pracodawcę do odliczania ulgi podatkowej w kwocie 300 zł miesięcznie (3600 zł rocznie).

Dokonując rozliczenia podatku PIT za cały rok, postanowiła:

- odliczyć przekazaną w ubiegłym roku darowiznę w kwocie 500 zł na rzecz fundacji o statusie OPP;
- przekazać 1,5 % podatku na rzecz organizacji o statusie OPP.

Rozliczenie podatku od osób fizycznych za ubiegły rok z uwzględnieniem odliczeń i ulg

Pozycje rozliczeniowe	Obliczenia
przychód – koszty uzyskania przychodu = dochód	72 000 – 3000 = 69 000
dochód – odliczenia od dochodu = podstawa opodatkowania	69 000 – (9871,20 + 500) = 58 628,80
podstawa opodatkowana · stopa podatku dochodowego = podatek dochodowy	(58 629 zł · 12 %) – 3600 zł = 7035,48 – 3600 = 3435,48
podatek dochodowy – odliczenia od podatku – zaliczka na podatek dochodowy = podatek dochodowy odprowadzany do urzędu skarbowego	3435,48 – 3492 = – 57,00
Martyna otrzyma zwrot nadpłaty na wskazany rachunek bankowy w kwocie:	57,00 zł
1,5 % na rzecz wskazanej przez Martynę organizacji OPP	3435 zł · 1,5 % = 51,53 zł

Aby uwzględnić ulgę z tytułu darowizny i odliczyć 1,5 % podatku, Martyna musiała rozliczyć się samodzielnie. Skorzystała z rozliczenia przygotowanego przez KAS w ramach usługi Twój e-PIT zamieszczonego na serwerze rządowym.

ZAPAMIĘTAJ

Odpis 1,5 % nie obciąża podatnika. Urząd skarbowy przekazuje wnioskowaną kwotę na rachunek wskazanej OPP, pomniejszając dochód budżetowy.

- **Podatnicy-emeryci**
  - Jeżeli emeryt otrzymał z ZUS informację PIT-40A, z której nie wynika nadpłata, nie musi się rozliczać (rozliczenie w imieniu emeryta sporządza ZUS).
  - Jeżeli emeryt otrzymał z ZUS informację PIT-11A, z której wynika nadpłata, nie musi się rozliczać (rozliczenie w imieniu emeryta zostanie przygotowane przez KAS w usłudze Twój e-PIT). Nadpłata zostanie zwrócona w ciągu 45 dni.

  Emeryci muszą rozliczyć się samodzielnie, jeżeli:
  - chcą skorzystać z ulg;
  - uzyskują inne dochody poza emeryturą;
  - rozliczają się z małżonkiem lub jako osoba samotnie wychowująca dziecko.

Forma opodatkowania

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą poza zasadami ogólnymi wg skali podatkowej mają możliwość (z pewnymi ograniczeniami) wyboru formy opodatkowania spośród:

- zasad ogólnych wg
  - skali podatkowej,
  - stawki liniowej;
- zasad uproszczonych na zasadzie
  - ryczałtu ewidencjonowanego,
  - karty podatkowej.

Dokładne informacje o rozliczaniu się osób prowadzących działalność gospodarczą zawarto w 1. części podręcznika *Biznes i zarządzanie. Zakres podstawowy* w temacie *Polityka fiskalna*.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Pracując w parach, zastanówcie się, dlaczego płaci się podatki. Zapiszcie w punktach waszą odpowiedź i przedstawcie ją na forum klasy.
2. Zastanów się, jakie znaczenie ma wprowadzanie do systemu podatkowego ulg i odliczeń. Zanotuj swoje przypuszczenia.
3. Co to jest ulga na powrót? Wyjaśnij na przykładzie, kto może z niej skorzystać. Podaj prawdopodobny powód wprowadzenia takiej ulgi.

PROJEKT

Podzielcie się na 2–3-osobowe zespoły i zapoznajcie z opisem przedstawionej sytuacji.

Piotr prowadzi jednoosobową działalność gospodarczą. Jest opodatkowany podatkiem dochodowym od osób fizycznych PIT na zasadach ogólnych wg skali podatkowej. Rozlicza się samodzielnie. Na koniec roku na podstawie prowadzonej ewidencji ustalił wartość uzyskanych przychodów i poniesionych kosztów:

- przychody – 275 000 zł;
- koszty uzyskania przychodów – 123 750 zł;
- zapłacone składki na ubezpieczenia społeczne były zaliczane w ciągu roku do kosztów uzyskania przychodów;
- zapłacone w ciągu roku zaliczki na podatek dochodowy – 18 000 zł.

Piotr w ciągu roku miał wydatki, które może odliczyć jako ulgi

- poniósł koszty w kwocie 500 zł przeznaczonej na zakup przenośnego terminala i obsługę transakcji (sprzedaż rejestruje za pomocą kas fiskalnych);
- wpłacił 2000 zł darowizny na zbiórkę publiczną ogłoszoną przez OPP (organizację pożytku publicznego).

Piotr postanowił również przekazać 1,5 % podatku na rzecz stowarzyszenia o statusie OPP.

Polecenia

1. Przeanalizujcie treść zadania.
2. Na podstawie danych i informacji w podręczniku obliczcie:
   - kwotę podatku dochodowego odprowadzaną do urzędu skarbowego (wykonajcie obliczenia wg schematu, zaprezentujcie sposób obliczenia oraz wyniki na każdym etapie rozliczania);
   - kwotę odpisu w wysokości 1,5 %.

8 Formy oszczędzania i inwestowania

Dowiesz się

- **jak oszczędzać**
- **jak inwestować**
- **jak szacować zysk i ryzyko**

ZAPAMIĘTAJ

Oszczędzanie jest ochroną posiadanych środków pieniężnych. Ma przede wszystkim zapewniać bezpieczeństwo.
Inwestowanie jest wydatkiem poniesionym w celu osiągnięcia zysków. Wiąże się z ryzykiem i długoterminowo daje największe szanse na atrakcyjną stopę zwrotu (zysk).

Oszczędzanie

Sposoby na oszczędzanie:

- wykształć nawyk systematycznego odkładania ustalonych przez siebie kwot;
- odkładaj po otrzymaniu wynagrodzenia czy kieszonkowego, np. ustaw stałe zlecenie na wybrane konto oszczędnościowe;
- zrezygnuj z wydatków, których poniesienie nie jest konieczne czy wręcz jest niepotrzebne;
- ujmij ustaloną kwotę odkładanych oszczędności w planie budżetowym po stronie wydatków;
- określ cel oszczędzania:
  - przyjemności, np. na podróż, sprzęt sportowy, meble;
  - zdarzenia losowe – na wydatki konieczne w sytuacjach kryzysowych, np. utrata pracy, ciężka choroba, awaria sprzętu domowego;
- przeanalizuj wydatki i poszukaj oszczędności, np. ogranicz wydatki na rozrywkę, zamawianie gotowych posiłków do domu, transport, zużywaj mniej wody oraz energii elektrycznej;
- rób zakupy z listą;
- unikaj zakupów pod wpływem chwili, odłóż decyzję o zakupie, np. o dzień, lub poczekaj na obniżkę ceny;
- skorzystaj z oferty autooszczędzania po wykonaniu płatności kartą. Jeśli karta, którą się posługujesz, daje taką możliwość – po każdej płatności system zaokrągla w górę końcówkę widniejącą na paragonie – właściwa należność jest przekazywana sprzedawcy, a zaokrąglona nadwyżka – na wskazany rachunek klienta;

Skarbonka nie jest obecnie często stosowaną formą oszczędzania, ale stała się jego symbolem

- wrzucaj każdego dnia do skarbonki ustaloną przez siebie kwotę, np. w monetach: 1 zł, 2 zł, 5 zł, opróżnij ją po określonym czasie (np. po kwartale, pół roku – czas ten nie powinien być zbyt długi ze względu na inflację);
- zanim zrobisz duży wydatek, przejrzyj i porównaj oferty, spróbuj negocjować cenę ze sprzedawcą – czasem przynosi to pozytywne efekty;
- nie korzystaj z karty kredytowej i debetu na rachunku bankowym.

Sposoby oszczędzania

W oszczędzaniu pomagają oferty bankowe i zrównoważone produkty inwestycyjne, np. obligacje.

Popularne formy oszczędzania

Najpowszechniejsze formy oszczędzania

- **Konto oszczędnościowe** – tzw. skarbonka, z możliwością swobodnych wpłat i wypłat. Należy jednak uważać, ponieważ banki często wprowadzają opłaty za dokonywanie wypłat. Konta oszczędnościowe są zwykle nisko oprocentowane. Nadają się do krótkoterminowego oszczędzania. Działają podobnie jak zwykły rachunek bankowy z tą różnicą, że nie wydaje się do nich karty płatniczej.
- **Lokata** – depozyt bankowy zakładany na podstawie umowy z bankiem na ustalony termin i odsetki. Przy zakładaniu lokat klienci najczęściej korzystają z:
  - **tradycyjnej formy podpisania umowy** – w czasie osobistej wizyty w banku;
  - **e-lokaty** – samodzielnie zakładanej przez klienta z wykorzystaniem narzędzi internetowych udostępnianych przez bank;

– **aplikacji mobilnej** – umożliwiającej bezpieczne korzystanie z produktów oferowanych przez bank (lokat, przelewów, płatności telefonem komórkowym i innych) za pomocą urządzeń mobilnych, np. tabletu, smartfonu.

Charakterystyka lokat

Lokata bankowa – bezpieczna forma inwestowania. Pieniądze bez twojego wysiłku przynoszą zysk, ale nie jest on zbyt wysoki. **Ogólnodostępne lokaty są postrzegane jako formy oszczędzania.**

- Do inwestowania częściej wybiera się lokaty skierowane do przedsiębiorców i zamożnych klientów indywidualnych:
  – **rentierska** – dla zamożnych klientów (zwykle jest wymagana minimalna kwota wpłaty), zakładana na długi okres, klient może korzystać z odsetek wcześniej, przed upływem terminu umowy; są one przelewane na wskazany przez klienta rachunek bankowy;
  – **strukturyzowana** – zwykle długoterminowa, lokowana w dwóch częściach: bezpiecznej i ryzykownej (np. lokowanie bezpieczne – w obligacje, bardziej ryzykownie – w akcje); bezpiecznie jest zwykle lokowana część kapitałowa lokaty, ryzykownie – część operacyjna, którą wyznacza właściciel;
  – **progresywna (dynamiczna)** – depozyt z oprocentowaniem rosnącym wraz z czasem trwania lokaty, np. w pierwszym miesiącu 1 %, w następnych 1,5 %, w ostatnim – 3 %, stopy oprocentowania w dużej mierze zależą od aktualnej stawki WIBOR(R) na rynku międzybankowym;
  – **overnight O/N** – przede wszystkim dla przedsiębiorców, trwa tylko jedną noc (na podstawie dyspozycji klienta – wolne środki na rachunku firmowym ponad określony limit trafiają pod koniec dnia automatycznie na lokatę, a następnego dnia rano wracają na konto przedsiębiorcy wraz z odsetkami), niektóre banki oferują ten typ lokat także osobom nieprowadzącym działalności gospodarczej;
  – **jednodniowa** – kapitał jest lokowany na jeden dzień; obecnie niewiele banków w Polsce ma w ofercie ten rodzaj lokaty;
  – **automatyczna** – automatyczne zakładanie lokat bankowych po przekroczeniu na koncie klienta ustalonej kwoty środków; klient podpisuje umowę raz, do odwołania, a na jej podstawie są tworzone lokaty;
  – **negocjowana** – przeznaczona dla stałych, wiarygodnych klientów, którzy dysponują dużymi kwotami, bank przygotowuje oferty negocjowane indywidualnie;
  – **walutowa** – zakładana w walucie obcej, zysk zależy od wysokości oprocentowania i kursu waluty.

ZAPAMIĘTAJ

Umowa o lokatę jest w pełni zawarta po zrobieniu **wpłaty na rachunek lokacyjny**. Może być podpisana w formie papierowej, najczęściej stacjonarnie w banku, lub mieć formę online. Zawarcie umowy polega wówczas na zaakceptowaniu jej warunków drogą elektroniczną i wpłacie gotówki na rachunek banku.

- Jako forma oszczędzania najczęściej są wybierane lokaty trzy-, sześcio-, dwunastomiesięczne.
- Są bezpieczne do wysokości gwarancji banku i gwarantują zysk w postaci odsetek.
- Oprocentowanie podaje się najczęściej w skali roku, nawet jeżeli dotyczy lokaty krótszej niż rok.
- Otwarcie lokaty może wymagać wpłaty ustalonej minimalnej kwoty.
- Umowa terminowa nie jest przeszkodą do odzyskania wpłaconej gotówki. Konsekwencją jest najczęściej niewypłacenie odsetek lub ich wypłata w obniżonej kwocie.

ZAPAMIĘTAJ

Wszystkie warunki lokaty lub innych produktów oferowanych przez banki są zapisane w umowie. Przechowuj otrzymane kopie papierowe lub zapisz na nośniku umowę zawartą online.

Dokumenty potwierdzające otwarcie lokaty:

- potwierdzenie otwarcia lokaty (dokument przygotowany przez bank na określonym wzorcu);
- ogólne warunki prowadzenia rachunków i świadczenia usług klientom;
- wyciąg z taryf opłat i prowizji (tabela opłat i prowizji).

POTWIERDZENIE OTWARCIA RACHUNKU LOKATY TERMINOWEJ NA NOWE ŚRODKI

Potwierdzenie otwarcia rachunku lokaty terminowej na nowe środki („lokata") stanowi umowę rachunku lokaty („Umowa rachunku") *(Numer rachunku lokaty)* zawartą między:

Imię (imiona) i nazwisko

PESEL

Imię (imiona) i nazwisko

PESEL

zwany* / zwana* / zwani* / zwane* dalej „Posiadaczem rachunku lokaty" a (*nazwa banku, adres banku, numer KRS, numer NIP, REGON, wysokość kapitału zakładowego)*, w której imieniu działa

Rozpoczęcie okresu umownego:

Kwota lokaty:

Oprocentowanie w skali roku:

Odnawialność: TAK / NIE

Nr transakcji:

Okres umowny lokaty: słownie:

wg stopy: STAŁEJ

Waluta lokaty:

Kapitalizacja odsetek:

1. Rozliczenia pieniężne związane z lokatą będą przeprowadzane za pośrednictwem rachunku o nr. (numer rachunku).
2. Po upływie okresu umownego środki pieniężne zgromadzone na lokacie wraz z dopisanymi odsetkami zostaną automatycznie przekazane na rachunek, o którym mowa w pkt 1.
3. W przypadku wypłaty środków pieniężnych z rachunku lokaty przed upływem okresu umownego nie nalicza się oprocentowania.

4. W sprawach nieuregulowanych w niniejszej Umowie rachunku zastosowanie mają postanowienia umowy rachunku, za którego pośrednictwem przeprowadzane są rozliczenia pieniężne związane z lokatą, o którym mowa w pkt 1.

Podpis posiadacza rachunku lokaty

Pieczęć firmowa, imię i nazwisko oraz podpis pracownika

Wzór potwierdzenia otwarcia lokaty[1]

Wybór lokaty

Czynniki wpływające na wybór lokaty

Wybór lokaty i banku, w którym jest zakładana, zależy od kilku czynników:

- początkowej kwoty kapitału – od wysokości kwoty wpłaconej na lokatę, czasami banki określają jej minimalną wartość;
- terminu lokaty – okresu, na który zawarto umowę, np. 1 miesiąc, 2, 3 miesiące, 6, 12 miesięcy, 24 miesiące;
- wysokości oprocentowania – wysokość odsetek bez względu na czas trwania umowy jest określana w skali roku;
- rodzaju oprocentowania:
  - stałe – w takiej samej wysokości przez czas trwania umowy;
  - zmienne – zależne od stóp procentowych ogłaszanych przez Radę Polityki Pieniężnej, które mają wpływ na kalkulację wysokości oprocentowania lokat w poszczególnych bankach;

Inflacja – wzrost cen w gospodarce i jednoczesny spadek siły nabywczej pieniądza. W warunkach inflacji za tę samą kwotę kupuje się coraz mniej.

Odsetki bankowe – dla posiadacza lokaty stanowią wynagrodzenie za udostępnienie gotówki, którą bank obraca; dla banku stanowią koszt korzystania z cudzego kapitału.

WIBOR(R) – oprocentowanie pożyczek oferowanych bankom przez inne banki. Jest akronimem *Warsaw Interbank Offered Rate*. W Polsce jest obliczany jako średnia arytmetyczna oprocentowania w największych bankach. Obecnie WIBOR jest zastępowany przez WIRON.

WIRON – średnia stopa oprocentowania transkacji depozytowych jednodniowych. Jego nazwa pochodzi od *Warsaw Interest Rate Overnight*.

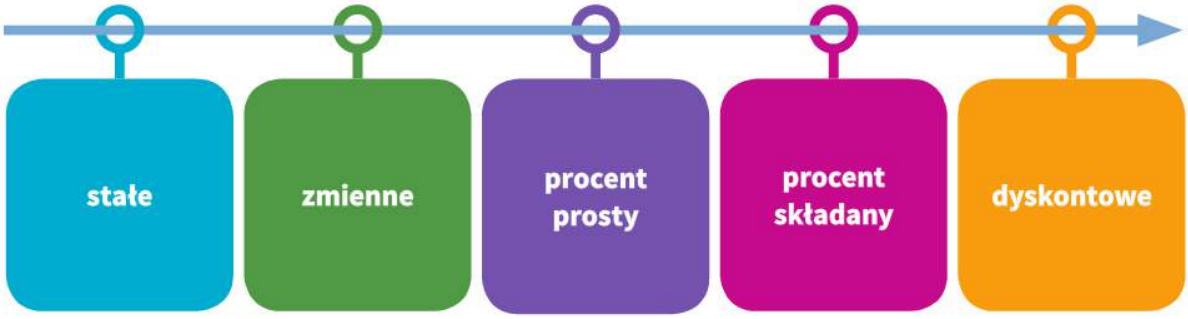
[1] Na podstawie: Pkobp.pl (dostęp: 31.01.2023).

  - procent prosty – naliczany tylko od kapitału przez cały okres trwania umowy;
  - procent składany – naliczany od wartości skapitalizowanej, tj. kapitału lokaty powiększonego o odsetki;
  - procent dyskontowy – oszacowany z góry, obliczany najczęściej metodą odsetek prostych;
- kapitalizacji odsetek – terminu, w którym bank do kapitału dopisuje wypracowane odsetki.

Stopa zwrotu – procentowa miara rentowności (zyskowności) inwestycji, która informuje, ile dana inwestycja przyniesie zysku i po jakim czasie się zwróci.

Zysk kapitałowy – zysk ze sprzedaży majątku finansowego po cenie wyższej niż cena nabycia oraz przychody z praw majątkowych, np. dywidendy, odsetki od obligacji.

Oprocentowanie lokat

Rodzaje oprocentowania

Wzór na obliczanie odsetek:

$$\textbf{Odsetki od lokaty} = \frac{\textit{kwota lokaty} \cdot \textit{stopa oprocentowania} \cdot \textit{termin lokaty}}{365\ \textit{dni (lub 12 miesięcy)} \cdot 100}$$

Oprocentowanie lokat jest opodatkowane **podatkiem od zysków kapitałowych** (tzw. podatkiem Belki) w wysokości 19 %. Podatek jest automatycznie pobierany po zakończeniu lokaty lub po każdorazowej kapitalizacji odsetek. Bank to płatnik pobierający podatek, który przekazuje do budżetu państwa. Podatnik nie musi się z tego podatku samodzielnie rozliczać ani ujmować go w rozliczeniach rocznych.

PRZYKŁAD

Procent prosty

Zuzanna założyła roczną lokatę w kwocie 10 000 zł. Stopa oprocentowania wynosi 5 % w skali roku. Po roku odsetki wynoszą:

$$\frac{\textit{kwota lokaty} \cdot \textit{stopa oprocentowania} \cdot \textit{termin lokaty}}{365\ \textit{dni (lub 12 miesięcy)} \cdot 100} = \frac{10\,000 \cdot 5 \cdot 365\ \textit{dni}}{365\ \textit{dni} \cdot 100} = 500\ \text{zł}$$

Odsetki wypłacone: 500 zł – (500 zł · 19 %) = 500 zł – 95 zł = 405 zł

PRZYKŁAD

Procent prosty

Darek założył półroczną lokatę w kwocie 10 000 zł. Stopa oprocentowania wynosi 4 % w skali roku. Po pół roku odsetki wynoszą:

$$\frac{\textit{kwota lokaty} \cdot \textit{stopa oprocentowania} \cdot \textit{termin lokaty}}{365\ \textit{dni (lub}\ 12\ \textit{miesięcy)} \cdot 100} = \frac{10\,000 \cdot 4 \cdot 6\ \textit{miesięcy}}{12\ \textit{miesięcy} \cdot 100} = 200\ \text{zł}$$

Odsetki wypłacone: 200 zł – (200 zł · 19 %) = 200 zł – 38 zł = 162 zł

PRZYKŁAD

Procent składany

Darek założył półroczną lokatę w kwocie 10 000 zł. Bank kapitalizuje odsetki co 3 miesiące. Stopa oprocentowania wynosi 4 % w skali roku. Po pół roku odsetki wynoszą:

$$\frac{\textit{kwota lokaty} \cdot \textit{stopa oprocentowania} \cdot \textit{termin lokaty}}{365\ \textit{dni (lub}\ 12\ \textit{miesięcy)} \cdot 100}$$

$$\textit{kwota odsetek po 3 miesiącach} = \frac{10\,000 \cdot 4 \cdot 3\ \textit{miesiące}}{12\ \textit{miesięcy} \cdot 100} = 100\ \text{zł}$$

$$\textit{kwota odsetek po 6 miesiącach} = \frac{10\,100 \cdot 4 \cdot 3\ \textit{miesiące}}{12\ \textit{miesięcy} \cdot 100} = 101\ \text{zł}$$

Podatek od zysków kapitałowych jest pobierany po każdym okresie kapitalizacji, czyli po 3 miesiącach Darek otrzymuje: 100 zł – (100 zł · 19 %) = 81 zł

Kwota odsetek po kolejnych 3 miesiącach: 10 081 · 4 · 3 miesiące/12 · 100 = 100,81 zł

Odsetki po 3 miesiącach i odliczeniu podatku: 100,81 zł – 100,81 zł · 19 % = 81,66 zł

Łącznie za 6 miesięcy: 81+ 81,66 = 162,66 zł

PRZYKŁAD

Odsetki dyskontowe

Zuzanna założyła roczną lokatę w kwocie 10 000 zł. Bank nalicza odsetki dyskontowe. Stopa oprocentowania wynosi 5 % w skali roku. Po roku odsetki wynoszą:

$$\frac{\textit{kwota lokaty} \cdot \textit{stopa oprocentowania} \cdot \textit{termin lokaty}}{365\ \textit{dni (lub}\ 12\ \textit{miesięcy)} \cdot 100} = \frac{10\,000 \cdot 5 \cdot 365\ \textit{dni}}{365\ \textit{dni} \cdot 100} = 500\ \text{zł}$$

Zuzanna na początku umowy wpłaciła do banku różnicę między kapitałem lokaty a naliczonymi odsetkami w kwocie 9500 zł. Po roku otrzymała kapitał wraz z naliczonymi na początku odsetkami, przy czym kwota odsetek została pomniejszona o podatek: 10 000 zł – (500 zł · 19 %) = 9905 zł

Odsetki wypłacone: 500 zł – (500 zł · 19 %) = 500 zł – 95 zł = 405 zł

ZAPAMIĘTAJ

Celem oszczędzania jest ochrona naszych pieniędzy, **celem inwestowania** jest zysk. Inwestując nasz kapitał, możemy **osiągnąć zysk, ale też możemy ponieść stratę**.

Jak inwestować?

Nie jest prawdą, że inwestowanie ma sens tylko wtedy, gdy posiadamy duży kapitał. Zasady inwestowania są takie same w przypadku małych i dużych kwot, a decyzja o podjęciu inwestycji powinna się opierać na kilku zasadach:

- **rozpocznij inwestowanie od niższych kwot**, takich, które twoim zdaniem możesz stracić bez istotnego uszczerbku dla swojego budżetu – potraktuj tę stratę jako cenę za naukę;
- **inwestuj tylko własne środki** – jeżeli zainwestujesz pożyczone pieniądze, podwajasz ryzyko: z powodu nieudanej inwestycji oraz utraty pożyczonych środków, które trzeba oddać;
- **oceniaj opłacalność inwestycji na podstawie zysku procentowego**, a nie na podstawie kwoty, którą zarobisz;
- na początek **wybieraj sprawdzone formy inwestowania** proponowane przez wiarygodne firmy;
- inwestuj w to, co rozumiesz;
- **dywersyfikuj swój portfel**, czyli inwestuj w różne formy, np. część pieniędzy trzymaj na lokacie, za część kupuj jednostki uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych, część zaś zainwestuj w obligacje lub akcje – w zależności od preferowanego stopnia ryzyka;
- aktualizuj wiedzę o dostępnych formach inwestowania.

Formy inwestowania na rynku polskim

- **Obligacje** – dłużne papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa (obligacje skarbowe), przedsiębiorstwa (obligacje korporacyjne) lub jednostki samorządu terytorialnego – gminy, powiaty, województwa i związki tych jednostek (obligacje komunalne). Osoba nabywająca obligację udziela emitentowi (Skarbowi Państwa, przedsiębiorstwu lub jednostce samorządu terytorialnego) pożyczki na określony czas, np. na rok, dwa, trzy lub cztery lata (popularne obligacje indeksowane o stopień inflacji). Po upływie określonego czasu emitent wykupuje obligacje, to znaczy zwraca nabywcy pożyczoną kwotę wraz z odsetkami. Odsetki podlegają opodatkowaniu 19-procentowym zryczałtowanym podatkiem dochodowym od zysków kapitałowych. Obligacje Skarbu Państwa są postrzegane jako bezpieczna inwestycja, ponieważ ich spłatę Skarb Państwa gwarantuje swoim majątkiem. Stanowią dobrą alternatywę dla lokat. Obligacje korporacyjne (przedsiębiorstw) są obarczone wyższym ryzykiem.

PRZYKŁAD

Bruno rozważa zakup jednorocznych obligacji Skarbu Państwa. Może je kupić przez agenta emisji, którym jest bank PKO BP. Oprocentowanie tych obligacji wynosi 6,75 % w skali roku. Jeśli zdecyduje się na zamrożenie swoich środków w kwocie 10 000 zł na rok, otrzyma wynagrodzenie w wysokości 547 zł:

- odsetki od obligacji: 10 000 · 6,75 % = 675 zł;
- podatek dochodowy: 675 · 19 % = 128,25 zł (w zaokrągleniu 128 zł);
- odsetki do wypłaty: 675 zł – 128 zł = 547 zł.

- **Akcje** – kapitałowe papiery wartościowe emitowane przez przedsiębiorstwo zorganizowane w formie spółki akcyjnej (SA). **Akcjonariusz** (nabywca akcji) staje się współwłaścicielem majątku spółki, która wyemitowała akcje, i ma prawo do **dywidendy** (udziału w zyskach spółki). Nabywca akcji może je zbyć i osiągnąć zysk na dodatniej różnicy kursowej. Zarówno dywidenda, jak i zysk na kursie akcji są objęte podatkiem dochodowym od zysków kapitałowych 19 %. Inwestycja w akcje może przynieść wysoki zysk, ale jednocześnie jest obarczona dużym ryzykiem niepowodzenia. Wartość akcji może szybko wzrosnąć, ale też równie szybko spaść. Kursy akcji zależą m.in. od warunków gospodarczych, warunków polityczno-społecznych (nie tylko w kraju, ale także na świecie), rodzaju branży, aktualnej polityki fiskalnej.

Kursy akcji są wyświetlane na monitorach giełdy

Dom maklerski – instytucja świadcząca usługi doradztwa inwestycyjnego oraz w imieniu swoich klientów przeprowadzająca zlecenia kupna-sprzedaży instrumentów finansowych i zarządzająca portfelami zgromadzonych instrumentów finansowych, np. papierami wartościowymi, wierzytelnościami.

Broker – pośrednik między inwestorem (akcjonariuszem) a giełdą w transakcjach zakupu i sprzedaży akcji. Za pośrednictwo w przeprowadzeniu transakcji broker pobiera prowizję.

Emitent papierów wartościowych – w przypadku akcji emitentem jest spółka akcyjna notowana na giełdzie, w przypadku obligacji zaś emitentami są także spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, banki, jednostki samorządu terytorialnego i Skarb Państwa.

Dywidenda – udział w zysku, który może otrzymać posiadacz akcji danej spółki w zamian za zainwestowanie swojego kapitału.

Giełda Papierów Wartościowych – instytucja, która organizuje i nadzoruje obrót papierami wartościowymi. W Polsce jest to GPW (Giełda Papierów Wartościowych) w Warszawie.

Instrumenty finansowe – np. papiery wartościowe, fundusze inwestycyjne, finansowe kontrakty terminowe.

Jednostki uczestnictwa w funduszu inwestycyjnym – formalne potwierdzenie nabycia prawa majątkowego uczestnictwa w funduszu inwestycyjnym.

Kurs akcji – bieżąca cena akcji spółki notowanej na giełdzie.

Rachunek inwestycyjny – typ rachunku otwieranego w biurze maklerskim, który umożliwia obrót papierami wartościowymi na giełdzie.

Na spadek lub wzrost cen akcji mogą mieć też wpływ nagłe wydarzenia, np. wybuch wulkanu, epidemii czy konfliktu zbrojnego (wpływ erupcji na utrudnienia w ruchu lotniczym, pandemia koronawirusa w 2020 r. czy konflikt zbrojny w Ukrainie od lutego 2022 r.) albo spektakularne bankructwo ważnego podmiotu gospodarczego (np. upadek w 2008 r. znanego amerykańskiego banku inwestycyjnego Lehman Brothers). Aby obracać akcjami, trzeba mieć rachunek inwestycyjny oraz maklera / brokera, który w imieniu i na zlecenie nabywcy będzie przeprowadzał transakcje.

PRZYKŁAD

Anna rozważa zakup akcji. Zdaje sobie sprawę, że inwestowanie na giełdzie wymaga wiedzy i doświadczenia. Dowiedziała się, że jeżeli spółka składa pierwszą publiczną ofertę IPO (*Initial Public Offering*), jest zwykle dynamicznie rozwijającą się firmą. Jeżeli spółki już są notowane na giełdzie, to celem emisji kolejnych akcji jest pozyskanie dodatkowego kapitału. Aby w takie spółki inwestować, trzeba dokładnie sprawdzić ich kondycję finansową. Należy zwracać uwagę na komunikaty spółek. Jeżeli spółka informuje, że spodziewa się zwiększenia przychodów w najbliższym czasie, np. w następnym kwartale, to zwykle natychmiastową reakcją jest zwiększenie ceny jej akcji. Jeżeli raporty finansowe spółki nie wykazują zysków, można się spodziewać, że ceny akcji będą spadać. Przydatnym narzędziem może być również zapoznanie się z rekomendacjami giełdowymi publikowanymi przez biura maklerskie. Inwestowanie długoterminowe wymaga znajomości branży, w której działa spółka, specyfiki oferowanych produktów, sposobu zarządzania oraz monitorowania i analizy wyników finansowych. Wymaga także cierpliwości i zablokowania kapitału na dłuższy okres. Inwestorzy krótkoterminowi przeprowadzają szybkie transakcje zakupu i sprzedaży akcji. Zarabiają na zwyżkach i zniżkach kursu.

Anna nigdy nie inwestowała na giełdzie, dlatego postanowiła wykorzystać program symulujący, który umożliwia skanowanie i obserwowanie wybranych spółek oraz ich analizę finansową. Symulowane inwestycje przyniosły zarówno zyski, jak i straty. Anna nie jest przekonana do pomysłu inwestowania na giełdzie. Postanowiła zatem dowiedzieć się więcej, zanim zainwestuje swoje oszczędności.

ZAPAMIĘTAJ

Zyski osiągnięte przez firmę w przeszłości nie dają gwarancji przyszłych zysków.

- **Fundusz inwestycyjny** – forma zbiorowego inwestowania przez instytucję, której jedynym przedmiotem działalności jest lokowanie środków pieniężnych zebranych od wielu inwestujących w formie nabycia jednostek uczestnictwa albo certyfikatów inwestycyjnych. Podczas wyboru funduszu inwestor musi ocenić własną skłonność do podjęcia ryzyka i poziom oczekiwanych dochodów. Ze względu na stopień ryzyka inwestycyjnego można wyróżnić:
  - **fundusze agresywne** (akcyjne) – lokują powierzone aktywa w akcje, są ryzykowne i podatne na wahania koniunktury rynkowej; przynoszą największe wyniki w czasie hossy (wzrostu kursów giełdowych) i generują straty w wyniku załamania rynku w czasie bessy (spadku

kursów giełdowych); w długim okresie (co najmniej 5 lat) są zwykle bardziej opłacalne od innych typów funduszy;

– **fundusze elastycznego inwestowania** (aktywnej alokacji) – w zależności od koniunktury na rynku finansowym powierzone środki pieniężne są kierowane tam, gdzie można je pomnożyć; zarządzający funduszem mogą w czasie niekorzystnej koniunktury zredukować liczbę akcji w portfelu inwestycyjnym do zera, a kiedy koniunktura jest pomyślna, zwiększyć ich liczbę do udziału maksymalnego; są nastawione na stabilny zysk i czasem nazywane są funduszami stabilnego zysku;

Brokerzy pracujący na giełdzie papierów wartościowych

– **fundusze zrównoważone** – udział akcji w portfelu jest równy udziałowi obligacji; powierzone środki są lokowane w papiery wartościowe z podwyższonym i umiarkowanym ryzykiem; w okresie hossy portfel akcyjny pracuje na zyski, w czasie bessy portfel obligacji niweluje straty; ryzyko jest średnie, ale możliwość zysku jest znacznie mniejsza;

– **fundusze bezpieczne** – to fundusze papierów dłużnych, które gwarantują z góry ustalone oprocentowanie; są bezpieczne, inwestują głównie w papiery o stałym dochodzie – bony i obligacje skarbowe; przynoszą stopę zwrotu niewiele wyższą od lokat bankowych; są przeznaczone dla osób nieakceptujących wysokiego ryzyka.

Nie należy inwestować wszystkich środków finansowych w jeden fundusz. Trzeba dywersyfikować ryzyko. Najlepiej ulokować pieniądze w dwa, trzy fundusze, które są zarządzane przez różne towarzystwa.

PRZYKŁAD

Karolina zainteresowała się funduszem inwestycyjnym. Informacje o notowaniach jednostek uczestnictwa różnego rodzaju funduszów znalazła na stronach internetowych banków. Dowiedziała się również, że inwestowanie w fundusze wiąże się z ryzykiem straty oraz z obowiązkiem ponoszenia opłat manipulacyjnych za zarządzanie i zapłaty podatku dochodowego od zysków kapitałowych. Zaobserwowała, że najwyższa stopa zwrotu po roku oscyluje wokół 5 %. Mając podstawowe dane, Karolina przeprowadziła symulację zysku:

- wartość zainwestowanych środków: 10 000 zł;
- opłata dystrybucyjna: 4,5 % od kwoty nabycia 450 zł;
- faktyczna kwota inwestycji: 10 000 zł – 450 zł = 9550 zł;
- założony, ale nie gwarantowany, zysk po roku: 9550 zł · 5 % = 477,50 zł;
- podatek dochodowy*: 478 zł · 19 % = 90,82 zł ≈ 91 zł;
- faktyczny zysk: 477,50 zł – 91 zł = 386,50 zł.

* Podstawę opodatkowania i podatek należy zaokrąglić do pełnych złotych.

Karolina dowiedziała się, że w przypadku funduszy trudno przewidywać zyski.

- **IKZE – Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego** oraz **IKE – Indywidualne Konto Emerytalne**

To dwa odrębne programy służące do oszczędzania na emeryturę. Są prowadzone w formie rachunków oszczędnościowych lub inwestycyjnych przez uprawnione instytucje finansowe, np. banki, towarzystwa ubezpieczeniowe, fundusze inwestycyjne, domy i biura maklerskie.

Cechy charakterystyczne	
IKZE	**IKE**
• **Podlega** odliczeniu od dochodu w rocznym zeznaniu PIT. • Można założyć od 16. roku życia w przypadku osiągania dochodów z pracy zawodowej, od 18. roku życia – bez warunków. • Roczny limit wpłat wynosi 120 % przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego lub 180 % dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. • Nie ma wymogu dokonywania regularnych lub minimalnych wpłat. • Zgromadzone środki podlegają dziedziczeniu, a spadkobiercy muszą zapłacić 10 % podatku (jak przy wypłacie). • Zgromadzony kapitał podlega opodatkowaniu w chwili jego wypłaty: – po 65. roku życia – 10 %; – wcześniej – wg obowiązującej stopy podatku PIT (w 2023 r. – 12 %).	• **Nie podlega** odliczeniu od dochodu w rocznym zeznaniu PIT. • Można założyć od 16. roku życia w przypadku osiągania dochodów z pracy zawodowej, od 18. roku życia – bez warunków. • Roczny limit wpłat wynosi 300 % przeciętnego prognozowanego wynagrodzenia miesięcznego. • Nie ma wymogu dokonywania regularnych lub minimalnych wpłat. • Zgromadzone środki są dziedziczone (spadkobierca może środki wypłacić lub przenieść na własne konto IKE). • Zgromadzony kapitał **nie podlega** opodatkowaniu w chwili jego wypłaty po 60. lub – dla osób uprawnionych – 55. roku życia, pod warunkiem: – wpłacania pieniędzy przez 5 lat w dowolnym czasie; – wpłacenia ponad połowy wartości wszystkich wpłat na IKE nie później niż na 5 lat przed dniem złożenia wniosku o wypłatę.

Gwarancją Bankowego Funduszu Gwarancyjnego są objęte IKZE oraz IKE w formie rachunków oszczędnościowych prowadzonych przez banki. W razie upadłości banku z BFG można odzyskać kwotę do równowartości 100 tys. euro. Takiej gwarancji nie mają inne podmioty prowadzące IKZE oraz IKE.

- **Pozostałe formy inwestowania**:
  - **złoto** – uznawane za bezpieczną lokatę pieniędzy, ponieważ przynosi zysk (na różnicy cen zakupu i sprzedaży) w długim okresie; cena złota zwykle wzrasta w okresie kryzysu, a w okresie prosperity – dogodnym na zakup złota – spada; na podstawie historycznych danych analitycy twierdzą, że inwestycja w złoto zawsze się opłacała w długiej perspektywie;

Sztabki złota

Frank szwajcarski

Euro

Dolar amerykański

Dom na sprzedaż lub wynajem

Zakup obrazów na aukcji dzieł sztuki

– **waluta** – inwestowanie polega na zakupie waluty obcej i osiągnięciu zysku na różnicy kursowej. Aby osiągać zyski na kursach walut, trzeba umieć analizować czynniki wpływające na wahania kursów i na tej podstawie przewidywać zmiany cen; najczęściej inwestuje się w euro, dolara amerykańskiego, funta brytyjskiego lub franka szwajcarskiego;
– **nieruchomości** – inwestycja w lokale mieszkalne i użytkowe na wynajem generuje zysk z przychodu za najem pomniejszonego o stałe koszty utrzymania lokalu, np. czynsz, remonty. Aby zysk był jak najwyższy, przy zakupie lokalu należy sprawdzić atrakcyjność położenia nieruchomości, np. odległość do centrum, usytuowanie sklepów i usług w pobliżu, możliwość korzystania z komunikacji miejskiej;

– **dzieła sztuki** – analizy danych historycznych pokazują, że jest to jedna z najpewniejszych inwestycji; najlepiej nabywać obrazy uznanych artystów, ale warto rozważyć zakup dzieł młodych twórców. Lokowanie pieniędzy w dzieła sztuki wymaga wiedzy, dlatego warto obserwować trendy w sztuce i konsultować się w tej sprawie z rzeczoznawcami;

Dane historyczne – wielkości i wskaźniki ustalone w latach ubiegłych, które służą jako dane porównawcze do analiz pozwalających ustalić trend zmian.

– **inwestycje alternatywne** – obejmują szeroki zakres aktywów innych niż tradycyjne formy inwestowania; rzadkość ich występowania może sprawiać trudności w ustaleniu wartości rynkowej, dlatego ta forma inwestowania wymaga ostrożności i wiedzy. Inwestycje alternatywne zwykle mają niską płynność oraz nieprzewidywalne stopę zwrotu i poziom ryzyka; wymagają odpowiednich i kosztownych warunków przechowywania. Przy podejmowaniu decyzji o inwestowaniu alternatywnym należy skupić uwagę na kosztach i ewentualnym ryzyku; przykładami inwestycji alternatywnych są: monety kolekcjonerskie, kamienie szlachetne, zabytkowe samochody, zegarki, kolekcje wydawnicze, kolekcje znaczków, instrumenty, pamiątki po znanych osobach, wyroby jubilerskie, porcelana, kryptowaluty.

Przykładem inwestycji alternatywnych są kolekcje porcelany

Inwestowanie, spekulacja, hazard

W świadomości starszego pokolenia Polaków spekulacja i hazard zakorzeniły się jako działania szkodliwe. W czasach PRL-u spekulacja była ścigana przez prawo jako wykroczenie polegające na zakupie towarów w celu ich odsprzedaży z zyskiem.

Z punktu widzenia ekonomicznego większość podejmowanych decyzji opiera się na szeroko rozumianej spekulacji. Takie działanie nie może być postrzegane jako negatywne, ponieważ pozwala na:

- dostosowanie potrzeb rynku do zmiany warunków,
- uzyskanie informacji o nadchodzących zmianach,
- przyjęcie odpowiednich strategii działania,
- zapewnienie płynności na rynku,
- zapewnienie ciągłości dostaw.

W gospodarce rynkowej spekulacja jest ekonomicznym, racjonalnym zachowaniem.

Inwestowanie, spekulacja, hazard mają taki sam cel – zysk.

Inwestor, zanim podejmie ryzyko, dokonuje dokładnej analizy, opracowuje strategię, którą potem wdraża, najczęściej inwestuje długoterminowo. Inwestycje mogą dotyczyć rynku finansowego, a także nieruchomości, dzieł sztuki, złota. Inwestor starannie buduje portfel inwestycji, aby go długoterminowo powiększać i osiągać stabilność oraz w miarę pewny zysk. Inwestycja nie zawsze jest nastawiona na zysk sam w sobie. Celem mogą być rozwój, bezpieczeństwo, społeczna odpowiedzialność, zrównoważone działania, nawet jeżeli jakiś obszar przynosi straty. Mimo częściowych strat przedsiębiorstwo dysponuje pełnym asortymentem i zyskuje wizerunkowo. Pośrednio wszystkie te działania przekładają się na zyski.

Spekulant (łac. *speculator* 'zwiadowca') – stara się zarobić jak najwięcej w jak najkrótszym czasie. Ocenia, czy aktualne czynniki spowodują spadek, czy wzrost ceny. Ocena jest bardziej przewidywaniem niż szczegółową analizą danych. Spekulant szuka dogodnych momentów wejścia na rynek i wyjścia w krótkim czasie. Po osiągnięciu zysku wycofuje kapitał i szuka kolejnej korzystnej transakcji. Spekulanci ponoszą większe ryzyko i częściej tracą na swoich transakcjach.

Hazardzista (ang. *hazard* 'niebezpieczeństwo', fr. *hazard* 'przypadek, traf') – jak podaje *Słownik języka polskiego PWN*, hazard to ryzykowne przedsięwzięcie, którego wynik zależy od przypadku[2]. W rozumieniu rynku hazardzista podejmuje wysokie ryzyko i w zależności od okoliczności, szczęścia i innych czynników osiąga zysk lub ponosi stratę. Na to, jakie podejmie działania, mają wpływ emocje, np. nadzieja na zysk, założenie, że dobra passa będzie trwać bez przerwy, brak obiektywnej oceny. W dłuższym czasie hazard ma działania destabilizujące. Może prowadzić do uzależnienia.

CIEKAWOSTKA

Inwestycje w kryptowaluty

W roku 2011 wartość 1 bitcoina wynosiła 1 dolar amerykański, w 2021 r. był wart ponad 40 000 dolarów, ale już w listopadzie 2022 r. wartość ta wynosiła 17 000 dolarów.

Obecnie inwestycja w kryptowaluty jest obarczona bardzo dużym ryzykiem. Wiele kryptowalut już upadło, a w listopadzie 2022 r. upadła jedna z bardziej popularnych giełd kryptowalut – giełda FTX. Coraz częściej także firmy, które np. przyjmowały zastaw pod pożyczki w formie kryptowalut, plajtują lub znajdują się na skraju bankructwa.

[2] sjp.pwn.pl/sjp/hazard;2560027.html (dostęp: 20.02.2023).

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Co może przeszkadzać w oszczędzaniu? Wypisz swoje odpowiedzi w punktach, a następnie podkreśl te, które odnoszą się także do ciebie.
2. Napisz, na co przeznaczysz wygraną 1 mln zł netto.
3. Kolega otrzymał nagrodę w wysokości 2000 zł. Chciałby uniknąć wydania tych pieniędzy od razu. Jaką formę oszczędzania mu doradzisz? Odpowiedź uzasadnij. Jeśli potrzebujesz zrobić dodatkowe założenia, uwzględnij je w swojej odpowiedzi.
4. Opisz różnicę między inwestowaniem a hazardem.

PROJEKT 1.

Podzielcie się na 3-osobowe zespoły. Załóżcie, że posiadacie 5000 zł. Zastanówcie się, w jaki sposób możecie je zainwestować, aby osiągnąć najwyższą korzyść. Swoje propozycje przedstawcie z punktu widzenia:

- inwestora,
- spekulanta,
- hazardzisty.

Odpowiedzi przygotujcie w postaci prezentacji lub plakatu.

PROJEKT 2.

W kilkuosobowych zespołach przez 2–3 miesiące śledźcie akcje firmy wskazanej przez nauczyciela. Zapisujcie codzienne notowania firmy na giełdzie. Notujcie też ważniejsze wydarzenia polityczne i gospodarcze w tym czasie. Na koniec spróbujcie ocenić, co mogło mieć wpływ na ceny akcji obserwowanej firmy.

9 Analiza oferty bankowej i pozabankowych instytucji pożyczkowych

Dowiesz się

- jak analizować oferty bankowe
- jak wybierać ofertę bankową

Przed wyborem oferty produktów bankowych trzeba starannie zebrać informacje o banku lub innej instytucji, z której usług zamierzamy korzystać (czyli np. powierzyć swoje pieniądze i umieścić je na koncie osobistym lub lokacie bankowej). Bank należy traktować jako ważnego partnera zarówno w biznesie, jak i w zarządzaniu finansami osobistymi w prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Czynniki wpływające na wybór banku

Czynniki, które należy brać pod uwagę podczas wyboru partnera finansowego

- **Bezpieczeństwo powierzonych pieniędzy** – tylko banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i) mają gwarancję Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG). W przypadku upadłości banku lub SKOK-u BFG gwarantuje wypłatę naszych oszczędności w wysokości 100 % posiadanych środków do równowartości 100 tys. euro na osobę.

! ZAPAMIĘTAJ

Większe oszczędności warto podzielić i ulokować w kilku bankach, tak aby w żadnym z nich **nie przekroczyć progu gwarancji BFG**.

- **Łatwy dostęp do placówki stacjonarnej i sieci bankomatów bez pobierania prowizji.**
- **Niskie koszty za korzystanie z oferowanych produktów**, np. możliwość wypłacania pieniędzy ze wszystkich bankomatów w kraju bez prowizji.
- **Bogata oferta** bankowości mobilnej i internetowej.
- **Usługi dodatkowe** do karty płatniczej, np. atrakcyjne ubezpieczenie na życie.
- **Przejrzyste warunki umowy na produkty bankowe.**
- **Możliwość założenia profilu zaufanego e-PUAP.**

Profil zaufany e-PUAP (Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej) – zestaw zabezpieczonych danych, którym może posługiwać się właściciel profilu w celu identyfikacji. Umożliwia m.in. załatwienie spraw urzędowych online.

Strona logowania do profilu zaufanego[1]

Oferty bankowe

Konto osobiste

Podstawowy rachunek bankowy to **konto osobiste** (tzw. ROR – rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy), za którego pomocą można zarządzać finansami osobistymi. Jest prowadzone imiennie dla klienta indywidualnego. Może być prowadzone także dla kilku osób, które są współwłaścicielami, takich jak małżonkowie, osoby niespokrewnione, rodzic i dziecko. Pozwala na większość rozliczeń, np. płatności za zakupy, rozliczenia z dostawcami mediów, spłatę kredytu, wpływy wynagrodzeń, zaciąganie kredytów, zakładanie lokat.

Rodzaje kont osobistych występujące najczęściej

- **Standardowe** – umożliwia podejmowanie takich działań, jak:
  - zlecanie przelewów;
  - wpłaty i wypłaty gotówki;
  - realizacja transakcji za pośrednictwem karty płatniczej wydanej do konta;
  - zapoznawanie się z historią transakcji;
  - zlecanie stałych przelewów.

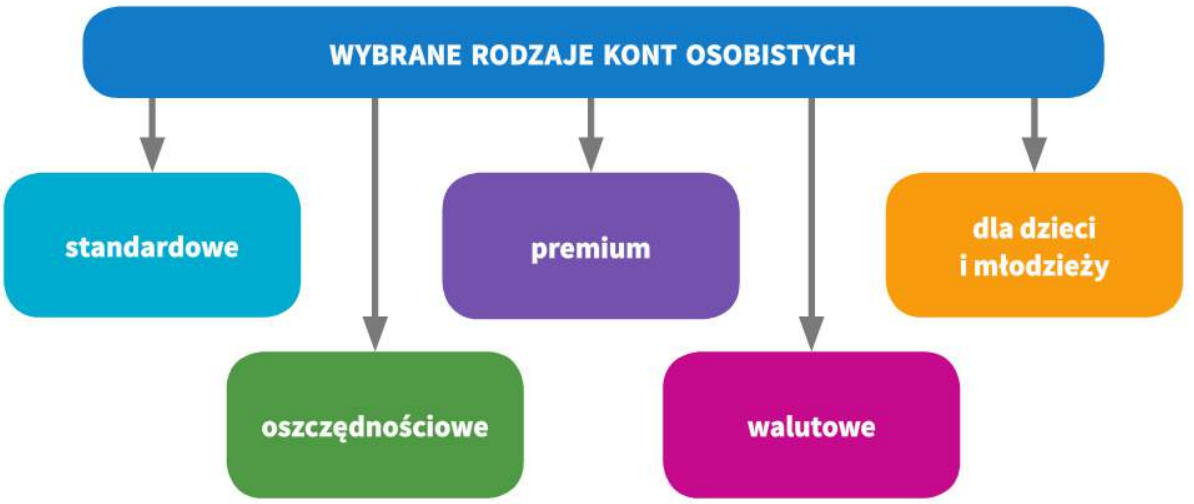
  Większość tych transakcji jest bezpłatna, a konto – nieoprocentowane. Banki mogą wprowadzić warunki bezpłatności, np. zapewnienie określonej kwoty wpływów na konto, wykonanie ustalonej liczby transakcji w każdym miesiącu.
- **Premium** – oprócz podstawowych operacji finansowych daje inne możliwości, np.
  - dodatkowe usługi finansowe bez opłat;
  - brak opłat za korzystanie z bankomatów na całym świecie;
  - usługi maklerskie.

  Posiadanie konta premium może wiązać się z koniecznością zapewnienia odpowiednio wysokich wpływów.

[1] eupuap.gov.pl (dostęp: 5.03.2024).

- **Dla dzieci i młodzieży** – zwykle skierowane do osób w wieku 13–18 lat. Mogą pojawić się też oferty dla studentów od 18. do 26. roku życia. Konta są zwykle bezpłatne i nieoprocentowane. Banki oferują dodatkowo usługi skierowane do grupy wiekowej, dla której przygotowano produkt, np.
  - tworzenie wirtualnych skarbonek;
  - wykup dostępu do serwisów muzycznych i filmowych bez konieczności posiadania karty kredytowej (w tym celu są generowane specjalne kody);
  - doładowanie telefonu.

  Rodzic lub opiekun może wprowadzać limity transakcyjne. Istnieje również opcja pozwalająca opiekunom na otrzymywanie powiadomień w formie *push*, informujących o aktywności osoby niepełnoletniej na rachunku.
- **Oszczędnościowe** – oprocentowane zgromadzone środki mogą być w każdym momencie wypłacone. Wypłaty częstsze niż raz w miesiącu są zwykle obciążone dodatkową opłatą. Konto oszczędnościowe otwiera się w ramach już posiadanego rachunku lub jako rachunek odrębny.
- **Walutowe** – prowadzone w walucie obcej, może stanowić dodatkową usługę do rachunku podstawowego. Przydatne osobom otrzymującym wynagrodzenie w walucie obcej oraz korzystającym z kont za granicą. Najczęściej jest walutowane w euro (EUR), dolarach amerykańskich (USD), frankach (CHF), funtach brytyjskich (GBP). Konta walutowe pozwalają na przeprowadzanie operacji finansowych, wypłaty z bankomatów, płatności kartą.

Wybrane popularne rodzaje kont osobistych

Zgodnie z przepisami *Kodeksu pracy* podstawową formą wypłaty wynagrodzenia jest przelew na rachunek bankowy – art. 86 § 3 *Kodeksu pracy*: **Wypłata wynagrodzenia jest dokonywana na wskazany przez pracownika rachunek płatniczy**, chyba że pracownik złożył – w postaci papierowej lub elektronicznej – wniosek o wypłatę wynagrodzenia do rąk własnych.

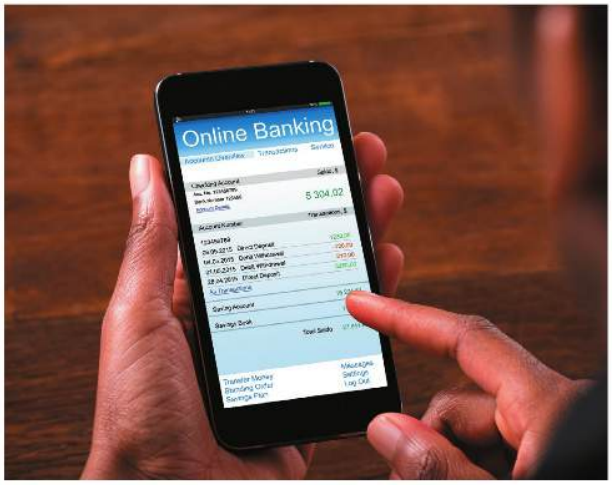
Powyższy przepis zobowiązuje pracownika do posiadania konta osobistego. Natomiast *Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych* obliguje banki i SKOK-i do wprowadzenia w ofercie **podstawowego rachunku płatniczego**, który musi być obsługiwany nieodpłatnie.

Nieodpłatna powinna być też obsługa karty płatniczej do takiego konta. Ponadto w ramach podstawowego rachunku płatniczego bank musi zagwarantować:

- 5 darmowych przelewów w miesiącu (w tym zleceń stałych);
- nielimitowane darmowe operacje w bankomatach i wpłatomatach należących do banku;
- 5 darmowych wypłat gotówki z bankomatów obcego dostawcy (czyli innego banku lub sieci bankomatów).

Bankowość internetowa i mobilna

Bankowość internetowa umożliwia kontakt z bankiem za pośrednictwem sieci przez stronę www. Aby połączyć się z bankiem i wykonać operacje bankowe, trzeba się zalogować, czyli wpisać numer klienta i podać hasło (częściowo zaszyfrowane).

Przykład bankowości mobilnej dostępnej z telefonu komórkowego

Bankowość mobilna jest oferowana przez instytucje finansowe. Umożliwia korzystanie z rachunku bankowego i oferowanych usług za pomocą aplikacji przez urządzenia mobilne z dostępem do internetu, np. smartfony, tablety. Pomaga sprawnie wykonywać operacje finansowe w dowolnym miejscu, sprawdzać stan konta, doładowywać telefon czy kupować bilety. Jest wykorzystywana do uwierzytelniania transakcji dokonywanych w bankowości internetowej, np. wykonywania przelewów, stałych zleceń, zakładania lokat lub zmiany limitów na rachunku.

Zasady bezpiecznego korzystania z bankowości internetowej i mobilnej

- Nie instaluj oprogramowania ani aplikacji nieznanego pochodzenia.
- Nie klikaj w podejrzane linki.
- Po wejściu na stronę internetową banku czy SKOK-u sprawdź, czy przed adresem strony znajduje się symbol kłódki bezpieczeństwa.
- Ustaw hasło o wysokim poziomie trudności – unikaj elementów o niskim poziomie trudności, np. daty urodzenia, daty imienin, imienia, pseudonimu, ciągu cyfr arabskich.
- Nie podawaj nikomu, np. w rozmowie telefonicznej, PIN-u do karty lub loginu do aplikacji mobilnej.

Autoryzacja operacji w bankowości internetowej za pomocą aplikacji mobilnej

- Zmieniaj hasło co jakiś czas.
- Nie loguj się przez ogólnodostępną sieć.
- Zainstaluj na urządzeniu program antywirusowy.
- Zanim otworzysz e-mail lub SMS od banku, zweryfikuj go.
- Ustaw niskie limity transakcyjne.
- Wyloguj się, gdy skończysz korzystać z aplikacji bankowej / konta bankowego.

ZAPAMIĘTAJ

Jeżeli widzisz, że ktoś nieuprawniony uzyskał dostęp do twojego konta, np. pojawiły się nieznane przelewy lub podjęto pieniądze z bankomatu, **zastrzeż kartę lub zablokuj konto**. Aplikacja powinna ci to umożliwić. Ponadto **skontaktuj się z bankiem i zgłoś nadużycia**.

ZAPAMIĘTAJ

Banki nigdy:
- nie wysyłają linków ze stroną do logowania e-mailem oraz SMS-em;
- nie proszą o poufne dane, takie jak login i hasło do konta;
- nie proszą o wykonanie testowego przelewu;
- nie wysyłają certyfikatów bezpieczeństwa.

Karty płatnicze

Alternatywą dla płatności gotówkowych jest **karta płatnicza**. Wydają ją instytucje finansowe, najczęściej banki, do rachunku, który prowadzi bank.

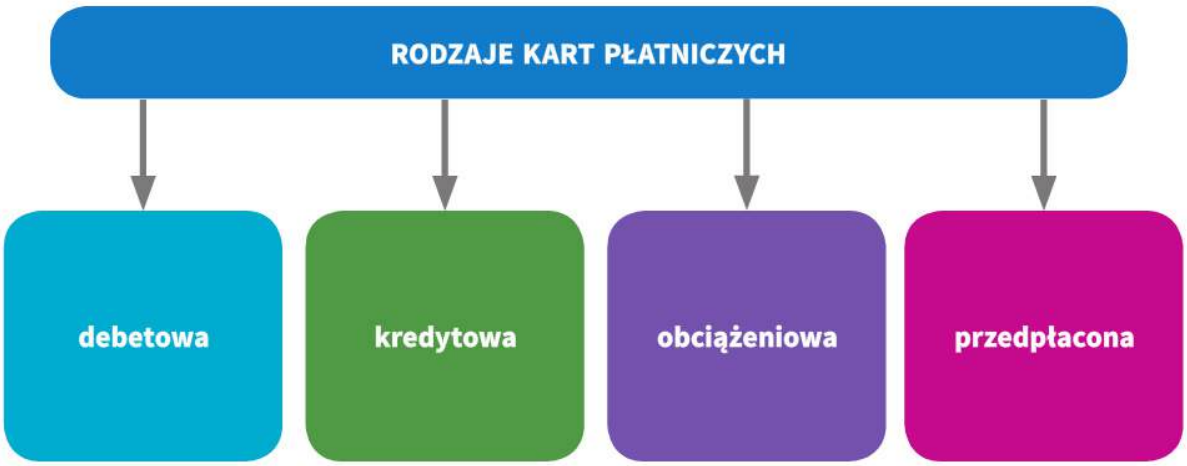
Rodzaje kart płatniczych

- **Karty debetowe** – są wydawane do rachunku bankowego. Podczas płatności przy użyciu karty debetowej bank pobiera należności z rachunku posiadacza karty. Aby płatność była wykonana, klient musi posiadać odpowiedni stan środków na swoim koncie. Karta debetowa, wbrew nazwie, nie pozwala na powstanie ujemnego salda na koncie. Natomiast ma związek z tym, że bank natychmiast obciąża rachunek bankowy klienta. Można to rozumieć w ten sposób, że płacąc kartą debetową, natychmiast spłaca się dług powstały w chwili zakupu (ang. *debit* 'dług').
- **Karty kredytowe** – umożliwiają płatności w ramach limitu kredytowego. Limit kredytowy jest oprocentowany. Klient może uniknąć zapłaty odsetek od transakcji kartą, jeżeli w terminie określonym umową, tzw. terminie bezodsetkowym, spłaci 100 % zobowiązań wobec banku. Okres bezodsetkowy wynosi przeważnie do 30 dni od daty rozliczenia. Wydanie karty kredytowej nie jest uzależnione od posiadania rachunku bankowego w banku, który wydaje kartę.

ZAPAMIĘTAJ

- Kartą kredytową przyjemnie robi się zakupy, ale są one finansowane z kredytu, który musisz spłacić w określonym czasie. Jeżeli tego nie zrobisz, **zapłacisz odsetki, które często przewyższają standardową pożyczkę**.
- Karty kredytowe bywają promowane jako 0 % odsetek. Przeczytaj dokładnie warunki lub zapytaj o nie pracownika banku – **0 % na ogół dotyczy tylko okresu bezodsetkowego**, który – jak wskazuje nazwa – nie jest objęty odsetkami. Spłata zadłużenia po okresie bezodsetkowym jest już oprocentowana.

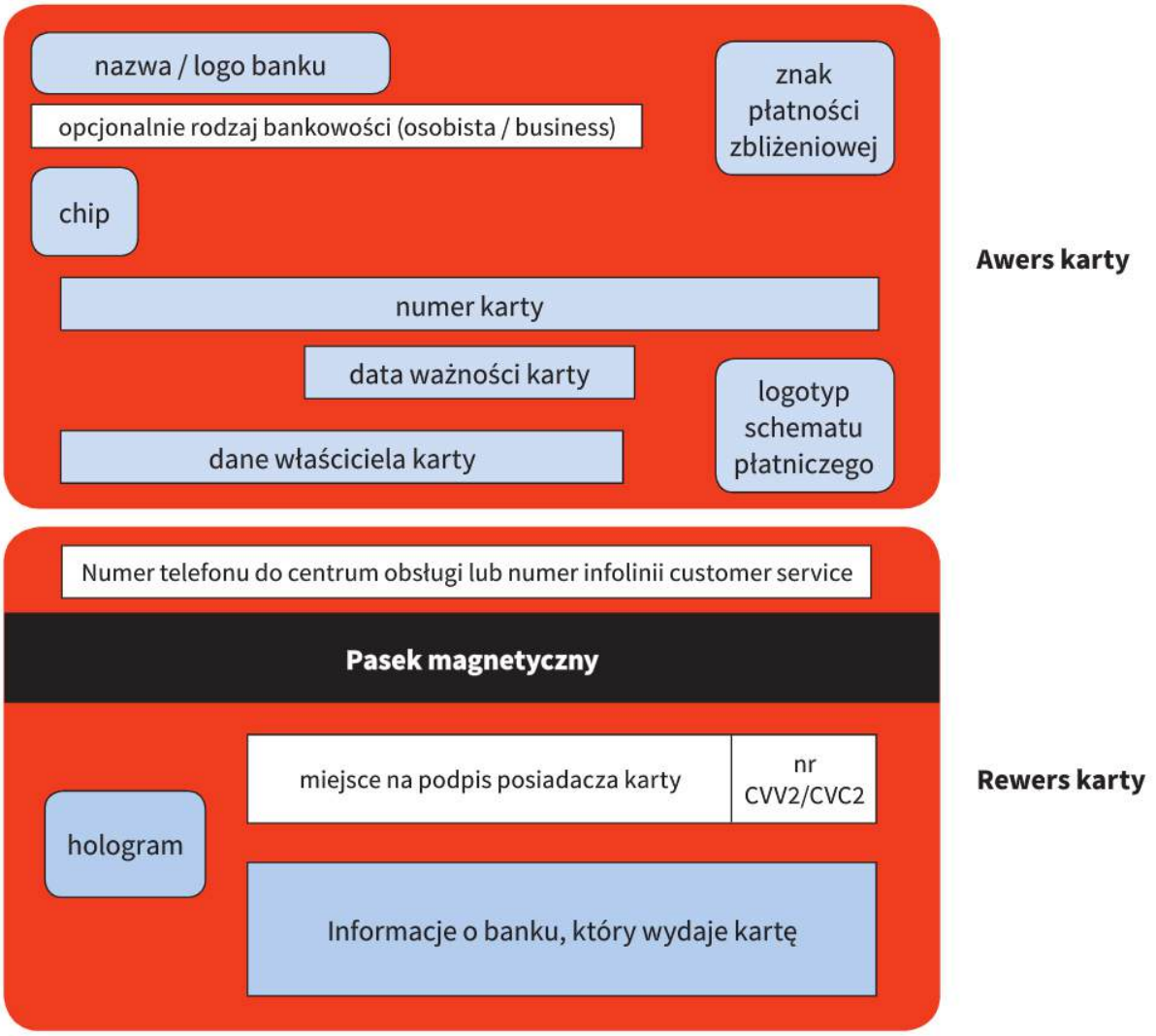
- **Karty obciążeniowe (*charge*)** – karty z odroczonym terminem płatności. Są połączeniem karty kredytowej i karty debetowej. Bank udziela klientowi limitu kredytowego, ale karta obciążeniowa jest najczęściej powiązana z konkretnym rachunkiem bankowym (jak karta debetowa). Odroczona płatność polega na tym, że klient zobowiązuje się do zapewnienia środków na spłatę zadłużenia w określonym terminie, przy czym bank, na podstawie dyspozycji klienta wynikającej z umowy, sam pobiera zadłużenie z rachunku klienta.
- **Karty przedpłacone (*prepaid*)** – karty, które wymagają zasilania, są nazywane elektronicznymi portfelami. Można nimi płacić do wysokości salda na karcie. Po wykorzystaniu środków trzeba je ponownie zasilić. Karty przedpłacone mogą być imienne lub wydane na okaziciela. Karty na okaziciela wykorzystuje się jako karty podarunkowe. Ten typ kart może wspomagać zarządzanie budżetem, a także być alternatywą dla gotówkowego kieszonkowego nastolatka.

Rodzaje kart płatniczych

Elementy składowe karty płatniczej

Wszystkie karty płatnicze mają standardową wielkość i podobną strukturę.

Układ elementów karty płatniczej

Organizacje płatnicze

Instytucja zrzeszająca wystawców kart płatniczych w ramach własnego systemu płatniczego nosi nazwę organizacji płatniczej. Na rynku polskim dominują dwie instytucje: VISA i Mastercard, obejmujące 99 % rynku. Pozostały 1 % przypada znanym na świecie, ale w Polsce mniej popularnym firmom – American Express i Diners Club. Wydawcami kart są banki, natomiast organizacje płatnicze zarządzają schematem płatniczym.

CIEKAWOSTKA

Obecnie tradycyjne karty są często zastępowane przez opcję dodania karty do telefonu, elektronicznej opaski sportowej czy zegarka elektronicznego. Płacenie urządzeniem z dodaną do niego kartą płatniczą to nadal płacenie kartą.

Podstawowe zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z kart płatniczych

- Chroń PIN:
  - zapamiętaj nr PIN – nie zapisuj go na karcie; jeśli musisz go zanotować, zakoduj słowo PIN nazwą lub symbolem zrozumiałymi tylko dla ciebie;
  - często zmieniaj PIN;
  - zachowaj potwierdzenia transakcji, które nie doszły do skutku;
  - przechowuj kartę w bezpiecznym miejscu;
  - ubezpiecz kartę.

Płatność za pomocą zegarka elektronicznego

- Ustaw limit kwotowy:
  - dzienny limit wypłat gotówkowych z bankomatów;
  - dzienny limit płatności bezgotówkowych w punktach handlowo-usługowych i w e-sklepach.
- Przeglądaj historię transakcji:
  - szukaj nietypowych operacji, np. drobnych transakcji na podobne kwoty, płatności w nieznanych ci sklepach.
- Zastrzeż kartę w razie:
  - kradzieży lub zagubienia;
  - podejrzenia, że PIN lub dane karty zostały pozyskane przez osoby trzecie.

! ZAPAMIĘTAJ

1. Zgodnie z polskim prawem **z chwilą zgłoszenia utraty karty płatniczej** odpowiedzialność za przeprowadzone nią transakcje ponosi wydawca karty.
2. Zgodnie z ustawą o usługach płatniczych **maksymalna odpowiedzialność właściciela karty (za transakcje przeprowadzone przed zgłoszeniem jej utraty) wynosi równowartość 150 euro, natomiast w przypadku transakcji zbliżeniowych – 50 euro**.
3. Nie udostępniaj telefonicznie żadnych danych, gdy osoba dzwoniąca np. informuje o problemach technicznych i prosi o weryfikację informacji – **wydawcy kart nigdy nie weryfikują danych posiadaczy kart bądź danych karty przez telefon**.
4. **Ignoruj pocztę elektroniczną** (nawet gdy korespondencja nosi cechy podobne do korespondencji wydawcy karty – logotyp, kolory), **z której wynika konieczność podania informacji o karcie płatniczej lub do której jest dołączony link do stron, gdzie można zweryfikować dane karty, limity transakcyjne lub inne parametry**. Podejrzaną korespondencję mailową możesz zgłaszać na stronach serwisu CERT Polska.

Lokaty terminowe

Zostały omówione w temacie *Formy oszczędzania i inwestowania*.

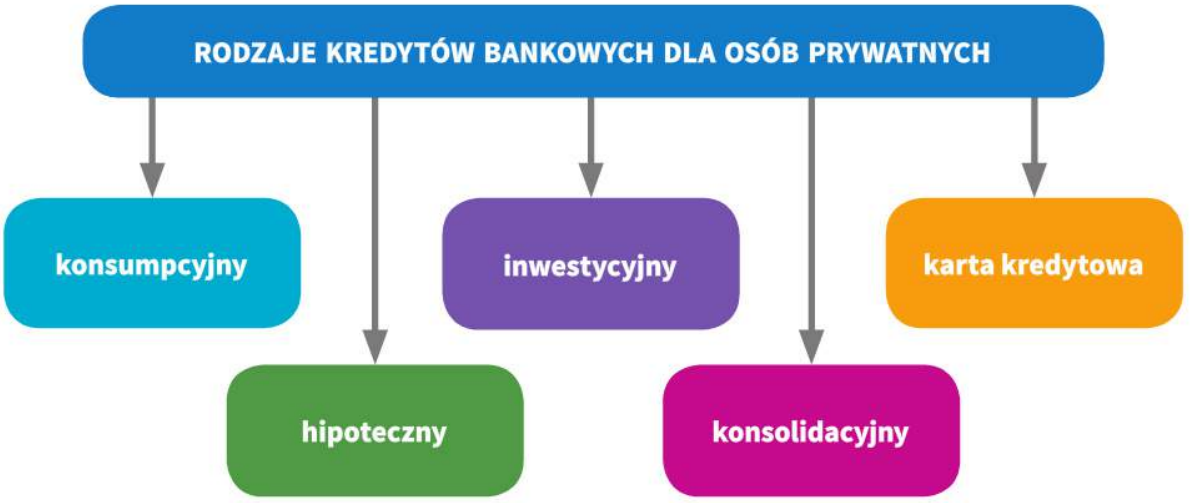
Kredyty i pożyczki

Kredyty bankowe

Kredyt jest udzielany na podstawie umowy zawartej między bankiem a kredytobiorcą, na której mocy bank udostępnia kredytobiorcy określoną kwotę na określony czas, a kredytobiorca zobowiązuje się do spłaty kredytu w ustalony sposób, w ustalonym terminie, wraz z odsetkami.

Rodzaje kredytów bankowych dla osób nieprowadzących działalności gospodarczej:

- **konsumpcyjny** – o okresie spłaty od kilku miesięcy do kilku lat (zazwyczaj maksymalnie do 120 miesięcy), zwykle na bieżące potrzeby, np. zakup sprzętu AGD;
- **hipoteczny** – na zakup nieruchomości lub realizację inwestycji mieszkalnej lub budowlanej, o okresie spłaty do kilkudziesięciu lat;
- **inwestycyjny** – przeznaczany głównie na realizację przedsięwzięć powiększających majątek kredytobiorcy, np. zakup akcji, obligacji czy innych długoterminowych papierów wartościowych;
- **konsolidacyjny** – w celu połączenia kilku zobowiązań w jeden kredyt, dzięki czemu obniża się miesięczną ratę, co ułatwia spłatę kredytu, a także uzyskanie z banku dodatkowej kwoty na bieżące potrzeby;
- **karta kredytowa** – zobowiązanie, które powstaje w limicie kredytowym przyznanym przez bank. Jeśli pieniądze zostaną zwrócone w ustalonym terminie, klient jest zwolniony z płacenia odsetek.

Rodzaje kredytów bankowych dla osób prywatnych

Formy zabezpieczeń kredytów

Udzielenie kredytu może być uzależnione od ustanowienia zabezpieczenia akceptowalnego przez bank. W przypadku kredytów konsumpcyjnych zwykle wystarczającym zabezpieczeniem są dochody osiągane przez kredytobiorcę. Pozostałe kredyty często wymagają zabezpieczenia, które wskazuje bank w warunkach umowy.

Rodzaje zabezpieczeń:

- **weksel własny in blanco** – weksel zawierający podpis kredytobiorcy; bank uzupełnia sumę wekslową w zależności od niespłaconej kwoty zobowiązania i najczęściej sprzedaje dług lub przedstawia weksel do dyskonta;
- **gwarancja bankowa** – zobowiązanie się banku do zapłaty zaległej kwoty;
- **poręczenie** – podmiot trzeci zobowiązuje się do spłaty kredytu łącznie z odsetkami, jeżeli kredytobiorca nie spłaci go w terminie;
- **poręczenie wekslowe** – osoba trzecia udziela poręczenia przez złożenie podpisu na wekslu;
- **cesja** – przelew wierzytelności;
- **ubezpieczenie kredytu**, np. ubezpieczenie na życie lub od utraty pracy;
- **przystąpienie do długu** – przejęcie przez osoby trzecie odpowiedzialności za dotychczasowe zobowiązania dłużnika;
- **kaucja** – wpłata określonej kwoty przez kredytobiorcę, która jest uruchamiana na pokrycie strat wynikających z niespłacania kredytu;
- **hipoteka** – zabezpieczenie na nieruchomości;
- **blokada środków na rachunku bankowym** – niemożność dysponowania przez kredytobiorcę określoną kwotą, która znajduje się na jego rachunku bankowym;
- **zastaw** – ograniczone prawo do rzeczy, które służy zabezpieczeniu oznaczonej wierzytelności; zastawem mogą być dzieło sztuki, pojazd, maszyny;
- **przewłaszczenie na zabezpieczenie** – umowa polegająca na tym, że dłużnik lub osoba trzecia przenosi własność rzeczy na wierzyciela w celu zabezpieczenia wierzytelności, w przypadku niespłacania kredytu bank przywłaszcza rzecz określoną w umowie.

Rodzaje zabezpieczenia kredytu

Koszt kredytu

Standardowe składniki kosztu kredytu

- **Odsetki** – stopa oprocentowania kredytu ustalana w skali roku, przy czym wartość odsetek nie może przekroczyć czterokrotności stopy lombardowej, którą ustala Narodowy Bank Polski. Kredyt może być oprocentowany odsetkami stałymi w ciągu całego okresu kredytowania lub zmiennymi, zależnymi od zmian gospodarczych i tendencji międzybankowych.

Stopa lombardowa – to stopa określana przez bank centralny. Wyznacza maksymalny poziom oprocentowania kredytów udzielanych przez bank centralny bankom komercyjnym. Zabezpieczeniem kredytu są papiery wartościowe.

- **Koszty dodatkowe** – ustalane indywidualnie przez poszczególne banki, np.
  - prowizja za przyznanie kredytu – pobierana w sposób określony w warunkach umowy kredytowej, np. w momencie przyznania i przelewu kredytu, łącznie z pierwszą ratą lub wkalkulowana we wszystkie raty;
  - opłata przygotowawcza – pobierana za rozpatrzenie wniosku o kredyt, zwykle niepodlegająca zwrotowi.

Wzór na maksymalną wysokość kosztów:

$$MPKK = (K \cdot 25\ \%) + (K \cdot \frac{n}{R} \cdot 30\ \%)$$

gdzie:

$MPKK$ – maksymalna wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu
K – całkowita kwota kredytu
n – okres spłaty wyrażony w dniach
R – liczba dni w roku.

Limity 25 % i 30 % pochodzą z aktów prawnych i nie mogą być przekraczane.

PRZYKŁAD

Mama Joasi wzięła kredyt na remont mieszkania w wysokości 10 000 zł. Zobowiązała się spłacić go w ciągu roku. Maksymalne koszty pozaodsetkowe mogą wynieść:

$$\text{MPKK} = 10\,000 \cdot 0{,}25 + 10\,000 \cdot 365 : 365 \cdot 0{,}3 = 5500$$

- **Ubezpieczenie kredytu** – jest elementem kosztów kredytowych, jeżeli bank przewiduje ubezpieczenie jako formę zabezpieczenia kredytu.

CIEKAWOSTKA

Prowizja za przyznanie kredytu powinna – zgodnie z wyrokiem TSUE z 2019 r. – zostać zwrócona, gdy klient wcześniej spłaci kredyt[2].

[2] businessinsider.com.pl/poradnik-finansowy/kredyty/wczesniejsza-splata-kredytu-zwrot-prowizji/m10zbyb/1` (dostęp: 10.01.2023).

Składowe kosztu kredytu

Całkowity koszt kredytu jest wyrażony **stopą RRSO** (Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania). Jest to wystandaryzowany wskaźnik umożliwiający porównanie kosztów kredytu oferowanych w różnych bankach oraz optymalny wybór kredytu.

Najtańszy kredyt będzie miał najniższe RRSO. Podczas wyboru kredytu oprócz niskiego RRSO należy również wziąć pod uwagę wiarygodność banku oferującego kredyt oraz możliwość indywidualizowania oferty i negocjacji w przypadku trudności w spłacie kredytu.

Analiza oferty bankowej

Bardzo duża konkurencja wśród banków wymusza przygotowanie takich ofert, które zainteresowałyby klientów o różnych poziomach wymagań. Podczas analizy oferty produktów bankowych warto skorzystać z platform internetowych, na których są zamieszczone aktualne rankingi poszczególnych produktów bankowych. Ranking ma postać listy, którą można filtrować. Jest wygodny, ponieważ nie trzeba samodzielnie wyszukiwać ofert na stronach poszczególnych banków lub instytucji finansowych. Dobrą strategią jest wyselekcjonowanie kilku (2–3) produktów i wybranie najkorzystniejszego.

Analiza produktów bankowych	
konto osobiste	• wysokość opłaty za prowadzenie konta • wysokość opłaty za kartę • możliwość bezpłatnego korzystania ze wszystkich bankomatów oraz wpłatomatów • wysokość opłat za przelewy internetowe • atrakcyjne oprocentowanie konta • możliwość założenia konta przez internet lub aplikację • promocje i nagrody za dotrzymanie zaproponowanych warunków, np. nagrody w postaci bonów, nagrody pieniężne i premie dopisywane do rachunku, zachęcające do skorzystania z oferty
lokaty bankowe	• wysokość oprocentowania • kapitalizacja odsetek • czas trwania lokaty • minimalna wysokość kapitału • konsekwencje zerwania lokaty • warunki stawiane przez banki, np. wyższe oprocentowanie tylko dla nowych klientów, konieczność założenia rachunku bankowego

Analiza produktów bankowych	
kredyty i pożyczki	• wysokość RRSO • wysokość oprocentowania • czas spłaty • wysokość prowizji jednorazowej • maksymalna wysokość kredytu • formy zabezpieczenia • szybkość uzyskania kredytu • możliwość wcześniejszej spłaty • konsekwencje nieterminowych spłat kredytu
karty kredytowe	• RRSO kredytu zaciąganego kartą • wysokość opłaty za kartę • wysokość limitu kredytowego • długość okresu bezodsetkowego • wysokość oprocentowania kredytu na karcie • prowizja bankomatowa • konsekwencje przekroczenia limitu • warunki dodatkowe, np. brak pobierania prowizji pod warunkiem wykonania określonej liczby transakcji • dodatkowe profity, np. rabaty w wybranych placówkach handlowych i usługowych, rabat na wybrane polisy ubezpieczeniowe, vouchery do wykorzystania w marketach

PRZYKŁAD

Rodzice Szymona postanowili założyć mu konto osobiste młodzieżowe. Wspólnie z Szymonem określili swoje oczekiwania:

- opłata za otwarcie konta 0 zł;
- opłata za wydanie karty 0 zł;
- miesięczny koszt prowadzenia konta 0 zł;
- bezpłatne wypłaty we wszystkich bankomatach;
- bezpłatne wpłaty przynajmniej w bankomacie oddziału;
- mile widziane dodatkowe korzyści, np. premia za otwarcie konta.

Po analizie rankingu ofert wzięli trzy pod uwagę.

Porównanie	BANK A	BANK B	BANK C
opłata za otwarcie konta	0 zł	0 zł	0 zł
opłata za wydanie karty	0 zł	0 zł	0 zł
miesięczny koszt prowadzenia konta	0 zł	1 zł	4 zł
bezpłatne wypłaty we wszystkich bankomatach	tak	tak	tak

Porównanie	BANK A	BANK B	BANK C
bezpłatne wpłaty przynajmniej w bankomacie oddziału	w oddziałach banku i wpłatomatach banku	we wpłatomatach banku	we wpłatomatach banku
płatności mobilne	tak	tak	tak
korzyści dodatkowe	dla osób powyżej 15 lat voucher do księgarni multimedialnej	dla osób powyżej 18 lat jednorazowa premia 250 zł	dla osób powyżej 18 lat rabat na zakupy 30 % w wybranych punktach

Po przeanalizowaniu ofert Szymon wraz z rodzicami wybrali ofertę Banku A. Była dla Szymona najbardziej korzystna.

Oferty pozabankowych instytucji pożyczkowych

Instytucje pożyczkowe od stycznia 2024 r. podlegają Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). Wcześniej KNF nie mogła kontrolować ich działalności. Instytucje pożyczkowe nie przyjmują depozytów, więc nie posiadają gwarancji Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG). Korzystanie z ofert instytucji pozabankowych jest bardziej ryzykowne niż z oferty banków.

Instytucje pożyczkowe udzielają szybkich pożyczek. Ich działalność regulują *Ustawa o kredycie konsumenckim* oraz *Kodeks cywilny*. Klient może liczyć na gotówkę od ręki. Pożyczkodawcy mają obowiązek badania zdolności kredytowej pożyczkobiorcy, ale ich wymagania są mniej restrykcyjne niż banków, ponieważ nie podlegają regulacjom prawa bankowego. Aby uzyskać pożyczkę, wystarczy wypełnić wniosek, podać dane i złożyć oświadczenie o dochodach. Niestety dostępność takiej pożyczki przekłada się na jej cenę. RRSO wynosi zwykle ponad 100 %, jednakże w przypadku pożyczek krótkoterminowych RRSO nie jest dobrym miernikiem kosztu kredytu, ponieważ jest to stopa wyrażona w stosunku rocznym, a pożyczki są najczęściej krótkoterminowe – do kilku miesięcy.

Lombard to instytucja pożyczkowa udzielająca pożyczek osobom fizycznym pod zastaw ruchomości. Udziela najczęściej pożyczek krótkoterminowych na cele konsumpcyjne. Jeśli pożyczka zostaje spłacona w terminie, wówczas przedmiot zastawiony wraca do właściciela. Jeśli nie, przedmiot zastawiony zostaje sprzedany, najczęściej na licytacji. Popularność lombardów w Polsce rośnie.

Kosztowności zastawiane w lombardach są starannie wyceniane przez pracowników lombardu

ZAPAMIĘTAJ

1. Im mniej wymagające kryteria przyznawania pożyczki przez instytucje pozabankowe, **tym wyższe koszty pożyczki**.
2. **Spłacaj w terminie pożyczkę otrzymaną od instytucji pozabankowej.** Przekroczenie terminu spłaty wiąże się z bardzo wysokimi opłatami, ponieważ to one stanowią główne źródło dochodu instytucji pozabankowej.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Na jakie kwestie zwrócisz uwagę przy wyborze konta osobistego i banku, w którym je założysz? Wymień je w punktach. Następnie podkreśl trzy kwestie najważniejsze dla ciebie. Uzasadnij swój wybór.
2. Przyjmij, że chcesz założyć konto młodzieżowe. Spisz swoje oczekiwania, następnie poszukaj w internecie odpowiednich ofert. Zaznacz w nich te punkty, które odpowiadają twoim wymaganiom. Dopasuj najlepszą ofertę. Wybór uzasadnij.
3. Poszukaj informacji na temat kredytu studenckiego. Wypisz jego zalety i wady.

PROJEKT 1.

W kilkuosobowych zespołach zbierzcie oferty z trzech banków, których oddziały znajdują się w najbliższej okolicy waszej szkoły i oferują dostęp do:

- młodzieżowych kont osobistych,
- lokat półrocznych,
- kredytów konsumpcyjnych dla klientów indywidualnych.

Sporządźcie tabelę porównującą oferty i oceńcie każdą z nich pod kątem korzyści klienta w skali 1–3, gdzie 1 oznacza ofertę, której nigdy byście nie wybrali.

PROJEKT 2.

Jagoda rozważa zasilenie budżetu domowego pożyczką w wysokości 5000 zł. Posiada już zadłużenie z tytułu spłat ratalnych na zakup sprzętu AGD. Znalazła dogodny kredyt gotówkowy w banku z RRSO 10 %, ale bank odmówił jej kredytu ze względu na niską zdolność kredytową. Zaproponuj Jagodzie inne rozwiązania. Opisz zalety i wady proponowanych rozwiązań.

Następnie dobierzcie się w 4-osobowe zespoły i przedyskutujcie wasze rozwiązania. Stwórzcie wspólnie listę propozycji i wskażcie dwie najlepsze dla Jagody.

10 Analiza umowy kredytu gotówkowego / pożyczki gotówkowej

Dowiesz się

- **jaka jest różnica między kredytem a pożyczką**
- **na co zwracać uwagę w zapisach umowy o kredyt lub pożyczkę**

Kredyt a pożyczka

W potocznym rozumieniu wiele osób utożsamia pojęcia **kredyt** i **pożyczka**. Tymczasem są to różne kategorie finansowo-prawne. W tabeli przedstawiono najważniejsze cechy kredytu i pożyczki, a także wskazano podstawowe różnice między nimi.

Zdolność kredytowa – zdolność do terminowej spłaty zaciągniętego kredytu wraz z odsetkami w terminach ustalonych w umowie kredytowej.

Kredyt	Pożyczka
czasowe udostępnienie środków pieniężnych przez bank z koniecznością zwrotu całej kwoty wraz z odestkami w określonym terminie	umowa, na której podstawie „dający pożyczkę zobowiązuje się przenieść na własność biorącego określoną ilość pieniędzy albo rzeczy oznaczonych tylko co do gatunku, a biorący zobowiązuje się zwrócić tę samą ilość pieniędzy albo tę samą liczbę rzeczy tego samego gatunku i tej samej jakości" (art. 720 *Kodeksu cywilnego*) **Uwaga: jeżeli ktoś korzysta z rzeczy odpłatnie, to ją najmuje** **Przykład** • **Jagoda pożyczyła od koleżanki narty na zimowy wyjazd, które odda jej po powrocie – pożyczka** • **Jagoda odpłatnie wypożyczyła narty w miejscowej wypożyczalni – najem**
zawsze odpłatny	może być nieodpłatna (nieoprocentowana)
udzielany tylko przez banki i SKOK-i (Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe)	udzielana przez banki, instytucje pozabankowe i osoby prywatne
przedmiotem są środki pieniężne	przedmiotem są środki pieniężne i rzeczy materialne
udzielany na sprecyzowany, zapisany w umowie cel	udzielana na dowolny cel

Kredyt	Pożyczka
udzielany na podstawie **umowy pisemnej** pod rygorem nieważności	udzielana na podstawie **umowy ustnej lub pisemnej**; w celach dowodowych lepiej, by umowa, której wartość przekracza 1000 zł, była sporządzona na piśmie
zgodny z przepisami prawa bankowego	zgodna z przepisami *Kodeksu cywilnego*

Banki, które udzielają kredytu gotówkowego bez określenia celu, tak naprawdę udzielają pożyczki gotówkowej.

Gdy klient po analizie dostępnych ofert zdecyduje się na kredyt lub pożyczkę w konkretnej instytucji, powinien starannie przeanalizować umowę, zanim ją podpisze.

Nawet jeśli umowę pożyczki lub kredytu zawiera tylko jedna osoba, warto ją przeanalizować z kimś zaufanym i bardziej doświadczonym

ZAPAMIĘTAJ

Nigdy nie podpisuj umowy pożyczki lub kredytu bez zapoznania się **ze wszystkimi szczegółami** jej dotyczącymi. Jeżeli nie rozumiesz zapisów umowy, poproś pracownika banku lub pośrednika firmy udzielającej pożyczkę o wyjaśnienia.

Przeanalizowana powinna być cała umowa, a w szczególności warunki udzielenia pożyczki lub kredytu.

Sprawdź:

- jaką kwotę pożyczasz i w jakiej walucie;
- jaka jest wysokość oprocentowania;
- jaki charakter ma oprocentowanie (stałe, zmienne);
- jaki jest całkowity koszt pożyczki lub kredytu i jakie elementy tworzą ten koszt (prowizje, odsetki, ubezpieczenie, inne opłaty manipulacyjne);
- w jaki sposób będą spłacane raty;
- w jakiej walucie będą spłacane raty;
- jakie są konsekwencje niespłacania pożyczki lub kredytu;

Sprawdź!

- kwotę i walutę
- wysokość oprocentowania
- koszt całkowity
- sposób i walutę spłaty rat
- konsekwencje niespłacania
- warunki wypowiedzenia umowy
- możliwość wcześniejszej spłaty

Elementy, które trzeba koniecznie sprawdzić przed zawarciem umowy o kredyt lub pożyczkę

- jakie są warunki wypowiedzenia umowy i czy istnieje konieczność natychmiastowej spłaty pożyczki lub kredytu;
- czy istnieje możliwość wcześniejszej spłaty (nie zawsze udzielający pożyczki lub kredytu jest zainteresowany wcześniejszą spłatą, ponieważ pozbawia go to części zysku), jeśli tak – to na jakich zasadach.

Ponadto należy sprawdzić, czy umowa jest poprawna pod względem formalnym i czy zawiera wszystkie elementy. Nieumieszczenie któregoś z kluczowych elementów sprawi, że umowa może być uznana za zawartą niezgodnie z prawem i nieważną. Brak podpisu lub podpis osoby, która nie ma prawa podpisać umowy, powoduje automatycznie nieważność umowy. Jeżeli umowa dotyczy dużej kwoty, warto rozważyć konsultacje ze specjalistą.

ZAPAMIĘTAJ

Jeżeli umowę o pożyczkę lub kredyt będziesz akceptować online, sprawdź, czy strona, z której korzystasz, jest szyfrowana. **Adres zabezpieczonej strony rozpoczyna się od „https://", a obok niego pojawia się symbol zielonej kłódki** 🔒.

Podstawowe elementy, które powinna zawierać umowa pożyczki lub kredytu

Elementy umowy	UMOWA POŻYCZKI / KREDYTU (przykład)
data i miejsce zawarcia umowy	Warszawa, dnia .....
strony umowy – określenie, kto jest pożyczkodawcą, a kto pożyczkobiorcą Jeżeli stronami umowy są: • **osoba fizyczna** – konieczne podanie: imion, nazwiska, daty urodzenia, numeru PESEL, adresu zamieszkania, numeru dokumentu tożsamości (dowodu osobistego, paszportu) • **osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą** – konieczne podanie nazwy, imion, nazwiska, adresu siedziby, numerów: NIP, REGON • **osoba prawna** – podanie adresu siedziby, numeru KRS, NIP, imienia lub imion i nazwiska osoby uprawnionej do reprezentacji	Zawarta między Bankiem XXX SA z siedzibą w Warszawie, ul. Przykładowa 12, 00-923 Warszawa, zarejestrowanym w rejestrze przedsiębiorców przez Sąd Rejonowy w Warszawie, X Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego nr KRS 000XXX, NIP: 526XXXXXXX, wysokość kapitału zakładowego 500 000 000 zł, kapitał został w pełni opłacony, zwany dalej **Bankiem**. Bank reprezentuje ..... /imię i nazwisko osoby reprezentującej bank/ a: **pierwszym pożyczkobiorcą / kredytobiorcą** • imię, nazwisko ..... • PESEL ..... • dowód osobisty / karta pobytu ..... • data ważności ..... • adres stałego zameldowania ..... • adres aktualnego zamieszkania (jeżeli jest inny niż zameldowania) .....

Elementy umowy	UMOWA POŻYCZKI / KREDYTU (przykład)
	drugim pożyczkobiorcą / kredytobiorcą • imię, nazwisko ..... • PESEL ..... • dowód osobisty / karta pobytu ..... • data ważności ..... • adres stałego zameldowania ..... • adres aktualnego zamieszkania (jeżeli jest inny niż zameldowania) .....
forma udostępnienia pożyczki / kredytu, np. gotówka, przelew na wskazany rachunek lub na kilka rachunków, zgodnie z dyspozycją pożyczkobiorcy / kredytobiorcy	**§ 1 Udostępnienie pożyczki / kredytu nastąpi w formie** ☐ Przelewu na następujące rachunki pożyczkobiorcy / kredytobiorcy: 1. Posiadacz / posiadacze rachunku ..... Nazwa banku ..... Nr rachunku ..... Kwota pożyczki ..... 2. Posiadacz / posiadacze rachunku ..... Nazwa banku ..... Nr rachunku ..... Kwota pożyczki ..... ☐ Gotówki w oddziale Kwota pożyczki .....
warunki pożyczki lub kredytu, które w wyczerpujący sposób określają przedmiot: • całkowita kwota • waluta • całkowity koszt • całkowita kwota do zapłaty • oprocentowanie • wysokość prowizji • RRSO • wypłacona kwota • liczba rat spłaty • kwota miesięcznej raty • termin spłaty pierwszej raty, kolejnych rat i ostatniej • termin obowiązywania umowy	**§ 2 Warunki pożyczki** 1. Bank udziela pożyczkobiorcy / kredytobiorcy pożyczki gotówkowej na warunkach określonych w niniejszej Umowie. 2. Całkowita kwota: ..... zł. 3. Całkowity koszt: ..... zł wszystkie koszty, które pożyczkobiorca / kredytobiorca jest zobowiązany ponieść: 1) prowizja; 2) suma opłat operacyjnych; 3) odsetki za cały okres obowiązywania Umowy, wyliczone według § 2 ust. 5 oprocentowania pożyczki / kredytu. 4. Całkowita kwota do zapłaty przez pożyczkobiorcę / kredytobiorcę: ..... zł (suma całkowitego kosztu pożyczki i całkowitej kwoty pożyczki). 5. Oprocentowanie pożyczki / kredytu jest zmienne i wynosi w pierwszym okresie odsetkowym ..... % w stosunku rocznym.

Elementy umowy	UMOWA POŻYCZKI / KREDYTU (przykład)
• termin udostępnienia • rachunek, na który należy spłacać kredyt • cel kredytu	6. Rzeczywista Roczna Stopa Oprocentowania (RRSO) ..... %. 7. W związku z udzieleniem pożyczki / kredytu bank nalicza i pobiera prowizję: ..... zł. Prowizja jest kredytowana i wchodzi w skład wypłaconej kwoty pożyczki / kredytu oraz całkowitego kosztu pożyczki / kredytu. 8. Wypłacona kwota pożyczki / kredytu ..... zł (suma wszystkich środków pieniężnych wypłaconych na podstawie umowy, razem z kredytowanymi kosztami pożyczki / kredytu, jest prowizją oraz składką za ubezpieczenie). 9. Liczba miesięcznych rat do spłaty ..... 10. Kwota miesięcznej raty ..... zł. 11. Termin spłaty pierwszej raty ..... 12. Wysokość odsetek dziennych naliczanych od całkowitej kwoty pożyczki / kredytu udostępnionej pożyczkobiorcy / kredytobiorcy: ..... zł. 13. Termin spłaty kolejnych rat (wpływ środków na rachunek pożyczki / kredytu) ..... dnia każdego miesiąca. 14. Termin spłaty ostatniej raty ..... 15. Składka za ubezpieczenie kredytowana przez bank: ..... zł. 16. Umowa obowiązuje na czas określony do ..... (data spłaty ostatniej raty) z zastrzeżeniem, że wpływ do banku wszystkich należności wynikających z umowy będzie stanowić skuteczne zwolnienie pożyczkobiorcy / kredytobiorcy z obowiązków i zobowiązań wynikających z umowy. 17. Bank udostępni pożyczkobiorcy / kredytobiorcy całkowitą kwotę pożyczki / kredytu wskazaną w § 2 ust. 2 w terminie jednego dnia roboczego od daty zawarcia umowy. Udostępnienie nastąpi w formie podanej w § 1 umowy. 18. Rachunek pożyczki / kredytu: ..... 19. Cel kredytu: .....
koszty pożyczki / kredytu: oprocentowanie, opłaty, prowizje, ubezpieczenie i inne koszty	**§ 3 Oprocentowanie, prowizja, inne koszty** 1. Bank nalicza odsetki od wypłaconej kwoty pożyczki / kredytu metodą malejącego kapitału, tj. od kapitału pozostałego do spłaty, zgodnie ze stanem aktualnego zadłużenia z tytułu pożyczki / kredytu.

Elementy umowy	UMOWA POŻYCZKI / KREDYTU (przykład)
	2. Bank zaczyna naliczać odsetki od daty udostępnienia środków z tytułu pożyczki / kredytu. 3. Bank nalicza odsetki do dnia poprzedzającego całkowitą spłatę pożyczki / kredytu. 4. Maksymalne oprocentowanie pożyczki / kredytu określone przepisami prawa nie może być wyższe niż dwukrotność sumy stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 3,5 punktu procentowego (dwukrotność odsetek ustawowych). W przypadku zmiany oprocentowania pożyczki / kredytu, będącej wynikiem zmiany przewidzianej prawem wysokości odsetek maksymalnych, bank poinformuje pożyczkobiorcę / kredytobiorcę o tej zmianie. 5. Ostatnia rata może być ratą wyrównującą, która będzie obejmować ratę kapitałową, ratę odsetkową oraz niezapłacone w terminie odsetki i opłaty. O wysokości raty wyrównującej bank zawiadomi pożyczkobiorcę / kredytobiorcę na piśmie lub drogą elektroniczną, przed terminem jej płatności. 6. Pożyczkobiorca ma prawo do wcześniejszej spłaty części lub całości pożyczki / kredytu. Przedterminowa spłata całości pożyczki / kredytu nie wymaga kontaktu z bankiem ani podpisania aneksu do umowy. 7. Pożyczkobiorca / kredytobiorca z tytułu Umowy ubezpieczenia ponosi koszt składki ubezpieczeniowej. 8. W przypadku wcześniejszej spłaty pożyczki / kredytu ubezpieczyciel zwraca składkę za niewykorzystany okres ochrony.
prawo odstąpienia od umowy pożyczki / kredytu	1. W terminie 14 dni od zawarcia umowy pożyczkobiorcy / kredytobiorcy przysługuje prawo do odstąpienia od umowy. 2. Niezwłocznie, nie później niż w ciągu 30 dni od daty złożenia oświadczenia o odstąpieniu od umowy, pożyczkobiorca / kredytobiorca zwróci bankowi całkowitą kwotę pożyczki / kredytu wraz z odsetkami dziennymi za każdy dzień w okresie od dnia udostępnienia pożyczki / kredytu do dnia spłaty całkowitej kwoty pożyczki.

Elementy umowy	UMOWA POŻYCZKI / KREDYTU (przykład)
warunki wypowiedzenia umowy pożyczki / kredytu przez pożyczkodawcę / kredytodawcę oraz konsekwencje niespłacania zadłużenia – działania pożyczkodawcy / kredytodawcy w przypadku niedotrzymania warunków pożyczki / kredytu przez pożyczkobiorcę / kredytobiorcę	1. W przypadku niedotrzymania przez pożyczkobiorcę / kredytobiorcę warunków udzielenia pożyczki / kredytu albo w razie utraty przez pożyczkobiorcę / kredytobiorcę zdolności kredytowej bank może wypowiedzieć umowę pożyczki z zachowaniem 30-dniowego terminu wypowiedzenia. 2. Jeżeli pożyczkobiorca / kredytobiorca nie spłaci swoich zobowiązań wobec banku w terminie wskazanym w wypowiedzeniu, cała kwota pożyczki / kredytu powiększona o należne odsetki i opłaty staje się wymagalna. 3. Do chwili spłaty zadłużenia wobec banku, również po wygaśnięciu umowy, bankowi przysługują odsetki za opóźnienie od należnych i niespłaconych w terminie należności wynikających z umowy. 4. Niespełnienie zobowiązań pożyczkobiorcy / kredytobiorcy może wiązać się z postępowaniem egzekucyjnym i poniesieniem kosztów sądowych i kosztów egzekucji. 5. W przypadku podpisania umowy pożyczki / kredytu przez kilku pożyczkobiorców / kredytobiorców odpowiadają oni za spłatę solidarnie. Bank ma prawo żądać spłaty od każdego z pożyczkobiorców / kredytobiorców osobno lub solidarnie według wyboru banku.
ubezpieczenie pożyczki / kredytu: • ubezpieczenie pożyczki zwykle nie jest obowiązkowe • jeżeli pożyczkobiorca nie chce skorzystać z ochrony, powinien o tym poinformować przed podpisaniem umowy • jeśli jest możliwość rezygnacji z ubezpieczenia w czasie trwania umowy pożyczki, z ubezpieczenia można zrezygnować w dowolnym czasie	1. Zasady korzystania z ochrony ubezpieczenia regulują Ogólne Warunki Ubezpieczenia *Ubezpieczenie pożyczki / kredytu*. 2. Pożyczkobiorca z tytułu umowy ubezpieczenia ponosi koszt składki ubezpieczeniowej wskazanej w § 2 ust. 15 Umowy. 3. W przypadkach przedterminowego zakończenia ochrony ubezpieczeniowej opisanej w Ogólnych Warunkach Ubezpieczenia *Ubezpieczenie pożyczki / kredytu* ubezpieczyciel zwraca składkę za niewykorzystany okres ochrony. 4. W przypadku wystąpienia zdarzenia objętego ubezpieczeniem świadczenie ubezpieczeniowe wypłacone na rzecz banku jest zaliczane na poczet spłaty pożyczki / kredytu. 5. Pożyczkobiorca / kredytobiorca może zrezygnować z ochrony ubezpieczeniowej, zgłaszając rezygnację w oddziale banku, listownie, przez serwis bankowości internetowej banku lub za pośrednictwem infolinii banku.

Elementy umowy	UMOWA POŻYCZKI / KREDYTU (przykład)
oświadczenia – pożyczkodawca / kredytodawca zamieszcza oświadczenia, które pożyczkobiorca / kredytobiorca potwierdza złożeniem podpisu na umowie pożyczki / kredytu	1. Oświadczam, że wszystkie dane i informacje przekazane bankowi oraz zawarte w złożonych dokumentach lub oświadczeniach w związku z udzieleniem pożyczki / kredytu i zawarciem umowy są zgodne z prawdą. 2. Oświadczam, że zostałem / am poinformowany / a i jestem świadomy / a ryzyka związanego z oprocentowaniem pożyczki / kredytu w oparciu o zmienną stopę procentową. 3. Oświadczam, że zostałem / am poinformowany / a o przysługującym mi prawie odstąpienia od umowy w terminie 14 dni od daty jej zawarcia. 4. Oświadczam, że zapoznałam / em się z treścią i warunkami zawartymi w umowie przed zawarciem umowy i są one dla mnie zrozumiałe.
podpisy pożyczkobiorcy / kredytobiorcy i osób reprezentujących pożyczkodawcę / kredytodawcę lub pożyczkodawcy / kredytodawcy: • w przypadku braku zaufania do pożyczkodawcy / kredytodawcy należy zrezygnować z podpisania umowy • pożyczkodawca / kredytodawca powinien podpisać umowę przy pożyczkobiorcy / kredytobiorcy • umowę papierową należy parafować na każdej stronie (złożyć skrót podpisu) • umowa zawierana online jest podpisywana przez zaznaczenie opcji, np. AKCEPTUJĘ, ZATWIERDZAM, POTWIERDZAM, OK • przed złożeniem akceptacji online upewnij się co do rzetelności pożyczkodawcy / kredytodawcy	..... /podpis osoby reprezentującej Bank/ ..... /podpis Pożyczkobiorcy / Kredytobiorcy

Banki i wiarygodne instytucje pozabankowe zamieszczają na stronie internetowej lub udostępniają w oddziale i placówkach tabele opłat, wzory umów, regulaminy, ogólne warunki ubezpieczeń, z którymi można zapoznać się przed podjęciem decyzji o zaciągnięciu pożyczki lub kredytu. Często również udostępniają tzw. kalkulator kredytowy, dzięki któremu potencjalny klient może sprawdzać wysokość rat i sumę zobowiązań odsetkowych w różnych sekwencjach czasowych spłaty kredytu lub pożyczki.

Nieetyczne zachowania finansowe

Nadużycia konsumenckie i nieetyczne zachowania na rynku finansowym zdarzają się po stronie zarówno klientów i inwestorów, jak i instytucji rynku finansowego. Poniżej przedstawiono najczęściej występujące tego typu sytuacje.

- **Niespłacanie zobowiązań** – normy nie tylko prawne, ale także moralne obligują do spłaty zobowiązań. Wynika to z zasady dotrzymywania umów oraz z poszanowania cudzej własności. Zdarza się, że aby uzyskać kredyt lub pożyczkę, kredytobiorcy nie zawsze udzielają rzetelnych informacji, np. zatajają inne zobowiązania. Aby uniknąć spłaty długów, konsumenci czasem przepisują posiadany majątek na rodzinę czy też zmieniają rachunki bankowe, chcąc utrudnić zajęcie środków przez komornika.
- **Unikanie podatków** – występuje duże przyzwolenie na unikanie podatków, np. konsumenci płacą za towar lub usługę gotówką, bez potwierdzania sprzedaży fakturą, by uniknąć zapłaty podatku VAT, albo nie dokonują odbioru inwestorskiego budynków mieszkalnych, aby nie płacić podatku od nieruchomości.
- **Zatrudnianie na czarno w tzw. szarej strefie gospodarki** – pracownik świadomie podejmuje pracę bez umowy lub na podstawie umowy, ale na zaniżonych warunkach płacowych, np. by unikać zajęcia komorniczego lub nie płacić alimentów. Zatrudnienie na czarno obniża koszty pracodawcy, a pracownik otrzymuje wyższe wynagrodzenie, ponieważ wynagrodzenie brutto jest równe wynagrodzeniu netto.

Niektóre zawody częściej spotyka się w szarej strefie gospodarki niż inne – należą do nich zawody opiekuńcze lub zawody związane z pracami sezonowymi

- **Nieetyczne praktyki stosowane przez instytucje finansowe** – instytucje udzielające pożyczek nie zawsze informują o wszystkich warunkach umowy, zwłaszcza takich, które są niekorzystne dla kredytobiorcy, np. całkowity koszt pożyczki. Umowy o pożyczki bywają tak skonstruowane, żeby pożyczkobiorca nie dostrzegł od razu pułapek i niekorzystnych dla siebie

rozwiązań. Jest to tzw. *misseling*, czyli nieetyczna sprzedaż. Dezinformacja jest naruszeniem obowiązków informacyjnych wobec klientów. Instytucje finansowe często ją stosują, także przez przekaz reklamowy.

Przykładami nieetycznych praktyk są też:

- **polisolokaty** – obecnie są niedozwolone; były połączeniem polisy na życie z inwestycją w ubezpieczeniowy fundusz kapitałowy, przy czym część umowy dotyczącej ochrony ubezpieczeniowej była często pozorna;
- **ubezpieczeniowe fundusze kapitałowe** – umowa zakłada inwestowanie składek polisy ubezpieczeniowej w fundusz, co może oznaczać utratę części odszkodowania dla ubezpieczonego;
- **obligacje korporacyjne spółki GetBack**, która była piramidą finansową i świadomie emitowała obligacje bez środków na ich pokrycie.

- Wiele nadużyć może też powstawać **przy umowach o dożywocie**, które polegają na tym, że najczęściej starsza osoba samotna przepisuje własność mieszkania na osobę, która w zamian zobowiązuje się zapewnić jej dożywotnio utrzymanie, w tym niezbędną opiekę.

CIEKAWOSTKA

W Polsce jest możliwa **odwrócona hipoteka** – przepisanie nieruchomości na bank w zamian za regularnie otrzymywane pieniądze do śmierci właściciela nieruchomości. Spadkobiercy mogą spłacić kredyt albo oddać nieruchomość bankowi. Żaden bank jednak nie ma w swojej ofercie takiego produktu.

Niektóre nieetyczne zachowania wywołują oburzenie. Przykładem może być wyłudzanie pieniędzy na podstawie sfałszowanych dokumentów, zaciąganie kredytów na podstawie skradzionych dowodów osobistych i obarczanie spłatą osób, które padły ofiarą kradzieży. Na inne jest pewien margines społecznego przyzwolenia, np. zawyżanie wartości szkód po to, aby odzyskać wyższe odszkodowanie, zaniżanie wartości umowy sprzedaży, aby uiścić niższy podatek, czy brak reakcji, kiedy sprzedawca pomyli się na swoją niekorzyść.

ZAPAMIĘTAJ

Etyka w każdym biznesie oraz w życiu codziennym **powinna być standardem**.

Przestrzeganie zasad etycznych w biznesie przekłada się na lojalność klientów, pracowników i przedsiębiorców oraz na stabilny rozwój. Przyzwolenie na nadużycia finansowe umacnia osoby je popełniające i ośmiela te, które do tej pory nie miały odwagi na takie zachowania. Nadzór nad etycznym działaniem instytucji finansowych sprawuje Komisja Nadzoru Finansowego (KNF), która ma zapewnić bezpieczeństwo i ochronę klientów oraz wzmocnić zaufanie do instytucji finansowych. W tym celu KNF współpracuje z Urzędem Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) oraz Rzecznikiem Finansowym (odpowiednikiem Rzecznika Konsumenta na rynku usług finansowych), a także podejmuje uchwały o przekazie reklamowym, w których znajdują się wytyczne co do zasad reklamowania usług finansowych, dotyczące np. informacji o kosztach, opłatach, wyłączeniach i ograniczeniach wynikających z oferowanej usługi.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Wyjaśnij, czy stwierdzony przez instytucję finansową brak zdolności kredytowej danej osoby powinien być przeszkodą w podjęciu przez nią decyzji o zaciągnięciu pożyczki lub kredytu, jeśli znajdzie instytucję gotową do zawarcia z nią umowy o pożyczkę lub kredyt.
2. Sprawdź w wiarygodnych źródłach i napisz, czy osoby małoletnie mogą zaciągać zobowiązania finansowe.
3. Wymień najważniejsze dla pożyczkobiorcy elementy umowy o pożyczkę. Wybierz cztery z nich i uzasadnij, dlaczego są ważne.
4. Sprawdź, jak zmieniały się w ostatnich trzech latach długoterminowe stopy procentowe NBP, od których wysokości zależy RRSO kredytu lub pożyczki. Następnie określ, jaki wpływ mogą mieć te zmiany na wysokość raty kredytu lub pożyczki. Wnioski zapisz.

PROJEKT

Wyszukaj w internecie oferty pożyczek zgłaszanych przez banki i instytucje pozabankowe. Skorzystaj z aktualnych rankingów banków oraz instytucji pozabankowych. Zestaw trzy najlepsze oferty z różnych instytucji z miejscem instytucji w rankingu. Przygotuj to w postaci slajdu prezentacji, plakatu lub notatki.

Następnie dobierzcie się w 4–5-osobowe zespoły. Porównajcie wybrane przez was oferty i instytucje. Zapiszcie spostrzeżenia i wnioski.

11 Ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne. Emerytura

Dowiesz się

- co to są ubezpieczenia społeczne
- kto podlega ubezpieczeniom społecznym

Ubezpieczenia społeczne

Art. 67. *Konstytucji RP*

Ochrona udzielana obywatelom polskim realizowana jest przede wszystkim metodą ubezpieczeniową.

System ubezpieczeń społecznych ma zapewniać bezpieczeństwo socjalne osobom, które nie mogą się samodzielnie utrzymywać z powodu osiągnięcia podeszłego wieku oraz zdarzeń losowych, np. choroby, niepełnosprawności.

Zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych są realizowane ze środków **Funduszu Ubezpieczeń Społecznych** (państwowy fundusz celowy), których dysponentem jest **Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS)**.

Jedna z siedzib Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS)

Zadania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS):

- pobiera i gromadzi składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne;
- prowadzi indywidualne konta ubezpieczonych;
- zapisuje informacje o pobranych składkach na ubezpieczenia społeczne na indywidualnych kontach ubezpieczonych;
- przekazuje składki zdrowotne do Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ);
- przyznaje i wypłaca świadczenia długoterminowe, np. emerytury i renty;
- przyznaje i wypłaca świadczenia krótkoterminowe, np. zasiłki chorobowe, opiekuńcze, macierzyńskie;
- kieruje na rehabilitację leczniczą osoby zagrożone utratą zdolności do pracy;
- prowadzi konta płatników składek i rozliczenia z płatnikami.

Indywidualne konto ubezpieczonego – konto, na którym ZUS ewidencjonuje składki wpłacone za daną osobę oraz zamieszcza informacje, jakim ubezpieczeniom społecznym ta osoba podlega.

Polski system ubezpieczeń społecznych reguluje *Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych* (t.j. DzU z 2022 r., poz. 1009, 1079, 1115, 1265, 1933. 2185, 2476).

Funkcje pełnione przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Ubezpieczenia społeczne

Rodzaj ubezpieczenia	Cel ubezpieczenia
emerytalne	ochrona socjalna osoby ubezpieczonej po osiągnięciu wieku emerytalnego, opłacanie składek na ubezpieczenie emerytalne zapewnia w przyszłości świadczenie emerytalne
rentowe	ochrona socjalna przed ryzykiem utraty zdolności do pracy na skutek zdarzeń losowych lub choroby oraz przed ryzykiem śmierci żywiciela, tj. osoby, która zapewnia rodzinie utrzymanie
chorobowe	ochrona finansowa w razie choroby lub macierzyństwa osób objętych tym ubezpieczeniem
wypadkowe	prawo do świadczeń w razie utraty zdolności do pracy w wyniku wypadku przy pracy lub choroby zawodowej

Składki ubezpieczenia społecznego odprowadzają zarówno pracodawca, jak i pracownik. Po 9,76 % składki emerytalnej płacą obie strony, co oznacza, że realnie prawie 20 % całkowitych kosztów na wynagrodzenie pracownika trafia do ZUS lub opcjonalnie – do ZUS i OFE[1].

[1] OFE – Otwarte Fundusze Emerytalne – zostały omówione w dalszej części rozdziału.

Ubezpieczeniom społecznym **podlega się obowiązkowo lub dobrowolnie** w zależności od:

- sytuacji zawodowej – np. zatrudnienie na umowę o pracę, na umowę cywilnoprawną, prowadzenie działalności gospodarczej, członkostwo w radzie nadzorczej, status osoby duchownej;
- sytuacji społecznej – np. status osoby bezrobotnej, opiekun osoby niepełnosprawnej, przebywanie na urlopie wychowawczym.

Zasady podlegania składkom na ubezpieczenia społeczne wybranych grup zawodowych[2]

Rodzaj ubezpieczenia	Umowa o pracę	Umowa-zlecenie	Umowa o dzieło	Działalność gospodarcza	Zasiłek macierzyński	Członkostwo w radzie nadzorczej
emerytalne	●	●	●	●	●	●
rentowe	●	●	●	●	●	●
wypadkowe	●	●	●	●	●	●
chorobowe	●	●	●	●	●	●

● – obowiązkowe ● – dobrowolne ● – brak

Uczestnicy ubezpieczeń społecznych:

- ubezpieczeni – osoby objęte składkami na ubezpieczenia społeczne, np. pracownicy, przedsiębiorcy, zleceniobiorcy, którzy ponoszą ciężar ekonomiczny składek;
- płatnicy składek – pracodawcy, zleceniodawcy, ZUS, którzy naliczają i odprowadzają składki za ubezpieczonych;
- świadczeniobiorcy – osoby, które pobierają zasiłki i świadczenia, np. emeryci, renciści, osoby pobierające zasiłek chorobowy.

Ubezpieczenie zdrowotne

Art. 68. *Konstytucji RP*

1. Każdy ma prawo do ochrony zdrowia.
2. Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Warunki i zakres udzielania świadczeń określa ustawa.

[2] www.zus.pl (dostęp: 20.01.2023).

Profilaktyka szczepień prowadzona przez NFZ

System ubezpieczeń zdrowotnych ma zapewnić osobom ubezpieczonym i uprawnionym świadczenia opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych. Celem tych świadczeń jest: zapobieganie chorobom oraz urazom, wczesne wykrywanie chorób, leczenie, pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i ograniczanie jej. Dzięki ubezpieczeniom zdrowotnym każdy ubezpieczony ma prawo do korzystania z finansowanego przez Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) pakietu usług medycznych, takich jak lekarz pierwszego kontaktu, profilaktyka szczepień, badania profilaktyczne, leczenie szpitalne.

Ubezpieczenie zdrowotne może mieć charakter obowiązkowy lub dobrowolny

Rodzaj ubezpieczenia	Kto podlega lub może podlegać
obowiązkowe ubezpieczenie zdrowotne	każdy, kto: • podlega obowiązkowi ubezpieczenia zdrowotnego, np. pracownicy, osoby prowadzące działalność gospodarczą, zleceniobiorcy, emeryci, bezrobotni; • jest członkiem rodziny osoby ubezpieczonej i został zgłoszony do ubezpieczenia zdrowotnego
dobrowolne ubezpieczenie zdrowotne	każdy, kto mieszka legalnie w Polsce, **pod warunkiem że nie jest**: • objęty obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym; • członkiem rodziny osoby ubezpieczonej; • objęty powszechnym systemem ubezpieczenia zdrowotnego w jednym z krajów Unii Europejskiej albo Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) Wniosek o objęcie dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym trzeba złożyć we właściwym dla miejsca zamieszkania oddziale wojewódzkim Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ). Po podpisaniu umowy z NFZ należy w ciągu 7 dni zgłosić się do ZUS i złożyć zgłoszenie do ubezpieczenia zdrowotnego.

Od 2022 roku składka na ubezpieczenie zdrowotne wynosi 9 %, jest potrącana z pensji pracownika i **nie podlega odliczeniu od podatku**.

! ZAPAMIĘTAJ

Brak ubezpieczenia zdrowotnego może skutkować **koniecznością zapłaty za świadczenia publicznej opieki zdrowotnej**.

Wysokość składek na ubezpieczenia społeczne obliczane od wynagrodzenia brutto:

- ubezpieczenie emerytalne – 19,52 %;
- ubezpieczenie rentowe – 8 %;
- ubezpieczenie chorobowe – 2,45 %;
- ubezpieczenie wypadkowe – składka jest zróżnicowana (zależy od rodzaju wykonywanej pracy i stopnia ryzyka);
- ubezpieczenie zdrowotne – 9 %.

Świadczenie emerytalne

Emerytura to świadczenie pieniężne zabezpieczające byt po zakończeniu aktywności zawodowej w związku z osiągnięciem określonego wieku lub stażu pracy. **Jest prawem, a nie obowiązkiem.** Każda uprawniona osoba sama podejmuje decyzję o zakończeniu aktywności zawodowej. W Polsce kobiety osiągają wiek emerytalny w 60. roku życia, a mężczyźni – w 65. roku życia. **Pracodawca nie może wypowiedzieć umowy o pracę na 4 lata przed osiągnięciem wieku emerytalnego.**

W oddziałach ZUS są zatrudnieni doradcy emerytalni, którzy obliczają przewidywaną wysokość świadczenia. Ułatwia to uprawnionym podjęcie decyzji o przejściu na emeryturę. **Im dłużej ubezpieczeni będą pozostawać aktywni zawodowo, tym wyższą emeryturę będą otrzymywać.**

Wysokość świadczeń emerytalnych jest uzależniona od wysokości kapitału początkowego, zewidencjonowanego na indywidualnym koncie emerytalnym w ZUS, oraz od wartości wpłaconych składek na ubezpieczenie emerytalne po 1 stycznia 1999 r.

Emerytura przysługuje niezależnie od długości stażu ubezpieczeniowego, ale jego wymiar przekłada się bezpośrednio na wysokość emerytury. Wysokość świadczenia emerytalnego nie może być niższa od kwoty najniższej emerytury, pod warunkiem że ubezpieczony udowodnił okresy składkowe i nieskładkowe w wymiarze 20 lat w przypadku kobiety i 25 lat w przypadku mężczyzny.

Kapitał początkowy – element podstawy naliczenia emerytury; jest odtworzoną kwotą składek na ubezpieczenie emerytalne sprzed 1999 r.; zapisany na koncie ubezpieczonego.

Okres nieskładkowy – okres ubezpieczenia, za który nie istniał obowiązek opłacania składek na ubezpieczenia społeczne, ale które są uwzględniane podczas ustalania prawa do emerytury, np. okresy zwolnień lekarskich, urlopów macierzyńskich.

Okres składkowy – okres ubezpieczenia, za który istniał obowiązek opłacania składek na ubezpieczenia społeczne (emerytalne i rentowe).

Pracownicze Plany Emerytalne (PPE) – sposób oszczędzania na emeryturę oferowany pracownikom tylko przez niektórych pracodawców. Lista firm oferujących taką opcję pracownikom znajduje się na stronach KNF.

Staż ubezpieczeniowy – udokumentowany okres podlegania ubezpieczeniom społecznym.

Stopa zastąpienia – wskaźnik procentowy, który pokazuje, jaki odsetek średniego wynagrodzenia danej osoby będzie przez nią otrzymywany w ramach świadczenia emerytalnego.

Uposażony – osoba wskazana w ubezpieczeniu jako uprawniona do otrzymania świadczenia w razie śmierci ubezpieczonego.

Górnicy są uprawnieni do wcześniejszej emerytury

System ubezpieczeń przewiduje dla niektórych grup zawodowych **możliwość wcześniejszego uzyskania świadczeń emerytalnych**. Dotyczy to osób zatrudnionych w szczególnych warunkach i / lub w szczególnym charakterze, czyli wykonujących pracę wiążącą się z narażeniem na szkodliwe czynniki i wymagającą istotnej sprawności psychofizycznej, od której może zależeć bezpieczeństwo własne i innych ludzi, np. w:

- górnictwie,
- służbach mundurowych,
- ratownictwie medycznym,
- hutnictwie,
- energetyce,
- leśnictwie,
- poligrafii,
- budownictwie,
- zakładach chemicznych,
- opiece społecznej,
- lotnictwie,
- żegludze morskiej,
- kanałach ściekowych,
- kontroli lotów,
- transporcie publicznym

oraz na platformach wiertniczych.

A

B

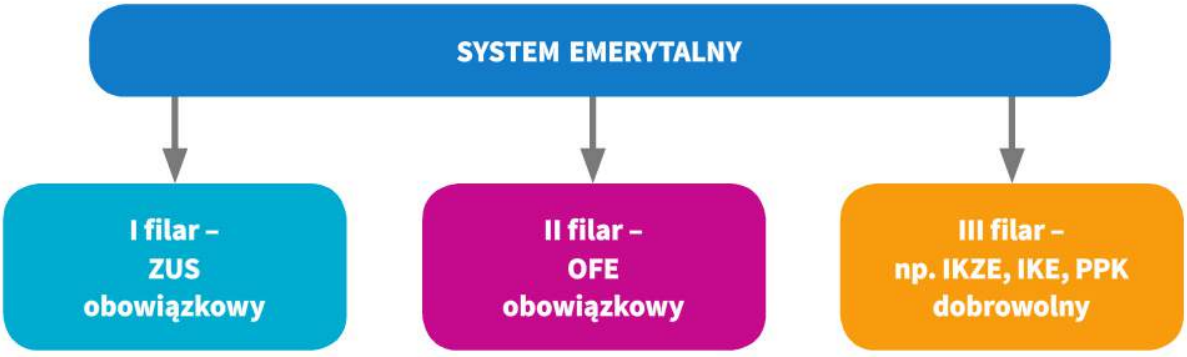

C

Osoby zatrudnione w służbach mundurowych (A), ratownictwie medycznym (B) i żegludze morskiej (C) mają prawo do wcześniejszego uzyskania świadczeń emerytalnych

System emerytalny

Trzy filary systemu emerytalnego

Emerytura wypłacana przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) to tzw. **I filar z trzech filarów systemu emerytalnego.**

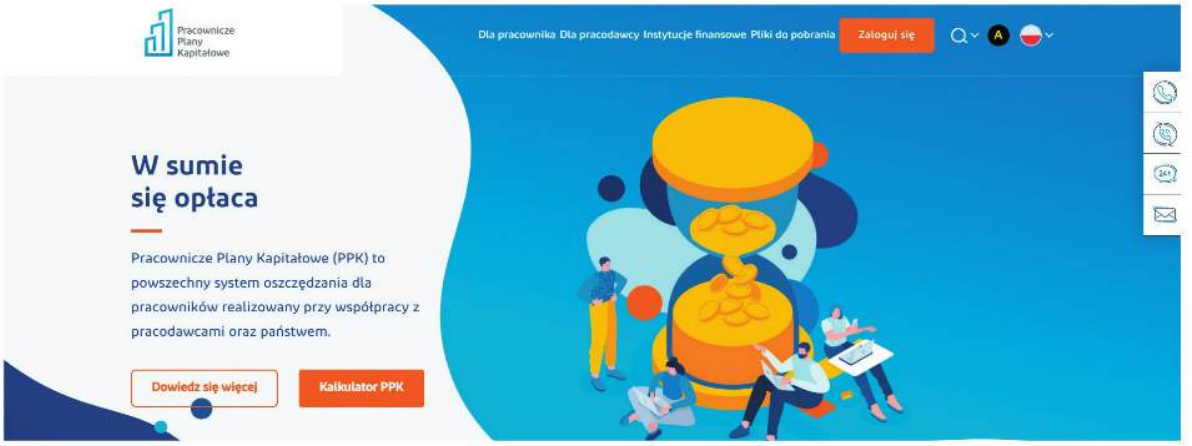
II filar systemu emerytalnego. Pierwszym elementem jest subkonto w ZUS, które zostaje automatycznie utworzone razem z kontem w ZUS (dla osób urodzonych po 1968 r.). Trafia na nie część środków ze składki emerytalnej. Podział ten wygląda następująco: na konto ZUS wpływa 12,22 %, na subkonto 7,3 %. Środki zgromadzone w ramach drugiego subkonta w razie śmierci osoby odprowadzającej składki, rozwodu czy ustania wspólnoty majątkowej są dzielone. Środki te są również dziedziczone. Kolejnym elementem II filaru jest Otwarty Fundusz Emerytalny (OFE). Aby z niego korzystać, w ciągu 4 miesięcy od rozpoczęcia pierwszego zatrudnienia należy zapisać się do wybranego Otwartego Funduszu Emerytalnego (OFE). W takim wypadku składka emerytalna zostanie podzielona na 3 części: indywidualne konto ZUS – 12,22 %, subkonto ZUS – 4,38 %; OFE – 2,92 %. Wybór funduszu należy do ubezpieczonego. Fundusz inwestuje składki m.in. w obligacje i akcje. Skonstruowano szereg mechanizmów, które mają zapewnić bezpieczeństwo tych inwestycji, a w efekcie – bezpieczeństwo składek emerytalnych.

Kapitał gromadzony w Otwartym Funduszu Emerytalnym (OFE) jest dziedziczony przez spadkobierców ubezpieczonego.

III filar systemu emerytalnego jest dobrowolny. Obecne wyliczenia wskazują jednak, że bez dobrowolnego zabezpieczenia poziom życia pracownika po przejściu na emeryturę drastycznie się obniży. III filarem mogą być: Indywidualne Konto Emerytalne (IKE), Indywidualne Konto Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE), polisa na życie z funduszem inwestycyjnym, rachunek w domu maklerskim, grupowe ubezpieczenie na życie, pracownicze programy emerytalne czy **Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK)**.

Pracownicze Plany Kapitałowe[3] to plan długotrwałego oszczędzania, w którym składki są odprowadzane przez pracownika i pracodawcę. Program jest dobrowolny, ale wszystkie osoby podlegające ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym zostają automatycznie do niego zapisane. Odstąpienie od programu wymaga pisemnego oświadczenia.

Składka pracownika wynosi 2 % wynagrodzenia brutto (może być podwyższona dobrowolnie do 4 %), składka pracodawcy – 1,5 % wynagrodzenia (z możliwością podwyższenia do 3,5 %), z budżetu państwa jest wnoszona określona kwota (obecnie jest to 250 zł po dołączeniu do planu oszczędzania i 240 zł co roku). Rachunek pracownika zarządzany jest przez instytucję finansową wybraną przez pracodawcę.

Strona główna Pracowniczych Planów Kapitałowych

[3] mojeppk.pl (dostęp: 5.03.2024).

Pieniądze zgromadzone w Pracowniczych Planach Kapitałowych (PPK) są w określonych sytuacjach dostępne pracownikom.

Sytuacja I

Oszczędności pozostają na koncie PPK do momentu, **gdy pracownik skończy 60 lat**. Wtedy może jednorazowo wypłacić 25 %, a resztę zgromadzonych środków – stopniowo, co miesiąc przez 10 lat. Środki pozostawione przez te 10 lat na koncie ciągle są inwestowane. **Wypłata jest nieopodatkowana.**

Sytuacja II

W dowolnym momencie można wypłacić **do 25 % środków na leczenie** swoje, małżonka lub dziecka. Nie ma obowiązku zwrotu tej kwoty. Jest także możliwość wypłaty **całej kwoty na zakup domu lub mieszkania**, ale wówczas pieniądze trzeba zwrócić. **Wypłata jest nieopodatkowana.**

Sytuacja III

Pracownik rezygnuje z PPK po wybranym przez siebie czasie. Wypłaca całość zgromadzonych środków. Wypłata podlega opodatkowaniu od zysków kapitałowych, dodatkowo całość oszczędności z dopłat państwa wraca do Funduszu Pracy, a 30 % z wpłat pracodawcy – do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS).

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Scharakteryzuj dwa wybrane ubezpieczenia społeczne.
2. Napisz, kto podlega dobrowolnemu ubezpieczeniu zdrowotnemu.
3. Podaj, jakim ubezpieczeniem społecznym są objęte następujące osoby:
   a) Sylwia prowadzi jednoosobową działalność gospodarczą.
   b) Marek nie znalazł pracy po zakończeniu szkoły średniej. Zarejestrował się jako bezrobotny.
   c) Oliwia jest mężatką. Od 3 lat nie pracuje zawodowo, zajmuje się dziećmi. Jej mąż jest zatrudniony na umowę o pracę.
   d) Kamila pracuje na pół etatu w firmie ubezpieczeniowej.
   e) Adam jest fotografem ślubnym. Pracuje na umowy o dzieło.
   f) Magda przebywa na urlopie macierzyńskim.

PROJEKT 1.

W kilkuosobowych zespołach spróbujcie znaleźć informacje dotyczące historii ubezpieczeń. Wyniki swojej pracy przedstawcie w formie prezentacji. Na jej podstawie przygotujcie 5–10-minutową wypowiedź na forum klasy na temat historii ubezpieczeń.

PROJEKT 2.

Podzielcie się na 2–3-osobowe zespoły i zapoznajcie się z opisaną sytuacją.

Adam jeszcze w szkole zrobił kurs fotografii, która od dawna jest jego pasją. Po liceum podjął pracę jako fotograf. Pracuje na umowy o dzieło. Zrezygnował z założenia własnej firmy, ponieważ zależy mu na większych dochodach. Zarobki okazały się satysfakcjonujące, dlatego Adam planuje tę formę pracy przez wiele lat.

Zastanówcie się i napiszcie:

- dlaczego Adamowi ta forma pracy przynosi wyższe zarobki niż działalność gospodarcza;
- jakie ryzyko podejmuje Adam, ograniczając się do tej formy pracy;
- jakich porad udzielilibyście Adamowi.

Następnie porównajcie odpowiedzi swoje i innych zespołów. W razie potrzeby zmodyfikujcie wcześniej sporządzone notatki.

PROJEKT 3.

Podzielcie się na dwie grupy. Zadaniem pierwszej jest przedstawienie argumentów za wydłużeniem wieku emerytalnego, drugiej zaś – przeciwko. Zapiszcie argumenty na tablicy. Następnie wyciągnijcie wnioski z dyskusji. Na koniec ćwiczenia każda osoba zapisuje własną opinię na temat wydłużenia wieku emerytalnego.

12 Ubezpieczenia osobowe i majątkowe

Dowiesz się

- **jakie są rodzaje ubezpieczeń**
- **na co trzeba zwracać uwagę w umowie ubezpieczenia**

Ubezpieczenia gospodarcze są instrumentem ochrony przed szkodami wywołanymi przez czynniki losowe. Dzielą się na dwa działy:

- ubezpieczenia osobowe,
- ubezpieczenia majątkowe.

Podstawowy podział ubezpieczeń

Ubezpieczenia osobowe

Ubezpieczenia gospodarcze, których przedmiotami są życie, zdrowie i zdolność do pracy, to **ubezpieczenia osobowe**. Stanowią one jedną z możliwości zabezpieczenia przyszłości własnej i rodziny. Mają zapewnić wsparcie w zakresie finansowym oraz dostęp do usług, np. medycznych, transportowych.

Ubezpieczenia osobowe standardowo należą do poniższych kategorii:

- ochrona życia – tzw. ubezpieczenia na życie;
- odpowiedzialność NNW (następstw nieszczęśliwych wypadków) – uszkodzenia ciała, rozstroju zdrowia, śmierci wskutek nieszczęśliwego wypadku;
- zdolność do pracy – dodatkowe ubezpieczenia emerytalne, takie jak Indywidualne Konto Emerytalne (IKE) czy Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK);
- ochrona zdrowia – dodatkowe ubezpieczenia zdrowotne, które pozwalają na nieodpłatne korzystanie z określonej oferty medycznej wskazanych dostawców; nie są one tożsame z wykupionym abonamentem na usługi medyczne u jednego dostawcy.

Cechy charakterystyczne ubezpieczeń osobowych

Przedmiot ubezpieczenia	życie, zdrowie i zdolność do pracy
Podmiot ubezpieczenia	jedna osoba fizyczna lub kilka osób fizycznych
Suma ubezpieczenia	ustalana dowolnie przez ubezpieczonego (nie ma wyceny życia i zdrowia – ubezpieczony sam określa kwotę, na jaką chce się ubezpieczyć)
Czas trwania ochrony	ubezpieczenie jest zwykle długoterminowe, z corocznym przedłużaniem i indeksacją składki, co oznacza wzrost składki, który jest proporcjonalny do ryzyka wystąpienia negatywnego zdarzenia losowego, takiego jak choroba czy śmierć
Realizacja polisy	w formie świadczeń (miesięcznych, rocznych), ewentualnie odszkodowania

Ochronę ubezpieczenia osobowego uzyskuje się przez zakup polisy ubezpieczeniowej. Ceny polis zależą od różnych czynników:

- wieku ubezpieczonego – im ubezpieczony jest starszy, tym większe ryzyko śmierci i chorób przewlekłych;
- sumy ubezpieczenia – ubezpieczony sam ją ustala;
- aktualnego stanu zdrowia – przed podpisaniem polisy (umowy) ubezpieczyciel prosi o wypełnienie ankiety medycznej, w której należy udzielić prawdziwych informacji, także o stosowaniu używek i sposobie spędzania wolnego czasu;
- dodatkowych ubezpieczeń – gdy klient chce rozszerzyć zakres polisy.

Indeksacja składki polisy – dotyczy polis długoterminowych, najczęściej na życie. Chroni przed inflacją. Polega na podwyższaniu kwoty składki i odpowiednio sumy ubezpieczenia. Indeksację robi się zwykle raz w roku, w tzw. rocznicę polisy.

Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny – fundusz, który odpowiada m.in. za wypłatę odszkodowania ofiarom wypadków komunikacyjnych, których sprawca nie miał ubezpieczenia OC lub zbiegł z miejsca wypadku i pozostał niezidentyfikowany. Pieniądze, którymi dysponuje fundusz, pochodzą ze składek odprowadzanych od każdego zawartego ubezpieczenia OC.

Elementy wpływające na cenę polisy

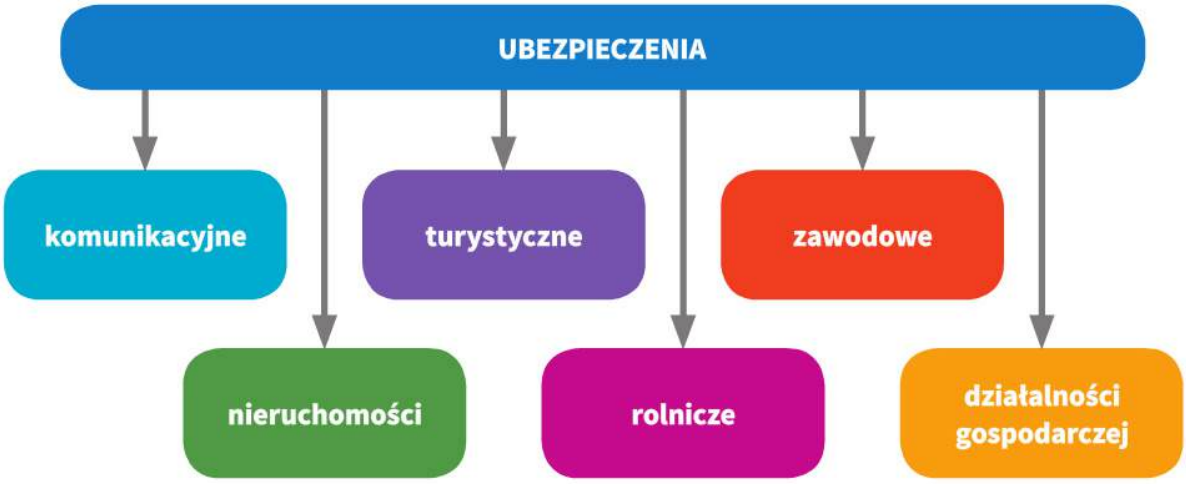
Ubezpieczenia majątkowe

Ubezpieczenia gospodarcze, których przedmiotami są mienie, np. pojazd, budynek, oraz odpowiedzialność cywilna (OC) za konsekwencje zdarzeń i działań to **ubezpieczenia majątkowe**.

Klasyfikacja ubezpieczeń majątkowych

Podział ubezpieczeń ze względu na obowiązek ochrony

Podział ubezpieczeń ze względu na odbiorcę lub przedmiot ochrony

Klasyfikacja ubezpieczeń	
według obowiązku ochrony	
obligatoryjne	Wynikają z przepisów prawa. Opłacają je osoby i podmioty, które muszą się zabezpieczyć przed finansową odpowiedzialnością cywilną za wyrządzoną szkodę powstałą na skutek zdarzeń losowych lub własnych działań. Takie ubezpieczenia to np. OC komunikacyjne, OC w zawodzie doradcy podatkowego, lekarza, prawnika, architekta, agenta ubezpieczeniowego, rolnika.
dobrowolne	Wynikają ze świadomości istnienia różnych zagrożeń, które wiążą się z posiadaniem mienia lub wynikają ze zdarzeń losowych czy własnych działań, np. AC (autocasco), OC w życiu prywatnym, ubezpieczenie mieszkania, domu, mienia na działce, cennych przedmiotów (np. dzieł sztuki, instrumentów, biżuterii, sprzętu elektronicznego, unikatowych urządzeń).
według odbiorców ochrony	
komunikacyjne	Dotyczy ryzyka korzystania z pojazdów. W ramach ubezpieczeń komunikacyjnych są zawierane obowiązkowe polisy OC i dobrowolne polisy AC, assistance i inne skonfigurowane pod kątem klienta.
nieruchomości	Obejmują uszkodzenia powstałe w wyniku zdarzeń losowych (np. powodzi, pożaru, wichury, włamań, katastrofy). W przypadku budynków rolnych ubezpieczenie jest obowiązkowe.
turystyczne	Obejmują zdarzenia i szkody wobec osób trzecich w czasie podróży, np. kradzież i uszkodzenie bagażu, utrata zdrowia.
rolnicze	Przed skutkami działań sił przyrody, np. gradobicia, suszy, powodzi.
zawodowe	Obowiązkowe OC dla osób wykonujących zawody wymienione w branżowych przepisach prawnych, np. lekarzy, rehabilitantów, adwokatów, architektów, księgowych, detektywów, rzeczoznawców majątkowych, zarządców nieruchomości.

Klasyfikacja ubezpieczeń	
	Osoby, które wykonują zawody niepodlegające obowiązkowemu ubezpieczeniu OC, aby zabezpieczyć się przed wyrządzeniem szkód innym osobom, mogą również wykupić takie ubezpieczenie, np. kucharze, mechanicy, fryzjerzy, kosmetyczki.
działalności gospodarczej	Ubezpieczenie firmy ma na celu zabezpieczenie majątku i przejęcie odpowiedzialności za nienależyte wykonanie umowy lub niewykonanie umowy oraz za narażenie na utratę zdrowia i życia osób trzecich, a także szkody wyrządzone na mieniu osób trzecich.

Cechy charakterystyczne ubezpieczeń majątkowych	
przedmiot ubezpieczenia	mienie i prawa majątkowe
podmiot ubezpieczenia	osoby fizyczne i prawne
suma ubezpieczenia	ustalana na podstawie wartości przedmiotu ubezpieczenia
czas trwania ochrony	ubezpieczenie jest krótkoterminowe – do jednego roku
realizacja polisy	w formie odszkodowania

Istotne elementy ubezpieczeń majątkowych

ZAPAMIĘTAJ

1. **Zanim wybierzesz polisę**, porównaj kilka ofert i znajdź najkorzystniejszą. Możesz w tym celu skorzystać z internetowych narzędzi do kalkulacji składki za polisę oraz porównywarki polis.
2. Przed podpisaniem polisy **przeczytaj treść OWU (Ogólnych Warunków Ubezpieczenia)**.

Podczas analizy warunków i treści polisy, bez względu na rodzaj ubezpieczenia, należy zwrócić szczególną uwagę na:

- **zakres ochrony** – sprawdzić, czy jest zgodny z założeniami, i ewentualnie zaproponować zmiany, np. rozszerzyć zakres lub zrezygnować z jakiejś propozycji ochrony, która nie ma dla nas znaczenia (pomniejszy to składkę polisy);

- **sumę ubezpieczenia** – sprawdzić, czy jest zgodna z zakresem ochrony i własnymi założeniami;
- **okres karencji** – czas wyczekiwania między podpisaniem polisy a rozpoczęciem działania ochrony;
- **limit świadczeń** – sprawdzić limit tych samych zdarzeń objętych ochroną (np. liczby pobytów w szpitalu) lub wartość odpowiedzialności za dany rodzaj zdarzenia;
- **wyłączenia od odpowiedzialności** – gdy ubezpieczony mógł świadomie podjąć ryzyko szkody lub działać na własną niekorzyść.

Przedmiotem ubezpieczenia może być nieruchomość lub mienie ruchome

PRZYKŁAD

Katarzyna jest właścicielką skutera o pojemności 50 cm^3, którego używa tylko w sezonie wiosenno-letnim. Skuter, tak jak inne pojazdy, musi być zarejestrowany i podlega obowiązkowi wykupienia polisy OC na cały rok (nie ma znaczenia sezonowość użytkowania skutera). Polisa OC chroni Katarzynę (właścicielkę skutera) oraz innych uczestników ruchu.

Katarzyna dodatkowo postanowiła wykupić dobrowolne ubezpieczenie NNW (od następstw nieszczęśliwych wypadków) oraz AC, które będzie ochroną przed kradzieżą i uszkodzeniami skutera. Katarzyna lubi dłuższe wypady, dlatego planuje zakup także ubezpieczenia assistance, które zapewni jej pomoc techniczną, medyczną i informacyjną. W razie awarii lub braku paliwa Katarzyna będzie mogła liczyć np. na holowanie, naprawę na miejscu, przetransportowanie do warsztatu. Assistance może wykupić na cały rok lub – w opcji krótkoterminowej – na wskazany okres wynoszący: 7, 15 lub 30 dni. Katarzyna wyliczyła, że powinna kupić ubezpieczenie assistance na pół roku. Teraz więc pozostaje jej tylko porównać cenę sześciu 30-dniowych pakietów assistance z ceną rocznego.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Opisz sytuację, w której osoba ubezpieczona na życie wystąpi o odszkodowanie. Zastanów się, jakie dokumenty powinna przedstawić, by przekonać do zasadności przyznania jej odszkodowania. Podaj co najmniej dwa przykłady takich sytuacji.
2. Wskaż różnice i podobieństwa między ubezpieczeniami społecznymi a gospodarczymi.
3. Zastanów się i podaj, z których ubezpieczeń gospodarczych zamierzasz korzystać w przyszłości. Decyzję uzasadnij.
4. Czy uważasz, że dodatkowe ubezpieczenie emerytalne ma sens? Odpowiedź uzasadnij.

PROJEKT 1.

Rodzina Szymona ma dom jednorodzinny o powierzchni ok. 120 m^2, który zamierza ubezpieczyć. Pomóż dobrać rodzinie polisę. Zaproponuj zakres ubezpieczenia. Skorzystaj z ofert zamieszczonych na stronach wybranych towarzystw ubezpieczeniowych oraz internetowej porównywarki cen. Wybierz 3 najlepsze oferty. Wynotuj najważniejsze różnice między nimi. Następnie w 2-osobowych zespołach porównajcie wybrane przez was oferty i wybierzcie wspólnie najkorzystniejszą. Wybór uzasadnijcie.

PROJEKT 2.

Dobierzcie się w 2-osobowe zespoły i zapoznajcie z opisem sytuacji.

Krzysztof wyjeżdża do Egiptu na nurkowanie. Wyjazd zaplanował na 5 dni – od 15 do 19 września. Wyszukajcie w internecie 2–3 oferty polisy turystycznej. Skorzystajcie z porównywarki lub platformy umożliwiającej kalkulację ceny polisy. Wybierzcie najkorzystniejszą. Wybór uzasadnijcie.

13 Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie. Inwestowanie na giełdzie

Dowiesz się

- **jak działa giełda papierów wartościowych**
- **jak inwestować na giełdzie**

Giełda papierów wartościowych:

- jest miejscem przeprowadzania transakcji zakupu i sprzedaży instrumentów finansowych;
- działa wg takiego samego mechanizmu rynkowego jak pozostałe rynki – ceny instrumentów finansowych wyznaczane są przez popyt i podaż;
- jest rynkiem regulowanym;
- umożliwia przedsiębiorcom dostęp do kapitału poprzez pozyskanie środków od inwestorów.

Przedmiotem transakcji są papiery wartościowe, m.in. akcje, obligacje, prawa poboru, prawa do akcji.

Weksel – papier wartościowy regulowany przez prawo wekslowe. Wystawca weksla poprzez własnoręczne złożenie podpisu zobowiązuje się do bezwarunkowej zapłaty zobowiązania w wysokości kwoty zapisanej na wekslu.

Na giełdzie wyróżniamy dwa rodzaje rynków – **rynek pierwotny** i **rynek wtórny**. Na rynku pierwotnym firmy po raz pierwszy sprzedają np. swoje akcje inwestorom (na takie akcje inwestorzy zapisują się w swoich biurach i domach maklerskich). Na rynku wtórnym papiery wartościowe są sprzedawane przez inwestorów kolejnym inwestorom.

Celem transakcji na giełdzie są korzyści dla obydwu stron. Inwestor liczy na zyski z zainwestowanego kapitału, a przedsiębiorca powiększa kapitał, który pozwala mu się rozwijać i generować w przyszłości wyższe zyski, w których częściowo będą partycypować także inwestorzy.

Giełda Papierów Wartościowych (GPW) w Warszawie

GPW to spółka publiczna, która organizuje i prowadzi obrót papierami wartościowymi. Obrót jest możliwy po spełnieniu następujących warunków:

- papiery wartościowe są dopuszczone do obrotu przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF);
- zbywalność papierów wartościowych nie jest ograniczona;
- został sporządzony prospekt emisyjny spółki akcyjnej;
- wobec emitenta papierów wartościowych nie toczy się postępowanie upadłościowe.

W obrocie papierami wartościowymi na giełdzie warszawskiej pośredniczą domy maklerskie prowadzone najczęściej przez banki. Wszystkie zlecenia dotyczące transakcji zakupu i sprzedaży muszą trafić do maklera, który przed przekazaniem zlecenia do realizacji na giełdzie weryfikuje je. Papiery wartościowe są zapisem elektronicznym w systemie **Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych**.

Mechanizm inwestowania na giełdzie

Inwestowanie na giełdzie należy rozpocząć **od założenia rachunku inwestycyjnego (konta maklerskiego)** w wybranym biurze maklerskim lub banku. Za pomocą rachunku biuro maklerskie będzie przeprowadzać zlecone transakcje zakupu i sprzedaży papierów wartościowych. Rachunek powinien być dopasowany do potrzeb, aby nie generował zbyt wysokich kosztów manipulacyjnych, do których zalicza się m.in. koszt otwarcia, prowizje od transakcji, opłaty za przelewy, opłaty za dostęp do arkusza zleceń giełdowych (do ofert) i notowań. Wybór biura maklerskiego można zweryfikować na stronie **Komisji Nadzoru Finansowego**.

Osobom początkującym domy maklerskie udostępniają demo platformy transakcyjnej, aby zapoznały się z jej działaniem, oraz poradniki i samouczki. Można skorzystać również z symulatorów, które pozwalają zdobyć doświadczenie bez inwestowania pieniędzy. Przykładami są symulator Giełdy Papierów Wartościowych – GPWtrader.pl oraz projekt Szkolna Internetowa Gra Giełdowa, podczas którego uczniowie klas 7, 8 i szkół ponadpodstawowych mogą konkurować ze sobą, inwestując wirtualne pieniądze w realne spółki na giełdzie.

Budynek warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych w latach 1991–2000. Od 2000 r. giełda ma nową siedzibę przy ul. Książęcej 4 w Warszawie

Wnętrze obecnego budynku warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych

Strona projektu Szkolnej Internetowej Gry Giełdowej Fundacji Giełdy Papierów Wartościowych[1]

[1] sigg.gpw.pl/ (dostęp: 10.02.2023).

Inwestowanie na giełdzie można rozpocząć od niewielkich kwot, nawet kilkuset złotych. Wymaga ono jednak wiedzy, umiejętności analizowania prognoz i śledzenia notowań, cierpliwości, kontrolowania emocji, a czasem również odrobiny szczęścia. Osoby inwestujące na giełdzie muszą umieć wycofać się, jeżeli strata jest prawdopodobna, i zaakceptować ją, jeśli wystąpi.

Transakcje giełdowe są przeprowadzane w systemie **notowań ciągłych** lub **jednolitych**. W systemie notowań ciągłych transakcje dotyczą największych spółek, których akcje mają dużą płynność. Ich kurs może się zmieniać przy każdej transakcji. W systemie notowań jednolitych prowadzi się transakcje mniejszych spółek, których akcje mają niską płynność. Ich kurs zmienia się raz lub dwa razy dziennie.

Początkujący inwestorzy powinni przestrzegać kilku zasad:

- nie kupować akcji, których cena nagle spada, tzw. spadających noży – ceny tych akcji najczęściej zaliczają dalsze spadki;
- stosować opcję *stop loss* – to bezpieczna i asekuracyjna strategia zabezpieczenia przed stratą, która polega na zleceniu automatycznego wystawiania na sprzedaż akcji, gdy ich wartość przekroczy założoną cenę;
- nie działać przeciwko trendowi – spółki w trendzie spadkowym zwykle cały czas tracą wartość, i odwrotnie, spółki w trendzie wzrostowym nadal, przynajmniej przez jakiś czas, będą rosnąć;
- kupować akcje znanych sobie przedsiębiorstw;
- pamiętać o zasadzie dywersyfikacji ryzyka, czyli *nie wkładaj wszystkich jaj (tu: akcji) do jednego koszyka*;
- inwestować długoterminowo – wtedy rośnie szansa na zyski.

! ZAPAMIĘTAJ

Kiedy inwestujesz w akcje, musisz mieć zawsze świadomość ryzyka spadku kondycji spółki, w którą inwestujesz, a tym samym spadku wartości akcji często poniżej ich ceny nabycia, czyli straty.

Indeksy giełdowe

Syntetycznym miernikiem zmian cen akcji spółek notowanych na giełdzie jest indeks giełdowy. Konstruuje się go najczęściej jako średnią cen akcji wybranych spółek. Ma odzwierciedlać ogólną sytuację na giełdzie. Na podstawie zmian wartości indeksów giełdowych inwestorzy m.in. oceniają tendencje na rynku oraz efektywność inwestowania, a także prognozują zmiany kursów. W Polsce do najważniejszych indeksów, czyli wskaźników służących do odczytywania zmian na rynku, należą:

- **WIG (Warszawski Indeks Giełdowy)** – ustalany na podstawie notowań wszystkich spółek wg ich wielkości na koniec poprzedniego kwartału;
- **WIG30** – uwzględnia 30 największych i najbardziej płynnych spółek notowanych na giełdzie;
- **WIG20** – uwzględnia 20 największych spółek notowanych na giełdzie;
- **mWIG40** – uwzględnia 40 średnich spółek notowanych na Rynku Głównym giełdy;
- **sWIG80** – uwzględnia kolejne 80 spółek notowanych na Rynku Głównym giełdy.

Początkujący inwestorzy mogą skorzystać z **funduszu ETF** (ang. *Exchange Traded Fund*). Jest to fundusz inwestycyjny notowany na giełdzie, który odzwierciedla wyniki indeksów giełdowych. Inwestujący nabywa jednostki uczestnictwa, które podlegają codziennej wycenie i mogą być swobodnie nabywane i sprzedawane podobnie jak akcje. Fundusz pozwala osiągać zyski w łatwiejszy sposób niż samodzielne inwestowanie, zachowując podobne stopy zwrotu. Przy wyborze funduszu ETF weź pod uwagę:

- instytucję zarządzającą funduszem,
- sposób odwzorowania indeksu giełdowego,
- wysokość kosztów zarządzania,
- typ funduszu.

Oferty zakupu jednostek uczestnictwa funduszu ETF składa się za pośrednictwem rachunku inwestycyjnego.

Na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych można inwestować w ETF-y odzwierciadlające indeks największych polskich spółek WIG20, amerykański indeks SP500 oraz niemiecką giełdę DAX.

CIEKAWOSTKA

Jeśli w dłuższym czasie na giełdzie obserwujemy wzrost cen papierów wartościowych, mówimy o **hossie**, która czasem nazywana jest **rynkiem byka**. Nazwa ta pochodzi od tego, że atakujący byk podbija rogami z dołu do góry. Długotrwały spadek cen papierów wartościowych określa się natomiast mianem **bessy** i jej symbolem jest **niedźwiedź**, ponieważ atakując, uderza łapą z góry do dołu.

Niedźwiedź i byk przed budynkiem giełdy we Frankfurcie nad Menem

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Napisz, na co powinien zwracać uwagę początkujący inwestor na giełdzie.
2. Czy sądzisz, że w przyszłości będziesz inwestować na giełdzie? Odpowiedź uzasadnij.

PROJEKT

Praca w grupie

Dobierzcie się w zespoły 2-osobowe. Na podstawie dostępnych materiałów przygotujcie prezentację na temat historii Giełdy Papierów Wartościowych (GPW) w Warszawie. Prezentacja powinna zawierać 5–10 slajdów. Przygotujcie się do przedstawienia prezentacji na forum klasy.

PODSUMOWANIE

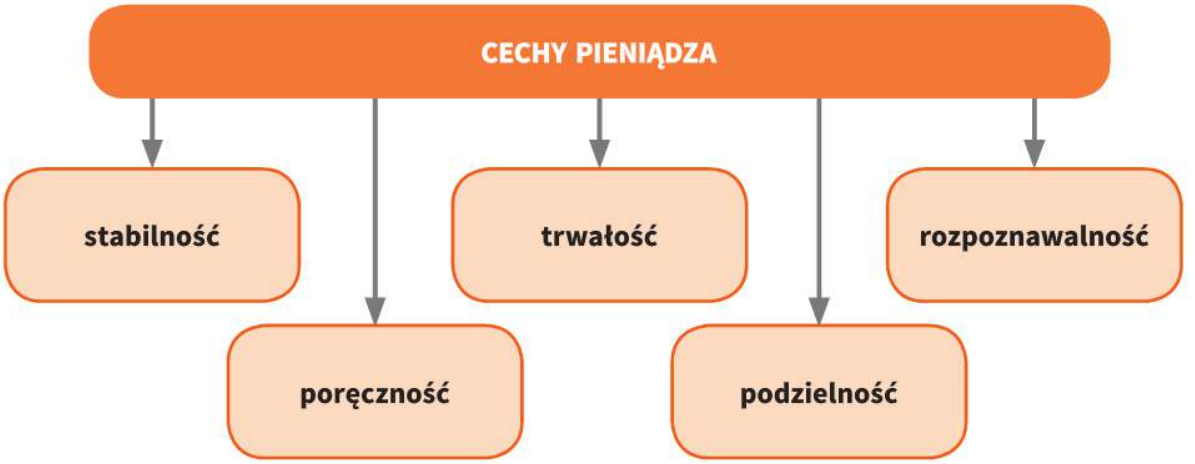
- **Pieniądz** to powszechnie akceptowalny towar, którym płaci się za towary i usługi.
- **Ewolucja pieniądza i jego formy**

- **Funkcje pieniądza**

Ekonomiczne	Społeczne
• miernik wartości • środek wymiany • środek płatniczy • środek tezauryzacji • pieniądz światowy (międzynarodowy)	• behawioralna • motywacyjna • informacyjna • dezintegracyjna • integrująco-instytucjonalna

- **Cechy pieniądza**
  - stabilność,
  - poręczność,
  - trwałość,
  - podzielność,
  - rozpoznawalność.

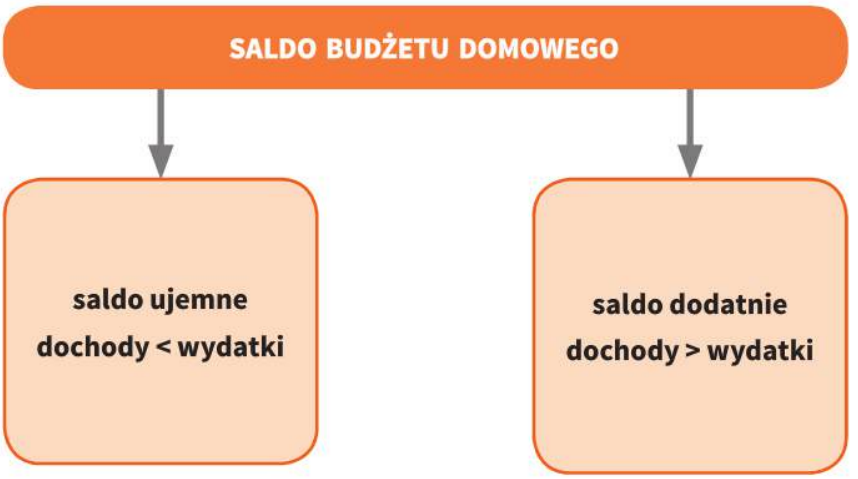
Cechy pieniądza

- **Wartość pieniądza mierzy się jego siłą nabywczą**, tzn. możliwością nabycia określonej ilości produktów za jednostkę pieniężną.
- **W gospodarce rynkowej pieniądz jest w ciągłym obiegu.** Przemieszcza się między różnymi podmiotami: gospodarstwami domowymi, przedsiębiorstwami, bankami, budżetem państwa i spełnia różne funkcje – jest przychodem i wydatkiem, np. wynagrodzenie dla gospodarstwa domowego jest przychodem, a dla pracodawcy – wydatkiem. Jeżeli gospodarstwo domowe część wynagrodzenia przeznaczy na konsumpcję, jest to wydatek, ale dla przedsiębiorców stanowi przychód. Strumienie przychodów i wydatków płyną zawsze w przeciwną stronę niż strumienie towarów i usług.
- **Instytucje rynku finansowego** są ważnym ogniwem systemu finansowego państwa.

Najważniejsze instytucje rynku finansowego	
Instytucje nadzorujące i wspierające rynek finansowy	• BFG – Bankowy Fundusz Gwarancyjny • BIK – Biuro Informacji Kredytowej • KNF – Komisja Nadzoru Finansowego • NBP – Narodowy Bank Polski • RF – Rzecznik Finansowy • UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
Instytucje pośredniczące i organizujące	• GPW – Giełda Papierów Wartościowych • KDPW – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych • PTE – Powszechne Towarzystwo Emerytalne • TFI – Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych
Instytucje bezpośrednio świadczące usługi finansowe	• banki komercyjne • banki spółdzielcze • BUP – biura usług płatniczych • domy maklerskie • doradcy finansowi • Fintech

Najważniejsze instytucje rynku finansowego	
	• fundusze emerytalne • fundusze inwestycyjne • SKOK-i – Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe • towarzystwa ubezpieczeniowe

- **Dojrzałość finansowa** nie ma związku ani z okresem biologicznego dojrzewania, ani z wartością posiadanej gotówki, lecz z rozsądnym jej wydatkowaniem.
- Wyróżnia się **cztery charakterystyczne postawy** wobec pieniędzy: niespokojny wielbiciel, negujący znaczenie, refleksyjny zarządca i niezaangażowany hedonista. Analiza tych postaw uświadamia, że każdy z nas może mieć cechy typowe dla różnych postaw.
- **Gospodarstwo domowe** to zespół osób wspólnie zamieszkujących i utrzymujących się.
- **Budżet domowy** jest planem dochodów wszystkich zarobkujących członków gospodarstwa domowego i wydatków wszystkich członków gospodarstwa domowego bez względu na to, czy uzyskują dochody.
- Budżet domowy jest źródłem informacji o **stanie finansów gospodarstwa domowego**. Budżet może wykazywać saldo dodatnie lub ujemne:
  - **saldo dodatnie** oznacza nadwyżkę dochodów nad wydatkami;
  - **saldo ujemne** oznacza deficyt, tj. nadwyżkę wydatków nad dochodami.

Saldo ujemne i dodatnie budżetu domowego

- **Nadwyżkę** w budżecie domowym członkowie gospodarstwa domowego mogą wykorzystać dowolnie, **deficyt** może oznaczać utratę płynności (jeśli gospodarstwo domowe nie ma oszczędności) i powinien być przesłanką do podjęcia działań naprawczych oraz wprowadzenia korekt do budżetu.
- **Najmniej bezpiecznym rozwiązaniem jest naprawianie budżetu przez zaciąganie pożyczek**, zwłaszcza w instytucjach pozabankowych, gdzie koszty spłaty mogą wielokrotnie przekroczyć sumę zaciągniętych zobowiązań.

ZAPAMIĘTAJ

Bez zmiany struktury wydatków, ich ograniczenia i braku dodatkowych źródeł przychodów spłata rat pożyczkowych **powiększy stronę wydatków i zwiększy deficyt**.

- Gospodarstwa domowe próbują ratować sytuację zaciąganiem kolejnych pożyczek na spłatę dotychczasowych zadłużeń. Te bardzo ryzykowne działania prowadzą zwykle do **spirali zadłużenia**, czyli np. zaciągania nowych pożyczek na bieżące wydatki lub – co gorsza – tylko na spłatę rat.

ZAPAMIĘTAJ

Nie wolno dopuszczać do spirali zadłużenia. Ten mechanizm jest niekorzystny dla bezpieczeństwa finansowego oraz emocjonalnego wszystkich członków gospodarstwa domowego.

- Wyjście z problemów finansowych należy rozpocząć od odzyskania kontroli nad finansami. W tym celu:
  - **sprawdź stan swojego zadłużenia** – jeżeli nie pamiętasz konkretnych kwot lub chcesz mieć pewność, że wszystko zostało uwzględnione, skorzystaj z informacji w BIG (Biurze Informacji Gospodarczej) lub w BIK (Biurze Informacji Kredytowej) – bazach dłużników, w których znajdują się informacje na temat wysokości zadłużenia, terminowości spłat, wierzycieli, wobec których masz dług;
  - **postaraj się o dodatkowy przychód**, np. sprzedaj jakieś przedmioty, których brak nie ograniczy zbytnio funkcjonowania gospodarstwa domowego;
  - **rozmawiaj z pożyczkodawcami** – być może wspólnie wypracujecie dogodne rozwiązanie;
  - **wystąp o konsolidację zadłużenia** – wybierz wiarygodny bank, który zaoferuje przystępne warunki konsolidacji.

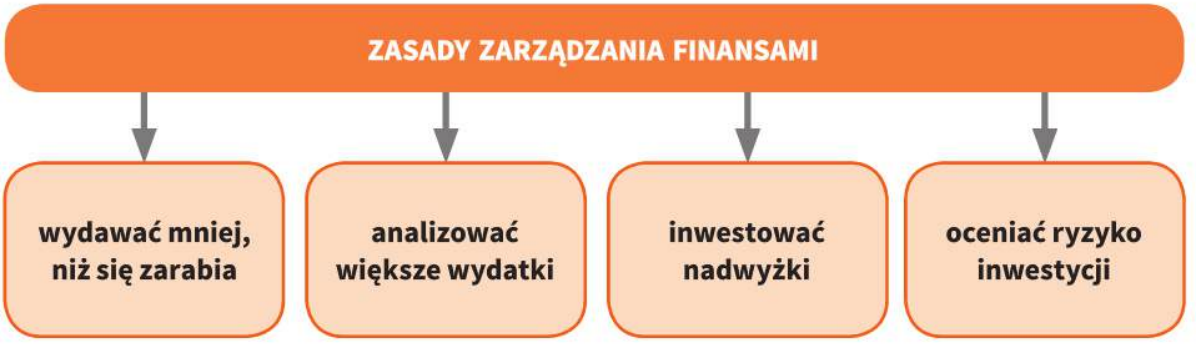
Metody odzyskania kontroli nad finansami w przypadku wpadnięcia w spiralę zadłużenia

- Rozwiązaniem kłopotów finansowych może być wystąpienie do sądu o ogłoszenie **upadłości konsumenckiej.**

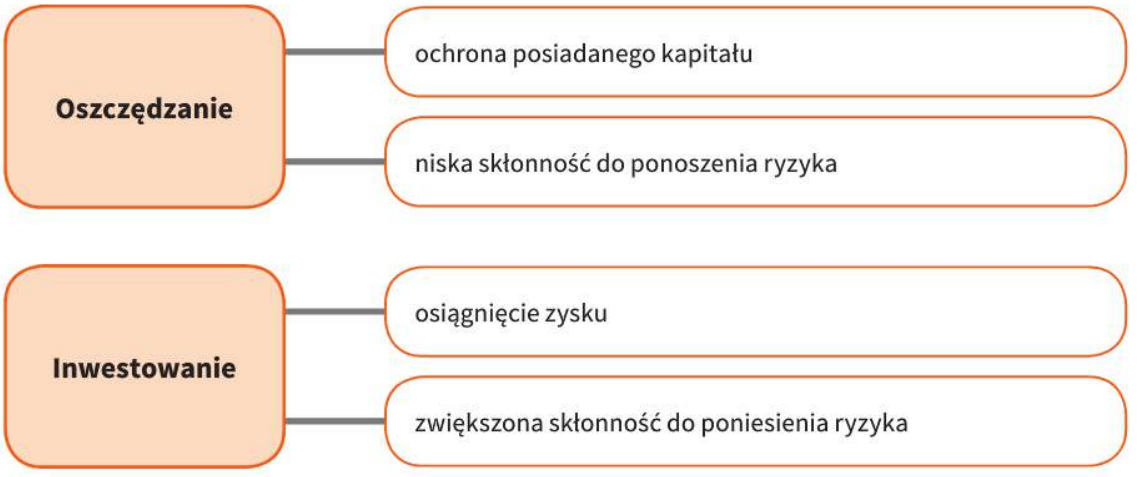
ZAPAMIĘTAJ

Nie decyduj się pochopnie na ogłoszenie upadłości konsumenckiej.
Po jej ogłoszeniu majątek dłużnika jest przeznaczany na spłatę wierzycieli. Członkowie gospodarstwa domowego mogą pozostać bez dachu nad głową.

- **Najważniejsze reguły prawidłowego zarządzania własnymi finansami:**
  - nie wydawaj więcej, niż zarabiasz – możesz wywołać niebezpieczną spiralę długów;
  - analizuj większe wydatki pod kątem korzyści, jakie one przyniosą – w aspekcie zarówno finansowym, jak i satysfakcji z dobrze wydanych pieniędzy;
  - inwestuj posiadane nadwyżki finansowe – pieniądz powinien zarabiać;
  - właściwie oceń czynniki ryzyka inwestycyjnego.

Zasady dobrego zarządzania finansami

Podstawowe różnice między oszczędzaniem a inwestowaniem

ZAPAMIĘTAJ

Nie ma jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, w co inwestować oszczędności!

- **Wybór sposobu inwestowania** zależy od różnych czynników, np. możliwości budżetu, sytuacji w gospodarce, doświadczenia w ocenie ryzyka.

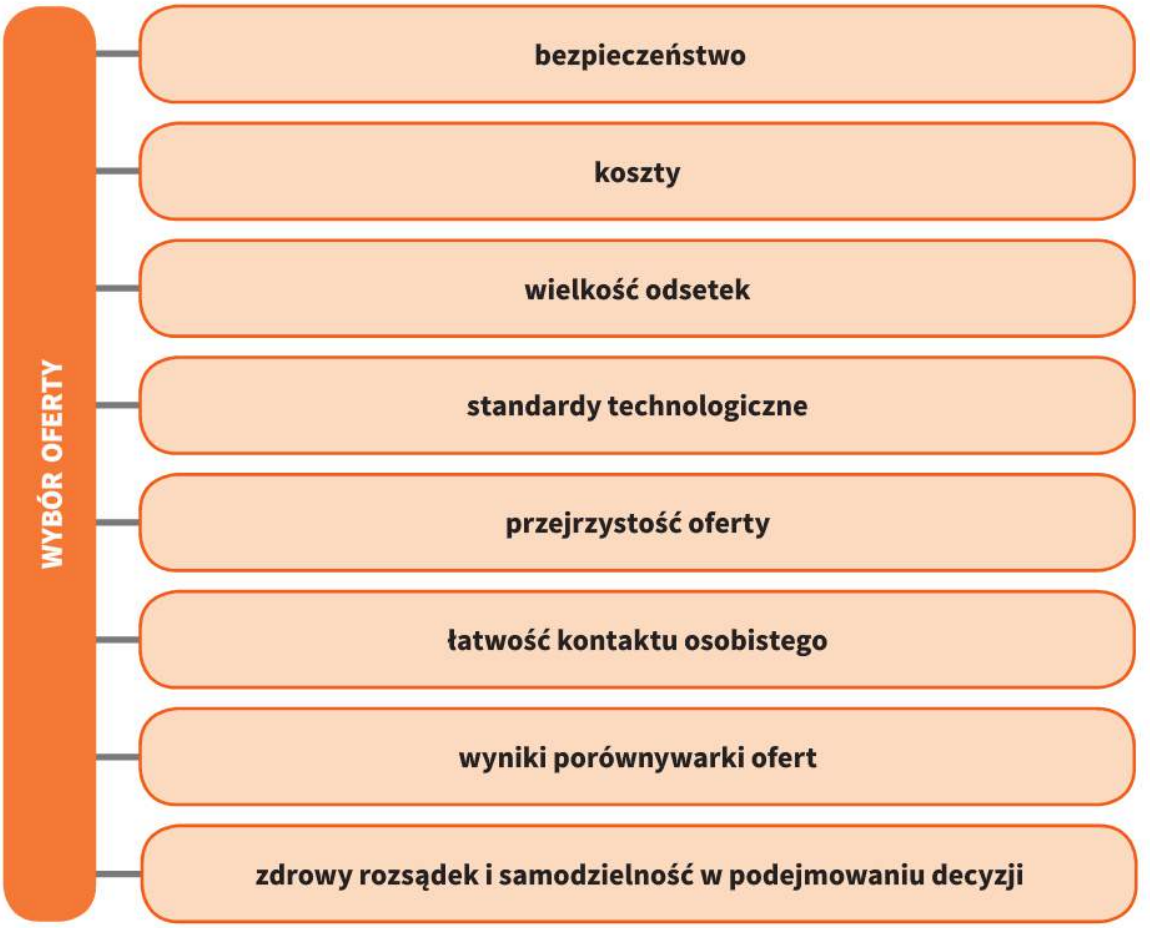
Najpopularniejsze typy inwestycji	
forma inwestycji	**cechy**
akcje	• zysk lub strata zależy od zachowania rynku i spółki, której akcje posiadamy • wymagają wiedzy inwestycyjnej i akceptacji ryzyka strat
obligacje Skarbu Państwa	• przynoszą zysk • odznaczają się niskim stopniem ryzyka
fundusze inwestycyjne	• zysk lub strata zależy od zachowania rynku i rodzaju funduszu • fundusz lokowany w papiery wartościowe dłużne, np. obligacje, przynosi zwykle niższy zysk, ale nie jest obarczony wysokim ryzykiem • fundusz lokowany w akcje może przynieść wyższy zysk, ale jest obarczony wysokim ryzykiem straty
metale szlachetne	• przynoszą zysk w długim okresie • powodują zamrożenie oszczędności
nieruchomości	• jeżeli zostały zakupione z kredytu, stanowią pasywne źródło dochodu – wynajem gwarantuje spłatę rat kredytu • w krótszym okresie zysk przynosi tzw. *flipping* – po powierzchownym odnowieniu lub niewielkim remoncie nieruchomość zostaje sprzedana z zyskiem
waluty	• w warunkach słabej gospodarki, np. wysokiej inflacji, szybko tracą na wartości
lokaty	• wysokość odsetek jest zwykle niższa od inflacji, co powoduje utratę wartości środków zablokowanych na określony czas • środki są w 100 % zagwarantowane do wysokości 100 000 euro przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny

ZAPAMIĘTAJ

W inwestowaniu obowiązuje zasada – **im wyższy przewidywany zysk, tym większe ryzyko straty**.

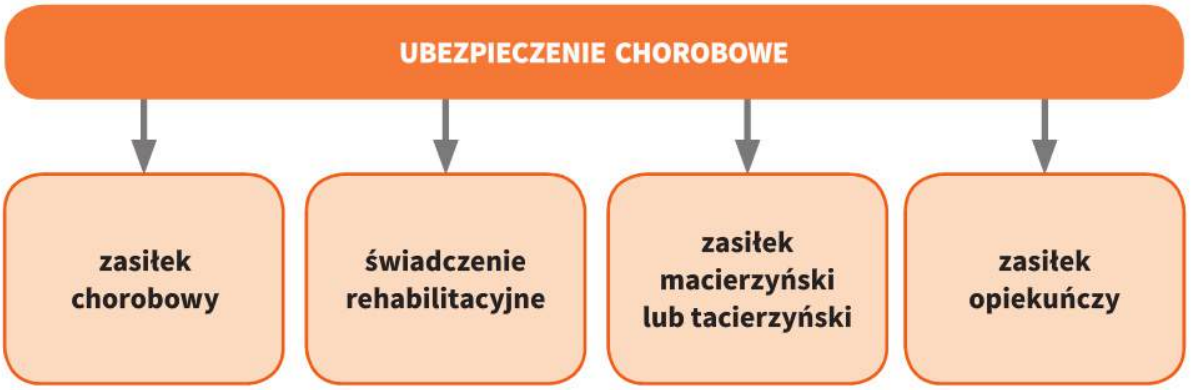
- **Podczas wyboru produktu bankowego** należy się kierować:
  - bezpieczeństwem instytucji, z której ofert zamierzamy skorzystać;
  - wysokością kosztów manipulacyjnych;
  - wielkością odsetek;

- wysokimi standardami technologicznymi;
- przejrzystością ofert;
- łatwością kontaktu osobistego z instytucją lub bankiem;
- analizą wyników porównywarek;
- **zdrowym rozsądkiem i samodzielną decyzją, która uwzględni nasze potrzeby i możliwości.**

Czynniki, które należy brać pod uwagę przy wyborze oferty banku lub instytucji pozabankowej

- **Ubezpieczenia społeczne** zapewniają otrzymywanie świadczeń pieniężnych w krótkim czasie, np. z powodu choroby czy macierzyństwa bądź rodzicielstwa oraz do końca życia po zakończeniu aktywności zawodowej w postaci emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy.
- Świadczenia z ubezpieczenia chorobowego (w razie choroby lub macierzyństwa bądź rodzicielstwa):
  - zasiłek chorobowy,
  - świadczenie rehabilitacyjne,
  - zasiłek macierzyński lub tacierzyński,
  - zasiłek opiekuńczy.

Świadczenia z tytułu ubezpieczenia chorobowego

- Świadczenia z ubezpieczenia wypadkowego (w razie wypadku przy pracy, w drodze do pracy / z pracy, choroby zawodowej):
  - zasiłek chorobowy,
  - świadczenie rehabilitacyjne,
  - renta wypadkowa.

Świadczenia z tytułu ubezpieczenia wypadkowego

- **Świadczenia z tytułu ubezpieczeń rentowych:**
  - renta z tytułu niezdolności do pracy,
  - rehabilitacja lecznicza,
  - renta rodzinna,
  - zasiłek pogrzebowy.

Świadczenia z tytułu ubezpieczenia rentowego

PODSUMOWANIE

- **Ubezpieczenia gospodarcze** zapewniają nam i naszym bliskim ochronę oraz wsparcie w każdej sytuacji codziennego życia: w szkole, w uczelni, w pracy, w domu, w podróży i podczas wypoczynku. Po trudnych zdarzeniach pomagają poprawić sytuację życiową i przywrócić stabilizację.
- **Ubezpieczenie może pokryć wydatki i utracone korzyści** wynikające z:
  - trwałego inwalidztwa,
  - całkowitej niezdolności do pracy,
  - trwałego uszczerbku na zdrowiu,
  - konieczności leczenia i długotrwałej rehabilitacji,
  - odtworzenia mienia po częściowym lub całkowitym jego zniszczeniu albo utracie.

OKOLICZNOŚCI WYPŁATY Z UBEZPIECZENIA GOSPODARCZEGO

- **śmierć**
- **trwałe inwalidztwo**
- **niezdolność do pracy**
- **trwały uszczerbek na zdrowiu**
- **konieczność leczenia i rehabilitacji**
- **utrata lub uszkodzenie mienia**
- **wyrządzenie nieumyślnej szkody innej osobie lub jej mieniu**

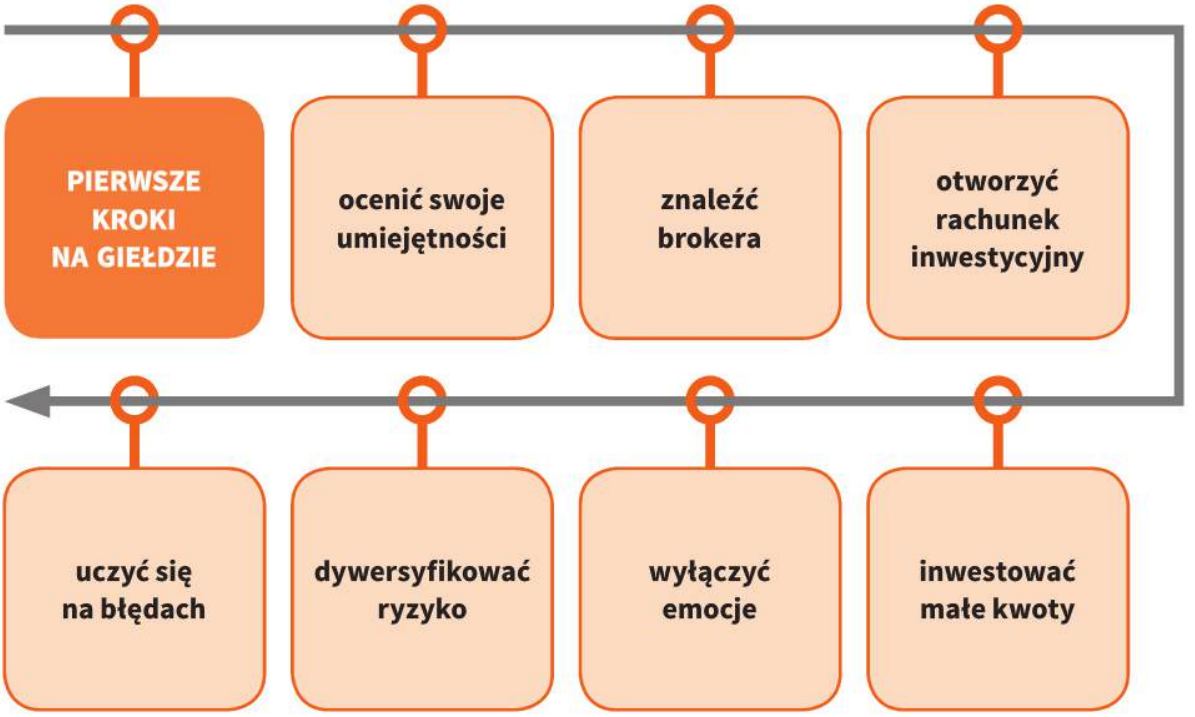

Najczęstsze sytuacje, w których następuje wypłata lub regularne wypłaty z polisy ubezpieczeniowej, to ubezpieczenie domu i pojazdu

Często wykupywane są też ubezpieczenia NWW związane z wyjazdami zagranicznymi, zwłaszcza narciarskimi. Wynika to ze stosunkowo dużego ryzyka urazu i bardzo wysokich kosztów opieki medycznej za granicą

- Jedną z metod inwestycji posiadanych pieniędzy jest **kupowanie akcji na giełdzie papierów wartościowych**. Metoda ta daje możliwość **osiągnięcia wysokich zysków, ale jest jednocześnie związana z ryzykiem dużych strat**.
- **Jeśli chcemy zacząć inwestować na giełdzie, powinniśmy:**
  - ocenić swoje umiejętności i ewentualnie sprawdzić je na symulatorze;
  - znaleźć brokera – podmiot działający na zlecenie klienta, np. biuro maklerskie;
  - otworzyć rachunek inwestycyjny;
  - inwestować na początek małe kwoty;
  - wyłączyć emocje – nie zniechęcać się ani popadać w zbyt duży entuzjazm;
  - dywersyfikować ryzyko – aby zredukować ryzyko straty, kupować akcje różnych spółek oraz papiery wartościowe o różnym stopniu ryzyka inwestycyjnego, np. akcje i obligacje;
  - uczyć się na błędach – analizować i szukać przyczyn niepowodzenia.

Inwestowanie na giełdzie wymaga przygotowania i ciągłego uczenia się

Sprawdź swoje umiejętności

Zadania

1. Scharakteryzuj formy pieniądza.
2. Wymień i wyjaśnij funkcje pieniądza.
3. Wyjaśnij obieg pieniądza w gospodarce.
4. Scharakteryzuj trzy wybrane instytucje rynku finansowego.
5. Wyjaśnij, czym są nieetyczne zachowania finansowe konsumentów. Podaj przykłady.

6. Opisz, w czym przejawia się dojrzałość finansowa.

7. Scharakteryzuj typy postaw wobec pieniędzy.

8. Na podstawie krótkiej charakterystyki przypisz typ postawy wobec pieniędzy do opisu. Do wykonania zadania przerysuj poniższą tabelę do zeszytu i uzupełnij ją – zaznacz „x" we właściwej komórce tabeli.

   a) **Anna** ma 30 lat. Ze swoim wspólnikiem prowadzi własną firmę. Zajmuje się finansami, którymi efektywnie zarządza. Planuje działalność firmy i kontroluje realizację zadań. Stara się finansować działalność z wypracowanych środków i nie zaciągać kredytów. W pracy jest opanowana i sumienna. W wydatkach firmy uwzględnia cele charytatywne.

   b) **Aleksander** jest zatrudniony na etacie i studiuje zaocznie. Ukończenie studiów da mu szansę na awans i wyższe wynagrodzenie. Jest oszczędny. Stara się rozsądnie lokować oszczędności. Porównuje różne oferty inwestycji i wybiera najlepszą. Nie spieszy się i nie ryzykuje, aby nie stracić tego, co udało mu się już zgromadzić. Zapas finansowy daje mu poczucie bezpieczeństwa. Nie lubi zaciągać kredytów, więc większe wydatki robi dopiero wtedy, gdy uzbiera stosowną kwotę.

   c) **Daria** jest młodą, pogodną kobietą. Prowadzi działalność gospodarczą. Wykonuje swoją pracę z pasją i osiąga dużą satysfakcję, także finansową. Lubi wygodne życie i część zarobionych pieniędzy wydaje na przyjemności. Jest wrażliwa i pomaga potrzebującym.

   d) **Patryk** pracuje dorywczo. Często pożycza pieniądze. Nie interesuje go wiedza finansowa. Uważa, że bogactwo materialne nie jest mu potrzebne. Wystarczy, że może sfinansować swoje podstawowe potrzeby. Jest krytyczny wobec siebie i otoczenia. Nie dąży do poprawy swojej sytuacji. Przyjmuje wsparcie finansowe.

Charakterystyka	Niespokojny wielbiciel	Negujący znaczenie	Refleksyjny zarządca	Niezaangażowany hedonista
Anna				
Aleksander				
Daria				
Patryk				

9. Omów trzy zasady efektywnego zarządzania kieszonkowym, które uważasz za najważniejsze.

10. Podaj, jakimi zasadami należy się kierować podczas planowania budżetu.

11. Podaj po dwa przykłady pieniężnych i niepieniężnych:
    - przychodów gospodarstwa domowego;
    - wydatków gospodarstwa domowego.

12. Wymień i krótko scharakteryzuj formy inwestowania i oszczędzania.

13. Przyjmij, że posiadasz 4000 zł oszczędności. Aby pieniądze nie były przechowywane w domu, postanawiasz założyć roczną lokatę w banku, który oferuje odsetki w wysokości 7 % w skali roku. Oblicz kwotę odsetek, jaką otrzymasz po roku. Uwzględnij podatek dochodowy od zysków kapitałowych w wysokości 19 %.

14. Załóż, że rozważasz zakup akcji. Wyjaśnij rodzaje ryzyka, które weźmiesz pod uwagę przed podjęciem decyzji o inwestycji.

15. Podaj definicję podatku.

16. Wymień cechy charakterystyczne podatku i je objaśnij.

17. Podaj kryteria klasyfikacji podatków.

18. Przyporządkuj podatek do grupy podatków wg klasyfikacji przedstawionej w podręczniku. Przerysuj tabelę do zeszytu i uzupełnij ją.

Podatek	Grupa podatków
podatek od spadków i darowizn	
podatek od towarów i usług	
podatek dochodowy od osób prawnych	
podatek akcyzowy	
zryczałtowany podatek dochodowy od osób fizycznych wg ryczałtu ewidencjonowanego	
podatek od gier	
podatek tonażowy	
podatek od nieruchomości	
podatek od czynności cywilnoprawnych	

19. Wyjaśnij różnicę między podatkami bezpośrednimi a pośrednimi.

20. Wymień produkty bankowe.

21. Scharakteryzuj dwa wybrane produkty bankowe.

22. Wyjaśnij, czemu służy system ubezpieczeń społecznych.

23. Podaj sytuacje, w których ubezpieczenia gospodarcze są obowiązkowe.

24. Czy ubezpieczenia osobowe są inwestycją? Odpowiedź uzasadnij.

25. Poszukaj informacji i odpowiedz na pytanie, czy osoba niepełnoletnia może inwestować na giełdzie.

26. Wyjaśnij, w jakim celu płacimy składki na ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne.

Budżet gospodarstwa domowego

Budżet = dochody + wydatki

Dochody

stypendium naukowe

praca zarobkowa

Wydatki

opłaty stałe – czynsz, energia elektryczna, telefon, media itd.

samochód

żywność

leki, lekarze, weterynarz itp.

środki czystości, kosmetyki

zajęcia sportowe i inne

książki, kino, teatr, muzyka

restauracje, posiłki zamawiane do domu

odzież, obuwie

kieszonkowe dla dzieci

usługi – fryzjer, masażysta

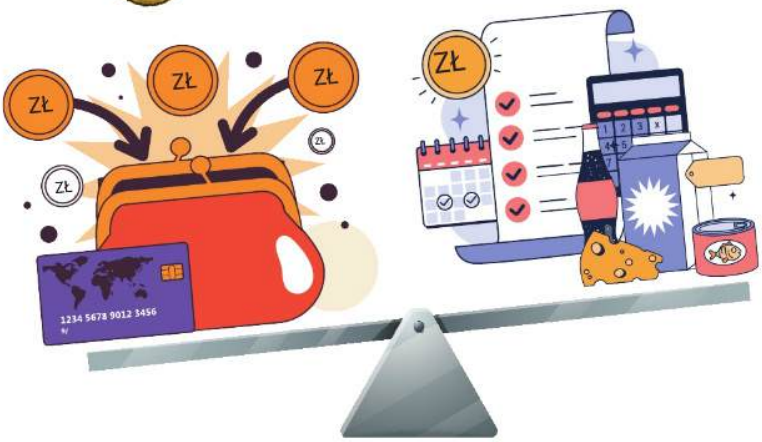

oszczędzanie

Ze względu na bezpieczeństwo gospodarstwa domowego dochody powinny być wyższe niż wydatki

PROJEKT 1.

Marcel, 15-letni uczeń szkoły ponadpodstawowej, chce sporządzić swój miesięczny budżet. Otrzymuje 250 zł kieszonkowego od rodziców i 50 zł od babci. Ustalił, że w ciągu miesiąca wydaje zwykle 35 zł na bilety do kina, 60 zł na przekąski w sklepiku szkolnym, 30 zł na napoje, 20 zł na usługi streamingowe, 50 zł na doładowanie telefonu, 25 zł na wydatki, które nie mają charakteru cyklicznego. W każdym miesiącu stara się odłożyć minimum 50 zł na letni wyjazd nad Zatokę Pucką. Marcel jest pasjonatem windsurfingu. Pomóż Marcelowi:

- ustalić miesięczny budżet;
- wybrać korzystną formę lokowania oszczędności.

PROJEKT 2.

Aleksander jest mężem Alicji oraz ojcem dwuletniej Hani. Sam utrzymuje swoją trzyosobową rodzinę z wynagrodzenia miesięcznego 6200 zł. Alicja nie uzyskuje dochodów, zajmuje się wychowaniem córki. Dodatkowym dochodem rodziny jest świadczenie wychowawcze w wysokości 800 zł miesięcznie.

Rodzina swój miesięczny dochód przeznacza na:

- wydatki stałe (czynsz, opłaty za telefon, energię elektryczną, zużycie wody, dojazdy do pracy) – 30 %;
- zakupy związane z bieżącą konsumpcją – 40 %;
- ubranie – 7 %;
- zaplanowany letni wypoczynek – 10 %.

W bieżącym miesiącu dodatkowym wydatkiem jest prezent urodzinowy dla Hani, na który rodzice zaplanowali 100 zł. Pozostała kwota będzie stanowiła oszczędności.

Po analizie danych:

1. sporządź plan budżetowy rodziny na bieżący miesiąc;
2. oceń strukturę planu budżetowego rodziny.

PROJEKT 3.

Wyobraź sobie, że masz zamiar założyć lokatę terminową na 6 miesięcy. Wartość kapitału, który chcesz ulokować, to 1000 zł. Bank przedstawił ci dwie oferty:

- odsetki po upływie terminu lokaty wg stopy 8 % w skali roku;
- kapitalizacja odsetek po każdych dwóch miesiącach trwania lokaty, stopa oprocentowania 7,9 % w skali roku.

1. Oblicz odsetki i ustal wartość odsetek po upływie terminu lokaty.
2. Na podstawie obliczeń wybierz korzystniejszy wariant.
3. Oblicz podatek dochodowy (tzw. podatek Belki) od odsetek.
4. Oblicz kwotę odsetek, którą otrzymasz po opodatkowaniu.

PROJEKT 4.

Adam zaciągnął kredyt gotówkowy w wysokości 5000 zł na rok.

Warunki kredytu:

- wysokość oprocentowania wynosi 12 % w skali roku;
- jednorazowa prowizja – 1 %, nie mniej niż 70 zł;
- ubezpieczenie kredytu – 300 zł – nieobowiązkowe;
- koszt oprocentowania, prowizji i opcjonalnie ubezpieczenia jest wliczony w raty kredytu.

Oblicz koszt kredytu oraz wysokość miesięcznych rat. Porównaj wysokość oprocentowania nominalnego (w tym wypadku 12 %) z RRSO.

PROJEKT 5.

Dobierzcie się w 2–3-osobowe zespoły i zapoznajcie z opisem sytuacji.

W ubiegłym roku Robert uzyskał przychody z wynagrodzenia. Od pracodawcy otrzymał informację o przychodach z innych źródeł, dochodach i pobranych zaliczkach na podatek dochodowy:

- przychody ze stosunku pracy: 135 000 zł;
- koszty uzyskania przychodu: 3600 zł;
- pobrane zaliczki na podatek dochodowy: 13 606 zł;
- pobrane składki na ubezpieczenia społeczne: 18 508,50 zł.

Dokonując rozliczenia podatku PIT za cały rok, postanowił:

- odliczyć od podatku ulgę na dwoje dzieci w wysokości 2224,08 zł;
- przekazać 1,5 % podatku na rzecz organizacji o statusie OPP.

Na podstawie danych sporządźcie roczne rozliczenie podatku dochodowego PIT. Ustalcie wartość nadpłaty lub zwrotu podatku oraz kwotę 1,5 % odpisu na OPP. Do rozliczenia wykorzystajcie poniższy schemat.

Pozycje rozliczeniowe
Przychód (–) koszty uzyskania przychodu
= **dochód** (–) odliczenia od dochodu
= **podstawa opodatkowania** · stopa podatku dochodowego
= **podatek dochodowy** (–) odliczenia od podatku
= **podatek dochodowy odprowadzany do urzędu skarbowego**
Zwrot / nadpłata podatku
Wartość 1,5 % na rzecz organizacji OPP

PROJEKT 6.

Wciel się w rolę agenta ubezpieczeniowego. Przeanalizuj potrzeby klientów i zaproponuj ubezpieczenie. Przerysuj tabelę do zeszytu i uzupełnij ją. Następnie dobierzcie się w pary i przedyskutujcie swoje rozwiązania.

Potrzeby zgłoszone przez klientów	Propozycja ubezpieczenia
Jan kupił nowy samochód osobowy.	
Kaja wyjeżdża na wakacje. Będzie uprawiać windsurfing.	
Kinga i Maciej kupili mieszkanie.	
Darek posiada dzieła sztuki.	
Zuzanna prowadzi działalność gospodarczą. Ma kilka samochodów ciężarowych oraz budynek administracyjny i garaże. Wymienione mienie stanowi własność firmy.	
Piotr prowadzi prywatną praktykę lekarską.	
Anna i Grzegorz zaciągnęli kredyt hipoteczny na zakup domu.	

Dział II. OSOBA PRZEDSIĘBIORCZA NA RYNKU PRACY

- Ścieżka kariery zawodowej
- Oferty pracy
- Dokumenty aplikacyjne
- Rozmowa kwalifikacyjna
- Zatrudnienie i samozatrudnienie

14 Planowanie ścieżki rozwoju zawodowego

Dowiesz się

- jak wybrać kierunek rozwoju kariery zawodowej
- jak analizować rynek pracy
- jak zaplanować ścieżkę kształcenia
- co to jest *work-life balance*

Wybierz pracę, którą kochasz, a nie będziesz musiał pracować nawet przez jeden dzień w swoim życiu.

Konfucjusz

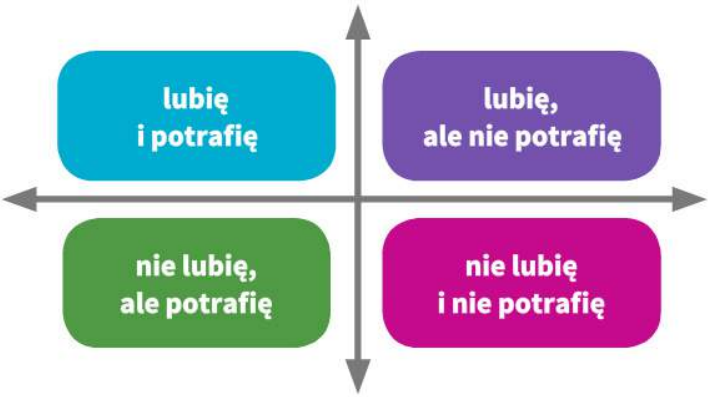
Wybór kierunku ścieżki zawodowej

Planowanie ścieżki rozwoju zawodowego jest procesem, który wymaga czasu, autorefleksji, umiejętności przewidywania i elastyczności. Powinien on rozpocząć się od analizy i poznania siebie.

Konfucjusz (551 p.n.e.–479 p.n.e.) – chiński filozof. Prowadził rozważania nad codziennym życiem ludzkim, relacjami społecznymi i stabilnością państwa.

Sporządź bilans swojego potencjału:

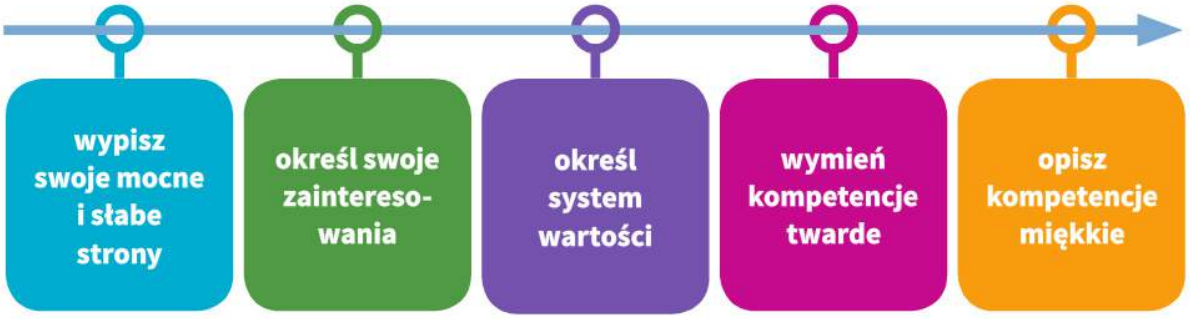
1. **wypisz swoje mocne i słabe strony** – możesz poprosić o pomoc kogoś bliskiego, ponieważ inni często dostrzegają u nas cechy, których my nie widzimy lub uważamy za nieistotne;
2. **określ, czym się interesujesz, co lubisz i czego nie lubisz robić**, co wykonujesz dobrze, co sprawia ci radość, czego chcesz się nauczyć; możesz skorzystać z poniższej matrycy;

3. określ **system wartości**, który podzielasz – co jest dla ciebie ważne, jakie masz dążenia, które wartości materialne (pieniądze) czy niematerialne (rozwój, status społeczny) przeważają;
4. wymień swoje **kompetencje twarde** (merytoryczne, np. znajomość języków obcych, obsługa programów komputerowych, wiedza matematyczna, historyczna, geograficzna);
5. opisz swoje **kompetencje miękkie** (np. kreatywność, komunikatywność, życzliwość, asertywność, kontrola emocji, wykonywanie poleceń, umiejętność zarządzania czasem, zdolności organizacyjne).

ZAPAMIĘTAJ

Umiejętności to **praktyczne wykorzystanie wiedzy, zainteresowań i doświadczeń** w życiu osobistym, edukacyjnym i zawodowym.

Pięć pierwszych kroków planowania ścieżki zawodowej

Predyspozycje zawodowe powinny być wypadkową umiejętności i cech osobowości. W ich określeniu może pomóc test Hollanda. John Lewis Holland, amerykański psycholog, wyodrębnił sześć typów osobowości zawodowej.

Coach (ang. 'trener') – osoba, która inspiruje do rozwoju osobistego i zawodowego. Pomaga swoim klientom poznawać ich ukryte umiejętności i możliwości, a potem je rozwijać.

Typy osobowości wg Hollanda	Opis
R – typ realistyczny 	To osoby uporządkowane, praktyczne i nastawione na rozwiązywanie problemów. Lubią wysiłek fizyczny, mają zdolności manualne i techniczne. Potrafią obsługiwać maszyny i urządzenia. Z łatwością przyswajają nowości technologiczne. Przestrzegają zasad, są uczciwe i wytrwałe. W pracy zawodowej oczekują precyzyjnie określonych obowiązków i wynagrodzenia adekwatnego do efektów pracy. Lubią wykonywać pracę samodzielnie i polegać tylko na sobie. Ich słabszą stroną jest mierna komunikatywność i niechęć do pracy w grupie. **Przykłady zawodów typu realistycznego**: mechanik, pracownik produkcyjny, hodowca, ogrodnik, rolnik, robotnik budowlany, elektryk, kierowca, drukarz, zawody rzemieślnicze
K – typ konwencjonalny 	To osoby uporządkowane, przewidywalne, dobrze zorganizowane, systematyczne, rozważne i rzetelnie wykonujące powierzoną pracę. Lubią porządek wokół siebie i działają zgodnie z instrukcjami, procedurami i regulaminem. Potrafią poprawnie interpretować przepisy prawne. Mają wysoki poziom samokontroli, są oszczędne i praktyczne. Wykonują polecenia przełożonych. Nie lubią pracy kreatywnej i nieszablonowej, w której brakuje jasnych wytycznych. Unikają konfliktów. Preferują pracę samodzielną.

Typy osobowości wg Hollanda	Opis
	Przykłady zawodów typu konwencjonalnego: urzędnik, księgowy, pracownik działu kadr, notariusz, ekspert bhp, rzeczoznawca, archiwista, skarbnik, aptekarz, administrator danych i inne zawody administracyjne
P – typ przedsiębiorczy 	To osoby energiczne, pewne siebie, towarzyskie, lubiące pracę w zespole; są ukierunkowane na własne korzyści. Lubią kierować innymi, zarządzać, koordynować. Nie boją się ryzyka, lubią podejmować nowe wyzwania. Cenią sobie wysoką pozycję społeczną i zawodową. Dążą do sukcesu finansowego. Są ugodowe i rozwiązują problemy w sposób całościowy, dążąc do poznania i wyeliminowania ich źródła. Czasem są odbierane jako zbyt władcze i impulsywne. Zarzuca im się również, że miewają tendencję do manipulowania innymi ludźmi. Osoby o typie przedsiębiorczym często prowadzą własną działalność gospodarczą i sprawdzają się na stanowiskach kierowniczych. **Przykłady zawodów typu przedsiębiorczego**: menedżer, handlowiec, akwizytor, adwokat, makler giełdowy, agent ubezpieczeniowy, doradca podatkowy
B – typ badawczy 	To osoby dociekliwe, analizujące i poszukujące. Lubią znajdować kilka rozwiązań jednego problemu. Szybko i chętnie przyswajają wiedzę, są inteligentne i wykształcone. Indywidualiści. Precyzyjnie i swobodnie komunikują się w dziedzinach, którymi się zajmują. Unikają zadań wymagających zdolności kierowniczych. Pracują indywidualnie lub w zespole. **Przykłady zawodów typu badawczego**: programista, filozof, socjolog, analityk finansowy, ekonometryk, naukowiec w wybranej dziedzinie (np. fizyki, medycyny, biochemii, astronomii, matematyki, geologii, klimatologii, archeologii)
A – typ artystyczny 	To osoby kreatywne, lubiące sztukę, mające zdolności artystyczne i wyczucie estetyki. Są wrażliwe, otwarte, oryginalne i niezależne. Prezentują wysoki poziom intelektualny. Są indywidualistami. Nie lubią rutyny i reguł, które stanowią ograniczenia w działaniach twórczych. Bywają niepraktyczne, niezorganizowane i egocentryczne. **Przykłady zawodów typu artystycznego**: grafik, aktor, fotograf, projektant, dekorator, ilustrator, reżyser, wizażysta, tancerz, architekt, realizator dźwięku, muzyk, plastyk, technik reklamy, pracownik PR, bukieciarz, muzykolog, teatrolog
S – typ społeczny 	To osoby skłonne do pomocy, wykazujące troskę, służące innym. Są empatyczne, życzliwe, komunikatywne, uprzejme, odpowiedzialne, wyrozumiałe, otwarte, cierpliwe, taktowne. Lubią pracować na rzecz ludzi, troszczyć się o innych oraz o otoczenie. Są prospołeczne, pomocne i bezinteresowne. Nie lubią wchodzić w konflikty i często rezygnują ze swoich dążeń i aspiracji. Pracę często traktują jak misję. Chętnie działają w wolontariacie.

Typy osobowości wg Hollanda	Opis
	Przykłady zawodów typu społecznego: nauczyciel, bibliotekarz, pracownik socjalny, policjant, ratownik, strażak, animator, hotelarz, przewodnik turystyczny, steward, pielęgniarz, lekarz, fizjoterapeuta, psycholog, dietetyk, doradca zawodowy

Test Hollanda jest narzędziem wykorzystywanym m.in. przez doradców zawodowych, instruktorów kształcenia zawodowego i coachów. Po wykonaniu testu dowiesz się, jaki jest twój przeważający typ osobowości zawodowej. Może to być punktem wyjścia do dalszych poszukiwań w procesie kształtowania ścieżki rozwoju zawodowego.

PRZYKŁAD

Hanna i Jeremi zastanawiali się nad wyborem szkoły ponadpodstawowej. Hanna nie ma jeszcze sprecyzowanego celu zawodowego. Lubi działać społecznie na rzecz osób potrzebujących pomocy oraz na rzecz środowiska. Jeremi wybrał kształcenie w technikum, w zawodzie mechatronik. Oboje przeprowadzili test Hollanda. Odpowiedzieli na 90 pytań, dzięki czemu poznali swój typ osobowości zawodowej. Wynik testu pomógł Hannie w wyborze profilu liceum, a Jeremi potwierdził swoje plany kariery zawodowej.

Hanna	Jeremi
Wynik testu: typ społeczny Hanna jest empatyczna, bezinteresowna, otwarta, cierpliwa i chętna do pomocy. Lubi pracować bezpośrednio z ludźmi – pomagać, wyjaśniać, informować, doradzać. Ma już doświadczenie w pracy jako wolontariuszka. Hanna chciałaby być pracownikiem socjalnym lub pracować w branży ochrony środowiska.	Wynik testu: typ realistyczny Jeremi jest praktyczny, konkretny i systematyczny. Lubi obsługiwać elektronicznie sterowane urządzenia i wprowadzać w nich ulepszenia. Jeremi potwierdził testem trafność wyboru kształcenia w technikum w zawodzie mechatronika.

Następnym krokiem w opracowaniu ścieżki rozwoju zawodowego jest **analiza rynku pracy, jego otoczenia i aktualnych trendów**. Samodzielne przygotowanie analizy rynku pracy jest trudne i wymaga specjalistycznych umiejętności. Większość zainteresowanych korzysta z analiz, raportów i prognoz publikowanych przez różne instytucje, takie jak portale rynku pracy, platformy rekrutacyjne, wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy, Główny

Specjalność – podział pracy w ramach zawodu. W przypadku określonych specjalności wykonuje się czynności o podobnym charakterze, ale wymagające dodatkowej wiedzy i umiejętności.

Stanowisko pracy – rola pracownika w organizacji określona w umowie o pracę.

Urząd Statystyczny, Instytut Rynku Pracy. Swoją wiedzę uzupełniają, korzystając z doświadczeń starszych kolegów oraz na spotkaniach z doradcami zawodowymi.

Zawód – wyodrębnione czynności i zadania w odniesieniu do społecznego podziału pracy, np. elektryk, kierowca, redaktor, nauczyciel, pszczelarz.

Jak przeprowadzić analizę rynku pracy?

1. Sprawdź, czy zawód, który chcesz wykonywać, znajduje się w grupie zawodów nadwyżkowych czy deficytowych. Wykorzystaj do tego celu serwis *Barometr zawodów*, na którym znajdują się wyniki badań wykonanych na zlecenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Serwis ten pokazuje zapotrzebowanie na zawody w całej Polsce z podziałem na województwa i powiaty. Wyniki barometru wskazują:
   - w jakich zawodach są najlepsze perspektywy zatrudnienia;
   - w jakim regionie Polski jest najłatwiej o pracę;
   - jakie są trendy w zakresie popytu na pracę oraz w zakresie podaży;
   - co jest powodem deficytu w określonych zawodach, np. kandydaci nie spełniają wymagań pracodawców, brak wystarczającej liczby kandydatów do pracy, kandydatom nie odpowiadają warunki pracy – te informacje są przydatne przy wyborze ścieżki edukacyjnej w danym zawodzie.

Podczas planowania ścieżki rozwoju zawodowego możesz te informacje monitorować w kolejnych latach i odpowiednio ją korygować.

Strona internetowa *Barometr zawodów*[1]

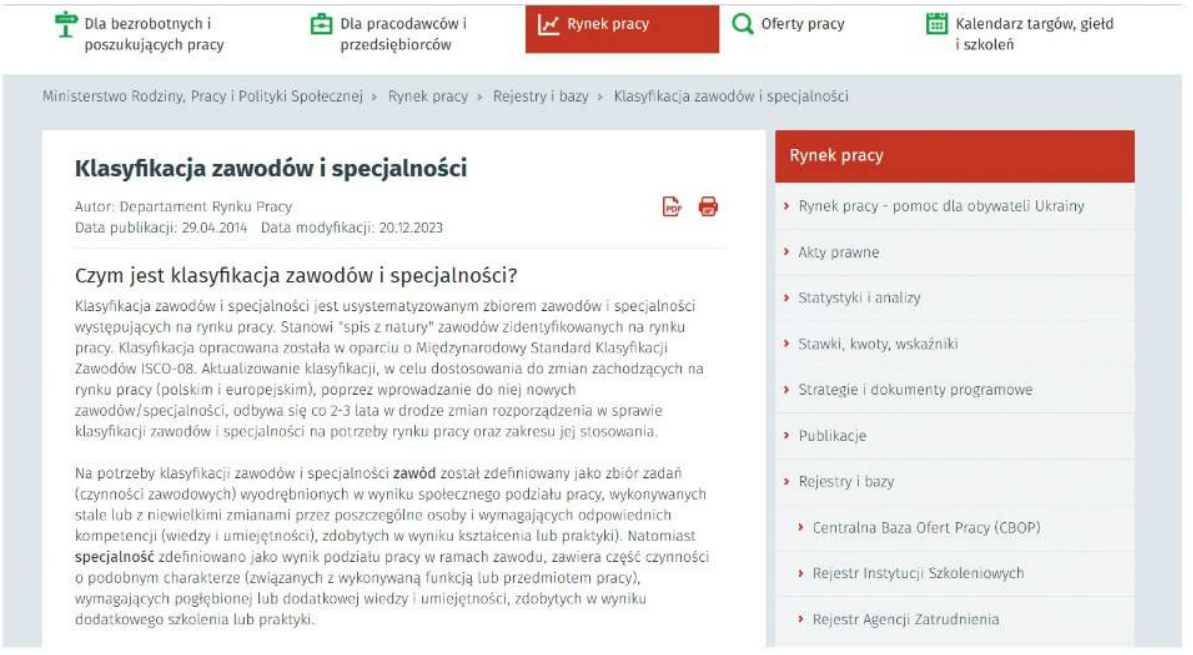
2. Przejrzyj oferty pracy na portalach rekrutacyjnych. Dowiesz się:
   - jakich kompetencji oczekują pracodawcy od kandydata do pracy w danym zawodzie i na określonym stanowisku pracy;
   - jaki poziom wykształcenia powinien mieć kandydat do pracy;

[1] https://barometrzawodow.pl (dostęp: 3.05.2024).

- jaki będzie zakres obowiązków na oferowanym stanowisku;
- co oferują pracodawcy, np. możliwość rozwoju, benefity – takie jak prywatna opieka medyczna, dofinansowanie zajęć sportowych, ubezpieczenie na życie;
- jakie wynagrodzenie proponują pracodawcy (informacje te są najczęściej opisowe lub podane w przedziale kwotowym);
- jaką formę zatrudnienia proponują pracodawcy.

3. Przeanalizuj dostępne opisy zawodów. W tym celu skorzystaj z *Klasyfikacji zawodów i specjalności* wykonanej na zlecenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, która podaje usystematyzowany zbiór opisów zawodów i specjalności występujących na rynku pracy. Opisy zawierają:
   - zadania zawodowe;
   - poziom i kierunek wykształcenia niezbędny do wykonywania danego zawodu;
   - instytucje oferujące kształcenie, szkolenie i certyfikowanie kompetencji;
   - uprawnienia i dodatkowe umiejętności niezbędne lub mile widziane przez pracodawców szukających pracowników w danym zawodzie;
   - profil kompetencji kluczowych dla danego zawodu, np. rozwiązywanie problemów, współpraca w zespole, planowanie i organizowanie pracy, umiejętność korzystania z internetu, umiejętności matematyczne;
   - możliwości doskonalenia, rozwoju zawodowego i awansu;
   - miejsca, w których jest możliwe zatrudnienie w danym zawodzie.

Klasyfikację zawodów i specjalności znajdziesz na stronach rządowych.

Klasyfikacja zawodów i specjalności[2]

[2] https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci (dostęp: 5.03.2024).

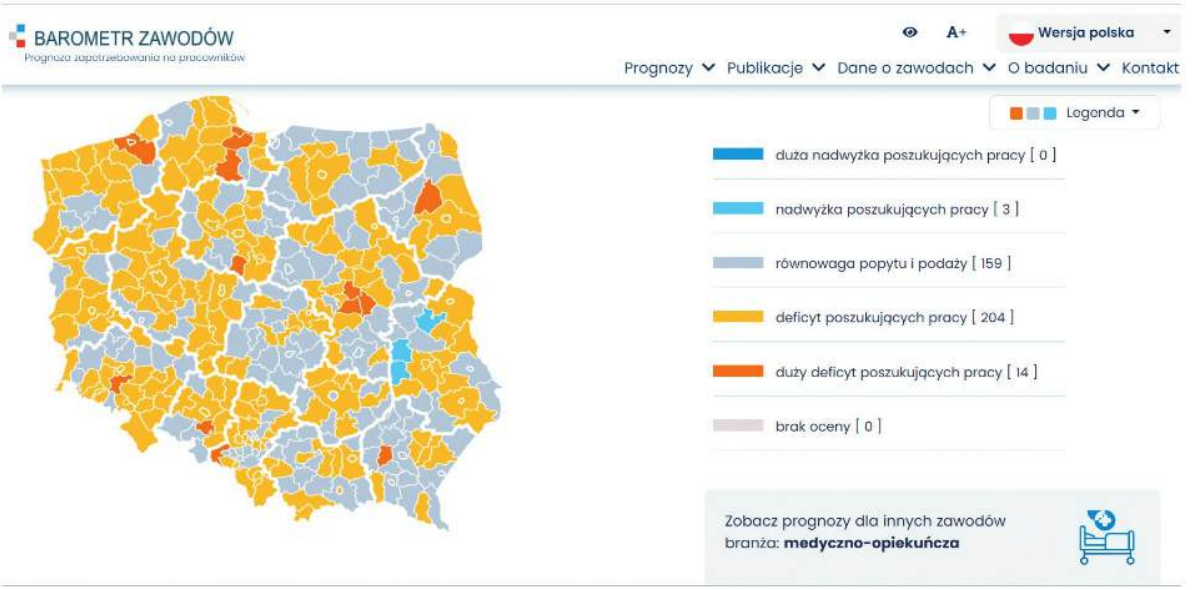

Etapy analizy rynku pracy

PRZYKŁAD

Hanna i Jeremi będą planować swoją ścieżkę rozwoju zawodowego. Oboje sprawdzili, jakie jest zapotrzebowanie na pracowników w zawodach, które wybrali.

Hanna	Jeremi
Hanna musi zdecydować, czy chce pracować z ludźmi wymagającymi wsparcia systemowego czy związać przyszłość zawodową z ochroną środowiska. Praca w obu obszarach dawałaby jej dużą satysfakcję. Sprawdziła zapotrzebowanie na pracowników jednej i drugiej branży. Zapotrzebowanie na pracowników socjalnych zgłasza 40 % powiatów, w pozostałych występuje równowaga w tym obszarze. Dużo większe zapotrzebowanie, bo ok. 65 %, występuje w zawodzie opiekuna osoby starszej lub niepełnosprawnej. Hanna musi jednak wziąć pod uwagę, że pracownik socjalny i opiekun to zawody niskopłatne. Alternatywnie Hanna zastanawia się nad podjęciem w przyszłości pracy w dziedzinie ochrony środowiska. Ten rynek zatrudnienia jest zrównoważony, ale polityka proekologiczna wyznacza nowe cele i może zwiększyć zapotrzebowanie na fachowców w tej dziedzinie. Po namyśle Hanna zdecydowała, że wybierze liceum ogólnokształcące o profilu biologiczno-chemicznym. Zakłada, że w przyszłości zawodowo zwiąże się z sektorem ochrony środowiska, a dodatkowo będzie się spełniać w wolontariacie jako opiekunka osoby starszej lub niepełnosprawnej.	W chwili sprawdzania zapotrzebowania na pracę w zawodzie mechatronika 80 % powiatów zgłaszało równowagę na rynku pracy, a 20 % – deficyt pracowników. Występował on w regionach o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego, np. w województwach: mazowieckim, wielkopolskim, pomorskim i dolnośląskim. Ten nierówny rozkład zapotrzebowania na mechatroników nie zniechęcił Jeremiego, ponieważ: • w regionach uprzemysłowionych ich brakuje; • postęp i coraz wyższe zaawansowanie technologiczne w dziedzinie automatyki i robotyki wymagają udziału mechatroników. Jeremi bierze pod uwagę to, że podjęcie pracy w zawodzie może się wiązać z przeprowadzką do innej miejscowości.

Prognoza na 2023 r. Relacja między dostępnymi pracownikami a potrzebami pracodawców – opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej[3]

Ustalanie celu zawodowego

Po wybraniu zawodu **określ swoje cele zawodowe i osobiste**. Przemyśl, czy przyszła praca nie będzie hamowała rozwoju twoich pasji. Zanim podejmiesz decyzję, rozważ uzyskanie opinii doradcy zawodowego. Sprawdź, czy w twojej szkole jest taka osoba. Określając cele, odpowiedz sobie na pytania:

- Czy nie masz ograniczeń zdrowotnych do wykonywania wybranego zawodu?
- Czy masz już zasoby do wykonywania wybranego zawodu, np. sprawność fizyczną, empatię, zdolności do przedmiotów ścisłych, kreatywność, zdolności do przedmiotów humanistycznych, zdolności artystyczne, organizacyjne? Jeżeli ich nie masz, nie zrażaj się. Może ich tylko nie dostrzegasz?
- W jaki sposób osiągniesz założony cel?
- Ile czasu zajmie ci osiągnięcie celów pośrednich?

Do sformułowania celu zawodowego możesz wykorzystać metodę SMART.

S	***Specific*** (sprecyzowany)	Wiesz, jaki cel zawodowy chcesz osiągnąć, tzn. w jakim zawodzie chcesz pracować i jakie musisz osiągnąć cele pośrednie.
M	***Measurable*** (mierzalny)	Musisz tak określić cel zawodowy, aby można było go zmierzyć i ocenić poziom postępu jego realizacji oraz ustalić, że został osiągnięty.
A	***Achievable*** (osiągalny) ***Attractive*** (atrakcyjny)	Wiesz, jakie masz zasoby, które umożliwią ci osiągnięcie celów pośrednich i celu głównego.

[3] https://barometrzawodow.pl/modul/prognozy-na-mapach (dostęp: 3.05.2024).

R	***Relevant*** (istotny) ***Realistic*** (realny)	Wiesz, po co chcesz osiągnąć cel.
T	***Time-bound*** (określony w czasie)	Określasz w czasie osiągnięcie poszczególnych celów pośrednich i celu głównego.

PRZYKŁAD

Do ustalenia celów zawodowych Hanna i Jeremi wykorzystali metodę SMART.

	Hanna	Jeremi
S	1. Przystąpię do egzaminu maturalnego. Oprócz przedmiotów obowiązkowych zdam egzamin z dwóch przedmiotów dodatkowych (biologii i chemii) na poziomie rozszerzonym. 2. Po ukończeniu liceum zacznę studia stacjonarne I stopnia na uniwersytecie, na wydziale biologii i ochrony środowiska. 3. Po ukończeniu studiów I stopnia rozpocznę studia II stopnia w systemie zaocznym. 4. Po ukończeniu studiów I stopnia podejmę pracę w instytucji zajmującej się odnawialnymi źródłami energii. 5. Podczas nauki w liceum będę pomagać jako wolontariuszka w domu opieki dla seniorów.	1. Przystąpię do egzaminu zawodowego w dwóch kwalifikacjach składających się na zawód. 2. Przystąpię do egzaminu maturalnego. Oprócz przedmiotów obowiązkowych zdam egzamin z dwóch przedmiotów dodatkowych (matematyki i fizyki) na poziomie rozszerzonym. 3. Po ukończeniu technikum rozpocznę studia I stopnia na politechnice, na wydziale elektroniki, elektrotechniki i automatyki. 4. Po ukończeniu studiów I stopnia rozpocznę studia II stopnia.
M	1. Ukończę w terminie liceum. 2. Zdam maturę na poziomie podstawowym z wynikami minimum 90 % z poszczególnych przedmiotów. 3. Zdam maturę na poziomie rozszerzonym z wynikami minimum 80 % z poszczególnych przedmiotów. 4. Po ukończeniu studiów I stopnia uzyskam tytuł licencjata. 5. Z tytułem licencjata zostanę zatrudniona na stanowisku specjalistki w instytucji zajmującej się np. rekultywacją środowiska. 6. Po ukończeniu studiów II stopnia uzyskam tytuł magistra.	1. Ukończę w terminie technikum. 2. Zdam egzaminy zawodowe w obydwu kwalifikacjach i uzyskam tytuł technika mechatronika z wynikiem minimum 85 %. 3. Zdam maturę ma poziomie podstawowym z wynikami minimum 90 % z poszczególnych przedmiotów. 4. Zdam maturę na poziomie rozszerzonym z wynikami minimum 85 %. 5. Po ukończeniu studiów I stopnia uzyskam tytuł inżyniera, a II stopnia – magistra inżyniera.

A	Mam świadomość ekologiczną. Jestem zwolenniczką zrównoważonego rozwoju. Praca w wolontariacie ukształtowała we mnie bezinteresowność, uważność na innych, umiejętność współpracy, otwartość i odpowiedzialność. Rozwiązuję tam konkretne problemy, widoczne również dla innych.	Mam umysł ścisły. Potrafię myśleć logicznie i precyzyjnie. Interesują mnie nowości technologiczne.
R	Chcę brać czynny udział w organizowaniu ochrony środowiska we współpracy z administracją państwową i samorządową.	Chcę pracować w przemyśle wytwarzającym układy mechatroniczne wykorzystywane w lotnictwie.
T	• nauka w liceum: 4 lata • studia I stopnia: 3 lata • studia II stopnia: 2 lata	• nauka w technikum: 5 lat • studia I stopnia: 3,5 roku • studia II stopnia: 1,5 roku

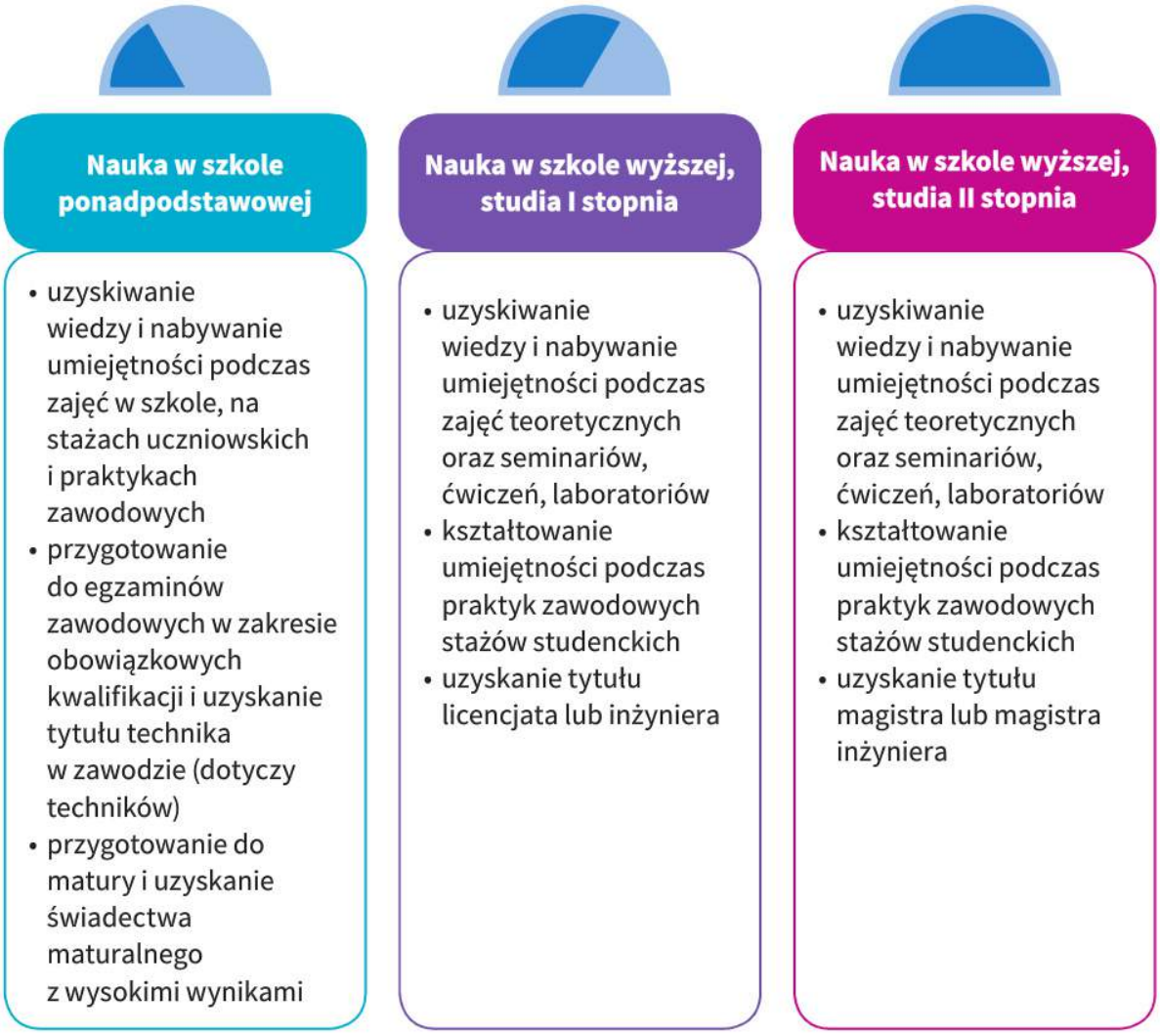

Różne cele zawodowe wymagają odmiennego planowania ścieżki kariery

Planowanie ścieżki kształcenia

Osiągnięcie celu zawodowego wymaga edukacji, dzięki której zdobędziesz wiedzę oraz umiejętności, które będziesz potem doskonalić, wykonując wybrany zawód. Zaplanuj swoją ścieżkę posługując się osią czasu, na której uwzględnisz cel główny i cele pośrednie.

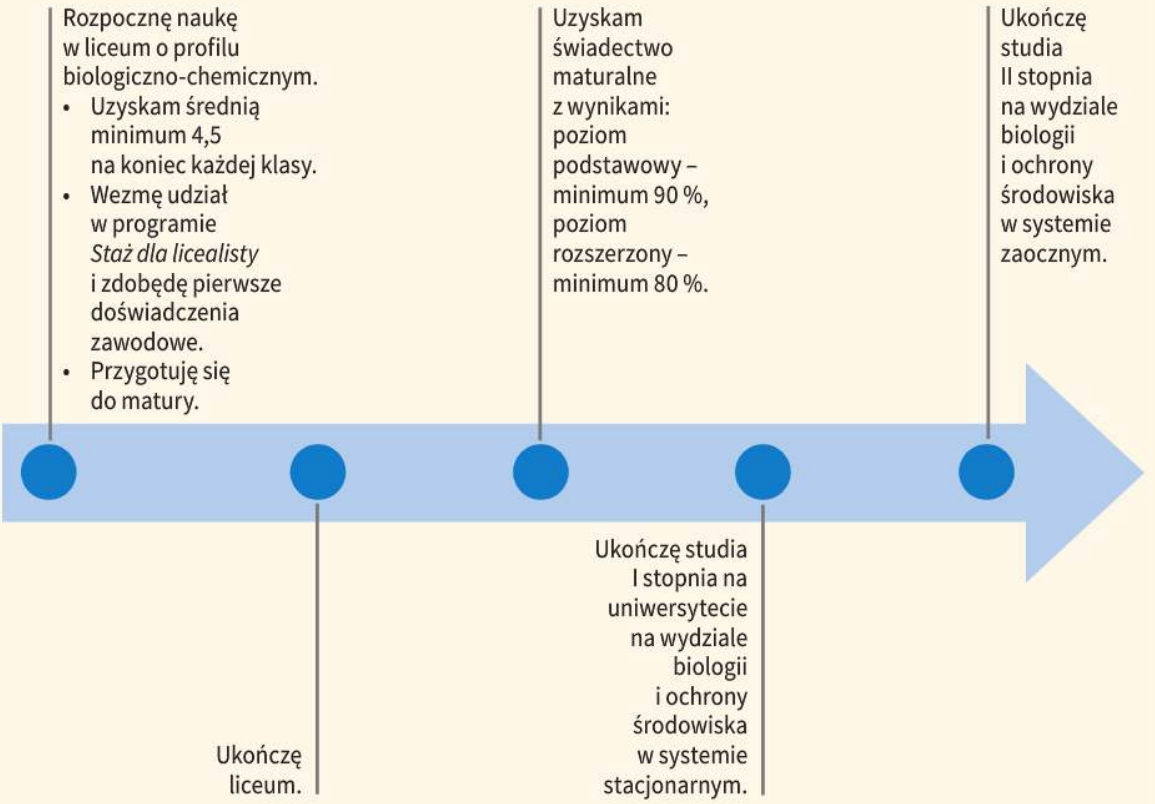
Przykładowa ścieżka rozwoju zawodowego

Dobrze przemyślana ścieżka rozwoju zawodowego ma szanse powodzenia, ale warto również przygotować alternatywny plan. Jeżeli chcesz wejść wcześniej na rynek pracy, kończąc naukę w szkole ponadpodstawowej, nie musisz wybierać dalszego kształcenia w szkole wyższej. Aby zdobyć kwalifikacje zawodowe i uzyskać tytuł technika (jako uzupełnienie posiadanego już wykształcenia lub przekwalifikowanie), możesz kontynuować naukę w szkole policealnej lub na kursach kwalifikacyjnych.

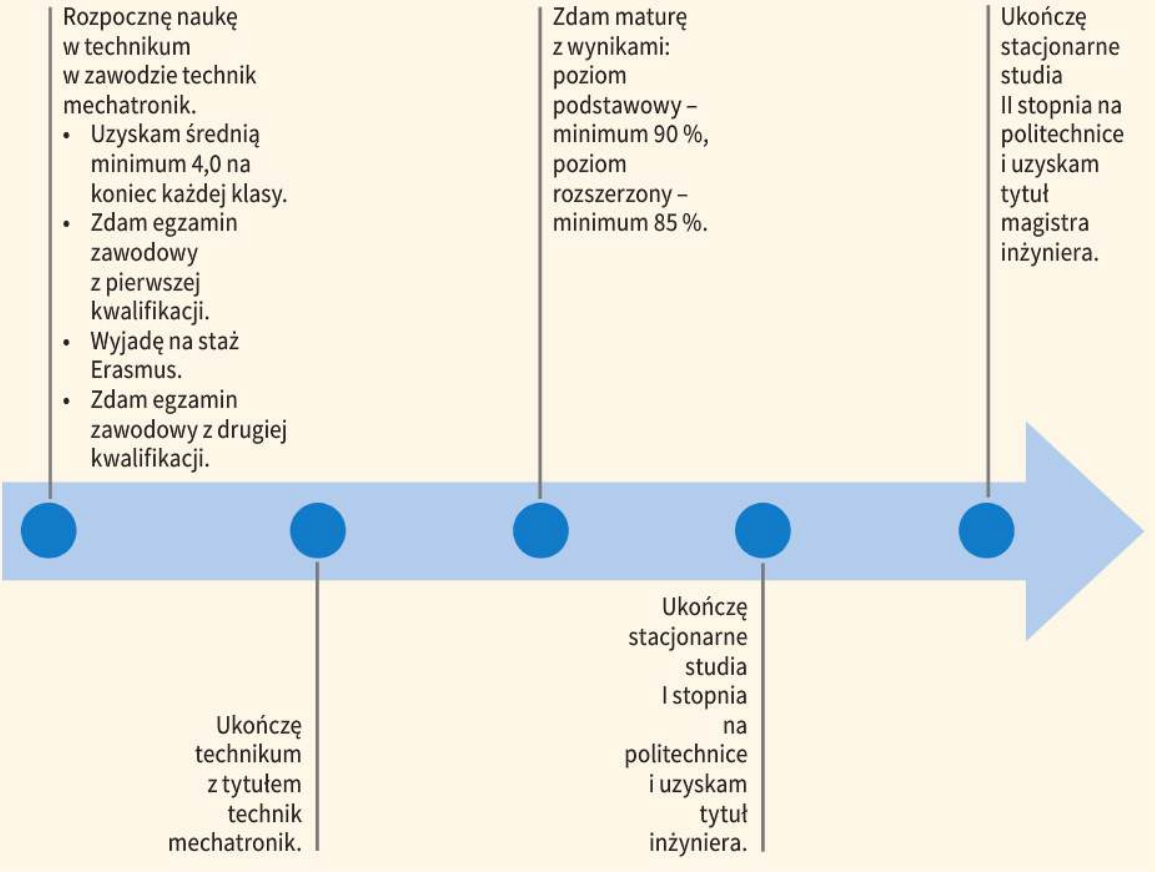
PRZYKŁAD

Hanna i Jeremi zaplanowali swoją ścieżkę kształcenia. Uszczegółowili pierwszy etap – szkoły ponadpodstawowej. Kolejne etapy ścieżki kształcenia, ze względu na zmienność różnych czynników, określili ogólnie.

Hanna

Jeremi

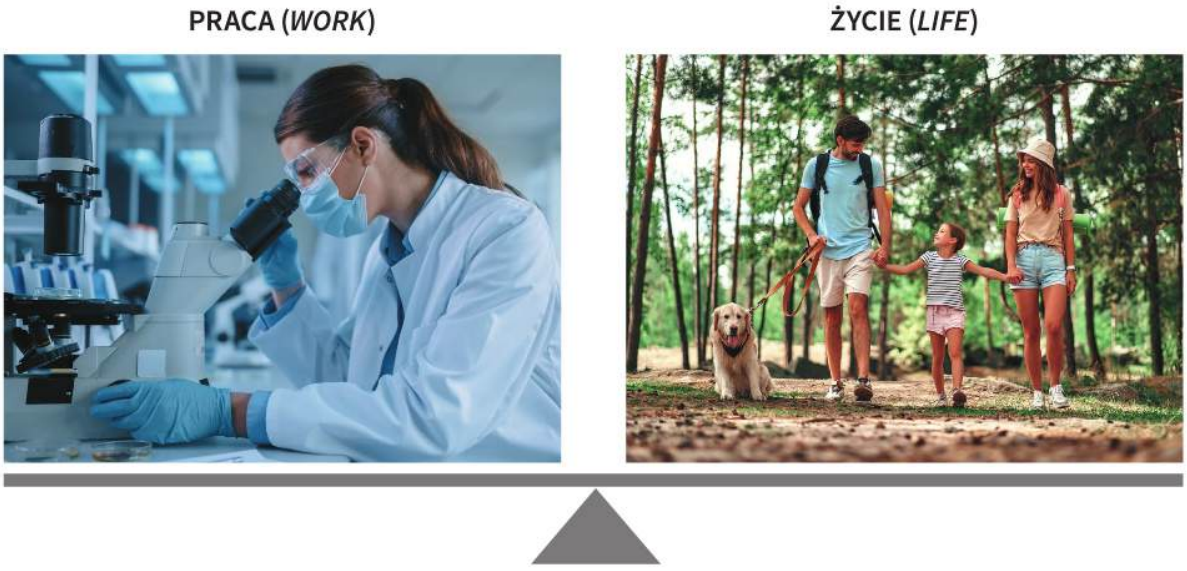
Elastyczne podejście do planów

Monitoruj rynek i wprowadzaj zmiany oraz rozwiązania alternatywne. Proces kształcenia w szkole ponadpodstawowej i wyższej trwa od 7 do 10 lat. Przez ten czas warunki społeczno-gospodarcze, trendy na rynku pracy, okoliczności osobiste i życiowe oraz inne czynniki dynamicznie się zmieniają, co wpłynie na konieczność wprowadzenia zmian w zaplanowanej ścieżce rozwoju zawodowego. W tych zmianach dostrzeż nowe możliwości, a konieczność adaptacji do nowych warunków potraktuj jako doświadczenie.

Work-life balance

Work-life balance – koncepcja, która zakłada równowagę życia zawodowego i prywatnego.

Życie szkolne czy zawodowe i prywatne stanowią całość. Planując ścieżkę kształcenia i rozwoju zawodowego, uwzględnij zasadę *work-life balance*. Życie zawodowe nie powinno dominować nad życiem prywatnym (i odwrotnie). Zdominowanie życia prywatnego przez obowiązki zawodowe wywołuje niezadowolenie, zniechęcenie, stres i wyczerpanie emocjonalne. Jest powodem częstej zmiany pracodawcy i może prowadzić do wypalenia zawodowego lub przeciwnie – do pracoholizmu. Zasady *work-life balance* powinni przestrzegać zarówno pracownicy, jak i pracodawcy. Pracodawca, który wdraża kulturę organizacyjną pozwalającą pracownikom na zrównoważenie życia zawodowego i prywatnego, jest postrzegany pozytywnie, chętniej polecany i może liczyć na stabilność kadr.

Ważne jest zachowanie równowagi w życiu

ZAPAMIĘTAJ

Oprócz obowiązków szkolnych, a w przyszłości zawodowych, **miej czas dla rodziny i przyjaciół oraz na hobby i wypoczynek**.

PRZYKŁAD

Ina i Marcel to przyjaciele z liceum. Oboje bardzo intensywnie się uczą, ponieważ planują studia medyczne. Ina zrezygnowała z działalności w wolontariacie, ponieważ nie miała na nią czasu między nauką a obowiązkami domowymi. Marcel zaś często kosztem obowiązków domowych zajmuje się fotografią, która jest jego pasją. Chłopak najchętniej fotografuje zjawiska atmosferyczne. Oboje mają świadomość, że muszą coś w swoim życiu zmienić, zwłaszcza że studia będą wymagały od nich więcej niż szkoła.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Wykonaj test Hollanda (nieodpłatną wersję możesz znaleźć w zasobach internetowych; wpisz w wyszukiwarkę np. *test Hollanda*). Podziel się wynikiem testu. Oceń jego trafność w określeniu swojego typu osobowości zawodowej.
2. Czy masz już ścieżkę swojego rozwoju? Jeśli tak, podziel się tym doświadczeniem. Jeśli nie, wyjaśnij dlaczego.
3. Wskaż osobę, której postępowanie mogłoby być dla ciebie inspiracją do własnego rozwoju. Uzasadnij swój wybór.
4. Opisz, jakimi zajęciami równoważysz obowiązki szkolne. Czy uważasz, że na naukę (praca) i inne sprawy (życie prywatne) przeznaczasz codziennie właściwą ilość czasu? Odpowiedź uzasadnij.
5. Sporządź ścieżkę swojego rozwoju. Uwzględnij w niej przynajmniej kilka najbliższych lat.
6. Wskaż trzy zawody, które chcesz wykonywać, i trzy takie, których nigdy nie podejmiesz. Uzasadnij, jakie czynniki wpływają na twoje wybory.

PROJEKT

Podzielcie się na zespoły 5–6-osobowe. Wybierzcie trzy znane postacie z różnych sfer życia publicznego i zawodowego, które was inspirują. Na podstawie dostępnych materiałów przeanalizujcie ich drogi do sukcesu.

W swojej analizie zawrzyjcie takie punkty, jak:

- początek drogi zawodowej;
- motywacje;
- sytuacje, które pomogły im osiągnąć sukces;
- przeszkody i problemy, z którymi musiały się borykać;
- czy i jak podtrzymują swój sukces;
- jakimi wartościami się kierują.

Wskażcie punkty wspólne wybranych postaci. Napiszcie, czego każde z was może się nauczyć z ich życia.

Swoją pracę przedstawcie jako prezentację na forum klasy.

15 Poszukiwanie pracy – selekcja i analiza ofert pracy

Dowiesz się

- jak szukać pracy
- na co zwracać uwagę w ofertach pracy

Jak przygotować się do szukania pracy?

Szukanie pracy

1. **Określ swoje oczekiwania wobec pracy, którą chcesz wykonywać, oraz wobec pracodawcy**, np. wymagania na stanowisku pracy, wysokość wynagrodzenia, przyszłość branży, możliwości rozwoju, przestrzeganie przez pracodawcę zasad równości, standardów ochrony środowiska i celów zrównoważonego rozwoju oraz zasad *fair trade*.

Oznaczenie *fair trade* na bananach informuje konsumenta, że prawa rolników uprawiających je są szanowane

Fair trade – koncepcja sprawiedliwego handlu, której celem jest poprawa warunków życia i gospodarowania drobnych producentów z biedniejszych obszarów świata, np. z krajów Afryki, Ameryki Południowej i Azji. Producenci z tych kontynentów mają dostęp do globalnego rynku, a rolnicy, drobni wytwórcy i pracownicy są chronieni przed wyzyskiem. Produkty wytworzone zgodnie z zasadami sprawiedliwego handlu posiadają certyfikat *Fair Trade*, który jest oznaczony na produkcie.

2. **Szukaj ofert pracy**:
   - na internetowych portalach pracy – to najpopularniejsze miejsca, w których pracodawcy zamieszczają swoje oferty;
   - bezpośrednio na stronach pracodawcy, u którego chcesz rozwijać swoją ścieżkę zawodową; oferty znajdują się najczęściej w zakładkach, zwykle pod nazwą *praca* lub *kariera*, często jest

tam zamieszczany formularz rekrutacyjny, przez który możesz aplikować na stanowisko (nie musisz wtedy składać dodatkowej dokumentacji aplikacyjnej);

- w dziennikach lokalnych i ogólnopolskich – w sekcji ogłoszeń lub w dodatkach specjalnych poświęconych rynkowi pracy i zatrudnieniu;
- w agencjach pośrednictwa pracy – zanim skorzystasz z pośrednictwa pracy, sprawdź, czy agencja jest godna zaufania, tj.
  - czy jest wpisana do Krajowego Rejestru Agencji Zatrudnienia (KRAZ) – wpis oznacza, że ma zezwolenie wydane przez stosowny organ administracyjny; dostęp do rejestru jest powszechny i bezpłatny;
  - przeczytaj dostępne opinie o agencji – załóż pewien margines przekłamania, ponieważ negatywne opinie mogą zamieszczać agencje konkurencyjne, a pozytywne – sama agencja;
  - przyjrzyj się danym kontaktowym agencji – jeżeli jest tylko numer telefonu komórkowego, bez adresu e-mail i adresu stacjonarnego, a pracownik agencji zaprasza cię na rozmowę poza biurem, w przypadkowym miejscu, zachowaj czujność;
- przez własną sieć kontaktów – np. w bezpośrednich rozmowach lub w mediach społecznościowych;
- w Powiatowym Urzędzie Pracy – jeżeli jesteś osobą bezrobotną zarejestrowaną w PUP;
- na targach pracy – stacjonarnych i internetowych.

Sposoby szukania pracy

Jeżeli będziesz odpowiadać telefonicznie na ofertę zamieszczoną w prasie:

- zapisz pytania, które chcesz zadać;
- przedstaw się imieniem i nazwiskiem;
- wyjaśnij, w jakim celu dzwonisz;
- podziękuj za rozmowę – ty dzwonisz, ty kończysz rozmowę.

ZAPAMIĘTAJ

Nie podawaj swoich danych przez telefon – jeżeli pracodawca będzie zainteresowany, zaprosi cię na rozmowę kwalifikacyjną i poprosi tylko o te dane, które są określone w *Kodeksie pracy*.

3. **Przeanalizuj oferty pracy**, które cię zainteresowały.
   - **Sprawdź informacje o pracodawcy** – na ich podstawie sporządzisz dokumenty aplikacyjne, przygotujesz się do rozmowy kwalifikacyjnej oraz odnajdziesz stronę internetową firmy – firma dbająca o swój wizerunek zamieszcza dane i informacje o swojej działalności (zwróć uwagę na adres mailowy – zwykle jest zarejestrowany na oficjalnej, firmowej domenie, rzadko na domenie ogólnopolskiej, np. wp, interia, onet); na podstawie numeru NIP lub REGON możesz sprawdzić, czy potencjalny pracodawca ma zarejestrowaną działalność gospodarczą:
     - jeżeli pracodawca prowadzi jednoosobową działalność gospodarczą lub w formie spółki cywilnej, możesz to sprawdzić w rejestrze CEIDG (Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej);
     - jeżeli pracodawca jest spółką prawa handlowego (jawną, partnerską, komandytową, komandytowo-akcyjną, akcyjną, z ograniczoną odpowiedzialnością), sprawdzisz to w rejestrze KRS (Krajowy Rejestr Sądowy).
   - Poznaj zakres obowiązków na stanowisku, o które się ubiegasz, dodatkowe wymagania pracodawcy oraz umiejętności mile przez niego widziane oraz skonfrontuj je ze swoimi kwalifikacjami i kompetencjami.

ZAPAMIĘTAJ

Wystrzegaj się ofert, **które nie precyzują zakresu obowiązków**, a zawierają tylko zachęcające informacje, np. *możesz zarobić nawet do 10 tys. zł dziennie*. Zwykle są one niewiarygodne. Pracodawca planuje odnieść maksymalny zysk twoim kosztem lub chce zebrać dane osobowe i stworzyć bazę, którą następnie udostępni odpłatnie innym podmiotom. Najczęściej takie oferty dotyczą pracy chałupniczej (wykonywanej w domu), np. składania długopisów, adresowania kopert. **Fałszywe oferty mogą też zawierać mało wymagający zakres pracy**, np. będziesz otrzymywać na swoje konto pieniądze, które później przelejesz na wskazane przez pracodawcę rachunki bankowe. W ten sposób nieświadomie uczestniczysz w tzw. praniu pieniędzy, za co może ci grozić pociągnięcie do odpowiedzialności karnej.

   - Sprawdź, czy w ofercie są zawarte gwarantowane warunki zatrudnienia, np. rodzaj zatrudnienia (umowa o pracę, umowa-zlecenie, umowa o dzieło), wymiar czasu pracy, zmianowość, praca w porze nocnej, konieczność odbywania podróży służbowych, warunki płacowe (nie zawsze są podane).
   - Zwróć uwagę na termin składania dokumentów aplikacyjnych – im szybciej złożysz dokumenty, tym lepiej.

Najważniejsze elementy analizy oferty pracy

PRZYKŁAD

Kasia chce sprawdzić, jakie wymagania i oczekiwania mają pracodawcy wobec pracownika zatrudnionego na stanowisku elektryka oraz jakie benefity mu proponują. Spośród różnych ofert zwróciła uwagę na ofertę Spółki X sp. z o.o., która zajmuje się automatyzacją procesów pakowania oraz dystrybucją urządzeń włoskiej firmy na rynku polskim. Na podstawie analizy oferty Kasia ustaliła:

- Spółka X sp. z o.o. (pracodawca) jest zarejestrowana w KRS jako podmiot czynny i nie toczą się wobec niej żadne postępowania prawne i egzekucyjne;
- w ofercie jest zamieszczona mapa usytuowania siedziby spółki;
- zakres obowiązków elektryka zgłoszony przez pracodawcę:
  - tworzenie i modyfikowanie schematów elektrycznych;
  - tworzenie i modyfikowanie dokumentacji technicznej;
  - uruchamianie maszyn i linii produkcyjnych u klienta i w siedzibie pracodawcy;
  - serwis maszyn i linii w przypadku wystąpienia awarii elektrycznych;
- dodatkowe wymagania pracodawcy:
  - znajomość języka angielskiego umożliwiająca pracę z dokumentacją techniczną;
  - umiejętność czytania schematów elektrycznych i dokumentacji technicznej;
  - chęć rozwoju i uczestnictwa w szkoleniach branżowych;
  - mile widziana znajomość programowania robotów przemysłowych;
  - mile widziana znajomość języka włoskiego na poziomie przynajmniej średnio zaawansowanym;
- warunki zatrudnienia:
  - umowa o pracę na pełny etat;
  - praca w systemie hybrydowym – w sposób wskazany przez pracodawcę: zdalnie, w siedzibie pracodawcy, lub u klienta;
  - praca od zaraz;
  - wynagrodzenie brutto od 5800 do 6800 zł (jest to orientacyjna wartość, która podlega indywidualnym negocjacjom i ustaleniom);
- termin składania dokumentacji – jeszcze 16 dni (termin jest uzależniony od daty, w której poszukujący pracy znalazł ogłoszenie).

ZAPAMIĘTAJ

- **Nigdy nie odpowiadaj** na oferty, w których jest zawarta informacja o konieczności pokrycia kosztów szkolenia, dodatkowego ubezpieczenia lub innych opłat manipulacyjnych w związku z rekrutacją (czasem tylko 1 zł w celu aktywacji konta bankowego) – to nieuczciwe i niedozwolone praktyki rekrutacyjne. W ten sposób może dojść do kradzieży tożsamości.
- **Nigdy nie składaj podpisu in blanco i nie odsyłaj skanu** takiego dokumentu.
- **Wzmóż czujność** w przypadku ofert pracy za granicą. Jeżeli nie ma oznaczonego organizatora, a informacja o pracy znajduje się pod długim, budzącym wątpliwości numerem telefonu, **pomiń ofertę**. Połączenie może być bardzo drogie, a dodatkowo grozi ci to, że padniesz ofiarą oszustwa.
- **Nie przesyłaj skanu** dowodu osobistego lub innego dowodu tożsamości. **To zabroniona praktyka. Nie podawaj również numeru PESEL** – ta informacja jest przekazywana pracodawcy dopiero w chwili podpisywania umowy o pracę.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Czy ktoś w twojej rodzinie lub wśród twoich znajomych szukał ostatnio pracy? Opisz tę sytuację. W opisie zawrzyj informacje:
   - jak osoba dowiedziała się o ofercie pracy;
   - jak kontaktowała się z pracodawcą;
   - czy wynegocjowała lepsze warunki niż w ofercie.
2. Jak należy postąpić, jeśli otrzymasz e-mail z podejrzaną ofertą pracy? Sporządź instrukcję w punktach.
3. Czy rozważasz pomysł zdobycia doświadczenia zawodowego w czasie wakacyjnej pracy za granicą? Opisz zalety i wady takiego pomysłu.

PROJEKT

W zespołach 2- lub 3-osobowych wyszukajcie po dwie pochodzące od różnych pracodawców oferty zatrudnienia w dwóch wybranych zawodach, np. specjalisty do spraw ochrony środowiska i operatora wózka widłowego, dietetyka i kierowcy zawodowego, opiekuna osoby starszej i przedstawiciela handlowego. Skorzystajcie z różnych źródeł ofert:

- wybranego portalu pracy;
- aktualnej prasy lokalnej lub ogólnopolskiej;
- powiatowego urzędu pracy odpowiedniego dla waszej miejscowości;

- bezpośrednio ze strony internetowej pracodawcy, który mógłby potencjalnie zgłosić zapotrzebowanie na pracę w wybranych zawodach.

Po wyszukaniu ofert przeanalizujcie je, porównajcie i odpowiedzcie na pytania.

1. W którym z wymienionych źródeł jest najwięcej ofert dla wskazanych w zadaniu zawodów czy stanowisk pracy?
2. Na podstawie udostępnionych w ofercie danych pracodawcy wyszukajcie jego stronę internetową i oceńcie wiarygodność firmy. Uzasadnijcie swoją ocenę.
3. Sprawdźcie w odpowiednim rejestrze KRS lub CEIDG, czy pracodawcy mają zarejestrowaną działalność gospodarczą.
4. Jakie czynności zawodowe będą należały do zakresu obowiązków pracownika? Czy są one jednakowe u obu pracodawców?
5. Jakich umiejętności dodatkowych oczekują pracodawcy?
6. Jakie warunki zatrudnienia oferują pracodawcy?

Po przeprowadzeniu analizy wybierzcie lepszą waszym zdaniem ofertę pracy dla każdego zawodu czy stanowiska pracy. Uzasadnijcie wybór.

Waszą pracę przedstawcie w formie prezentacji.

Zawrzyjcie w niej także informacje o tym:

- w jaki sposób rozdzieliliście pracę w zespole;
- czy lider zespołu został wybrany czy został nim samorzutnie;
- która część zadania była łatwa do wykonania, a która trudna.

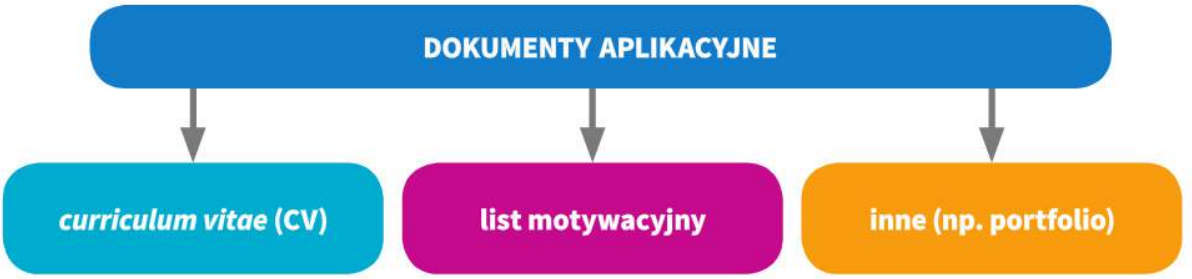
16 Poszukiwanie pracy – dokumenty aplikacyjne

Dowiesz się

- **jak przygotować dokumenty aplikacyjne**
- **jakie mogą być przyczyny trudności w znalezieniu pracy**

Dokumenty aplikacyjne:

- CV (łac. *curriculum vitae*) – życiorys zawodowy,
- list motywacyjny,
- inne, o które prosi rekruter.

Dokumenty aplikacyjne

Na podstawie dokumentów aplikacyjnych są wyłaniani, często spośród dużej liczby zgłoszeń, najlepsi kandydaci i dopiero ich zaprasza się do dalszych etapów rekrutacji. Dlatego bardzo ważne, aby składane dokumenty zainteresowały rekruterów i wyróżniły się spośród innych.

CV, czyli życiorys zawodowy

Dobre CV to klucz do sukcesu. *Dobre* nie odnosi się tylko do wykazania solidnego wykształcenia i doświadczenia zawodowego. Dobre CV to dokument napisany i rozplanowany tak, aby przyciągnął uwagę rekrutera. Jego forma graficzna i kolorystyka są wizytówką osobowości. Rekruter na pierwszy rzut oka wie, z jakim kandydatem może mieć do czynienia. O jakości CV świadczy zaproszenie na rozmowę kwalifikacyjną.

Zasady dobrego przygotowania CV

1. CV **nie może być zbyt obszerne** – powinno się mieścić maksymalnie na dwóch stronach. Kandydaci, którzy mają mniejsze doświadczenie zawodowe, powinni zamieścić informacje o sobie na jednej stronie formatu A4.
2. Kolejne strony CV muszą być **wydrukowane na osobnych kartkach** (jeżeli dostarcza się CV w formie papierowej).
3. Tekst CV należy **podzielić na zatytułowane bloki**: dane osobowe, wykształcenie, doświadczenie zawodowe, języki obce i macierzysty, szkolenia i kursy, umiejętności oraz zainteresowania. Nagłówki każdej z nich powinny być pogrubione, pisane większą czcionką, czasem wyróżnione za pomocą elementów graficznych. Informacje w każdej z części podaje się w punktach.

4. Tytuły bloków powinny być wyróżnione, np. pogrubieniem, wielkimi literami, zastosowaniem innego koloru niż tekst.
5. Można dodać elementy graficzne, ale należy zachować umiar. **Grafika nie może odwracać uwagi od treści CV.**
6. Do napisania treści CV trzeba **zastosować standardową czcionkę, najlepiej czarną na białym tle**. Inny kolor czcionki jest dopuszczalny w celu wyróżnień, ale powinien on być stonowany.
7. Należy unikać w tekście czasowników w pierwszej osobie liczby pojedynczej, np. *uzyskałam / uzyskałem certyfikat*.
8. **CV należy zapisać w formacie pdf** – po przesłaniu drogą elektroniczną tekst i układ treści się nie przesuną. Dopuszczalne są też formaty doc, jpg, rtf.
9. **Pliki z dokumentami trzeba opisać.** Jeżeli pracodawca nie podał sposobu opisu, należy wpisać imię i nazwisko, stanowisko (może być numer referencyjny, jeżeli był podany w ofercie) i nazwę dokumentu, np. CV, list motywacyjny.
10. **Zdjęcie** dołącza się koniecznie tylko wtedy, kiedy życzy sobie tego pracodawca. Powinno mieć ono charakter formalny, może być kolorowe lub czarno-białe. W pozostałych sytuacjach jest opcjonalne.

Struktura CV

Profil zawodowy / Cel zawodowy / O mnie
• Tytuł bloku możesz wybrać w zależności od zamieszczonych treści. • Umieść go na górze (przed danymi osobowymi) lub przed blokiem Wykształcenie / Doświadczenie. • Tekst **powinien obejmować 4–5 wierszy konkretnych informacji**, które zainteresują pracodawcę czy rekrutera, na temat twojego dotychczasowego doświadczenia zawodowego, osiągnięć, możliwości i celu zawodowego – w związku ze stanowiskiem, o które się ubiegasz. • Jest twoją wizytówką i reklamą – powinien określać, kim jesteś i dlaczego warto zatrudnić właśnie ciebie. • Napisz o swoich zaletach, umiejętnościach i wykonanych przez ciebie projektach. Jeżeli nie masz doświadczenia, opisz swój cel zawodowy. • Unikaj stale powtarzanych stwierdzeń, np. potrafię pracować w zespole, szybko się uczę, jestem komunikatywny – to ważne, ale napisz o swoich osiągnięciach i w jaki sposób wykorzystujesz cechy swojego charakteru. • W opracowaniu profilu zawodowego pomogą ci wymagania zamieszczone w ofercie pracy. • Zakładka Profil / Cel zawodowy zastępuje list motywacyjny, o który pracodawcy proszą coraz rzadziej.

PRZYKŁAD

Monika aplikuje na stanowisko recepcjonistki w hotelu. W ofercie oprócz zakresu obowiązków zostały podane wymagania:

- gotowość do pracy w systemie zmianowym (zmiany dzienne oraz nocne) – warunek niezbędny;

- umiejętność pracy pod presją czasu;
- umiejętność wykonywania kilku zadań jednocześnie;
- wysoka kultura osobista;
- nastawienie na potrzeby gości;
- zaangażowanie w wykonywaną pracę;
- dobra komunikacja;
- wykształcenie co najmniej średnie;
- znajomość języka angielskiego na poziomie minimum B2.

Monika zdecydowała się napisać następujący tekst, by zwrócić na siebie uwagę rekrutera.

Swoją przyszłość zawodową wiążę z branżą hotelarską. Mam niewielkie doświadczenie zawodowe, ale moim celem jest praca w nowoczesnym hotelu, który ma wysoki standard i stwarza możliwości rozwoju. Posługuję się językiem angielskim na wymaganym poziomie. Lubię pracę z ludźmi. Nie dekoncentruje mnie konieczność jednoczesnego wykonywania kilku zadań. Jestem gotowa do pracy w systemie zmianowym. Nie mam problemu z wykonywaniem zadań pod presją czasu.

Dane osobowe i kontaktowe

- imię i nazwisko;
- data urodzenia – możesz pominąć tę informację, ale pracodawca ma prawo zapytać o twój wiek;
- kontakt – numer telefonu, e-mail:

  W adresie e-mail nie powinno być zdrobnień ani kolokwializmów, np. oliwka20@ lub akuku123@ – takie adresy pozostaw na prywatne kontakty; oficjalny adres powinien zawierać imię i nazwisko, np. julia.kowal@, ewentualnie można dodać liczbę lub drugie imię, jeśli login jest już zajęty.

  Gdy złożysz CV, odbieraj telefon i na bieżąco sprawdzaj pocztę elektroniczną.
- adres do korespondencji – wpisz ten, pod którym mieszkasz, a nie zameldowania; dopuszcza się niezamieszczanie adresu, ponieważ rekruter będzie się kontaktował telefonicznie lub mailowo;
- zdjęcie – opcjonalne, ale warto je umieścić; ważne, aby było aktualne i wykonane profesjonalnie.

ZAPAMIĘTAJ

Nie wolno zamieszczać zdjęć w niekompletnym stroju oraz w sytuacjach prywatnych.

Wykształcenie*

- **Zastosuj układ achronologiczny**, tzn. informacje najbardziej aktualne umieść na początku.
- Jako pierwsze podaj ostatnie ukończone studia lub te, które jeszcze robisz, a następnie te ukończone wcześniej, w kolejności: podyplomowe, magisterskie, licencjackie.
- **Podaj nazwę uczelni oraz kierunek i specjalność** – bardziej szczegółowe informacje, np. specjalizację lub tytuł pracy magisterskiej, przekaż wtedy, kiedy ma to związek z charakterem pracy.

Wykształcenie*

- Wpisz ukończone liceum, jeżeli wyróżnia je profil lub gdy nie posiadasz wykształcenia wyższego.
- Wpisz ukończone technikum z informacją, że masz dyplom zawodowy lub certyfikat kwalifikacji zawodowej albo inne równoważne potwierdzenie posiadanych kwalifikacji.
- Nie umieszczaj dat ukończenia szkoły podstawowej i gimnazjum – te etapy kształcenia są (w przypadku gimnazjum – były) obligatoryjne.

Doświadczenie zawodowe*

- Tu również **obowiązuje układ achronologiczny** – nazwy firm wpisujesz, zaczynając od ostatniego miejsca zatrudnienia.
- Podaj miesiąc i rok rozpoczęcia oraz zakończenia współpracy z każdym z pracodawców, zajmowane stanowiska i zwięźle zakres obowiązków.
- Doświadczeniami zawodowymi, które możesz wpisać do CV, są również staż, praktyki studencka i uczniowska, wolontariat oraz prace sezonowe i dorywcze – ważne, by były one udokumentowane.

* Bloki *Wykształcenie* i *Doświadczenie zawodowe* można umieścić w odwrotnej kolejności. Jeżeli kandydat nie ma dużego doświadczenia zawodowego, jako pierwsze zamieszcza wykształcenie. Jeżeli ma bogate doświadczenie zawodowe, blok *Doświadczenie zawodowe* wpisuje przed *Wykształceniem*.

Szkolenia i kursy

- Podaj ukończone kursy związane z charakterem pracy, o którą się ubiegasz: organizatora kursu, liczbę godzin, rodzaj zdobytego uprawnienia.
- Wpisz inne szkolenia i kursy niezwiązane z pracą, jeżeli np. w twoim CV jest na to miejsce; jeśli nie – nie zagęszczaj tekstu, ponieważ CV stanie się nieczytelne. Te informacje możesz dopisać w liście motywacyjnym lub przedstawić je podczas rozmowy kwalifikacyjnej.

Umiejętności

W tym bloku wpisz dodatkowe kwalifikacje i umiejętności, które posiadasz, np.

- **znajomość języków obcych** – wg poziomu Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ), początkujący – A1, średnio zaawansowany – B2, zaawansowany – C1 (wpisuj zgodnie z prawdą, gdyż pracodawca to sprawdzi); do oznaczenia poziomu zaawansowania języka obcego możesz użyć grafiki, np. kropek, linii;
- **prawo jazdy** – podaj kategorię;
- **umiejętność obsługi pakietu biurowego** – np. MS Office;
- **umiejętność obsługi programów komputerowych** – znajomość obsługi programów związanych z charakterem pracy, o którą się ubiegasz, np. finansowo-księgowych, do obsługi recepcji w hotelu, graficznych, do zarządzania gastronomią, magazynowych;
- **inne**, np. znajomość języka HTML, uprawnienia do obsługi wózków widłowych.

Zainteresowania

Ten blok **nie jest obowiązkowy**, ale informacje, które w nim zawrzesz, mogą działać na twoją korzyść. Wskazane, by zainteresowania były zbieżne z pracą, o którą się starasz. Rozwój zainteresowań może świadczyć o dobrej organizacji czasu i ciekawej osobowości kandydata.

! ZAPAMIĘTAJ

- Jeżeli nie masz zainteresowań, **nie wymyślaj ich**. Rekruter może to sprawdzić w czasie rozmowy.
- Jeżeli w twoim CV pojawiły się informacje o zainteresowaniach, przygotuj się do **opowiedzenia o nich w ciekawy sposób**.
- **Nie wpisuj zainteresowań ogólnikowo**, np. sport, muzyka, film. Napisz, jaką dyscypliną sportu się interesujesz, jakiej muzyki słuchasz. A może grasz na jakimś instrumencie lub jesteś członkiem zespołu muzycznego?

W CV warto zawrzeć swoje zainteresowania, nawet jeśli nie mają związku ze stanowiskiem, o które się ubiegasz. Możesz je przedstawić tak, by działało to na twoją korzyść – malowanie ceramiki wskazuje na cierpliwość i staranność, umiejętność gry na instrumencie świadczy o samodyscyplinie, zamiłowanie do wędrówek mówi o dobrej organizacji czasu, odporności na wysiłek i gotowości do podejmowania wyzwań, a czytanie książek o konkretnej tematyce – o chęci poznawania świata i ludzi oraz aktywnym poszukiwaniu wiedzy

Klauzula o zgodzie na przetwarzanie danych

Jeżeli nie zamieścisz klauzuli o zgodzie na przetwarzanie danych osobowych na potrzeby rekrutacji, pracodawca nie będzie mógł zamieścić twoich danych w swojej bazie i skontaktować się z tobą w sprawie kolejnego etapu rekrutacji. Niektórzy pracodawcy zamieszczają własną treść klauzuli i proszą o jej załączenie do dokumentacji rekrutacyjnej.

Przykładowa treść klauzuli:

1. wersja krótsza: *Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych przez (nazwa firmy) w celu prowadzenia rekrutacji na stanowisko, na które aplikuję.*
2. wersja z podstawą prawną: *Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych na potrzeby niezbędne do realizacji procesu rekrutacji zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO).*

Podanie w klauzuli podstawy prawnej dotyczącej RODO nie jest obowiązkowe. Wystarczy, że wpiszesz formułę w wersji pierwszej.

List motywacyjny

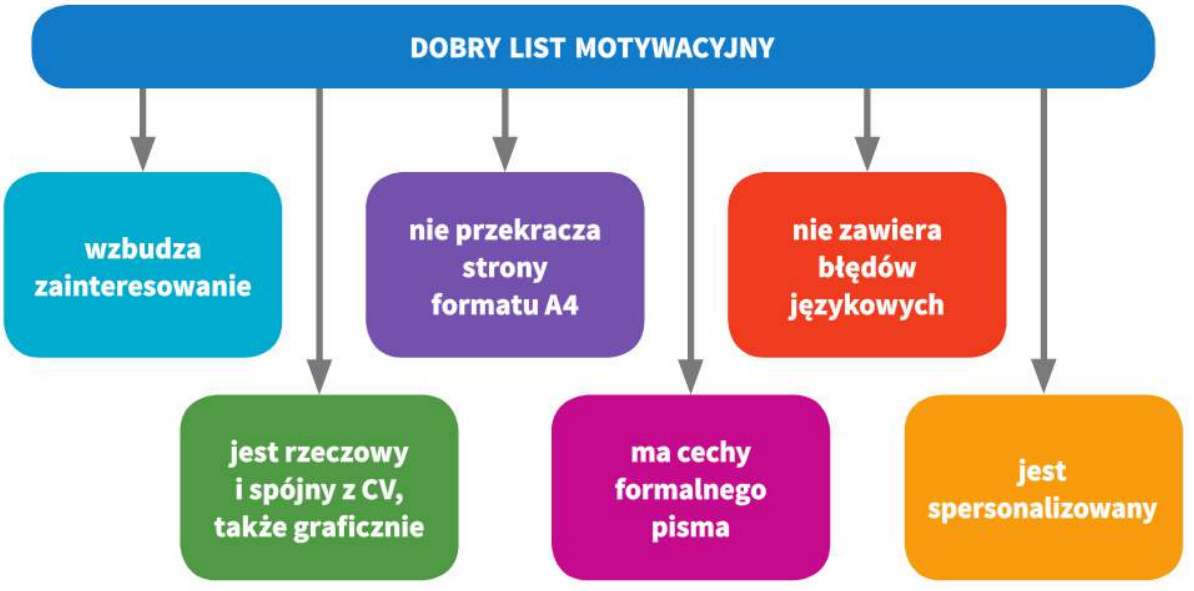
Uzupełnienie CV stanowi list motywacyjny, którego celem jest takie zaprezentowanie twoich cech i umiejętności, żeby przekonać pracodawcę, że właśnie ty jesteś najlepszym kandydatem na oferowane przez niego stanowisko pracy.

Struktura listu motywacyjnego

Zanim zaczniesz pisać list motywacyjny, przeczytaj dokładnie ofertę pracy, by wiedzieć, na co odpowiadasz.

Referencje – opinie o kandydatach wystawione przez poprzednich pracodawców.

RODO – rozporządzenie o ochronie danych osobowych, wynikające z przepisów unijnych. Jest dokumentem regulującym zasady przetwarzania danych osobowych w Europie. Udzielenie zgody na przetwarzanie dobrowolnie przekazanych informacji nie uniemożliwia dostępu do nich, ich sprostowania, żądania ograniczenia przetwarzania czy usunięcia.

Czy trzeba wysłać list motywacyjny? Przeczytaj dokładnie treść oferty. Pracodawcy najczęściej określają, jakich dokumentów rekrutacyjnych oczekują. Jeżeli nie wymieniają listu motywacyjnego, nie musisz go wysyłać. Coraz częściej list motywacyjny zastępują informacje zawarte w CV, w bloku *Profil zawodowy / cel zawodowy*.

List motywacyjny napiszesz wtedy, kiedy pracodawca nie prowadzi rekrutacji, ale to ty chcesz dołączyć do jego zespołu. Wtedy złóż list razem z CV i ewentualnie z portfolio.

Uważaj z wykorzystywaniem tzw. gotowców. Nie wszystkie są dobrymi propozycjami. Wiele z nich zawiera błędy, które są, niestety, powielane przez poszukujących pracy. Rekruterzy bardzo dobrze znają tego typu dokumenty. Osoba składająca taki dokument jest postrzegana jako mało kreatywna i niepodejmująca wyzwań.

Miejscowość, data .....

Imię i nazwisko
osoby aplikującej

Dane kontaktowe
Imię i nazwisko osoby, do której kierowany jest list motywacyjny

Nazwa pracodawcy
Dział zajmujący się rekrutacją
Adres

Zwrot grzecznościowy (np. Szanowny Panie)

Wstęp

Odnieś się do ogłoszenia – do miejsca publikacji i treści. Napisz, jaki masz cel, składając list motywacyjny, oraz podaj nazwę stanowiska, na które aplikujesz. Zamieść numer referencyjny.

Część zasadnicza

Przedstaw swoje umiejętności, motywacje, doświadczenie i osiągnięcia. Opisz swoją pracę na poprzednich stanowiskach. Przekonaj pracodawcę bądź rekrutera, że bardzo dobrze spełniasz wymagania dotyczące nowego stanowiska. Napisz, jakie posiadasz, istotne z punktu widzenia oferty, kompetencje miękkie i cechy osobowości, np. komunikatywność, umiejętność pracy zespołowej, elastyczność, otwartość na nowe wyzwania, kreatywność, punktualność, zaangażowanie, odpowiedzialność. Wspomnij, co zyska pracodawca, jeżeli cię zatrudni.

ZAPAMIĘTAJ

Nie zamieszczaj nieprawdziwych informacji, podawaj konkrety. Nie wyrażaj niepochlebnych opinii o poprzednich pracodawcach.

Zakończenie

Wyraź nadzieję zaproszenia na rozmowę kwalifikacyjną.

Zwrot końcowy grzecznościowy (np. z poważaniem)

Podpis (imię i nazwisko)

Jeżeli list jest w formie papierowej, podpis musi być własnoręczny. Jeśli pracodawca prosi o skan listu, najpierw go podpisz, a następnie zeskanuj i wyślij.

Formuła wyrażająca zgodę na przetwarzanie danych musi również zawierać podpis.

Inne dokumenty aplikacyjne

Jeżeli wykonujesz zawód artystyczny, np. grafika, projektanta, architekta, fotografa, muzyka, scenografa, rekruter może poprosić cię o dołączenie do standardowych dokumentów aplikacyjnych **portfolio**, tj. teczki (obecnie przede wszystkim wirtualnej) z wykonanymi przez ciebie pracami. Innymi dokumentami potrzebnymi na niektóre stanowiska są: zaświadczenia o niekaralności, referencje poprzednich pracodawców czy opiekuna praktyk, podania w sformalizowanej postaci i inne.

Najczęściej popełniane błędy w tworzeniu dokumentacji aplikacyjnej:

- błędy stylistyczne, ortograficzne i literówki;
- przeładowanie grafiką;
- wymyślna czcionka lub grafika, zbyt dużo upiększeń;
- błędy w danych kontaktowych;
- błędy w nazwie stanowiska, na które jest składana aplikacja, lub brak nazwy stanowiska;
- wydruk na obu stronach kartki;
- nieprawidłowa chronologia w blokach *Wykształcenie* oraz *Doświadczenie zawodowe*;
- brak klauzuli dotyczącej zgody na przetwarzanie danych osobowych.

PRZYKŁAD

Szymon Iksiński jest absolwentem technikum w zawodzie technik ogrodnik. Proces poszukiwania pracy rozpoczął od przygotowania CV i listu motywacyjnego. Postanowił aplikować do wielu pracodawców, zarówno w odpowiedzi na ogłoszenia, jak i do pracodawców nieprowadzących teraz aktywnej rekrutacji. CV przygotował tak samo dla wszystkich pracodawców, z wyjątkiem bloku *Profil zawodowy*, którego treść dostosował do wymagań zawartych w ofercie. List motywacyjny przygotował podobnie, ale każdy zindywidualizował. Poniżej przedstawiono przykładowe zestawienie CV i listu motywacyjnego.

CV

Stanowisko: serwisant roślinności

Szymon Iksiński

+48600100100 szymon.iksinski@pocztaXYZ.pl

O MNIE

Jestem absolwentem technikum w zawodzie technik ogrodnik. Ogrodnictwo to moja pasja, którą rozwijam od momentu podjęcia nauki w technikum. Podczas kształcenia nabyłem umiejętności m.in. w zakresie prac związanych z zagospodarowaniem zieleni. Doświadczenie praktyczne zdobyłem na stażu uczniowskim w Danii i podczas wolontariatu w DPS, gdzie zajmuję się pielęgnacją trawników i drzew owocowych. Obsługuję maszyny i urządzenia ogrodnicze. Jestem kreatywny, cierpliwy, odpowiedzialny. Chętnie dołączę do Państwa zespołu.

WYKSZTAŁCENIE

09.2019–04.2023
Zespół Szkół Zawodowych nr 9 | Warszawa

TECHNIKUM OGRODNICZE
technik ogrodnik

Kwalifikacje:
OGR.02. Zakładanie i prowadzenie upraw ogrodniczych
OGR.05. Planowanie i organizacja prac ogrodniczych

UMIEJĘTNOŚCI

- obsługa kosiarki zero-turn
- obsługa wycinarki do trawy
- doradztwo i obsługa klienta
- obsługa kasy fiskalnej
- prawo jazdy kategorii B
- obsługa programu do aranżacji krajobrazu

ZAINTERESOWANIA

- europejskie rośliny użytkowe
- wędrówki po lasach

DOŚWIADCZENIE

09.2021 – nadal
Dom Pomocy Społecznej | Warszawa

WOLONTARIAT
- pielęgnacja trawników
- pielęgnacja drzew owocowych
- sadzenie roślin

05.2021
Tradium Danish Business Academy | Dania

STAŻ UCZNIOWSKI
- aranżacja krajobrazu
- zakładanie trawników
- zakładanie systemów wertykalnych

JĘZYKI

Polski: język ojczysty

Angielski: B2
wyższy średnio zaawansowany ●●●●○○

Niemiecki: A2
niższy średnio zaawansowany ●●○○○○

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych przez Art-House sp. z o.o. w Warszawie w celu prowadzenia rekrutacji na aplikowane przeze mnie stanowisko serwisanta roślinności.

List motywacyjny

Szymon Iksiński

+48600100100 szymon.iksinski@pocztaXYZ.pl

Warszawa, 22 sierpnia 2023 r.

Wiktor Milewski
Kierownik Działu HR
Art-House sp. z o.o.
ul. Zielona 52
00-001 Warszawa

stanowisko: serwisant roślinności

Szanowny Panie,

zainteresowała mnie oferta pracy na stanowisko serwisanta roślinności zamieszczona na portalu zatrudnijsie.pl. Wierzę, że moja kandydatura odpowiada profilowi pracownika poszukiwanego na to stanowisko.

Jestem tegorocznym absolwentem Technikum Ogrodniczego przy Zespole Szkół Zawodowych nr 9 w Warszawie. W ramach praktyk zawodowych odbyłem staż uczniowski w prestiżowym ośrodku Tradium w Danii, gdzie miałem okazję pracować, wykorzystując nowoczesny sprzęt ogrodniczy. Ponadto od trzech lat udzielam się jako wolontariusz w Domu Pomocy Społecznej w Warszawie. Wykonuję tam prace ogrodnicze związane z utrzymaniem trawników i żywopłotów oraz nasadzaniem roślin. W każdym roku wraz z pensjonariuszami DPS zakładam ogród warzywny. Udane plony zawsze dają dużą satysfakcję mnie i seniorom.

Oprócz przygotowania merytorycznego posiadam niezbędne kompetencje społeczne. Jestem komunikatywny, punktualny, odpowiedzialny, zorganizowany, empatyczny i niekonfliktowy. Potrafię pracować pod presją czasu. Mogę wykonywać pracę fizyczną. Zwracam uwagę na ochronę środowiska.

Staż i wolontariat w połączeniu z nabytą w technikum wiedzą ukształtowały moje umiejętności wymagane na aplikowane stanowisko. Jestem zmotywowany, aby razem z zespołem lub indywidualnie wykonywać projekty dla wymagających klientów oraz gotowy na rozmowę kwalifikacyjną w celu pełniejszej prezentacji mojej kandydatury.

Z poważaniem
Szymon Iksiński

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych przez Art-House sp. z o.o. w Warszawie w celu prowadzenia rekrutacji na aplikowane przeze mnie stanowisko serwisanta roślinności.

Szymon Iksiński

Jak wysłać dokumenty aplikacyjne

Jeżeli odpowiadasz na ofertę pracodawcy, wyślij dokumenty w takiej formie, jakiej wymaga pracodawca. Najczęściej są wykorzystywane opisane niżej dwa sposoby.

- **Przez aplikację zawierającą formularz zgłoszeniowy** – duże firmy, które prowadzą rekrutację na wiele stanowisk, proszą o elektroniczne wypełnienie formularza zgłoszeniowego, w którym znajdują się pytania pozwalające na selekcję zgłaszających. Formularze są dostępne na stronie pracodawcy i w ofertach zamieszczonych na portalach pracy. Jeżeli rekruter skontaktuje się z tobą i zaprosi cię na rozmowę kwalifikacyjną, poprosi o wysłanie CV e-mailem przed rozmową lub o przesłanie go przez aplikację (zwykle tę samą, na której znajdował się formularz zgłoszeniowy). Może także poprosić o zabranie ze sobą CV w formie papierowej. Forma papierowa też bywa testem dla kandydata. Rekruter dzięki wyglądowi dokumentu (np. wygląd wydruku, brak zagnieceń, przekazanie dokumentów w teczce lub jako luźnej kartki) ocenia cechy kandydata.
- **Pocztą elektroniczną** – prześlij dokumenty pod wskazany adres z własnej poczty elektronicznej. Komunikacja z pracodawcą musi mieć charakter formalny, dlatego formułując treść e-maila rekrutacyjnego, musisz zachować właściwą formę:
  - **tytuł e-maila** – pracodawca może określić sposób zatytułowania e-maila w sprawie rekrutacji; jeżeli tego nie zrobi, podaj nazwę stanowiska, numer referencyjny (jeżeli był podany w ofercie) oraz swoje imię i nazwisko;
  - **zwrot grzecznościowy** – np. *Szanowna Pani, Szanowny Panie, Szanowni Państwo*. Nie stosuj formuły typu: *Witam Panią / Pana, Szanowna Pani Moniko, Panie Jurku, Witaj*;
  - **treść e-maila** – poinformuj:
    - dlaczego wysyłasz ten e-mail;
    - skąd masz informację o ofercie pracy;
    - na jakie stanowisko aplikujesz (pomimo że już podano je w tytule);
    - jakie dokumenty aplikacyjne załączasz;
  - **końcowa formuła grzecznościowa** – musi być formalna, np. *z poważaniem*; w e-mailu formalnym i kierowanym do instytucji nie powinno się stosować zwrotu *pozdrawiam*;
  - **podpis** – podpisz się pełnym imieniem i nazwiskiem.

PRZYKŁAD

Szanowny Panie,

w odpowiedzi na ofertę o numerze referencyjnym XC0015, zamieszczoną na portalu szczesliwiezapracowani.pl, przesyłam swoje dokumenty aplikacyjne na stanowisko sprzedawcy. Mam nadzieję, że moja kandydatura zainteresuje Państwa i będę mógł osobiście przedstawić ją Państwu w czasie rozmowy kwalifikacyjnej.

Z poważaniem
Michał Solak

PRZYKŁAD

Szanowna Pani!

W odpowiedzi na ofertę zamieszczoną na portalu szczesliwiezapracowani.pl przesyłam dokumenty aplikacyjne.

ZAPAMIĘTAJ

- **Jeżeli po zwrocie grzecznościowym stawiasz przecinek**, wtedy pierwszy wiersz treści rozpoczynasz małą literą.
- **Jeżeli po zwrocie grzecznościowym stawiasz wykrzyknik**, pierwszy wiersz treści rozpoczynasz wielką literą.
- **Po zwrocie grzecznościowym nie stosuje się kropki.**

ZAPAMIĘTAJ

- Przed wysłaniem wiadomości **sprawdź poprawność pisowni, podpisz pliki z dokumentami, które podepniesz do e-maila** (np. CV_Michal_Solak_oferta_12), sprawdź, czy dokumenty są załączone, aby uniknąć kolejnego e-maila z treścią *przepraszam, poprzednia wiadomość nie zawierała załączników*.
- **Nie wysyłaj dokumentów aplikacyjnych masowo** do wielu pracodawców. Prawdopodobnie taka wiadomość nie zostanie w ogóle odczytana.
- **Nie wysyłaj pustych e-maili tylko z załącznikami** – bez tematu i bez treści.
- **Dokumenty aplikacyjne wyślij jako załączniki.** Nie wklejaj ich w treść e-maila.
- Prześlij tylko te dokumenty, o które prosi pracodawca.

Przyczyny trudności w znalezieniu pracy przez osoby bezrobotne

Przyczyny trudności w znalezieniu pracy mogą występować po stronie osoby poszukującej pracy i / lub po stronie potencjalnego pracodawcy.

Przyczyny występujące po stronie poszukujących pracy

- **Brak skutecznej dokumentacji aplikacyjnej.** CV i list motywacyjny muszą podkreślać atuty osoby poszukującej pracy. Jeżeli twoje dokumenty nie budzą zainteresowania, nie są przekonujące, a co gorsza – są sporządzone z błędami, wtedy nie otrzymasz zaproszenia na rozmowy kwalifikacyjne.
- **Niewłaściwe treści w mediach społecznościowych.** Rekruterzy czasem sprawdzają (w mediach społecznościowych) potencjalnych kandydatów do pracy. Skontroluj swoje konta i usuń lub ukryj informacje stawiające cię w nie najlepszym świetle, np. napastliwe komentarze czy zdjęcia w nieodpowiednich sytuacjach. Pamiętaj, że wszystkie zamieszczone informacje budują twój wizerunek.
- **Słabe przygotowanie się na rozmowę kwalifikacyjną.** Gdy idziesz na rozmowę, zadbaj o ubiór i wygląd. Nie pal papierosów i nie pij alkoholu przed rozmową. Zrezygnuj z biżuterii w okolicach twarzy. Dowiedz się, czy na stanowisku, na które aplikujesz, akceptuje się wygląd

inny niż klasyczny. Przed rozmową dowiedz się jak najwięcej o firmie, aby uniknąć zaskoczenia łatwym z pozoru pytaniem: *Co pani / pan wie o naszej firmie?*

- **Aplikowanie *gdzie tylko się da*.** Prawdopodobnie nie wiesz, czego chcesz. Jeżeli nie spełniasz wymagań, nie otrzymasz pracy. Zastanów się, co chcesz robić, gdy poszukujesz zatrudnienia, wolny czas wykorzystaj na szkolenia, kursy lub naukę na kolejnym poziomie kształcenia.
- **Masowe wysyłanie dokumentacji.** Rekruter rozpozna dokumenty aplikacyjne **niespersonalizowane**, seryjnie (hurtowo) wysyłane do wszystkich. Nie mają one nazwy lub imienia i nazwiska pracodawcy, do którego kierujesz CV i list w odpowiedzi na konkretną ofertę pracy. Świadczy to o tym, że się nie starasz i nie zadajesz sobie trudu w ważnym procesie szukania pracy, więc być może nie zachowasz staranności w wykonywaniu pracy.
- **Niespełnienie wymogów formalnych.** Czytaj dokładnie treść oferty zatrudnienia i upewnij się, jakie dokumenty musisz złożyć – czy tylko CV, czy też jeszcze np. list motywacyjny, referencje, portfolio. Jeżeli nie przekażesz wszystkich dokumentów wymaganych przez pracodawcę, wówczas te, które dostarczysz, prawdopodobnie w ogóle nie zostaną przejrzane i przetworzone.
- **Brak klauzuli o wyrażeniu zgody na przetwarzanie danych osobowych.** Jeżeli jej nie zamieścisz, pracodawca nie będzie mógł się z tobą skontaktować telefonicznie lub e-mailem.
- **Brak umiejętności autopromocji.** Nie bój się napisać w CV i liście motywacyjnym oraz opowiedzieć podczas rozmowy kwalifikacyjnej o swoich kompetencjach i przydatności dla firmy. Chwal się swoimi osiągnięciami zawodowymi. To nie jest niestosowne.

Przyczyny trudności w znalezieniu pracy

- **Roszczeniowa postawa, nadmierna pewność siebie.** Nie oczekuj, że otrzymasz pracę tylko dlatego, że spełniasz wymogi pracodawcy. Podczas rozmowy kwalifikacyjnej nie pytaj o urlop, elastyczny czas pracy, możliwości skorzystania z funduszu socjalnego czy przerwy w pracy. To ważne pytania, ale nie na tym etapie.
- **Brak umiejętności wyrażania motywacji do podejmowania wyzwań i do własnego rozwoju.** Pracodawca prawdopodobnie wybierze inną osobę, która potrafi opowiedzieć o motywacjach i zapewnić o gotowości do podejmowania wyzwań.

Przyczyny występujące po stronie pracodawców

- **Tendencja do zatrudniania osób z większym doświadczeniem zawodowym.** Pracodawca nie ponosi kosztów (lub ponosi dużo niższe) wdrożenia do pracy. Osoba bez doświadczenia, nawet zmotywowana, na początku pracuje nieco wolniej i może popełniać więcej błędów, a pracodawca liczy na dobre efekty już od początku zatrudnienia.
- **Niższa skłonność do zatrudniania:**
  - **osób o niskich kwalifikacjach** – duża konkurencja na rynku pracy sprawia, że pracodawcy mogą na to samo stanowisko zatrudnić osobę o wyższych kwalifikacjach; poza tym niskie kwalifikacje, przy dużej dostępności kształcenia na różnych poziomach i w różnych systemach mogą świadczyć o niechęci kandydata do rozwoju, podejmowania wyzwań i efektywnej pracy;
  - **kobiet** – pracodawcy obawiają się większej absencji pracownic z powodu macierzyństwa i obowiązku wychowywania dzieci; ta społeczna rola w większej części przypada kobietom, a pracodawcy nie chcą być obciążani społecznymi kosztami, np. zwolnień lekarskich na opiekę nad dzieckiem;
  - **osób po 50. czy 60. roku życia** – pracodawcy postrzegają pracowników w wieku przedemerytalnym jako mniej wydajnych i bez motywacji, ponieważ osoby te niedługo odejdą na emeryturę; jeżeli pracodawca ma wybór, zatrudnia osoby młodsze, które zwykle akceptują też niższe wynagrodzenie;
  - **osób długotrwale bezrobotnych** – pracodawcy obawiają się, że ci kandydaci będą mniej wydajni, ponieważ często ich wiedza jest już nieaktualna, a oni nie będą potrafili odnaleźć się w nowych systemach i warunkach pracy;
  - **osób karanych** – niektórzy pracodawcy niekorzystnie oceniają kandydatów do pracy po powzięciu informacji, że mieli oni kolizję z prawem; stereotypy powodują, że pracodawcy nie chcą ryzykować i narażać się, w ich mniemaniu, na dodatkowe problemy;
  - **osób bezdomnych** – pracodawcy kierują się stereotypami i boją się, że osoby bezdomne poszukujące pracy mogą być nieodpowiedzialne, niewiarygodne, mogą porzucić pracę z dnia na dzień lub nie przestrzegać regulaminów.

! ZAPAMIĘTAJ

Pracodawcy to najczęściej ludzie biznesu nastawieni na zysk. Ten zysk przynosi m.in. zatrudnienie osób o potrzebnych im kwalifikacjach. Obserwuj rynek pracy i planuj swoją ścieżkę zawodową w odniesieniu do trendów na rynku pracy i potrzeb pracodawców.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Czy masz już doświadczenia związane z wykonywaniem pracy dorywczej? Przedstaw wnioski jej dotyczące. Jeśli nie masz własnych doświadczeń, wykorzystaj historię znajomej osoby.
2. Co sądzisz o pracy w wolontariacie? Uzasadnij swoją opinię.
3. Jakie kompetencje, umiejętności i doświadczenia są wg ciebie szczególnie pożądane na współczesnym rynku pracy? Odpowiedź uzasadnij.

PROJEKT

Ola ma 16 lat. Jest uczennicą liceum plastycznego w miejscowości turystycznej. Chce zostać wolontariuszką podczas organizacji imprez masowych, np. muzycznych lub sportowych. Nabór wolontariuszy prowadzi Wydział Promocji i Kultury Urzędu Miasta. Pożądane kwalifikacje i predyspozycje wolontariuszy to:

- dobra znajomość języka angielskiego i innego języka obcego, np. niemieckiego, hiszpańskiego, francuskiego, włoskiego;
- wysoka kultura osobista;
- zorganizowanie, komunikatywność, odporność na stres, wytrzymałość fizyczna, logiczne myślenie, życzliwość.

Dobór wolontariuszy zostanie przeprowadzony na podstawie CV i rozmowy kwalifikacyjnej.

Dobierzcie się w 2- lub 3-osobowe zespoły i pomóżcie Oli napisać CV. Zaprojektujcie jego szatę graficzną oraz umieśćcie niezbędne informacje w poszczególnych blokach dokumentu. Możecie skorzystać ze wzoru zamieszczonego w podręczniku. Brakujące dane kontaktowe oraz cel wolontariatu, doświadczenie, umiejętności, znajomość języków i zainteresowania skomponujcie samodzielnie.

Następnie wymieńcie się CV z innym zespołem. Wejdźcie w role rekruterów i oceńcie, czy zaprosicie Olę na rozmowę kwalifikacyjną. Wskażcie zalety i wady analizowanego przez was dokumentu.

17 Poszukiwanie pracy – rozmowa kwalifikacyjna. Autoprezentacja

Dowiesz się

- jak przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej
- jak dobrze się zaprezentować rekruterowi

Rozmowa kwalifikacyjna – jak się przygotować?

Rozmowę kwalifikacyjną prowadzi pracodawca lub osoba zajmująca się rekrutacją pracowników. Nie możesz przewidzieć tego, o co cię zapyta, ale istnieją pytania standardowe, na które warto przygotować odpowiedzi przed rozmową kwalifikacyjną.

Co pani / pan wie o naszej firmie?

Dlaczego jest pani / pan najlepszym kandydatem na stanowisko?

Co jest pani / pana motywacją do pracy?

Jak pani / pan rozumie sformułowanie: *idealna praca dla mnie*?

Czy uczestniczy pani / pan jeszcze w innych procesach rekrutacyjnych?

Gdzie widzi pani / pan siebie za … lat?

Co pani / pan uważa za swoje największe osiągnięcie zawodowe?

Czy lubi pani / pan pracować w zespole?

Jakie są pani / pana oczekiwania finansowe?

Jakie są pani / pana słabe strony?

Lista pytań, których można się spodziewać podczas rozmowy kwalifikacyjnej niezależnie od stanowiska, na które się aplikuje

Przykłady typowych pytań na rozmowie kwalifikacyjnej

1. **Co pani / pan wie o naszej firmie?**

   Wejdź na stronę internetową i media społecznościowe pracodawcy. Poznaj historię firmy, jej tradycje, misję, cele, wartości, którymi się kieruje, nagrody, wyróżnienia i certyfikaty, rodzaj wytwarzanych produktów, politykę kadrową, elementy strategii

biznesowych, pozycję na rynku. Przeczytaj również zakładkę *Aktualności*, gdzie zamieszczono informacje o najnowszych wydarzeniach, akcjach społecznych, wprowadzaniu nowego produktu, konkursach dla klientów lub określonych grup społecznych, np. studentów, dzieci i młodzieży w wybranych przedziałach wiekowych, rodzin wielopokoleniowych.

Wiedząc, czym zajmuje się pracodawca i jakie prowadzi działania, będzie ci łatwiej przedstawić własne kompetencje i doświadczenia z punktu widzenia przydatności dla firmy. Kandydaci, którzy nie potrafią nic powiedzieć o działalności pracodawcy, zwykle nie otrzymują propozycji pracy. Odpowiedź: *Dowiem się na bieżąco, w pracy*, jest nie do przyjęcia.

2. **Dlaczego jest pani / pan najlepszym kandydatem na stanowisko?**

   Ponownie przeczytaj wymagania zawarte w ofercie i zastanów się, które z twoich kwalifikacji, umiejętności i cech będą zgodne z oczekiwaniami pracodawcy. Gdy będziesz wymieniać swoje atuty, przytocz przykłady ich wykorzystania u poprzednich pracodawców. Jeżeli poprzedni pracodawca docenił cię wyróżnieniem, nagrodą lub awansem za osiągnięte efekty, opowiedz o tym.

   Jeżeli nie masz doświadczenia zawodowego, wybierz przykłady ze swojej dotychczasowej aktywności w szkole, na zajęciach pozalekcyjnych, np. sportowych, artystycznych i z innych sytuacji pozaszkolnych.

   Przypisanie swoich umiejętności do wymagań pracodawcy oznacza, że znasz specyfikę pracy, którą chcesz wykonywać, oraz swoją wartość na rynku pracy.

3. **Co jest pani / pana motywacją do pracy?**

   Dla większości osób największą motywacją są pieniądze. Taka odpowiedź w pierwszej kolejności może jednak być przekreśleniem szansy na zatrudnienie. Rekruter wolałby usłyszeć, że widzisz szansę rozwoju na tym stanowisku, w tej firmie i lubisz podejmować kolejne wyzwania. A jeżeli rekruter zapyta podchwytliwie, czy tą motywacją jest wynagrodzenie? Nie musisz zaprzeczać. Pieniądze są istotne, ponieważ dają poczucie bezpieczeństwa. Osoba, która czuje się bezpiecznie, chętnie angażuje się w projekty i czerpie z tego dodatkową satysfakcję.

4. **Jak pani / pan rozumie stwierdzenie *idealna praca dla mnie*?**

   To trudne pytanie dla tych osób, które aplikują na stanowisko nieco odległe od wymarzonej pracy. Ale nie możesz powiedzieć: *Jak się nie ma, co się lubi, to się lubi, co się ma*. To nie jest dobra odpowiedź. Przemyśl, jaka praca byłaby dla ciebie satysfakcjonująca, i tak ją opisz, by miała powiązania z pracą na stanowisku, o które się ubiegasz. Rekruter chce sprawdzić, czy praca będzie ci dawać zadowolenie. Może wtedy założyć, że będziesz zaangażowanym pracownikiem i nie zechcesz w krótkim czasie szukać nowego miejsca zatrudnienia.

5. **Czy uczestniczy pani / pan jeszcze w innych procesach rekrutacyjnych?**

   Odpowiedz szczerze. Rekruter nie będzie zaskoczony, że szukając pracy, składasz aplikacje w innych firmach. Chce się dowiedzieć, czy poszukujesz pracy na takich samych lub pokrewnych stanowiskach czy zadowoli cię każda praca. Poza tym, jeżeli twoja kandydatura jest

odpowiednia dla pracodawcy, fakt aplikowania w innych miejscach może przyspieszyć decyzję o zatrudnieniu. Jeżeli poszukiwanie przez ciebie pracy obejmuje szeroki zakres stanowisk, możesz poinformować rekrutera tylko o tych podobnych.

6. **Gdzie widzi pani / pan siebie za … lat?**

   Jeżeli masz opracowaną ścieżkę rozwoju zawodowego, nie będziesz mieć problemu z odpowiedzią. Zatrudnienie na stanowisku, na które aplikujesz, jest jednym z punktów, który znajduje się na tej ścieżce. Możliwość rozwoju, jaką daje pracodawca, pozwoli osiągnąć kolejne etapy, a zaangażowanie we własny rozwój będzie się przekładało także na konkretne efekty dla niego.

7. **Co pani / pan uważa za swoje największe osiągnięcie zawodowe?**

   Przypomnij sobie zdarzenia i sukcesy u poprzednich pracodawców, które przełożyły się na korzyści dla nich, np. przygotowanie audytu zakończonego uzyskaniem certyfikacji, zwiększenie efektywności sprzedaży, usprawnienie organizacji obiegu dokumentów i informacji, skrócenie czasu windykacji należności kontrahentów. Jeżeli nie masz doświadczenia zawodowego, opowiedz o sukcesach szkolnych i pozaszkolnych, np. o udziale w kolejnych etapach olimpiady przedmiotowej, stypendium za wyniki w nauce, zwycięstwie w szkolnym konkursie recytatorskim, mistrzostwie na poziomie wojewódzkim w uprawianej dyscyplinie sportowej. Nie deprecjonuj sukcesów na szczeblu lokalnym czy tylko szkolnym. One też wymagają przygotowań i konsekwencji. Możesz się z nich cieszyć.

8. **Czy lubi pani / pan pracować w zespole?**

   Rekruterzy zadają to pytanie, ponieważ projekty, w które angażują się firmy, są realizowane zespołowo. Sprawdzają w ten sposób, czy pasujesz do kompletowanego zespołu. Jeżeli więc twoje stanowisko wymaga pracy zespołowej, a wolisz pracować indywidualnie, to przed rozmową musisz przekonać się do zmiany nastawienia.

9. **Jakie są pani / pana oczekiwania finansowe?**

   Takie pytanie zawsze jest zadawane przez rekrutera, pomimo że (a może właśnie dlatego) dla wielu poszukujących pracy jest niekomfortowe. Sprawdź, jakie są stawki wynagrodzenia na podobnych stanowiskach. Weź również pod uwagę swoje kwalifikacje i doświadczenie. Jeżeli rozpoczynasz drogę zawodową, nie możesz podać zbyt wysokiej kwoty. Może to być np. dolna granica przedziału zarobków na tym stanowisku. Jeżeli masz już doświadczenie, możesz zaproponować wyższą kwotę. Zbyt niska kwota może nie potwierdzać twojego doświadczenia wykazanego w CV.

10. **Jakie są pani / pana słabe strony?**

    Świadomość swoich słabych stron to właściwie mocna strona. Wiesz, nad czym warto pracować. Rekruter też prawdopodobnie ma swoje słabe strony. Mów o nich jak o wyzwaniach, np. *Uczę się pokonywać stres przed publicznymi wystąpieniami.* Jeżeli jakaś słaba strona ma duży wpływ na wykonywanie zadań na danym stanowisku, nie wspominaj o niej, ale pracuj nad sobą, by ją wyeliminować. Staraj się również przekuwać swoje wady w cechy neutralne lub wręcz pozytywne, np. nerwowość w energiczność, brak punktualności w lepszą organizację w krótszym czasie pracy, lenistwo w kreatywność itp.

Niestandardowe pytania rekrutacyjne

Rekruterzy zadają również zaskakujące pytania, na które trudno szybko udzielić odpowiedzi. Nie chodzi im o prawidłową odpowiedź. Chcą sprawdzić twoją reakcję, refleks, niebanalny pomysł na rozwiązanie, odporność na stres i działanie pod presją, kreatywność.

Przykłady pytań nietypowych:

1. Do czego użyjesz wioseł, nie mając łódki?
2. W jaki sposób otworzysz okno, gdy znajdujesz się na zewnątrz budynku?
3. Otrzymujesz spadek o wartości miliona złotych. Co zrobisz?
4. Dokąd chcesz się teleportować i dlaczego?
5. Ktoś podarował ci paczkę z nieznaną zawartością. Co – twoim zdaniem – znajduje się w środku?
6. Ile zapałek zmieścisz w tym pomieszczeniu?
7. Jakim zwierzęciem wykonującym pracę możesz być?

Pracodawca / rekruter nie ma prawa zapytać cię o:

- stan cywilny, plany założenia lub powiększenia rodziny, liczbę dzieci;
- stan zdrowia, przebyte choroby;
- poglądy polityczne, wyznanie, pochodzenie etniczne, orientację seksualną;
- stan majątkowy, koneksje rodzinne;
- niekaralność, z wyjątkiem zawodów, w których jest to prawnie uzasadnione, np. w służbach mundurowych.

Obszary, o które pracodawca nie ma prawa pytać

ZAPAMIĘTAJ

Podczas rozmowy kwalifikacyjnej masz możliwość poznania **kultury organizacyjnej firmy** i przekonania się, czy rzeczywistość pokrywa się z twoimi wyobrażeniami o pracy na stanowisku, o które się ubiegasz. Zadawaj rekruterowi pytania, pamiętając, że rozmowa kwalifikacyjna to nie monolog pracodawcy, ale dialog między obiema zainteresowanymi stronami.

Autoprezentacja

Przygotuj autoprezentację	Zadbaj o swój wygląd	Odpowiednio się zaprezentuj
• przemyśl odpowiedzi na standardowe pytania • używaj poprawnej polszczyzny • przygotuj wypowiedź w języku obcym, jeśli jest wymagany • zaplanuj długość wypowiedzi • przećwicz prezentację przed lustrem i / lub znajomymi czy rodziną	• wybierz strój klasyczny lub biznesowy (może być bardziej swobodny, jeśli ubiegasz się o pracę w zawodzie artystycznym) • zrezygnuj z biżuterii lub ogranicz jej użycie • zadbaj o fryzurę	• przyjdź na spotkanie punktualnie • wycisz lub wyłącz telefon na czas rozmowy kwalifikacyjnej • wejdź pewnie do pomieszczenia • zachowuj się naturalnie i szczerze, ale nie próbuj skracać dystansu z rozmówcą

Jak dobrze przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej

Zasady autoprezentacji

Autoprezentacja to część rozmowy kwalifikacyjnej i najczęściej jest odpowiedzią na prośbę rekrutera lub pracodawcy: *Proszę coś opowiedzieć o sobie*. Dobrze przygotowana autoprezentacja buduje twój pozytywny wizerunek.

Autoprezentacja – sztuka przekazania informacji o sobie w taki sposób, aby stworzyć swój konkretny wizerunek u odbiorców. Jest ważnym elementem komunikacji.

W czasie rozmowy kwalifikacyjnej należy kontrolować mowę ciała

Jak skutecznie zaprezentować siebie na rozmowie kwalifikacyjnej?

Przygotuj się do autoprezentacji	• Przeanalizuj swoje mocne i słabe strony. • Wybierz cechy, które chcesz zaakcentować w kontekście wymagań pracodawcy. • Powiedz o swoich doświadczeniach zawodowych, osiągnięciach i zaplanowanej ścieżce rozwoju. • Jeżeli nie masz jeszcze doświadczenia zawodowego, powiedz o przesłankach wyboru wykształcenia, które posiadasz, oraz o swoich zainteresowaniach. • Wypowiedź opieraj na konkretach. • Nie odbiegaj od tematu. • Mów prawdę, nie przypisuj sobie więcej kompetencji, niż posiadasz. • Przygotuj również autoprezentację w języku obcym, jeżeli jest on wymagany na stanowisku, o które się ubiegasz – rekruter może cię o to poprosić (czasami rekruterzy podczas rozmowy kwalifikacyjnej w języku polskim potrafią nagle przejść na język obcy, aby niejako z zaskoczenia sprawdzić umiejętności językowe kandydata).
Zaplanuj czas wystąpienia	• Autoprezentacja powinna trwać około 30 s. • Jeżeli dotyczy stanowiska, na którym autoprezentacja jest jedną z czynności zawodowych, np. sprzedawca, może trwać dłużej, do ok. 1 min.
Zadbaj o poprawność wypowiedzi	• Posługuj się poprawną polszczyzną. • Wypowiadaj się wyraźnie, panuj nad tempem wypowiedzi i tembrem głosu. • Nadaj wypowiedzi naturalność, tak jakby była improwizowana, a nie przygotowana. • Znajdź równowagę między zbytnią skromnością a nadmierną reklamą swojej osoby. • Zadbaj o spójność komunikacji werbalnej (słowa) i komunikacji pozawerbalnej (gesty, mimika, ton głosu), pamiętając, że w sytuacji sprzeczności komunikatów pracodawca jest skłonny uwierzyć w język gestów, a nie w wypowiadane słowa.
Zadbaj o wygląd i odpowiednie zachowanie	• Przyjdź punktualnie. • Wycisz, a najlepiej wyłącz telefon. • Włóż klasyczny ubiór biznesowy. • Zadbaj o fryzurę. • Nie przesadzaj z biżuterią. • Bardziej swobodny strój jest dozwolony, gdy ubiegasz się o pracę w zawodzie artystycznym. • Zachowuj się naturalnie i szczerze, nie udawaj.

	• Zachowaj dystans między sobą a rozmówcą, nie przekraczaj jego strefy osobistej. • Wejdź pewnie do pomieszczenia, w którym odbędzie się rozmowa.
Pozwól pracodawcy bądź rekruterowi mieć własną opinię	• Szanuj odmienne zdanie pracodawcy, nie wchodź w agresywną polemikę. Jeżeli wiesz, że masz rację, zachowaj własne zdanie.
Wykorzystaj świadomie mowę ciała	• Utrzymuj kontakt wzrokowy z rozmówcą. • Siedź prosto, przyjmij postawę zaciekawienia, ale z zachowaniem luzu (nie musisz trzymać dłoni na kolanach). • Zachowuj się przyjaźnie, okaż spokój.
Wystrzegaj się	• Frazesów i nadużywania przymiotników, które w żaden sposób cię nie wyróżnią spośród innych kandydatów, np. szybko się uczę, jestem pracowity, miły, pogodny, koleżeński, uprzejmny. Mów o swoich zachowaniach w konkretnych sytuacjach. • Powielania informacji zawartych w CV. • Okazywania niezadowolenia i odesłania rekrutera do CV lub listu motywacyjnego. Rekruter, oczekując od ciebie wypowiedzi na swój temat, sprawdza, jak radzisz sobie z niewygodnym zadaniem. • Gestów, które mogą świadczyć o zdenerwowaniu i niepewności, np. zbyt częstego dotykania twarzy, braku kontaktu wzrokowego, surowego wyrazu twarzy, kurczowego ściskania przedmiotu, krzyżowania rąk, wiercenia się na krześle, ściągania rękawów, poprawiania kołnierzyka lub krawata. • Zbytniej swobody w zachowaniu, wypowiedziach i wyglądzie; nie skracaj dystansu i nie zwracaj się do potencjalnego pracodawcy po imieniu, chyba że sam to zaproponuje. • Wypowiadania się na temat swojego życia prywatnego. • Niepochlebnego wypowiadania się o poprzednich pracodawcach.

PRZYKŁAD

Szymon Iksiński aplikował na stanowisko serwisanta roślinności. Został zaproszony na rozmowę kwalifikacyjną. Rekruter poprosił Szymona o przedstawienie się.

Autoprezentacja Szymona

Nazywam się Szymon Iksiński. Mieszkam w Warszawie. Jestem ogrodnikiem z wykształcenia i zamiłowania. Ukończyłem technikum ogrodnicze. Dopiero wkraczam na rynek pracy i nie mam jeszcze dużego doświadczenia zawodowego, ale wiem, że pracą w ogrodzie chciałbym sprawiać radość sobie i klientom. O tym, że zadbany ogród wokół domu działa relaksująco,

przekonuję się bardzo często, ponieważ jako wolontariusz dbam o zieleń wokół Domu Opieki Społecznej i widzę radość seniorów, którzy często włączają się w te prace. Z przyjemnością wykonuję zajęcia ogrodnicze, zarówno proste, jak i te, które wymagają sprzętu mechanicznego. Chętnie podejmę się wyzwań bardziej wymagających klientów. Jestem również zainteresowany ciągłym rozwojem w dziedzinie ogrodnictwa. Razem z zespołem chcę budować dobrą renomę tej firmy.

Szymon przekazał swoją wypowiedź spokojnie, ale w niezbyt wolnym tempie. Przez cały czas był pogodny i utrzymywał kontakt wzrokowy z rekruterem. Kilka razy użył gestu otwartej dłoni. Jego wypowiedź została odebrana jako szczera.

Jak ćwiczyć autoprezentację?

1. Napisz swoje wystąpienie na kartce.
2. Przećwicz tekst z odpowiednią intonacją.
3. Kilkakrotnie powtórz tekst z pamięci.
4. Sprawdź czas wystąpienia.
5. Ćwicz wystąpienie przed lustrem – zwróć uwagę na postawę, gesty, mimikę.
6. Ćwicz wypowiedź przed znajomymi lub rodziną – zbierz od nich opinie.
7. Nagraj swoje wystąpienie i po odtworzeniu skoryguj błędy.
8. Jeżeli możesz, poproś o pomoc profesjonalistę.

Przygotowanie do autoprezentacji w czasie rozmowy kwalifikacyjnej

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Załóż, że ktoś znajomy stara się o pracę w twojej szkole. Powiedz mu, jakie informacje powinien sprawdzić, by dobrze odpowiedzieć na pytanie zadane podczas rozmowy kwalifikacyjnej: *Co pan wie o naszej szkole?* Przygotuj swoją wypowiedź w formie ustnej lub pisemnej.
2. Wyjaśnij, czego oczekuje pracodawca po rozmowie kwalifikacyjnej.

PROJEKT 1.

W zespołach 2–3-osobowych odpowiedzcie na 5 niestandardowych pytań rekrutacyjnych zawartych w podręczniku. Zaprezentujcie swoje odpowiedzi w czasie nieprzekraczającym 10 minut. Następnie oceńcie, jakie wnioski mógłby wyciągnąć rekruter z odpowiedzi waszych kolegów i koleżanek.

PROJEKT 2.

Przygotujcie autoprezentację w 2-osobowych zespołach. Jedna osoba prezentuje siebie zgodnie ze schematem:

- kto: nazywam się (*imię i nazwisko*);
- czym się zajmuję / kim jestem: jestem uczniem (*rodzaj szkoły, w jakim zawodzie / o jakim profilu*);
- co zamierzam robić po ukończeniu szkoły / studiów / kursów, np. zajmę się grafiką komputerową;
- w jaki sposób będę wykonywać swoją pracę, np. będę tworzyć grafikę do gier komputerowych, chcę skoncentrować się na tworzeniu pięknych, fantastycznych pejzaży oraz wymyślać nowe gatunki zwierząt pasujących do świata gry;
- w jakim celu będę wykonywać swoją pracę, np. gry komputerowe odgrywają istotną rolę w życiu wielu osób, pozwalają im oderwać się od rzeczywistości, powinny więc być atrakcyjne graficznie.

Powyższy schemat spełnia funkcję pomocniczą. Autoprezentacja musi być płynną wypowiedzią.

Druga osoba ocenia autoprezentację koleżanki czy kolegi. Osoba oceniająca powinna zwrócić uwagę:

- na sposób, w jaki osoba mówiąca używa głosu, np. mówi zbyt głośno lub za cicho;
- czy komunikacja niewerbalna jest spójna z komunikacją werbalną – czy gesty, mimika i intonacja są spójne z treścią;
- czy prezentująca się osoba utrzymuje kontakt wzrokowy z rozmówcą;

- na sposób, w jaki osoba prezentująca siebie formułuje wypowiedź; czy wysławia się poprawnie i nie używa kolokwializmów;
- na płynność wypowiedzi – czy nie stosuje zbyt wielu przerywników;
- jakie emocje jej towarzyszą, np. jest nieśmiała, zbyt ekspansywna, pewna siebie;
- jaką ma postawę, np. zamkniętą.

PROJEKT 3.

Przygotujcie w 3-osobowych zespołach scenkę rozmowy kwalifikacyjnej. Jedno z was wciela się w kandydata, drugie w rekrutera, a trzecie jest obserwatorem i ocenia prezentację. Do przygotowania scenki wybierzcie jedną z okoliczności:

- kandydat chce zostać wolontariuszem w schronisku dla zwierząt;
- kandydat chce w okresie wakacji odbyć staż uczniowski u lokalnego pracodawcy, np. w banku, w hipermarkecie, w drukarni, w pracowni fotograficznej lub w innej, wybranej przez ciebie branży;
- kandydat chce podjąć w okresie wakacji pracę dorywczą, np. roznoszenie ulotek, zbieranie owoców, wsparcie sprzedaży (nanoszenie cen na opakowania, wykładanie towaru na półki, sprawdzanie stanu opakowań, monitorowanie braków na półkach), nieskomplikowane prace asystenckie.

Do opracowania autoprezentacji, pytań zadawanych podczas rozmowy kwalifikacyjnej oraz oceny wystąpienia kandydata do pracy wykorzystajcie wskazówki zawarte w podręczniku oraz informacje wyszukane w dostępnych źródłach.

18 Zatrudnienie a samozatrudnienie

Dowiesz się

- **czym różni się zatrudnienie od samozatrudnienia**
- **jakie są zalety i wady obu form zatrudnienia**

Zgodnie z *Kodeksem pracy* **zatrudnienie to nawiązanie stosunku pracy**, w którym:

- pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem, w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę;
- pracodawca zobowiązuje się do zatrudniania pracownika i wypłacania mu ustalonego wynagrodzenia, nie mniejszego niż ustawowe wynagrodzenie minimalne za pracę.

Cechy stosunku pracy

Stosunek pracy jest nawiązywany na podstawie umowy o pracę. W polskim prawie pracy występują trzy rodzaje umów o pracę:

- **na okres próbny** – umowa jest zawierana maksymalnie na trzy miesiące; w tym czasie pracodawca sprawdza przydatność pracownika, a pracownik ocenia, czy chce wiązać swoją najbliższą przyszłość zawodową z tym pracodawcą;

B2B – umowa cywilnoprawna zawarta między dwoma przedsiębiorcami, którą regulują przepisy *Kodeksu cywilnego*.

- **na czas określony** – umowa ma datę zakończenia jej trwania; po upływie tej daty ani pracodawca, ani pracownik nie są zobligowani do dalszego zatrudnienia i świadczenia pracy;
- **na czas nieokreślony** – umowa nie ma daty rozwiązania stosunku pracy; wniosek o rozwiązanie umowy może złożyć zarówno pracodawca, jak i pracownik.

ZAPAMIĘTAJ

Zatrudnienie następuje zawsze na podstawie stosunku pracy, bez względu na rodzaj umowy o pracę. Umowa-zlecenie, umowa cywilnoprawna i umowa B2B nie są zatrudnieniem.

Praca lekka – praca, która nie zagraża życiu, zdrowiu i rozwojowi psychofizycznemu oraz nie utrudnia młodocianemu wypełniania obowiązku nauki.

Wykaz prac lekkich dozwolonych młodocianym – jest sporządzany, jeżeli pracodawca zatrudnia pracowników młodocianych na podstawie aktualnych przepisów prawa. Wykaz musi być dostosowany do prac wykonywanych u pracodawcy oraz uzyskać akceptację lekarza medycyny pracy, a także zostać zatwierdzony przez właściwego inspektora pracy. Stanowi najczęściej załącznik do regulaminu pracy lub jest dokumentem odrębnym.

Prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy

Prawa	
pracownika do	**pracodawcy do**
• godziwego wynagrodzenia • bezpiecznych warunków pracy • powstrzymania się od świadczenia pracy, jeżeli warunki stanowią zagrożenie zdrowia i życia jego oraz innych osób • równego traktowania ze względu na płeć, rasę, orientację seksualną, wiek, wyznanie, narodowość, pochodzenie etniczne, przekonania polityczne, przynależność związkową, rodzaj wykonywanej pracy, formę zatrudnienia, niepełnosprawność • nieprzerwanego odpoczynku (między zakończeniem dnia pracy a rozpoczęciem następnego powinna być przerwa co najmniej 11 godz.) • przerw w ciągu dnia pracy (minimum 15 min i 5 min po każdej godzinie pracy przy komputerze) • płatnego urlopu i innych dni wolnych wynikających z *Kodeksu pracy*, np. prawo do 2 dni urlopu na sprawowanie opieki nad dzieckiem do lat 14 • świadczeń za czas choroby	• rozliczania pracownika z efektów wykonywanej pracy • egzekwowania: starannego wykonywania pracy, przestrzegania regulaminu pracy oraz zasad bhp i ppoż., dbałości o mienie, zachowania tajemnicy służbowej i zakazu konkurencji • polecania świadczenia pracy poza miejscem jej wykonywania wskazanym w umowie • powierzania pracownikowi innej pracy w czasie przestoju • w uzasadnionych przypadkach – odwołania pracownika z urlopu oraz powierzenia pracy w godzinach nadliczbowych • natychmiastowego rozwiązania umowy w uzasadnionych przypadkach, np. w przypadku nietrzeźwości pracownika • kontrolowania służbowej poczty elektronicznej zgodnie z zasadami określonymi w przepisach • dochodzenia swoich praw przed sądem pracy

Prawa	
pracownika do	**pracodawcy do**
• powrotu do pracy po urlopie bezpłatnym oraz po urlopie rodzicielskim, macierzyńskim i wychowawczym • podnoszenia kwalifikacji zawodowych • natychmiastowego rozwiązania umowy w przypadku niewywiązywania się pracodawcy ze swoich obowiązków, np. zaległości w wypłacie wynagrodzenia przez 3 miesiące • dochodzenia swoich praw przed sądem pracy	
Obowiązki	
pracownika	**pracodawcy**
• staranne świadczenie pracy • wykonywanie poleceń służbowych, jeżeli nie są sprzeczne z prawem pracy • przestrzeganie regulaminu pracy, przepisów bhp i przeciwpożarowych • dbanie o mienie pracodawcy • nieujawnianie tajemnic służbowych i innych poufnych informacji • przestrzeganie warunków umowy o zakazie konkurencji • przestrzeganie zasad współżycia społecznego	• zapewnienie bezpiecznych warunków pracy i prawidłowej organizacji pracy • przedstawienie pracownikowi zakresu pracy na stanowisku • wypłacanie wynagrodzenia w terminie i w odpowiedniej wysokości • wypłacanie wynagrodzenia za przepracowane godziny nadliczbowe w wysokości nie mniejszej niż określona przez prawo pracy • poszanowanie godności i dóbr osobistych pracownika • prowadzenie zgodnie z przepisami dokumentacji osobowej pracowników • stosowanie sprawiedliwych kryteriów oceny pracowników • umożliwianie pracownikom rozwoju i podnoszenia kwalifikacji • przeciwdziałanie mobbingowi i dyskryminacji

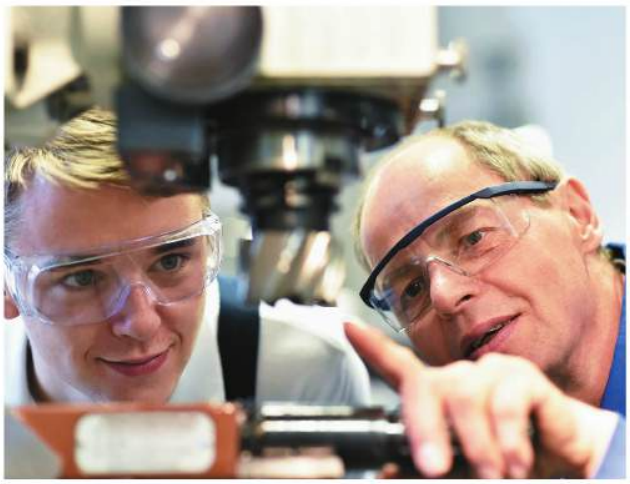
Pracownicy młodociani

Pracownik młodociany to osoba, która ukończyła 15 lat i nie przekroczyła 18. roku życia. Może być zatrudniona, jeżeli ukończyła ośmioletnią szkołę podstawową i przedstawi świadectwo lekarskie potwierdzające, że dana praca nie zagraża jej zdrowiu.

Osobę młodocianą można zatrudnić:

- w celu przygotowania zawodowego,
- do wykonywania prac lekkich.

Osoba, która **ukończyła ośmioletnią szkołę podstawową, ale nie ma jeszcze 15 lat**, może być zatrudniona w celu nauki zawodu. Warunkami zatrudnienia są zgoda jej przedstawiciela ustawowego lub opiekuna prawnego i pozytywna opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Młodociani często są zatrudniani w celu przygotowania zawodowego

Obowiązki pracodawców wobec pracowników młodocianych
• Zapewnianie opieki i pomocy w przystosowaniu się do właściwego wykonywania pracy. • Zatrudnienie tylko do wykonywania prac lekkich dozwolonych młodocianym, zgodnych z wykazem: – niewymagających pozycji wymuszonej i pracy przy monitorze dłużej niż 2 godziny dziennie; – niewymagających wysiłku fizycznego – dopuszcza się przenoszenie ciężarów do 5 kg, po 2,5 kg na każdą rękę – po powierzchniach płaskich, i do 3 kg, po 1,5 kg na każdą rękę – po schodach. • Prowadzenie ewidencji pracowników młodocianych. • Przestrzeganie wszystkich praw przysługujących pracownikom młodocianym.
Prawa pracowników młodocianych
• Pracownik młodociany ma prawo do wynagrodzenia i objęcia ubezpieczeniem społecznym. • W przypadku zatrudnienia do prac lekkich czas pracy do ukończenia 16. roku życia nie może być dłuższy niż 6 godz. dziennie; po ukończeniu 16. roku życia nie może być dłuższy niż 7 godz. dziennie. • Podczas zatrudnienia w celu przygotowania zawodowego czas pracy do ukończenia 16. roku życia nie może być dłuższy niż 6 godz. dziennie; po ukończeniu 16. roku życia nie może być dłuższy niż 8 godz. dziennie (do czasu pracy wlicza się okres nauki szkolnej). • Przerwa dobowa na odpoczynek musi wynosić 14 godz. • Pracownik młodociany nie może wykonywać pracy w godzinach nadliczbowych i w porze nocnej. • Pracownik młodociany ma prawo do urlopu, a jeżeli uczęszcza do szkoły – urlop powinien być udzielony w okresie ferii szkolnych.

Prawa pracowników młodocianych
• Jeżeli umowa z pracownikiem młodocianym jest zawarta w celu przygotowania zawodowego, nie może być krótsza niż okres kształcenia określony w przepisach dotyczących klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego lub niż okres kształcenia wymagany do przystąpienia do egzaminu na tytuł czeladnika.

Nieetyczne zachowania w relacji pracownik – pracodawca

Etyczne zachowania w pracy powinny być standardem, który wynika z ogólnie akceptowalnych norm oraz z przepisów prawa. Co w sytuacji, gdy są łamane prawa pracownicze? Zatrudniony powinien skłonić pracodawcę do zachowania zgodnego z prawem pracy. Warto rozważyć gradację tych działań.

Przykłady nieetycznego postępowania pracodawcy

Opóźnienia w wypłatach wynagrodzeń	Wynagrodzenie za dany miesiąc powinno być wypłacone najpóźniej do 10. dnia następnego miesiąca. Jeżeli zwrócenie uwagi pracodawcy nie skutkuje, napisz monit i wskaż konkretną datę zapłaty. Oprócz zapłaty wynagrodzenia masz prawo żądać odsetek od nieterminowej zapłaty.
Przekraczanie norm czasu pracy	Czas pracy nie może przekraczać 8 godz. na dobę i przeciętnie 40 godz. w 5-dniowym tygodniu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym nieprzekraczającym 4 miesięcy. Możesz żądać udzielenia płatnego czasu wolnego za przepracowany dodatkowy czas lub wypłaty wynagrodzenia za godziny nadliczbowe.
Nakłanianie pracowników do podpisywania umów-zleceń zamiast umowy o pracę	Jeżeli praca jest wykonywana w stałym miejscu, w stałych godzinach, w porządku organizacyjnym, osobiście w podporządkowaniu służbowym – powinna być wykonywana na podstawie umowy o pracę. Żądaj zmiany na umowę o pracę. Jeżeli pracodawca nie wyrazi zgody, możesz rozwiązać umowę-zlecenie i domagać się ekwiwalentu za niewykorzystany urlop i wydania świadectwa pracy.
Inwigilowanie pracowników, np. podsłuchiwanie, stosowanie GPS, monitoring w miejscach niedozwolonych (toaleta, szatnia, pokój socjalny)	Kontrola procesów pracy nie może naruszać dóbr osobistych pracownika. Pracodawca musi poinformować pracowników o zainstalowaniu systemów kontrolujących. Oprócz skargi do PIP (Państwowej Inspekcji Pracy czuwającej nad przestrzeganiem prawa pracy) możesz wnieść skargę do GIODO (Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych) i żądać odszkodowania za naruszenie twojego dobrostanu.
Niezapewnienie bezpiecznych warunków pracy	Zapewnienie bezpiecznych warunków pracy jest jednym z podstawowych obowiązków pracodawcy wynikających z *Kodeksu pracy*. Jeżeli stanowisko pracy nie jest bezpieczne, masz prawo, bez żadnych konsekwencji, nie przystąpić

	do pracy (nie opuszczając zakładu pracy). O tym fakcie należy powiadomić pracodawcę lub osobę nadrzędną służbowo. Jeżeli naruszenie jest długotrwałe i pracodawca nie eliminuje uchybień, możesz złożyć skargę do PIP.
Dyskryminacja w miejscu pracy	Dla pracodawcy najważniejsze powinny być kwalifikacje. Jeżeli z powodu dyskryminacji uzyskujesz niższe wynagrodzenie niż inna osoba wykonująca tę samą pracę, masz prawo domagać się wyrównania wynagrodzenia. Jeżeli w związku z dyskryminacją pracodawca wymówił ci pracę, masz prawo wystąpić do sądu pracy o przywrócenie na dotychczasowe stanowisko.
Mobbing	Mobbing jest naruszeniem przepisów prawa pracy oraz prawa cywilnego. Jeżeli sprawcą jest współpracownik, zgłoś to pracodawcy, jeżeli pracodawca – organom ścigania. Masz prawo do zadośćuczynienia za doznane krzywdy (rozstrój zdrowia) lub do odszkodowania, jeżeli skutkiem mobbingu było rozwiązanie umowy o pracę.
Molestowanie seksualne	Molestowanie seksualne jest zachowaniem wbrew woli ofiary, która ulega sprawcy z obawy przed utratą pracy lub pogorszeniem warunków pracy. Niektóre czyny molestowania seksualnego są zapisane w *Kodeksie karnym*, art. 199 § 1: *Kto, przez nadużycie stosunku zależności (np. służbowego) lub wykorzystanie krytycznego położenia, doprowadza do obcowania płciowego lub do poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.* Jeżeli zawodzi szukanie pomocy u pracodawcy (molestowania dopuszcza się współpracownik czy współpracownica), skieruj skargę do PIP lub bezpośrednio do organów ścigania. Za molestowanie, zgodnie z *Kodeksem pracy*, masz prawo do odszkodowania w wysokości nie niższej niż minimalne wynagrodzenie za pracę.

Nieetycznie, często w sposób świadomy, zachowują się także pracownicy wobec pracodawców.

Mobbing to naruszenie przepisów prawa pracy. Najlepszym sposobem przeciwdziałania mu jest troska pracodawcy i pracowników o dobrą atmosferę w miejscu pracy

Mobbing – zgodnie z art. 943 § 2 *Kodeksu pracy*: „Mobbing to działania lub zachowania dotyczące pracownika lub skierowane przeciwko pracownikowi, polegające na uporczywym i długotrwałym nękaniu lub zastraszaniu pracownika, wywołujące u niego zaniżoną ocenę przydatności zawodowej, powodujące lub mające na celu poniżenie lub ośmieszenie pracownika, izolowanie go lub wyeliminowanie z zespołu współpracowników".

Przykłady nieetycznych zachowań pracowników

Wykorzystywanie mienia pracodawcy do własnych celów bez zgody pracodawcy	Pracodawca ma prawo żądać natychmiastowego zwrotu swojego mienia. Może obciążyć pracownika kosztami wykorzystania tego mienia oraz kosztami naprawy lub koniecznej konserwacji. Wykorzystanie mienia bez zgody pracodawcy może być powodem rozwiązania umowy o pracę w trybie natychmiastowym.
Kradzież mienia pracodawcy, klientów lub współpracowników	Kradzież nie tylko skutkuje natychmiastowym rozwiązaniem umowy o pracę, lecz także podlega karze na podstawie przepisów *Kodeksu wykroczeń* lub *Kodeksu karnego.*
Lekceważenie poleceń pracodawcy	Pracownik może odmówić wykonania pracy tylko wówczas, jeżeli to zagraża zdrowiu i życiu jego lub innych osób.
Niewłaściwe korzystanie ze zniżek pracowniczych na produkty pracodawcy	Zdarza się, że pracownicy nadużywają prawa do udzielonych im zniżek na produkty firmowe, żeby nimi handlować.
Poświęcanie większej ilości czasu, niż jest to konieczne, na wykonanie zadania	Odwlekanie wykonania zadań i celowe wydłużanie czasu na ich wykonanie jest działaniem na szkodę pracodawcy. Pracodawca, oceniając pracownika, stwierdzi jego nieefektywność i w najlepszym razie nie przedłuży dotychczasowej umowy o pracę.
Niegospodarność	Marnowanie materiałów w procesie pracy.
Wykorzystywanie czasu pracy na sprawy osobiste	Przeglądanie stron internetowych, zamawianie zakupów do celów prywatnych, przeglądanie prywatnych mediów, rozmowy telefoniczne ze znajomymi, załatwianie spraw osobistych w godzinach pracy bez wiedzy pracodawcy.
Nieuzasadnione absencje w pracy	Niewłaściwe korzystanie ze zwolnień lekarskich, nieobecności nieusprawiedliwione, częste spóźnienia, wcześniejsze kończenie pracy.
Nieprzestrzeganie przepisów bhp i ppoż.	Nieodpowiedzialność pracownika w zakresie bhp i ppoż. naraża na niebezpieczeństwo nie tylko jego, ale także pozostałych pracowników, klientów, dostawców i inne osoby, które przebywają w miejscu pracy.

Nieprzestrzeganie kultury osobistej w relacji z klientami	Niewłaściwe zachowanie w kontaktach z klientami jest działaniem na szkodę firmy.
Nieprzestrzeganie zasad poufności	Ujawnianie istotnych informacji o firmie, np. w mediach społecznościowych, przekazywanie informacji konkurencji, oczernianie własnej firmy.

Za nieprzestrzeganie zasad i ustalonej organizacji pracy obowiązujących w zakładzie pracy pracodawca może nałożyć kary porządkowe. Zasady stosowania kar porządkowych reguluje art. 108 *Kodeksu pracy*. W zależności od rodzaju i ciężaru przewinienia pracodawca może zastosować upomnienia, nagany, kary pieniężne oraz rozwiązanie umowy o pracę bez wypowiedzenia.

ZAPAMIĘTAJ

Każde nieetyczne zachowanie w miejscu pracy wpływa na funkcjonowanie całego zakładu pracy.

Samozatrudnienie B2B

Alternatywnym rozwiązaniem dla pracy najemnej jest podjęcie pracy na własny rachunek, czyli samozatrudnienie – B2B (*business to business*). Realnie oznacza to podjęcie jednoosobowej działalności gospodarczej na własny rachunek i na własne ryzyko. Niektórzy pracodawcy oczekują, że praca, którą pracownik wykonywałby na etacie, będzie wykonywana w ramach jego własnej działalności gospodarczej. Między firmą a osobą prowadzącą działalność gospodarczą (samozatrudnioną) podpisuje się umowę B2B, której przedmiotem jest świadczenie usług przez osobę samozatrudnioną w ramach prowadzonej przez nią działalności gospodarczej.

ZAPAMIĘTAJ

Umowa B2B zastępuje umowę o pracę, ale nie jest tym samym. Nie podlega regulacjom *Kodeksu pracy*, tylko *Kodeksu cywilnego*. **Świadczący usługi nie ma żadnych uprawnień pracowniczych.**

B2B – samozatrudniony	
korzyści	**wady**
• w ramach własnej działalności gospodarczej oprócz świadczenia usług na rzecz dotychczasowego pracodawcy możesz realizować jeszcze inne projekty – masz różne źródła zarobków • zachowujesz niezależność i elastyczność w działaniu	• masz obowiązek prowadzić dokumentację • otrzymujesz wynagrodzenie za świadczenie usługi (wynikające z umowy), które musisz pomniejszyć o ZUS, podatki i inne koszty • ponosisz pełne koszty ubezpieczeń społecznych

B2B – samozatrudniony	
korzyści	**wady**
• możesz wybrać miejsce i czas wykonania umowy • jesteś dla swojego pracodawcy partnerem biznesowym, a nie podwładnym • możesz wybrać formę opodatkowania i zasady podlegania składkom na ubezpieczenia społeczne • obniżasz podstawę opodatkowania o koszty uzyskania przychodu • wystawiasz faktury VAT • możesz korzystać m.in. z leasingu czy faktoringu	• musisz samodzielnie i terminowo naliczać i płacić zobowiązania z tytułu podatków • samodzielnie ponosisz koszty prowadzenia działalności gospodarczej, np. koszty księgowości, materiałowe wykonania usługi, mediów, eksploatacji urządzeń, koszty marketingowe i reklamowe związane z prowadzoną działalnością • nie korzystasz z praw pracowniczych, np. płatnego urlopu • nie otrzymujesz benefitów, np. rocznych premii, pakietów socjalnych i medycznych • jeżeli świadczysz usługi (w tym samym zakresie, co na stanowisku pracy) na rzecz dotychczasowego pracodawcy, nie możesz skorzystać z niektórych ulg podatkowych i ubezpieczeniowych
B2B – firma zlecająca świadczenie usług (pracodawca)	
korzyści	**wady**
• nie ma obowiązku odprowadzania składek ZUS i podatku za pracownika • nie ma obowiązku ponoszenia kosztów w związku z zatrudnieniem, np. kosztów badań lekarskich, szkoleń bhp, stosowania środków ochrony indywidualnej, urlopów wypoczynkowych i okolicznościowych, wynagrodzeń za czas choroby • nie ma konieczności organizacji miejsca pracy • nie wytępuje nadzór pracy • nie ma konieczności wypłat godzin nadliczbowych	• brak podległości służbowej samozatrudnionego

PRZYKŁAD

Oliwia ma zdolności plastyczne. Dzierga zabawki na szydełku. Każda z nich jest unikalna. Oliwia dwa lata temu weszła na rynek pracy. Podjęła pracę jako sekretarka w firmie handlowej KOT, sprzedającej zabawki edukacyjne. W wolnym czasie dziergała na szydełku lalki, zwierzaki, postaci bohaterów kreskówek. Wystawiała je na sprzedaż

w internecie. Pracodawca, obserwując bardzo duże zainteresowanie zabawkami, zaproponował Oliwii długoterminową współpracę. Określił wielkość zamówienia na każdy miesiąc oraz zastrzegł sobie wzory zabawek, które Oliwia wykonywałaby tylko dla niego. Inne wzory mogła sprzedawać dowolnie. Oliwia zrezygnowała z pracy na etacie. Podpisała ze swoim dotychczasowym pracodawcą korzystną finansowo umowę B2B.

Kto i w jaki sposób poprawił lub pogorszył swoją sytuację?

Oliwia		Pracodawca	
+	–	+	–
• praca jest jej pasją • umowa B2B jest korzystna finansowo • ma możliwość pozyskiwania również innych odbiorców • może skorzystać z ulg podatkowych i ZUS oraz wybrać dowolną formę opodatkowania, ponieważ na rzecz pracodawcy wykonuje inną pracę niż ta, którą wykonywała na umowę o pracę • ma możliwość obniżenia podstawy opodatkowania o ponoszone koszty wytwarzania zabawek i koszty ogólne	• utraciła prawa pracownicze • samodzielnie zarządza swoją działalnością i ponosi ryzyko biznesowe	• poszerzył ofertę o unikalne towary	• nie obniżył kosztów pracowniczych, ponieważ musi zatrudnić nową pracownicę

Ta umowa B2B jest korzystna przede wszystkim dla samozatrudnionego. To rzadka sytuacja, ponieważ zwykle największe korzyści zyskuje pracodawca. Przewaga korzyści na rzecz samozatrudnionego wynika z tego, że Oliwia podpisała umowę na świadczenie usług innych niż te, które wykonywała na stanowisku sekretarki. Pracodawca nie obniżył kosztów pracowniczych, ponieważ musiał zatrudnić inną osobę.

PRZYKŁAD

Mateusz jest grafikiem. Był zatrudniony w agencji reklamowej. W związku z tym, że agencja znalazła się w trudnej sytuacji finansowej, jej właściciel był zmuszony zmniejszyć koszty działania. Najwyższy udział we wszystkich kosztach mają pensje pracownicze, dlatego zaproponował swoim grafikom zmianę formy współpracy. Właściciel agencji reklamowej jest skłonny podpisać z grafikami umowę-zlecenie lub umowę B2B. Mateusz zdecydował się na umowę B2B. Założył działalność gospodarczą, której zakres rozszerzył o projektowanie i dekoratorstwo wnętrz.

Kto i w jaki sposób poprawił lub pogorszył swoją sytuację?

Mateusz		Właściciel agencji reklamowej	
+	–	+	–
• jest niezależny • ma możliwość pozyskiwania również innych klientów • może uzyskiwać dodatkowe dochody, także poza branżą reklamową • wykonuje swoją pracę w dowolnym czasie	• utracił prawa pracownicze • sam pokrywa koszty ZUS • samodzielnie zarządza swoją działalnością i ponosi ryzyko biznesowe • ponosi koszty zakupu komputerów i oprogramowania • nie może skorzystać z preferencyjnych zasad ZUS, ponieważ wykonuje tę samą pracę na rzecz dotychczasowego pracodawcy	• obniżył znacznie koszty pracownicze • nie musi aktualizować oprogramowania	• brak

Umowa Mateusza i właściciela agencji reklamowej jest korzystna głównie dla właściciela agencji.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Podaj trzy przykłady łamania praw pracowniczych.
2. Czy ktoś z twoich znajomych doświadczył łamania praw pracowniczych? Jeśli tak, opisz tę sytuację.
3. Czy coś wiesz na temat nieetycznych działań w szkole? Opisz to doświadczenie. Wskaż, co należy zrobić, by uniknąć takich zachowań.
4. Jaką formę zatrudnienia wybierzesz, wchodząc na rynek pracy? Czy będzie to praca na etat, czy samozatrudnienie? Uzasadnij swój wybór.

PROJEKT

Robert pracował w kancelarii prawnej jako tłumacz przysięgły języka francuskiego i włoskiego. Uczestniczył również w spotkaniach z klientami jako tłumacz. Doradca odpowiedzialny za politykę kadrową w kancelarii prawnej złożył Robertowi propozycję przejścia z etatu na kontrakt B2B. Dotyczyłby on świadczenia usług w tym samym zakresie, co zakres obowiązków na stanowisku tłumacza. Aktualne wynagrodzenie Roberta wynosi 7500 zł brutto, kwota netto to około 5400 zł. Dla kancelarii całkowity miesięczny koszt zatrudnienia Roberta wynosi 9036 zł. Za świadczenie usług na kontrakcie kancelaria zaproponowała Robertowi miesięczną kwotę w wysokości 8500 zł. Robert przeprowadził symulację przewidywanych kosztów, które będzie ponosić w każdym miesiącu, i obliczył, że jego zysk z kontraktu wyniesie ok. 5500 zł miesięcznie.

Przeprowadźcie w zespołach 2–3-osobowych analizę warunków zatrudnienia oraz kontraktu i pomóżcie Robertowi podjąć decyzję. Weźcie pod uwagę korzyści i wady obu form współpracy, które nie są wymienione w treści zadania, ale poznaliście je podczas zajęć.
Efekty swojej pracy przedstawcie w postaci prezentacji lub plakatu.

- Planując ścieżkę zawodową, podejmij kolejne działania:

zrób bilans swoich możliwości

przeanalizuj trendy na rynku pracy

określ cele zawodowe i osobiste

zaplanuj ścieżkę kształcenia dostosowaną do celów zawodowych

określ cele zawodowe i osobiste

- Jak efektywnie szukać pracy?

przeprowadź selekcję i analizę ofert pracy

- określ swoje oczekiwania wobec pracy i pracodawcy
- szukaj ofert pracy
- oceń wiarygodność pracodawcy
- przeprowadź analizę ofert pracy

przygotuj dokumenty aplikacyjne

- CV
- list motywacyjny
- inne – w zależności od zawodu i potrzeb pracodawcy, np. portfolio w przypadku zawodów artystycznych lub referencje w przypadku tych, które wymagają potwierdzenia umiejętności

przygotuj się do rozmowy kwalifikacyjnej

- uzyskaj informacje o firmie i stanowisku, na które aplikujesz
- przygotuj odpowiedzi na pytania
- nie spóźnij się, wyłącz telefon
- zadbaj o wygląd, zwróć uwagę na odzież, buty, fryzurę, biżuterię i makijaż
- przypomnij sobie zwroty w języku obcym, jeżeli jest wymagany

wypracuj autoprezentację

- przygotuj wypowiedź o sobie w kontekście zawodowym
- zadbaj o poprawność wypowiedzi
- popracuj nad świadomą komunikacją niewerbalną
- ćwicz swoją wypowiedź i koryguj błędy

Prezentacja siebie w czasie rozmowy kwalifikacyjnej to umiejętność, której można się nauczyć, zwłaszcza gdy szukasz pierwszej pracy. Bierz udział we wszystkich rozmowach, na które cię zaproszono, staraj się wypaść jak najlepiej, nawet jeśli na danym zatrudnieniu umiarkowanie ci zależy. Im więcej rozmów masz za sobą, tym większe szanse, że na tej naprawdę ważnej przekonasz do siebie przyszłego pracodawcę

Struktura CV	Struktura listu motywacyjnego
życiorys zawodowy standardowo powinien zawierać informacje podzielone na bloki: • **profil zawodowy / cel zawodowy / o mnie** – to twoja wizytówka, którą pracodawca lub rekruter ma się zainteresować; często zastępuje list motywacyjny • **dane kontaktowe i osobowe oraz opcjonalnie fotografia** – wystarczy numer telefonu i e-mail; fotografia powinna być formalna • **wykształcenie** – w odwrotnej kolejności chronologicznej – najpierw uzyskane najpóźniej, a następnie wcześniejsze • **doświadczenie zawodowe** – w odwrotnej kolejności chronologicznej – najpierw ostatnie (lub aktualne) miejsce zatrudnienia • **szkolenia i kursy** – istotne z punktu widzenia pracy, o którą się ubiegasz • **umiejętności** – dodatkowe kwalifikacje i uprawnienia, które posiadasz • **zainteresowania** – nie zamieszczaj informacji o nich, jeżeli interesujesz się czymś w stopniu przeciętnym, nie bardziej niż inni • **klauzula o zgodzie na przetwarzanie danych** – obowiązkowo	list motywacyjny składasz, gdy pracodawca o niego prosi lub gdy wysyłasz dokumenty aplikacyjne bezpośrednio do pracodawcy, który nie prowadzi rekrutacji; powinien nawiązywać grafiką do CV i zawierać: • **miejscowość i datę sporządzenia** – nie zwlekaj zbyt długo z wysłaniem, aby te daty nie były zbyt rozbieżne • **imię i nazwisko osoby poszukującej zatrudnienia oraz dane kontaktowe** (telefon, e-mail, link do profilu zawodowo-biznesowego) • **dane pracodawcy** (nazwa / imię i nazwisko, adres) • **nazwę stanowiska**, na które aplikujesz • **treść listu motywacyjnego**, na którą składają się: – **zwrot grzecznościowy**, np. *Szanowni Państwo* (jeżeli nie wiesz dokładnie, kto będzie czytał dokument); jeżeli wiesz – napisz *Szanowna Pani* lub *Szanowny Panie* – **wstęp** – odnosisz się do oferty pracy i wyjaśniasz, dlaczego składasz list oraz jaki jest twój cel zawodowy – **część zasadnicza** – uzasadniasz, dlaczego jesteś najlepszym kandydatem na stanowisko wymienione w ofercie, opisujesz swoje doświadczenie, umiejętności, osiągnięcia i cechy; treść sformułuj tak, aby nie powielała CV – **zakończenie** – wyrażasz nadzieję i gotowość na rozmowę kwalifikacyjną – **zwrot pożegnalny**, np. *Z poważaniem* – **podpis** – jeżeli list jest papierowy, podpis musi być własnoręczny, jeżeli w formie elektronicznej – wystarczy twoje imię i nazwisko • **klauzula zgody na przetwarzanie danych osobowych**
• **Jeżeli CV i list motywacyjny są wysyłane w zestawie, klauzula zgody na przetwarzanie danych może być zawarta tylko w jednym dokumencie**	

- Jeżeli z umowy wynika, że praca:
  - jest wykonywana **pod nadzorem pracodawcy** lub innej osoby, wobec której istnieje podległość służbowa;
  - musi być **wykonywana osobiście**, bez możliwości przekazania jej osobie trzeciej;
  - jest **wykonywana wyłącznie odpłatnie**;
  - jest **wykonywana na ryzyko pracodawcy**,

  to oznacza, że jest ona charakterystyczna **dla stosunku pracy** i może być uznana za umowę o pracę.
- **Pracownik młodociany** to osoba, która ukończyła 15 lat, ale nie przekroczyła 18. roku życia. Taką osobę zatrudnia się w celu **przygotowania zawodowego lub do wykonywania prac lekkich**. Praca nie może kolidować z obowiązkiem nauki. Młodocianemu wolno pracować 8 godz. na dobę, a w przypadku osób do 16. roku życia – tylko 6 godz. Należy jednak pamiętać, że w te godziny wlicza się także czas nauki szkolnej. Osoba młodociana powyżej 16. roku życia zatrudniona do prac lekkich (poza nauką szkolną) może pracować nie więcej niż 7 godz. na dobę.
- **Umowa o pracę a samozatrudnienie**

Rodzaj umowy	Umowa o pracę	Umowa B2B
Regulacja prawna	*Kodeks pracy*	*Kodeks cywilny*
Status zlecającego pracę	pracodawca	zleceniodawca
Przywileje pracownicze	wszystkie wynikające z przepisów prawa pracy	brak
Obciążenia publicznoprawne	• nalicza pracodawca • pracodawca odprowadza do ZUS i urzędu skarbowego • koszt składek na ubezpieczenia społeczne ponoszą pracodawca i pracownik	• naliczane samodzielnie • płacone samodzielnie • samozatrudniony pokrywa cały koszt składek na ubezpieczenia społeczne
Kierowanie pracą	pracodawca organizuje proces pracy i nim zarządza	samozatrudniony sam organizuje proces pracy
Koszty pracownicze	ponosi pracodawca	część ponosi samozatrudniony, a części (np. kosztów szkoleń bhp, kosztów wynagrodzeń za czas choroby) nie ponosi w ogóle
Czas pracy	zgodnie z wymiarem dobowym i tygodniowym; praca ponad wymiar to godziny nadliczbowe	elastyczny, bez norm dobowych i tygodniowych

- Przykłady **nieetycznych zachowań pracodawcy i pracownika** oraz ich konsekwencje

Nieetyczne zachowanie pracodawcy	Konsekwencje dla pracodawcy
opóźnienia w wypłacie wynagrodzeń	• zgłoszenie sprawy do PIP • złożenie pozwu do sądu pracy • rozwiązanie umowy bez wypowiedzenia
przekraczanie norm czasu pracy	• żądanie wypłaty wynagrodzenia za nadgodziny • zgłoszenie sprawy do PIP • złożenie pozwu do sądu pracy
inwigilowanie	• skierowanie skargi do PIP • skierowanie skargi do GIODO • żądanie odszkodowania za naruszenie dóbr osobistych
niezapewnienie bezpiecznych warunków pracy	• nieprzystąpienie pracownika do pracy bez konsekwencji • złożenie skargi do PIP
dyskryminacja w miejscu pracy	• wyrównanie wynagrodzenia, jeżeli w związku z dyskryminacją pracodawca wymówił pracę • wystąpienie do sądu pracy o przywrócenie na dotychczasowe stanowisko
mobbing	• zgłoszenie organom ścigania • zadośćuczynienie za doznane krzywdy (rozstrój zdrowia) • odszkodowanie, jeżeli skutkiem mobbingu było rozwiązanie umowy o pracę
molestowanie seksualne	• skierowanie skargi do PIP lub bezpośrednio do organów ścigania • odszkodowanie w wysokości nie mniejszej niż minimalne wynagrodzenie za pracę
Nieetyczne zachowanie pracownika	**Konsekwencje dla pracownika**
spóźnienia, opuszczanie miejsca pracy przed czasem, przedłużanie przerw	• kary porządkowe zgodnie z przepisami *Kodeksu pracy*
przeglądanie portali społecznościowych i prowadzenie prywatnych rozmów telefonicznych	• kary porządkowe zgodnie z przepisami *Kodeksu pracy*

Nieetyczne zachowanie pracownika	Konsekwencje dla pracownika
kradzież mienia pracodawcy, klientów lub współpracowników	• natychmiastowe rozwiązanie umowy o pracę • kary porządkowe na podstawie *Kodeksu pracy* • skierowanie sprawy do sądu
lekceważenie poleceń pracodawcy	• kary porządkowe zgodnie z przepisami *Kodeksu pracy*
nieuzasadnione absencje w pracy	• natychmiastowe rozwiązanie umowy o pracę • kary porządkowe na podstawie *Kodeksu pracy*
nieprzestrzeganie przepisów bhp i ppoż.	• kary porządkowe zgodnie z przepisami *Kodeksu pracy* • natychmiastowe rozwiązanie umowy o pracę

Wybór między umową B2B a umową o pracę powinien należeć do pracownika, a nie być narzucany przez pracodawcę. Osoba, która wykonuje swoje zadania z domu w porze wybranej przez siebie, może pracować na umowę B2B, zwłaszcza gdy swoje usługi świadczy kilku firmom. Natomiast osoba pracująca w biurze i w określonych godzinach powinna mieć umowę o pracę

Sprawdź swoje umiejętności

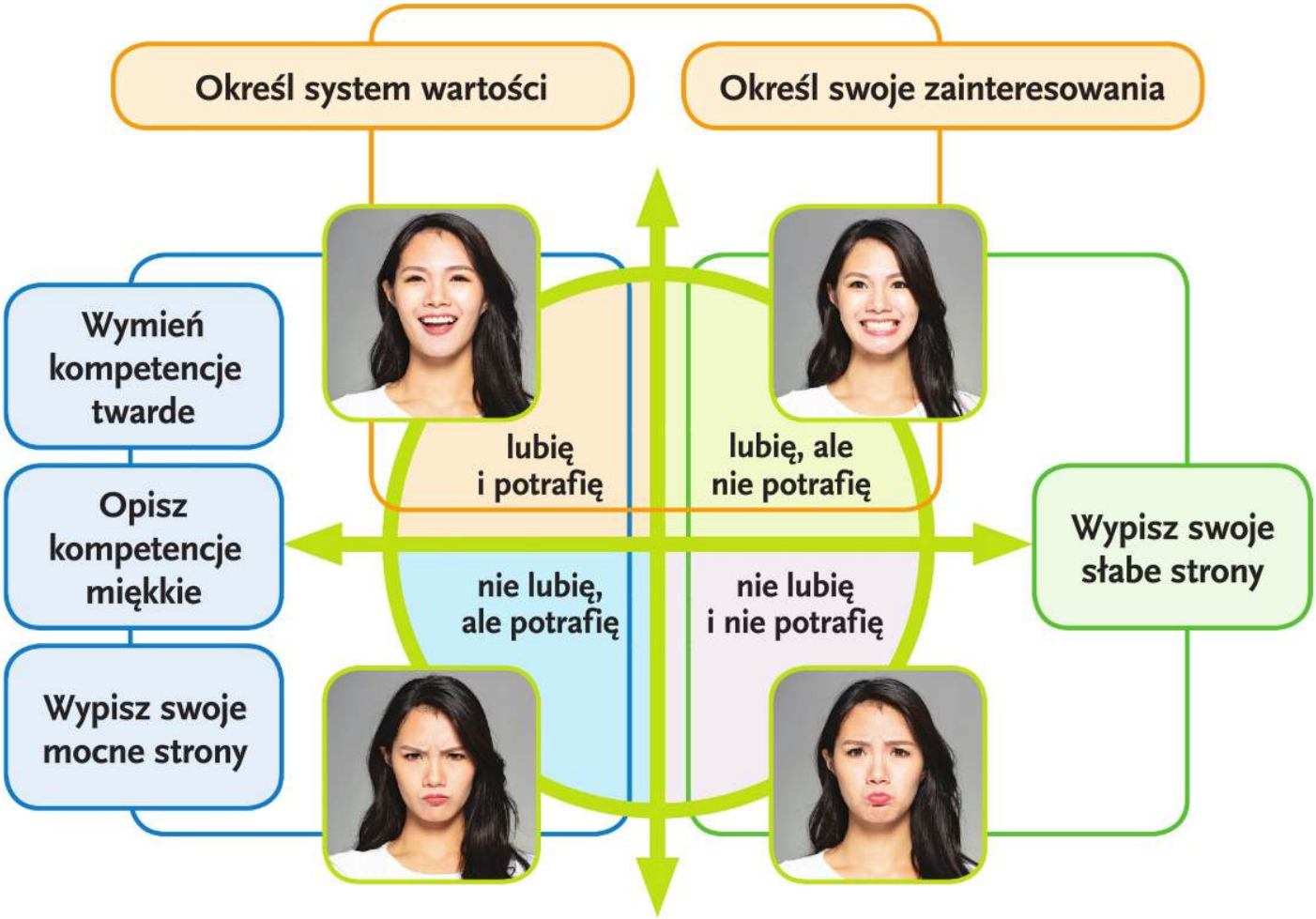
Zadania

1. Wyjaśnij proces planowania ścieżki rozwoju zawodowego.
2. Napisz w punktach, w jaki sposób przeprowadzisz analizę rynku pracy.
3. Sprawdź obecne zapotrzebowanie na pracowników w zawodzie, który masz zamiar wykonywać w przyszłości, lub w takim, który cię interesuje. Wykorzystaj do tego celu *Barometr zawodów*. Pozyskanymi informacjami podziel się na forum klasy.

Jak wybrać ścieżkę kariery zawodowej?

Analiza SWOT

Analiza SWOT ucznia, który

LUBI I POTRAFI

- grać w gry komputerowe
- robić projekty z BiZ-u
- rozwiązywać zadania matematyczne
- śledzić wydarzenia polityczno-gospodarcze
- chodzić po górach
- podróżować i poznawać świat
- trenować karate

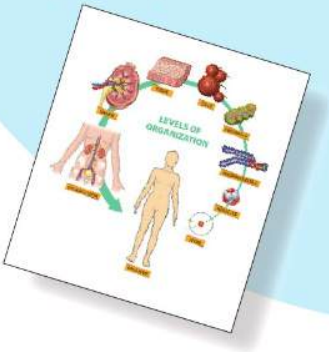

LUBI, ALE NIE POTRAFI

- gotować
- jeździć konno
- uczyć się historii
- być wspierającym i empatycznym dla innych
- jeździć na rowerze górskim

NIE LUBI, ALE POTRAFI

- uczyć się biologii
- rozmawiać po angielsku
- pisać ręcznie

NIE LUBI I NIE POTRAFI

- występować publicznie
- negocjować
- kłócić się
- być asertywnym
- manipulować innymi

Korzyści

– dobre zarobki i uznanie

Kompetencje

– dobre zarządzanie czasem, skuteczna organizacja pracy, zdolności analityczne

Cel zawodowy

– praca w dziale IT w banku

4. Wyszukaj w *Klasyfikacji zawodów i specjalności* swój przyszły zawód lub zawód, który mógłby cię zainteresować, i zapoznaj się z jego opisem. Wypowiedz się, czy opis jest zgodny z twoimi wyobrażeniami o zawodzie. Co cię szczególnie zachęca do jego wyboru, a co ci się w nim nie podoba?
5. Ustal swój cel zawodowy. Wykorzystaj do tego metodę SMART.
6. Zaplanuj swoją ścieżkę kształcenia w związku z wybranym przez siebie zawodem. Sporządź schemat swojej ścieżki rozwoju zawodowego.
7. Na podstawie *Barometru zawodów*:
   - sprawdź aktualną prognozę sytuacji w zawodach i podaj po trzy przykłady zawodów najbardziej deficytowych, najbardziej nadwyżkowych oraz zrównoważonych;
   - sprawdź, w której grupie znajduje się zawód, w którym się kształcisz lub który zamierzasz wykonywać w przyszłości.
8. Wytłumacz na przykładzie koncepcję *work-life balance*.
9. Wyjaśnij, na czym polegają selekcja i analiza ofert pracy.
10. Przedstaw w punktach zasady sporządzania CV.
11. Podaj zasady sporządzania listu motywacyjnego.
12. Wyjaśnij, jakich błędów należy unikać w opracowaniu i składaniu dokumentów aplikacyjnych.
13. Wymień możliwe przyczyny trudności w znalezieniu pracy przez osoby bezrobotne.
14. Omów dwie przyczyny problemów ze znalezieniem pracy.
15. Napisz w punktach, w jaki sposób przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej.
16. Wyjaśnij, w jaki sposób przygotować się do autoprezentacji.
17. Przygotuj odpowiedzi na pytania rekrutera.
   - Co wpłynęło na wybór tego zawodu?
   - Jaki styl pracy preferujesz?
   - Jakich mocnych stron ci brakuje?
   - Co myślisz o pracodawcy, który nie potrafi wykonywać zadań na twoim stanowisku pracy?
   - Jak oceniasz mnie jako rekrutera?
18. Omów charakterystyczne cechy umowy o pracę.
19. Wymień prawa i obowiązki pracownika.
20. Scharakteryzuj wybrane dwa prawa i dwa obowiązki pracodawcy.
21. Zdefiniuj pojęcie „pracownik młodociany”.
22. Opisz sposoby rozwiązywania konfliktów z pracodawcą.

23. Podaj trzy przykłady nieetycznego zachowania pracownika. Zaproponuj sposoby zapobiegania takim zachowaniom.

24. Wyjaśnij, na czym polega samozatrudnienie.

25. Wymień zalety i wady samozatrudnienia z punktu widzenia pracownika i pracodawcy.

26. Na podstawie opisu przypadków ustal, z jakiego prawa może lub powinien skorzystać pracownik.

Opis przypadku
Dagmara codziennie wykonuje monotonną pracę. Od pewnego czasu odczuwa znużenie i niechęć do pracy.
Pracodawca dwukrotnie wypłacił wynagrodzenia pracownikowi po terminie wynoszącym za pierwszym razem 30 dni, za drugim – 40 dni.
Pracodawca nie udzielił pracownikowi w danym roku płatnego urlopu wypoczynkowego, tłumacząc się trudnościami finansowymi. W zamian za urlop wypoczynkowy zaproponował pracownikowi urlop bezpłatny, podczas którego pracownik mógłby pojechać z rodziną na wypoczynek.
Paulina jest zatrudniona w biurze rachunkowym na okres próbny. Właściciel biura zwrócił się do niej: *Nie wyślę pani na szkolenie, ponieważ nie jestem pewien, czy warto w panią inwestować.*
Pracownik wykonuje pracę na wysokościach. Pracodawca nie zapewnił mu bezpiecznych warunków pracy – nie dostarczył sprzętu zabezpieczającego przed upadkiem.

PROJEKT 1.

Zaplanuj swoją ścieżkę rozwoju zawodowego:

- sporządź bilans swoich możliwości;
- rozpoznaj swoje predyspozycje zawodowe – w tym celu możesz wykorzystać np. test Hollanda;
- przeanalizuj rynek pracy w zakresie zawodu, który chcesz wykonywać – skorzystaj np. z serwisu *Barometr zawodów*;
- sformułuj cele zawodowe – wykorzystaj metodę SMART;
- zaplanuj ścieżkę kształcenia, która umożliwi ci w przyszłości wykonywanie wymarzonej pracy.

Projekt możesz wykonać w dowolnej technice, np. w formie papierowej, elektronicznej – w dowolnym programie komputerowym. Ważne, by móc przedstawić go na forum klasy.

PROJEKT 2.

Dobierzcie się w 2-osobowe zespoły. Wyszukajcie aktualne oferty pracy w zawodach, które was interesują.

- Przeanalizujcie dwie oferty spośród wyszukanych:
  - zbierzcie informacje o pracodawcy,
  - sprawdźcie zakres obowiązków na stanowisku pracy,
  - przeczytajcie warunki zatrudnienia,
  - oceńcie wysokość oferowanego wynagrodzenia.
- Sporządźcie własne dokumenty aplikacyjne dotyczące ofert pracy.
- Przygotujcie autoprezentację do przeanalizowanych ofert.
- Podejmijcie decyzję: czy wybieracie pracę na podstawie umowy o pracę, czy samozatrudnienie? Uzasadnijcie swój wybór.
- Określcie, jakich kompetencji wam brakuje, by starać się o wybrane stanowiska.
- Podajcie, w jaki sposób uzupełnicie brakujące kompetencje (np. skończę studia ekonomiczne, zdam egzamin na prawo jazdy, opanuję język niemiecki na poziomie B1).
- Zaplanujcie szczegółowo, ile czasu zajmie wam spełnienie wymagań danej oferty pracy.

Niezależnie od różnych ofert, które zostały wybrane, pracujcie razem. Dokumenty aplikacyjne i autoprezentację przygotujcie dla tej osoby, która jest zainteresowana daną ofertą.

Dział III. PRZEDSIĘBIORSTWO

- Zarządzanie przedsiębiorstwem
- Otoczenie własnego biznesu
- Źródła finansowania
- Planowanie finansowe
- Etyka w biznesie
- Koncepcja własnego biznesu

19 Zarządzanie przedsiębiorstwem

Dowiesz się

- **jak wygląda proces zarządzania**
- **jakie są metody zarządzania przedsiębiorstwem**

Zarządzanie przedsiębiorstwem to ogół procesów i działań ukierunkowanych na racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów przedsiębiorstwa (ludzkich, rzeczowych, finansowych i informacyjnych) i osiągnięcie postawionych celów.

Proces zarządzania

Podstawowy proces zarządzania obejmuje cztery etapy:

- **planowanie** – określanie celów, dobór metod zarządzania, przydzielanie zasobów zapewniających osiągnięcie celów, przewidywanie problemów, które mogą wystąpić podczas działalności przedsiębiorstwa, ustalanie alternatywnych rozwiązań i podejmowanie decyzji;
- **organizowanie** – porządkowanie przestrzeni i warunków w niej panujących, tworzenie struktury współzależności oraz dopasowywanie działań wielu osób, pozwalające na sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstwa i osiąganie celów, które sobie ono postawiło;
- **kierowanie** – bezpośrednie oddziaływanie na ludzi przez wydawanie poleceń i nadzorowanie ich wykonania;
- **kontrolowanie** – monitorowanie, porównywanie wyników rzeczywistych z planowanymi (lub z wyznaczonymi normami) i ich ocena oraz wprowadzanie niezbędnych korekt na każdym etapie.

Proces biznesowy – ciąg zaplanowanych i uporządkowanych działań prowadzący do osiągnięcia celu.

Etapy procesu zarządzania

Metody zarządzania przedsiębiorstwem

Dobór odpowiedniej metody zarządzania pozwala na skuteczne zarządzanie w danych warunkach rynkowych, co przekłada się nie tylko na osiąganie zysków, lecz także na wzrost zaufania partnerów biznesowych, klientów i pracowników.

Wybrane metody zarządzania różnymi obszarami działalności przedsiębiorstwa

- **Zarządzanie finansami** – koncentruje się na planowaniu budżetu, kontrolowaniu kosztów i zarządzaniu płynnością finansową. Ma kluczowe znaczenie w utrzymaniu stabilności finansowej przedsiębiorstwa.
- **Zarządzanie jakością** – polega na ciągłym doskonaleniu procesów w przedsiębiorstwie w celu zapewnienia jak najwyższej jakości wytwarzania produktów.
- **Zarządzanie produkcją** – koncentruje się na zarządzaniu procesami produkcyjnymi w przedsiębiorstwie, w tym na projektowaniu produktu i organizowaniu procesu technologicznego, planowaniu produkcji, zarządzaniu zapasami i kontrolą jakości. Ma kluczowe znaczenie dla efektywnego wykorzystania zasobów i wytworzenia produktu zgodnego z oczekiwaniami klientów.
- **Zarządzanie ryzykiem** – polega na rozpoznawaniu ryzyka związanego z działalnością przedsiębiorstwa, szacowaniu skutków decyzji i podejmowaniu odpowiednich działań (m.in. takich jak przeciwdziałanie ryzyku, akceptowanie go, przenoszenie na inne podmioty, wycofanie się z projektu, jeśli ryzyko jest zbyt duże i monitorowanie zmian ryzyka). Zarządzanie ryzykiem umożliwia organizacji uniknięcie niepożądanych skutków i podejmowanie właściwych decyzji w sytuacjach niepewności.
- **Zarządzanie strategiczne** – polega na planowaniu i podejmowaniu w przedsiębiorstwie działań dążących do osiągnięcia długoterminowych celów biznesowych oraz zapewnienia przetrwania przedsiębiorstwa w zmiennych warunkach. Proces ten obejmuje określenie celów, a następnie wybór strategii, które pozwolą na ich osiągnięcie.
- **Zarządzanie zasobami ludzkimi** – polega na korzystaniu z kompetencji pracowników, to jest z ich wiedzy, umiejętności, doświadczeń zawodowych, predyspozycji, cech osobowości i postaw. Umiejętność wykorzystania zasobów ludzkich ma bezpośrednie przełożenie na jakość uzyskiwanych efektów. Zarządzanie kompetencjami jest prowadzone już na etapie rekrutacji. Kompetencje zatrudnionych pracowników są monitorowane, podlegają ocenie i weryfikacji. Pozyskane w ten sposób informacje pozwalają wykryć braki, uruchomić system szkoleń oraz system motywacji.

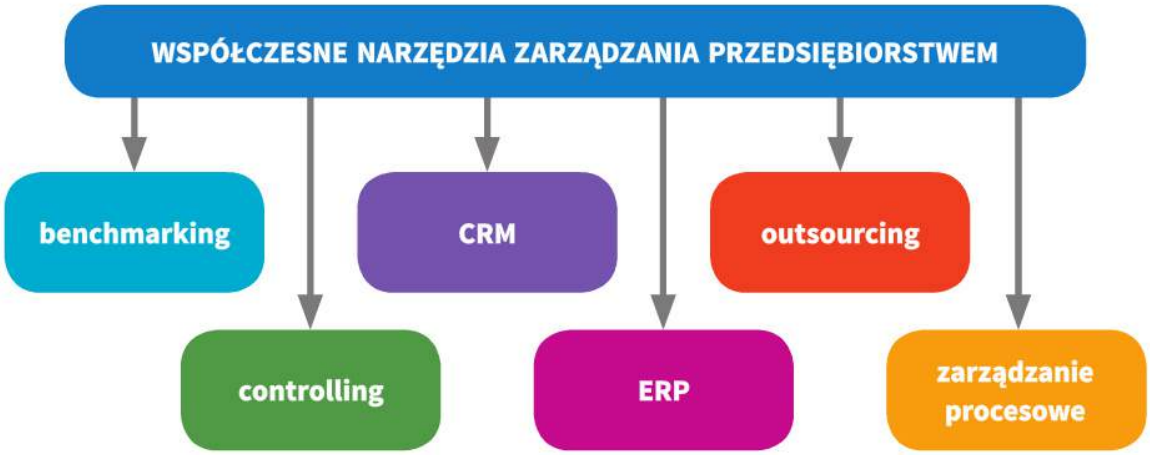
Elementy systemu zarządzania przedsiębiorstwem

Zarządzanie przedsiębiorstwem jest bardzo ważne, niezależnie od tego, czy jest to mała firma rodzinna czy wielkie przedsiębiorstwo

Najpopularniejsze współczesne narzędzia zarządzania przedsiębiorstwem

Współczesne narzędzia zarządzania przedsiębiorstwem

- **Benchmarking** – metoda zarządzania oparta na ciągłym mierzeniu i porównywaniu wyników osiąganych w przedsiębiorstwie z wynikami uzyskiwanymi przez konkurentów. Na podstawie pozyskanych informacji są wdrażane nowe rozwiązania, technologie i strategie, które poprawiają dotychczasowe wyniki, np. sprzedaż, oraz udoskonalają funkcjonowanie przedsiębiorstwa. Benchmarking nie polega na kopiowaniu działań innych, lecz na uczeniu się od nich i stosowaniu w swojej organizacji sprawdzonych rozwiązań.
- **Controlling** – polega na nadzorowaniu, kontrolowaniu i ocenie poszczególnych procesów biznesowych, co pozwala weryfikować dotychczasowe wyniki i oceniać, które procesy należy zmodyfikować lub z nich zrezygnować. W metodzie controllingowej menedżer zarządza działalnością i ponosi odpowiedzialność za wyniki, a kontroler ocenia działalność, wyniki przychodowe i dochodowe oraz wskazuje, co należy skorygować. Wyróżnia się dwa główne rodzaje controllingu – strategiczny (długookresowy, najczęściej powyżej 3 lat) oraz operatywny (operacyjny, maksymalnie do 3 lat).
- **CRM** (ang. *Customer Relationship Management*) – zarządzanie relacjami z klientami, w którym kładzie się nacisk na ulepszanie obsługi obecnych i przyszłych klientów oraz budowanie i utrzymywanie długoterminowych i dobrych relacji. W CRM najważniejsze jest zadowolenie

klienta, ponieważ klient decyduje o powodzeniu przedsiębiorstwa i jego pozycji na rynku. Dlatego CRM to nie tylko system, lecz także kultura biznesowa, w której potrzeby klientów zajmują najważniejszą pozycję. Głównym zadaniem CRM jest porządkowanie procesów marketingowych i sprzedażowych, w tym dotyczących segmentacji klientów, organizacji sprzedaży, obsługi posprzedażowej, badania satysfakcji klienta, sposobu kontaktu z nim, tworzenia bazy informacji o kliencie (historia współpracy, ankiety posprzedażowe, przedstawienie oferty).

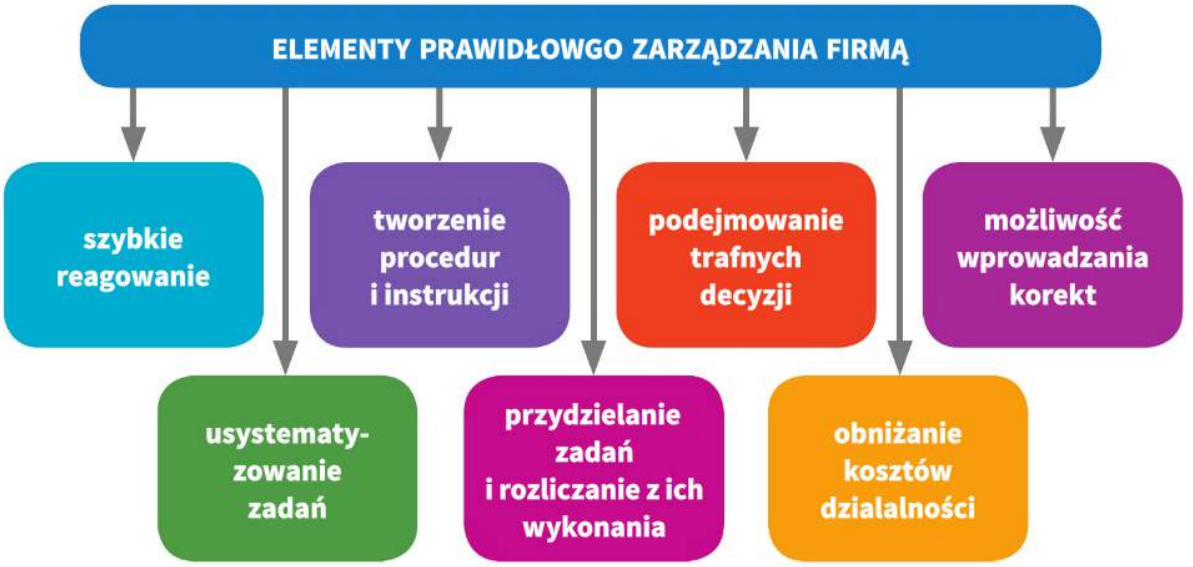
- **ERP** (ang. *Enterprise Resource Planning*) – planowanie zasobów przedsiębiorstwa; polega na efektywnym zarządzaniu wszystkimi zasobami i procesami w przedsiębiorstwie: zaopatrzeniem, magazynowaniem, produkcją, marketingiem, sprzedażą, logistyką, kadrami, aktywami trwałymi, księgowością i finansami, serwisem posprzedażowym i CRM. Wymienione procesy i systemy biznesowe są wspomagane systemem oprogramowania ERP, który opiera się na zintegrowanej bazie danych wszystkich zasobów przedsiębiorstwa. System pozwala m.in. na tworzenie planów, harmonogramów i budżetów, rozliczanie zasobów, optymalizację kosztów, zarządzanie zapasami magazynowymi, automatyczną sprzedaż, szybką realizację zamówień, monitorowanie zasobów i szybką wymianę informacji.
- **Outsourcing** – polega na wykorzystaniu zasobów zewnętrznych. Przedsiębiorstwo korzysta z obsługi zewnętrznej oferowanej przez wyspecjalizowanych partnerów. Decyduje, które działania będzie prowadziło z wykorzystaniem własnych zasobów, a które zleci partnerom zewnętrznym. Outsourcing ma wpływ na strukturę organizacyjną, ponieważ liczba stanowisk i komórek organizacyjnych ulega zmniejszeniu, zmniejszają się też liczba szczebli zarządzania oraz wielkość zatrudnienia. Z outsourcingu korzysta się najczęściej w księgowości, prowadzeniu szkoleń, usługach sprzątania firm, obsłudze informatycznej. Wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje outsourcingu – zewnętrzny, czyli powierzenie zadań i zleceń podmiotom zewnętrznym, oraz wewnętrzny (kapitałowy) polegający na założeniu tzw. spółki córki, która przejmuje część zadań całego przedsiębiorstwa lub organizacji.
- **Zarządzanie procesowe** – koncentruje się na zarządzaniu procesami, które zachodzą w jednostce organizacyjnej. Oznacza identyfikację procesów, rozpoznanie zależności między nimi oraz ich optymalizację. Celem zarządzania procesowego jest dostosowanie strategii do potrzeb i wymagań klientów, stworzenie najlepszej ścieżki działań oraz korygowanie błędów, aby osiągnąć zamierzone efekty.

Znaczenie zarządzania w osiąganiu celów przedsiębiorstwa

Zarządzanie jest procesem dynamicznym, prowadzonym w sposób ciągły. Występuje w każdej jednostce organizacyjnej bez względu na jej rodzaj, branżę i wielkość.

Prawidłowe zarządzanie:

- pozwala szybko reagować i dopasować się do zmian na rynku;
- systematyzuje wykonywane zadania w przedsiębiorstwie;
- tworzy instrukcje i procedury postępowania, co usprawnia reakcję na zdarzenia;
- pozwala przydzielać zadania pracownikom i rozliczać ich z wykonania tych zadań;
- umożliwia podejmowanie trafnych decyzji;
- obniża koszty działalności;
- pozwala wprowadzać korekty na dowolnym etapie dążenia do celu.

Elementy prawidłowego zarządzania firmą

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Który sposób zarządzania jest, twoim zdaniem, najefektywniejszy? Uzasadnij odpowiedź.
2. Czy zawód menedżera mógłby być twoim pomysłem na przyszłość? Odpowiedź uzasadnij.
3. Jakie kompetencje powinny mieć osoby pełniące funkcje menedżerskie? Zastanów się, ile z nich posiadasz, a nad którymi musisz jeszcze popracować. Podziel się swoimi przemyśleniami.

PROJEKT

Wykonaj w zespole

Opracujcie w 3–4-osobowych zespołach projekt dotyczący organizacji kiermaszu mikołajkowego, którego celem będzie przekazanie miejscowemu ogrodowi botanicznemu dochodu ze sprzedaży własnoręcznie wykonanych ozdób bożonarodzeniowych.

Opracowanie powinno zawierać opis wszystkich działań, które umożliwią osiągnięcie celu. Weźcie pod uwagę regulacje prawa oświatowego zakazującego uczniom liceów i techników czerpania dochodów z przedsięwzięć samodzielnie przez nich organizowanych. Organizatorem – po uprzednim otrzymaniu zgody od dyrektora szkoły – może być rada rodziców, która będzie ponosić odpowiedzialność za przebieg kiermaszu i wydatkowanie uzyskanych pieniędzy. Uczniowie mogą zajmować się wykonaniem przedsięwzięcia.

Po przygotowaniu opracowania odpowiedzcie, które metody zarządzania były najefektywniejsze podczas pracy nad projektem. Odpowiedź uzasadnijcie.

20 Otoczenie własnego biznesu. Analiza SWOT

Dowiesz się

- **co to jest otoczenie przedsiębiorstwa**
- **jak ocenić otoczenie przedsiębiorstwa**
- **jak wykorzystać analizę SWOT w ocenie otoczenia przedsiębiorstwa**

Czym jest otoczenie przedsiębiorstwa?

Otoczenie przedsiębiorstwa / biznesowe (ang. *business environment*) to siły, zjawiska, procesy, struktury i podmioty, które mają wpływ na jego funkcjonowanie. Uporządkowanie i rozróżnienie otoczenia biznesowego ułatwia zarządzanie przedsiębiorstwem, zwłaszcza że otoczenie biznesowe ma duży wpływ na jego sukces.

Rodzaje otoczenia biznesowego

Otoczenie makroekonomiczne (ogólne) –

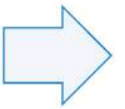
wszystkie siły i zjawiska wpływające na działanie przedsiębiorstwa, których nie może ono zmienić.

- naturalne – np. region geograficzny, klimat, żyzność gleb, ukształtowanie terenu, poziom zanieczyszczeń, dostępność surowców naturalnych
- społeczno-kulturowe – np. przyzwyczajenia, tradycje, utrwalone standardy, styl życia, system wartości, poziom wykształcenia, religia i moralność
- ekonomiczno-prawne – np. stopy procentowe, poziom inflacji, poziom cen, stopa bezrobocia, poziom podatków, poziom dochodów, struktura wydatków, stabilność rozwiązań prawych
- polityczne – np. założenia polityki gospodarczej i społecznej, poziom interwencjonizmu, sposób sprawowania władzy
- technologiczne – np. dostępność nowych technologii, wspieranie start-upów, środki przekazywane na innowacje, badania i rozwój

Otoczenie mikroekonomiczne (szczegółowe) –

konkretne podmioty i grupy wpływów, które oddziałują na przedsiębiorstwo z różną siłą. Między przedsiębiorstwem a mikrootoczeniem działa siła sprzężenia zwrotnego. Oznacza to, że przedsiębiorstwo także ma wpływ na otoczenie mikroekonomiczne.

- konkurencja – rywalizacja
- nowe firmy wchodzące na rynek – nowe zagrożenia
- klienci indywidualni – siła przetargowa wpływów
- kontrahenci (dostawcy i odbiorcy grupowi) – siła przetargowa wpływów
- przedsiębiorcy oferujący produkty substytucyjne – zagrożenie zmiany preferencji
- banki i parabanki – wsparcie strategii finansowych

Otoczenie wewnętrzne –

podmioty i elementy wchodzące w skład jednostki organizacyjnej, które wywierają wpływ na jej działanie.

- właściciele
- zarząd spółki
- pracownicy
- struktura organizacyjna
- kultura organizacyjna

Otoczenie biznesowe

Zmienność otoczenia biznesu

Współczesne otoczenie biznesu charakteryzuje się dużą dynamiką zmian, która może dawać duże szanse, ale także stwarzać poważne zagrożenia.

Kultura organizacyjna – normy, zasady, wzorce zachowań, które kształtują funkcjonowanie organizacji.

Czynniki zwiększające zmienność otoczenia biznesu:

- **szybki rozwój technologii** – przedsiębiorstwo, by pozostać konkurencyjne na rynku, musi wprowadzać nowe technologie wytwarzania oraz innowacje;
- **globalizacja** – umożliwia nawet małym firmom szybszy rozwój działalności i wchodzenie na rynki o szerokim zasięgu;
- **krótszy cykl życia produktu** – rozwój technologii pozwala na wytwarzanie coraz nowocześniejszych produktów, a producenci dążą do tego, by produkt miał krótszy cykl życia, ponieważ zmusza to klientów do częstszych zakupów;
- **rozwój procesów biznesowych** jest konsekwencją wszystkich poprzednich zmian i wymaga stosowania nowoczesnych systemów zarządzania oraz wprowadzania nowych strategii;
- **zagrożenia nieprzewidywalne** – np. pandemia, wojny, ataki terrorystyczne – mogą powodować konieczność wprowadzania rozwiązań nie zawsze korzystnych dla przedsiębiorców lub zmniejszać popyt.

Elementy wpływające na zmienność otoczenia przedsiębiorstwa

Rozwój nowych technologii zmienia otoczenie biznesowe

Produkty elektroniczne mają krótki cykl życia, ponieważ dzięki szybkiemu rozwojowi nowych technologii producenci oferują klientowi coraz lepsze rozwiązania w postaci nowych produktów

Przedsiębiorstwo właściwie nie może oddziaływać na makrootoczenie, a jedynie dostosowywać swoje działania do warunków zewnętrznych, np. systemu podatkowego czy fazy cyklu koniunkturalnego. Może natomiast oddziaływać na mikrootoczenie i tworzyć je z uwzględnieniem własnych potrzeb, np. przez dobór kontrahentów, zatrudnienie odpowiednich pracowników, prowadzenie działań marketingowych.

Niespodziewane wydarzenia, np. klęski żywiołowe, wpływają na otoczenie biznesowe

Zmienność otoczenia wymaga ciągłego monitorowania, dokonywania analiz i szybkiego reagowania. W zarządzaniu przedsiębiorstwem nie można przyjąć założenia o stabilności otoczenia biznesowego. Stałe monitorowanie i wczesne reagowanie są składowymi sukcesu w biznesie.

PRZYKŁAD

Ewelina prowadzi biuro tłumaczeń. Jest tłumaczką przysięgłą języka greckiego. Ta rzadka umiejętność przyniosła jej dużo klientów. Ewelina zajmuje się przede wszystkim

tłumaczeniem dokumentów. Najważniejszą grupą z mikrootoczenia biura tłumaczeń są Polacy i cudzoziemcy przybywający z Grecji i Cypru, którzy zlecają tłumaczenia, np. aktów notarialnych, aktów ślubu, umów, certyfikatów, zaświadczeń o niekaralności, dokumentacji medycznej. W mikrootoczeniu biura znajdują się również podmioty, z którymi biuro współpracuje, np. bank, towarzystwo ubezpieczeniowe, ambasada Grecji, agencje pośrednictwa pracy. W najbliższym otoczeniu biuro Eweliny nie ma konkurencji. Istnieją biura tłumaczeń wykonujące tłumaczenia z języków hiszpańskiego i francuskiego, ale nie konkurują one ze sobą, tylko współpracują.

Zmiany w makrootoczeniu, m.in. kryzys gospodarczy w Grecji oraz pandemia, spowolniły działalność biura. Jednocześnie konieczność wykonywania pracy online upowszechniła możliwość zdalnego świadczenia wielu usług. Powstała możliwość tłumaczenia online. Z jednej strony jest to dla Eweliny konkurencja, z drugiej – może ona również docierać do klientów w całej Polsce. W ten sposób dostosowuje swoją działalność do zmian, które nie są od niej zależne.

Analiza SWOT przedsiębiorstwa

Jednym z narzędzi strategicznej oceny przedsiębiorstwa – jego otoczenia i potencjalnych możliwości – jest analiza SWOT.

Przeprowadzając analizę SWOT, należy przyjąć, że mocne i słabe strony są czynnikami wewnętrznymi, a szanse i zagrożenia to czynniki zewnętrzne.

MOCNE STRONY – czynniki wewnętrzne – atuty, które mogą dać przewagę na konkurencyjnym rynku

Analizując mocne strony, należy rzetelnie odpowiedzieć na pytania, m.in.

- Jakie atuty ma lokalizacja mojego przedsiębiorstwa, np. w danym regionie geograficznym, w mieście?
- Czy uwarunkowania kulturowe sprzyjają mojej działalności?
- Jakie mam zasoby rzeczowe, ludzkie i finansowe?
- Jakie mam doświadczenie, wiedzę i umiejętności?
- Jakie systemy zarządzania i informatyczne zamierzam wdrożyć?
- Czy posiadam odpowiednie certyfikaty, zezwolenia, licencje?
- Jaką przyjmę strategię marketingową firmy i produktów?
- Czy planuję wprowadzanie innowacji?
- W czym mam przewagę konkurencyjną?
- Jakie osiągnę korzyści?

SŁABE STRONY – czynniki wewnętrzne – mankamenty, które mogą stanowić barierę w rozwoju

Analizując słabe strony, należy rzetelnie odpowiedzieć na pytania, m.in.

- Jakie mogą wystąpić bariery rozwoju przedsiębiorstwa?
- Czy moje przedsiębiorstwo jest wystarczająco konkurencyjne?
- Czy mam renomę na rynku?
- Czy moi pracownicy są odpowiednio wykwalifikowani?
- Czy wszystkie procesy biznesowe są właściwie zarządzane?
- Czy mam dostęp do źródeł finansowania?
- Czy będę należycie realizować strategię społecznej odpowiedzialności biznesu?
- Czy w moich produktach dostrzegam jakieś wady?

Mocne strony przedsiębiorstwa to np.

- znajomość branży;
- dostęp do nowych technologii;
- własny kapitał początkowy;
- zasoby ludzkie;
- duża motywacja;
- know-how.

Słabe strony przedsiębiorstwa to np.

- słaba znajomość branży;
- brak dostępu do nowych technologii;
- niski kapitał początkowy;
- braki w zasobach ludzkich;
- małe doświadczenie.

SZANSE – czynniki zewnętrzne zwiększające powodzenie i eliminujące bariery

Oceniając czynniki sprzyjające powodzeniu, należy udzielić odpowiedzi m.in. na pytania:

- Jakie są słabe strony konkurentów?
- Które zmiany i tendencje na rynku są korzystne dla przedsiębiorstwa?
- Czy produkt ma unikalne cechy, które odróżniają go od innych na rynku?
- Czy produkt może być konkurencyjny na rynkach zagranicznych?
- Czy produkt spełnia oczekiwania konsumentów?
- Czy znam wszystkie możliwości swoje, pracowników i otoczenia zewnętrznego?

ZAGROŻENIA – czynniki zewnętrzne utrudniające rozwój przedsiębiorstwa

Oceniając czynniki niesprzyjające powodzeniu, należy udzielić odpowiedzi m.in. na pytania:

- Jaki wpływ na środowisko ma moja działalność gospodarcza?
- Czy moje przedsiębiorstwo ma dogodną lokalizację?
- Czy wielkość rynku jest wystarczająca dla planowanej podaży i możliwości produkcyjnych?
- Czy popyt na oferowane przeze mnie produkty jest ograniczony sezonowością i szybkimi zmianami trendów?
- Jakie działania podejmie konkurencja?
- Czy i kiedy może się pojawić nowa konkurencja?
- Czy przedsiębiorstwu grozi utrata płynności finansowej?
- Czy przedsiębiorstwu grozi utrata pracowników?
- Czy może wystąpić trudność w dostępie do nowych technologii?
- Jaki wpływ na działanie przedsiębiorstwa może mieć polityka gospodarcza, w tym zmiany w prawie?

Szanse dla przedsiębiorstwa to m.in.

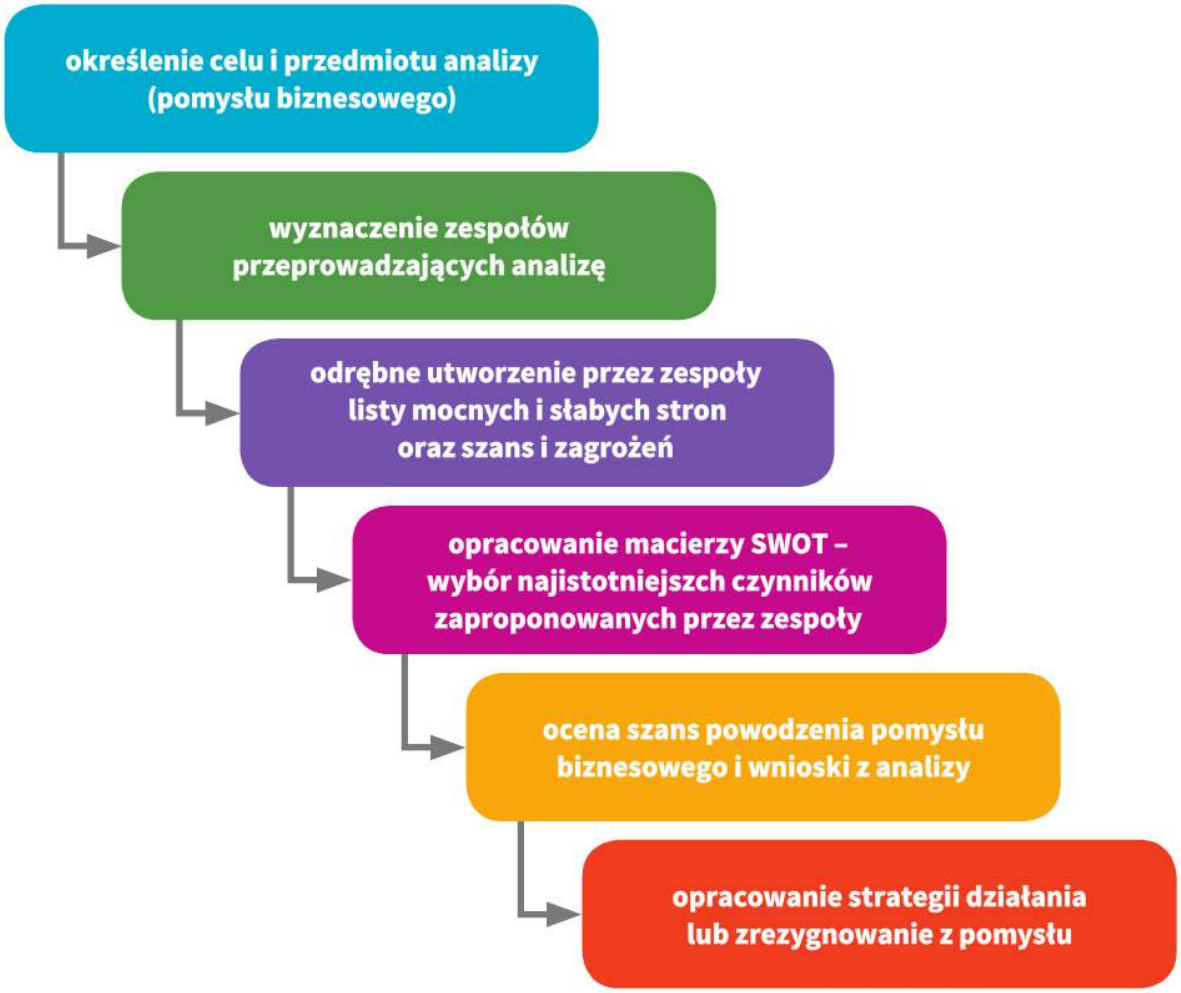
- mała konkurencja;
- korzystna sytuacja gospodarcza kraju;
- zainteresowanie oferowanym produktem;
- przyjazne prawo podatkowe;
- niski poziom stóp procentowych;
- stabilne prawo podatkowe.

Zagrożeniami dla przedsiębiorstwa są m.in.

- duża konkurencja;
- niekorzystna sytuacja gospodarcza kraju;
- spadek zainteresowania oferowanym produktem;
- wysoki poziom stóp procentowych;
- zmienne prawo podatkowe.

Etapy analizy SWOT

1. Określenie celu i przedmiotu analizy (pomysłu biznesowego).
2. Wyznaczenie zespołów przeprowadzających analizę.
3. Odrębne utworzenie przez zespoły listy mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.
4. Opracowanie macierzy SWOT – wybór najistotniejszych czynników zaproponowanych przez zespoły.
5. Ocena szans powodzenia pomysłu biznesowego i wyciągnięcie odpowiednich wniosków, które mogą pomóc w jego opracowaniu.
6. Opracowanie strategii działania lub zrezygnowanie z pomysłu.

Etapy analizy SWOT

Analizę SWOT przeprowadza kadra zarządzająca (w małych przedsiębiorstwach – właściciel). Jeżeli zajdzie taka konieczność, wtedy są angażowani specjaliści z zewnątrz.

Na podstawie wniosków wynikających z analizy SWOT kadra odpowiedzialna za zarządzanie lub wykonanie projektu dobiera właściwą strategię niezbędną do osiągnięcia celu. Wnioski powinny prowadzić do opisu pełnego wykorzystania mocnych stron i szans oraz minimalizacji słabych stron i zagrożeń.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Wymień podmioty gospodarcze, dla których stanowisz otoczenie.
2. Wyjaśnij, na czym polega różnica między mikro- a makrootoczeniem przedsiębiorstwa.
3. Wykonaj analizę SWOT firmy działającej w twoim bezpośrednim otoczeniu.
4. Wskaż, które z wymienionych czynników należą do makrootoczenia sklepu spożywczego, a które – do jego mikrootoczenia:
   a) zmiana stawek VAT na artykuły spożywcze;
   b) otwarcie supermarketu w odległości 900 m;
   c) utrata koncesji na sprzedaż produktów alkoholowych;
   d) podwyższenie cen produktów przez jednego z dostawców;
   e) zwiększenie się liczby klientów w związku z początkiem roku szkolnego;
   f) wzrost bezrobocia w powiecie;
   g) zmiany w strukturze sprzedaży – klienci zaczęli wybierać najtańsze warianty produktów.

PROJEKT 1.

W zespołach 2–3-osobowych odpowiedzcie na pytanie:

- Jakie podmioty i zjawiska mikro- i makrootoczenia wpływają na funkcjonowanie waszej szkoły?

Następnie scharakteryzujcie wpływ każdego podmiotu i zjawiska. Przygotujcie wyniki swojej pracy do prezentacji na forum klasy.

PROJEKT 2.

Nawiązując do opisanego w rozdziale przypadku Eweliny, przeprowadźcie analizę SWOT jej nowego przedsięwzięcia.

Ewelina postanowiła rozszerzyć prowadzoną przez siebie działalność. Oprócz dotychczas wykonywanych tłumaczeń przysięgłych z języka greckiego chce rozszerzyć tłumaczenia o języki rumuński i bułgarski oraz uruchomić porady prawne i usługi biurowe wykonywane zarówno stacjonarnie, jak i online. Zamierza utworzyć i wyposażyć miejsca pracy dla tłumaczy, prawnika i pracownika biurowego.

21 Wybrane źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa

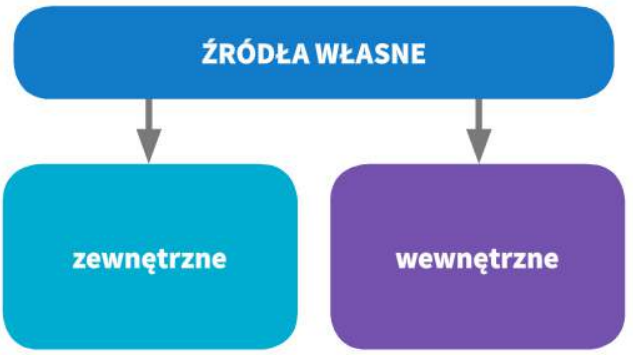
Dowiesz się

- **co to jest finansowanie własne i obce**
- **jakie są zalety i wady poszczególnych form finansowania zewnętrznego**

Własne źródła finansowania

Własne źródła finansowania przedsiębiorstwa są związane z zasadą samofinansowania. Są stabilnym, bezkosztowym lub niskokosztowym i umożliwiającym niezależność źródłem finansowania. Własne finansowanie opiera się na:

- **źródłach wewnętrznych** – zysku netto z działalności przedsiębiorstwa, amortyzacji (rozumianej jako odpis amortyzacyjny z zysku na finansowanie dzialalności) i wpływów ze sprzedaży zbędnych aktywów;
- **źródłach zewnętrznych** – wniesionych przez właściciela lub założycieli (wspólników) – w przypadku spółek – kapitałów początkowych. Do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością należy wnieść minium 5000 zł, do spółki komandytowo-akcyjnej – minimum 50 000 zł, a do spółki akcyjnej – 100 000 zł; wkład może być wniesiony gotówką lub jako aport.

Obce źródła finansowania

Po obce źródła finansowania przedsiębiorstwo sięga wówczas, gdy nie wystarcza mu własnych środków. Przedsiębiorcy korzystający z obcego finansowania muszą skalkulować jego koszty i opłacalność, a także spełnić warunki do jego pozyskania. Obce finansowanie uzależnia od zewnętrznych instytucji, jest mniej stabilne i podlega wpływowi różnych czynników ekonomiczno-społecznych.

Aport – kapitał własny wniesiony przez wspólnika lub właściciela w formie innej niż pieniężna, np. rzeczowej (maszyny, środki transportu), nieruchomości (budynki, grunty), niematerialnej (patenty, licencje).

Płynność finansowa – zdolność firmy do spłacania bieżących zobowiązań oraz do dokonywania zakupów każdego rodzaju towarów i usług. Od płynności zależy, czy w terminie wypłacane są pracownikom wynagrodzenia, a dostawcom – zobowiązania za dobra i usługi, a także czy firma jest w stanie kupić dobra i usługi, kiedy są one potrzebne do zaspokojenia własnych potrzeb.

Skalowanie biznesu – zdolność do rozszerzania działań w celu osiągania większych przychodów bez konieczności zmiany profilu działalności i ponoszenia dodatkowych kosztów.

Wskaźniki rentowności – podstawowe mierniki, które informują o szybkości zwrotu majątku i kapitału własnego oraz o efektywności działania przedsiębiorstwa. Są wykorzystywane w planowaniu strategicznym. Ich zaletą jest wiązanie efektów z poniesionymi wcześniej nakładami.

Najpopularniejsze obce źródła finansowania

- **Kredyt bankowy** – jeżeli przedsiębiorstwo ma zdolność kredytową, może ubiegać się o kredyt w banku i go otrzymać. Kredyt jest zaciągany na określony cel i w tym celu wykorzystywany; musi być spłacany wraz z odsetkami zgodnie z ustalonym w umowie harmonogramem.

Zalety kredytu bankowego	Wady kredytu bankowego
• możliwość sfinansowania inwestycji w sytuacji niewystarczających środków własnych • możliwość dostosowania kredytu do potrzeb (kredyt inwestycyjny, obrotowy) • duża różnorodność ofert i konkurencja banków daje możliwość wynegocjowania dobrych warunków kredytowych • możliwość skorzystania z wakacji kredytowych w przypadku trudności finansowych	• trudny do uzyskania przez młode przedsiębiorstwa • duża liczba formalności niezbędnych do oceny zdolności kredytowej • długi proces rozpatrywania wniosków o kredyt • konieczność zagwarantowania środków na spłatę kredytu • obniżenie zdolności kredytowej w przypadku pozyskania innych zewnętrznych środków finansowania • konieczność ustanowienia zabezpieczenia spłaty kredytu

- **Kredyt kupiecki (handlowy, towarowy)** – pozabankowa forma finansowania bieżącej działalności przedsiębiorstwa. Jest udzielany kupującemu przez sprzedającego. Polega na odroczeniu zapłaty za wykonaną dostawę. Warunki udzielenia i spłaty kredytu kupieckiego są określane w umowie zawartej między przedsiębiorcami. W praktyce gospodarczej wielu sprzedających rezygnuje jednak z umowy i wystawia faktury sprzedaży z odroczonym terminem płatności, który jest ustalany dowolnie między sprzedającym a kupującym. Może wynosić np. 30, 45, 60 dni. Taki termin jest najczęściej dogodny dla obydwu stron. Kupujący może w tym czasie spieniężyć zakupiony towar i zapłacić, a dla sprzedającego jest to czas, który jeszcze nie powoduje utraty płynności i konieczności sięgania po inne finansowanie. Przedsiębiorcy udzielający kredytu kupieckiego są bardziej konkurencyjni na rynku.

Zalety kredytu kupieckiego	Wady kredytu kupieckiego
• ma łatwą formę • zwykle jest oferowany bezpłatnie • nie jest obarczony skomplikowaną procedurą analizy wniosku o kredyt • jest dodatkowym atutem na rynku dla przedsiębiorstw udzielających kredytu kupieckiego	• sprzedawca (dostawca) ponosi ryzyko nieterminowych płatności lub braku wpłaty ze strony kupującego (odbiorcy) • opóźnienia w płatnościach powodują u sprzedawcy ryzyko utraty płynności, zahamowanie inwestycji, utratę konkurencyjności

- **Faktoring** – usługa finansowa polegająca na wykupie przez faktora (firmę faktoringową) od faktoranta (sprzedającego) nieprzeterminowanych należności z tytułu sprzedaży towarów lub usług. Jest formą krótkoterminowego finansowania dla przedsiębiorstw udzielających kredytów kupieckich swoim kontrahentom. Sprzedający, korzystając z usługi faktoringowej, może

otrzymać od faktora gotówkę za faktury sprzedaży przed terminem ich płatności. Sprzedający otrzymuje zapłatę od faktora, dlatego kupujący rozlicza się już z faktorem. Faktor za usługę pośrednictwa w finansowaniu (faktoringu) pobiera od sprzedającego prowizję.

Zalety faktoringu	Wady faktoringu
• łatwość uzyskania finansowania • sprzedający faktury, czyli korzystający z usługi faktoringowej, czyli nie jest poddawany ocenie zdolności kredytowej • korzystanie z faktoringu przez sprzedającego umożliwia mu oferowanie kupującym dłuższych terminów płatności, co zwiększa konkurencyjność sprzedawców • usprawnia zarządzanie należnościami i zapewnia sprzedającemu utrzymanie płynności finansowej	• usługa faktoringowa dotyczy faktur długoterminowych • sprzedający ponosi koszt usługi faktoringowej, co obniża jego zyski • jeżeli w umowie o kredyt kupiecki jest zawarty zapis o zakazie cesji wierzytelności, sprzedający nie może skorzystać z faktoringu

- **Leasing** – forma finansowania, która łączy elementy kredytu i dzierżawy. W umowie o leasing, zawieranej między finansującym (leasingodawcą) a korzystającym (leasingobiorcą), strony określają warunki korzystania z przedmiotu leasingu. Finansujący zobowiązuje się do przekazania korzystającemu przedmiotu leasingu. Korzystający zobowiązuje się do spłaty rat leasingowych. Są dwa rodzaje leasingu:
  - **operacyjny (bieżący)** – najczęściej wybierana forma umowy leasingowej, po której zakończeniu korzystający może stać się właścicielem użytkowanego przedmiotu lub zwrócić go finansującemu;

Zalety leasingu operacyjnego dla korzystającego	Wady leasingu operacyjnego z punktu widzenia korzystającego
Długi okres finansowania – minimum 40 % okresu amortyzacji środka trwałego – w zależności od potrzeb korzystającego (przedsiębiorstwa) może być zarówno zaletą, jak i wadą.	
• do kosztów uzyskania przychodów zalicza się całą ratę leasingową netto (bez VAT) • możliwość bieżącego odliczania VAT (od każdej raty) • po zakończeniu okresu trwania umowy korzystający ma prawo do wykupu przedmiotu leasingu, ale nie jest do tego zobligowany • umowa leasingowa nie obniża zdolności kredytowej	• konieczność jednorazowego uiszczenia opłaty wstępnej • przedmiot leasingu w czasie trwania umowy stanowi własność finansującego i to finansujący dokonuje odpisów amortyzacyjnych i zalicza je do kosztów uzyskania przychodu • w przypadku utraty przedmiotu leasingu odszkodowanie otrzymuje finansujący, ponieważ korzystający nie jest właścicielem

  - **finansowy (kapitałowy, inwestycyjny)** – po zakończeniu umowy korzystający staje się właścicielem przedmiotu leasingu.

Zalety leasingu finansowego dla korzystającego	Wady leasingu finansowego z punktu widzenia korzystającego
• dowolny okres umowy leasingowej, przy czym musi być on określony • w czasie trwania umowy korzystający wlicza amortyzację w koszty • po zakończeniu umowy korzystający automatycznie staje się właścicielem środka trwałego • umowa leasingowa nie obniża zdolności kredytowej	• konieczność zapłaty z góry VAT liczonego od całej wartości przedmiotu leasingu • do kosztów uzyskania przychodów zalicza się tylko część odsetkową raty leasingowej netto • w przypadku utraty przedmiotu leasingu odszkodowanie otrzymuje finansujący, ponieważ korzystający nie jest właścicielem

Przedmiotem leasingu często są maszyny, urządzenia i samochody niezbędne do działania przedsiębiorstwa

- **Dotacja** – może być źródłem finansowania małych i średnich przedsiębiorstw. Umożliwia przedsiębiorcom wejście na rynek oraz rozwój. Dotacje są udzielane z budżetu państwa lub ze środków unijnych na konkretne cele, zwykle spójne z bieżącą polityką społeczno-gospodarczą państwa, np. na utworzenie nowych miejsc pracy, zakup nowych technologii, wdrożenie rozwiązań innowacyjnych.

Zalety dotacji	Wady dotacji
• wspieranie przedsiębiorczości • ułatwienie rozpoczęcia działalności i rozwoju • wsparcie projektów o wyższym ryzyku • dotrzymanie warunków dotacji zmusza do efektywnego wykorzystania środków • wyrównuje szanse w biznesie	• skomplikowane procedury aplikacyjne wymagające obszernej dokumentacji potwierdzonej przez różne urzędy • duży rygor poprawności formalnej, którą musi spełniać dokumentacja • kontrola wykonania przedsięwzięć i budżetu dotacji pod rygorem nawet cofnięcia dotacji • możliwość uzyskania dotacji tylko na konkretne cele oraz po spełnieniu określonych warunków • ciągłe monitorowanie dotowanego projektu pod kątem zgodności z pierwotnymi założeniami

- **Emisja obligacji** – forma pożyczki od nabywców obligacji, którzy są inwestorami – wierzycielami. Przedsiębiorstwo emitujące obligacje ma obowiązek je wykupić od wierzycieli w terminie wykupu oraz wypłacić odsetki.

Zalety finansowania przez emisję obligacji	Wady finansowania przez emisję obligacji
• możliwość zarządzania długiem przez emitenta, np. dopasowanie terminów i wartości kolejnych emisji do potrzeb inwestycyjnych emitenta • elastyczność wykorzystywania pozyskanego kapitału (nabywcy obligacji nie ingerują w cele, na które są wykorzystywane środki z obligacji) • są alternatywą dla finansowania kredytem	• wysokie koszty przygotowania dokumentacji, promocji, emisji i obsługi długu • skomplikowana procedura emisji i wykupu • wymóg dobrej kondycji finansowej emitenta • wymóg udostępniania informacji o sytuacji majątkowej i finansowej emitenta, wartości zaciągniętych zobowiązań i perspektywach rozwoju, które pozwolą inwestorom na ocenę możliwości wykupu obligacji

- **Anioły biznesu** – finansowanie projektów na wczesnym etapie przez osoby prywatne lub przedsiębiorców. W zamian za udziały w firmie lub projekcie inwestorzy oferują gotówkę i swoje doświadczenie biznesowe, m.in. znajomość rynku w danej branży i pomoc w wyborze strategii.

Zalety wsparcia aniołów biznesu	Wady wsparcia aniołów biznesu
• uzyskanie środków na rozwój biznesu • korzystanie z doświadczenia i wiedzy innych • duża szansa na powodzenie biznesu • przeniesienie części ryzyka na inwestora (anioła biznesu)	• trudny dostęp ze względu na niewielką liczbę projektów finansowanych w ten sposób • ograniczona decyzyjność przedsiębiorstwa korzystającego z tej formy finansowania

- **Venture capital** – wprowadzenie kapitału do spółki nienotowanej na giełdzie w początkowej fazie biznesu lub projektu. Inwestorzy nabywają akcje lub udziały na ryzykownym etapie rozwoju biznesowego, w zamian w przyszłości oczekują wysokich zwrotów. Jest to najczęstsze źródło finansowania dobrze rokujących start-upów i innych firm w branżach innowacyjnych.

Zalety venture capital	Wady venture capital
• pomoc inwestorów we wdrażaniu strategii • rezygnacja inwestorów z zysków w początkowym okresie rozwoju biznesu • zainteresowanie dużych inwestorów buduje pozytywny wizerunek biznesu • przeniesienie części ryzyka na inwestorów	• trudność w zainteresowaniu inwestorów • ograniczona decyzyjność przedsiębiorstwa korzystającego z tej formy finansowania • złożony proces pozyskania kapitału – konieczność utworzenia lub przekształcenia istniejącego przedsiębiorstwa w spółkę akcyjną

- **Crowdfunding** – wspólne finansowanie biznesu, projektu, inicjatywy lub sztuki przez dużą liczbę inwestorów z różnych środowisk. Kampanie crowdfundingowe są przeprowadzane online za pośrednictwem specjalnych platform z wykorzystaniem portali społecznościowych. Kapitał może być zbierany od uczestników kampanii w formie darowizn, inwestycji z przyszłą stopą zwrotu bądź jako przedpłata za produkt lub usługę.

Zalety crowdfundingu	Wady crowdfundingu
• finansowanie przedsięwzięć, które nie mają możliwości otrzymać finansowania z innych źródeł • szybkie zebranie funduszy • łatwa dostępność do funduszy – biznes lub projekt mogą finansować ludzie z całego świata • niskie koszty pozyskania funduszy • łatwa dostępność informacji o przedsięwzięciu – są zamieszczone na platformach crowdfundingowych • duża elastyczność formy finansowania (darowizna, inwestycja z oczekiwaniem na udział w zyskach, przedpłata na produkt)	• większa skłonność do finansowania projektów społecznych • konieczność wniesienia wkładu własnego, np. gotówki, pracy, know-how – przedsięwzięcie nie może być sfinansowane tylko z crowdfundingu • ryzyko niepowodzenia i utraty środków • bardziej sprawdza się w projektach małych i krótkoterminowych, rzadko – w projektach dużych i długoterminowych (jest trudny do skalowania) • nie wszystkie banki uznają crowdfunding za wiarygodne źródło finansowania; wymagają dodatkowych gwarancji przy udzielaniu kredytu

ZAPAMIĘTAJ

Dywersyfikacja źródeł finansowania (korzystanie z różnych źródeł finansowania) zapewnia **bezpieczeństwo biznesowe**. Jeżeli będziesz mieć kilka możliwości finansowania swojej działalności, utrata jednej z nich nie wywoła w firmie zatorów płatniczych.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Załóż, że jesteś przedsiębiorcą. Z których źródeł finansowania skorzystasz? Wyjaśnij swój wybór.
2. Co twoim zdaniem jest ważniejsze: posiadany kapitał czy jakość pomysłu biznesowego? Uzasadnij swoją opinię.
3. Podaj przykłady działalności gospodarczej, która wymaga dużego kapitału, i takiej, która go nie wymaga.
4. Czy uważasz, że obce źródła finansowania są bezpieczne? Uzasadnij swój pogląd.
5. Zastanów się i powiedz, czy przedsiębiorstwo powinno korzystać z obcego finansowania, jeżeli posiada własne środki. Uzasadnij swoją opinię.

PROJEKT 1.

W zespołach 2–3-osobowych przeanalizujcie oferty trzech wybranych przez was banków, działających np. w waszej miejscowości, w zakresie wsparcia finasowania działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Przyjmijcie, że przedsiębiorca chce:

- sfinansować wdrożenie innowacji, która będzie ograniczać emisyjność substancji szkodliwych;
- zapobiec zatorom płatniczym;
- wymienić samochód dostawczy;
- zatrudnić określoną liczbę (podajcie, jaką) pracowników.

Wasze opracowanie powinno zawierać:

- prezentację wyszukanych przez was ofert bankowych;
- wybór najlepszej oferty, z uzasadnieniem tego wyboru;
- w przypadku braku korzystnych ofert – propozycję pozabankowej formy finansowania.

PROJEKT 2.

W zespołach 5–6-osobowych na stronach wskazanych przez nauczyciela jednostek samorządowych poszukajcie informacji na temat dostępnych dotacji.

Sporządźcie krótką notatkę, w której opiszecie:

- cel dofinansowania;
- podmioty, które mogą się starać o dofinansowanie.

22 Planowanie finansowe

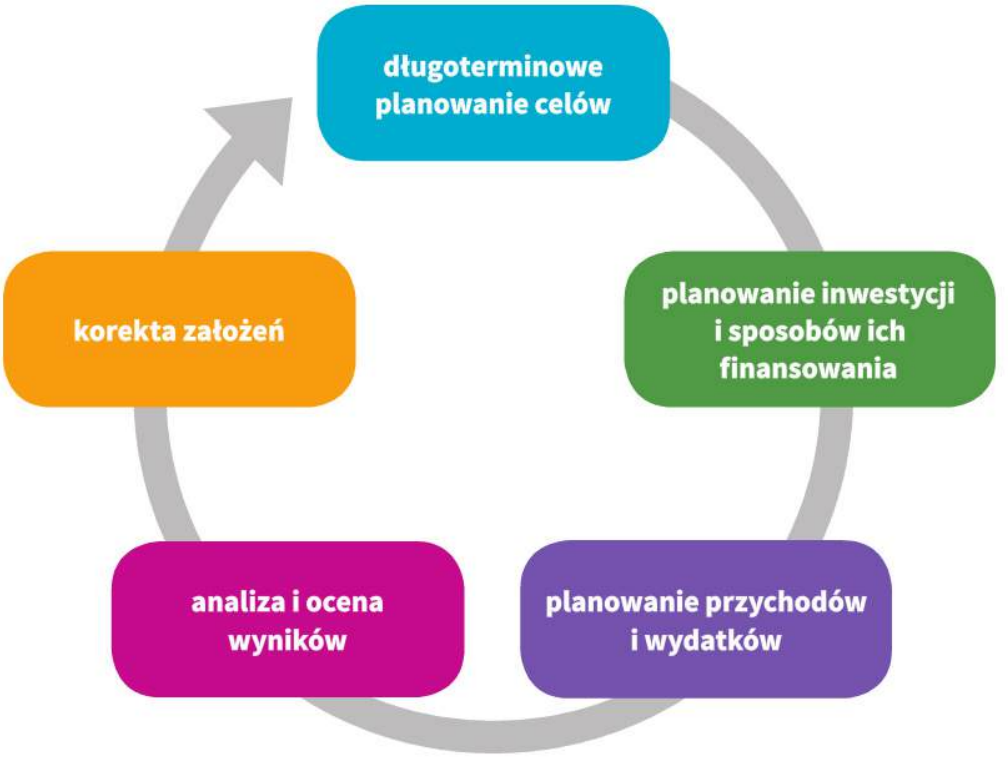
Dowiesz się

- jak tworzyć plan finansowy
- jak analizować wybrane wskaźniki

Prognozowanie efektów finansowych na podstawie planowanych przychodów i kosztów

Planowanie finansowe polega na prognozowaniu przewidywanych przychodów i kosztów prowadzenia działalności. Jest niezwykle ważnym elementem zarządzania, ponieważ pomaga firmom określić kierunek rozwoju i kontrolować go przez reagowanie na pojawiające się zmiany. Dzięki planowaniu możliwa jest też optymalizacja wyników biznesowych i finansowych.

Etapy planowania finansowego

Planowanie finansowe to proces, który przebiega cyklicznie

- **Długoterminowe planowanie celów** – musi być poprzedzone ich skonkretyzowaniem. Wystarczą podstawowe informacje i wielkości, które w sposób ogólny określą cele, do których będzie dążyć przedsiębiorstwo. Plan długoterminowy obejmuje najczęściej okres od 3 do 5 lat.
- **Planowanie inwestycji i sposobów ich finansowania** – przedsiębiorca powinien się zastanowić, jakie inwestycje chce wdrożyć, w jakim czasie, jaki majątek będzie mu do tego potrzebny, czy będzie go musiał pozyskać sam, czy wesprzeć się kapitałem obcym.

- **Planowanie przychodów** – najtrudniejsza część prognozy. Aby trafnie oszacować przyszłe przychody, należy skonkretyzować ich źródła. Największy udział w uzyskiwaniu przychodów ma sprzedaż produktów. Planując wysokość przychodów, trzeba wziąć pod uwagę wielkość zgłaszanego popytu, siłę konkurencji i koniunkturę rynkową, np. poziom inflacji, poziom bezrobocia, siłę nabywczą dochodów ludności.
- **Planowanie wydatków / kosztów (celów finansowych)** – przedsiębiorca musi oszacować, ile środków będzie mu potrzebnych do bieżącego funkcjonowania. Powinien określić wszystkie obszary ponoszenia kosztów, ustalić ich strukturę i oszacować wysokość koniecznych wydatków, np. koszty wytworzenia produktów, marketingowe, pracownicze, administracyjne, eksploatacji maszyn i urządzeń, a także inwestycje, spłaty kredytów i koszty wdrażania nowych projektów.

Koszt – celowe i uzasadnione zużycie zasobów materiałowych, zasobów ludzkich oraz usług w celu uzyskania efektu, np. zużycie środków trwałych (amortyzacja) i materiałów, wynagrodzenia i składki ZUS, usługi obce, np. transportowe, bankowe, prawne. Najczęściej wyróżnia się koszty stałe i koszty zmienne.

Wydatek – każdy rozchód środków pieniężnych bez względu na cel, np. zapłata za zobowiązania wobec dostawców materiałów i surowców, spłata raty kredytu, wypłata wynagrodzenia. Wydatek nie wynika ze zużycia czynników produkcji, np. sam zakup materiałów produkcyjnych, które zostaną umieszczone w magazynie, jest wydatkiem, ale wartość tych materiałów wydanych do zużycia w procesie produkcyjnym jest kosztem.

- **Analiza** osiągniętych wyników i ich ocena – aby przygotowany plan był użyteczny, przedsiębiorca musi w czasie jego wykonywania analizować osiągane wyniki i porównywać je z założeniami w planie oraz ocenić, czy są zadowalające, a jeżeli nie, to wskazać, gdzie należy wprowadzić zmiany.
- **Korygowanie założeń** – działania w wyniku wcześniej wykonanych analiz i ocen. Korekty wprowadza się w zależności od potrzeb, na poszczególnych etapach planowania przychodów i / lub wydatków.

ZAPAMIĘTAJ

Plan finansowy zawiera **część operacyjną** i **część finansową**.

Elementy planu finansowego

Rachunek zysków i strat – przedstawia przychody przewidywane w danym czasie oraz koszty, na których podstawie jest określany przyszły zysk. Podstawowe przychody przedsiębiorstwa pochodzą z działalności operacyjnej, tj. ze sprzedaży produktów (towarów, usług, wyrobów gotowych). Podstawowe koszty to koszty wytworzenia produktów, zakupu, sprzedaży oraz koszty inwestycji i bieżącej działalności. Rachunek zysków i strat przedstawia sytuację finansową przedsiębiorstwa w określonym przedziale czasowym, np. od 1.01. do 31.12. Z myślą o zarządzaniu można przedstawić plan finansowy z podziałem na krótsze okresy, np. kwartały lub miesiące, zwłaszcza gdy na wytwarzanie produktu i jego sprzedaż ma wpływ sezonowość, np. okresowe występowanie surowców, warunki klimatyczne, pory roku lub wzmożone zakupy na święta, początek roku szkolnego.

Bilans – zawiera zestawienie wartości majątku przedsiębiorstwa i źródeł jego finansowania, czyli aktywów i pasywów. **Aktywa** to majątek trwały (np. budynki, maszyny, środki transportu) i majątek obrotowy (np. zapasy magazynowe, środki pieniężne, poziom należności). **Pasywa** to kapitał własny (wniesiony przez właścicieli i wspólników w momencie tworzenia przedsiębiorstwa, kapitał rezerwowy i kapitał zapasowy tworzone m.in. z podziału zysku oraz zysk bieżący) i kapitał obcy (np. kredyty, pożyczki, zobowiązania wobec kontrahentów). Bilans przedstawia sytuację majątkową przedsiębiorstwa na określony dzień, np. na 31.12. Informuje, jakie aktywa i pasywa posiada przedsiębiorstwo. Tworząc plan finansowy, należy określić, jakie składniki majątku będą potrzebne do realizacji planowanego projektu / biznesu i z jakich źródeł będą one finansowane.

Rachunek przepływów pieniężnych (*cash flow*) jest zestawieniem wpływów i wydatków gotówkowych. Stanowi uzupełnienie bilansu oraz rachunku zysków i strat. Jest przydatny do oceny płynności finansowej i zdolności kredytowej. Celem *cash flow* jest wyjaśnienie zmian w stanie środków pieniężnych (zwiększenia i zmniejszenia) oraz określenie zapotrzebowania na finansowanie zewnętrzne. *Cash flow* składa się z trzech części, tj. przepływów pochodzących z działalności:

- **operacyjnej (podstawowej, bieżącej)** – obrazuje wpływy ze sprzedaży, wydatki na wytworzenie produktów i nabycie towarów przeznaczonych na sprzedaż, wydatki na wynagrodzenia i składki ZUS, zapłacone podatki oraz inne poniesione koszty i opłaty związane z działalnością przedsiębiorstwa;
- **inwestycyjnej** – wydatki na inwestycje, wpływy ze zbycia rzeczowych składników majątku;
- **finansowej** – wpływy z emisji obligacji, dochody ze sprzedaży udziałów (akcji), z tytułu kredytów i / lub pożyczek, wydania udziałów lub akcji przedsiębiorstwa, wypłaty dywidend udziałowcom i akcjonariuszom, spłaty kredytów, pożyczek i pozostałych zobowiązań, wykupu obligacji, poniesionych kosztów bankowych, kredytowych i innych źródeł finansowania.

Małe i średnie przedsiębiorstwa często sporządzają plan finansowy oparty na rachunku zysków i strat, który uwzględnia planowane przychody i koszty oraz wydatki.

PRZYKŁAD

Leon zamierza otworzyć zakład optyczny. Aby ocenić szanse powodzenia tego przedsięwzięcia, przygotował roczny plan finansowy. Swoje opracowanie oparł na rzeczywistych informacjach oraz oszacowanych danych.

1. Działalność gospodarczą będzie prowadził w pomieszczeniach, które stanowią jego własność.
2. Ustalił, że w pierwszych miesiącach działalności powinien dysponować gotówką w kwocie około 180 tys. zł.
3. Posiada środki w wysokości 80 tys. zł, które będą stanowiły kapitał własny zakładu.
4. Pozostałą część środków, 100 tys. zł, chce pozyskać z zewnątrz. Zakłada, że uzyska dotację ze środków unijnych w wysokości 40 tys. zł oraz 60 tys. zł z kredytu *Dla firm na start*.
5. Skorzystał z kalkulatora kredytów i obliczył, że miesięczna rata kredytu wraz z odestkami wyniesie 2 tys. zł.
6. Założył, że po 6 miesiącach działalności zatrudni osobę do obsługi klientów. Koszty pracownicze (wynagrodzenie i składki ZUS) wyniosą miesięcznie 6 tys. zł.
7. Szacunkowe przychody możliwe do uzyskania oraz koszty konieczne do poniesienia zamieścił w poniższej tabeli.

	po 1. miesiącu [zł]	**po 3 miesiącach narastająco [zł]**	**po 12 miesiącach narastająco [zł]**
Przychody	**0**	**45 000**	**405 000**
przychody ze sprzedaży towarów i usług	0	45 000	405 000
Koszty i wydatki	**135 300**	**173 400**	**265 600**
organizacja przedsiębiorstwa (przygotowanie pomieszczeń, oświetlenie, zakup ogólnego wyposażenia, dostosowanie do wymogów sanitarnych i inne koszty ogólne organizacji)	30 000	30 000	30 000
zakup urządzeń optycznych	80 000	100 000	100 000
zakup materiałów i towarów optycznych	20 000	30 000	45 000
spłata kredytu i odsetek	2000	6000	24 000
ubezpieczenie OC i majątkowe	1000	1000	1000
koszty marketingowe	500	1000	5000
media	700	2100	8400
składki ZUS właściciela	500	1500	9000
wynagrodzenia i składki ZUS	0	0	36 000
inne koszty (bhp, szkolenia, obsługa prawna, usługi bankowe, kurierskie i pocztowe, ochrony mienia, materiały biurowe i środki czystości itp.)	600	1800	7200

Zysk brutto	**– 135 300**	**– 128 400**	**139 400**
Podatek dochodowy	**0**	**0**	**17 000**
Zysk netto	**– 135 300**	**– 128 400**	**122 400**

Po uruchomieniu działalności gospodarczej, na podstawie prowadzonej ewidencji księgowej, Leon powinien monitorować wykonanie założonych przychodów i kosztów.

Zakład optyczny

Analiza wskaźnikowa

Efektywnym narzędziem badania założeń przyjętych w planie jest analiza wskaźnikowa. Można ją przeprowadzać na każdym etapie, np. dla założeń długo- i krótkoterminowych oraz na bieżąco, na podstawie uzyskanych wartości. Na potrzeby planu finansowego oblicza się trzy podstawowe wskaźniki rentowności, czyli opłacalności.

1. **Wskaźnik rentowności sprzedaży** (ROS – *return of sale*) – informuje o tym, jaki poziom zysku netto generuje 1 zł przychodu ze sprzedaży. Jeżeli wskaźnik wykazuje tendencję malejącą, może to oznaczać wzrost kosztów, które obniżają zysk.

$$\textit{Rentowność sprzedaży (ROS)} = (\textit{zysk netto} : \textit{przychody ze sprzedaży}) \cdot 100\ \%$$

2. **Wskaźnik rentowności majątku** (ROA – *return on assets*) – informuje o tym, jaki poziom zysku netto generuje 1 zł zaangażowanego majątku (zaangażowanych aktywów). Wysoki wskaźnik oznacza prawidłowe i efektywne wykorzystanie majątku.

$$\textit{Rentowność aktywów (ROA)} = (\textit{zysk netto} : \textit{aktywa ogółem}) \cdot 100\ \%$$

3. **Wskaźnik rentowności kapitałów własnych** (ROE – *return on equity*) – informuje o tym, jaki poziom zysku netto generuje 1 zł zaangażowanego kapitału własnego. Wysoki wskaźnik oznacza, że przedsiębiorca dobrze zarządza kapitałem własnym, dzięki czemu zapewnia firmie bezpieczeństwo finansowe.

$$\textit{Rentowność kapitału własnego (ROE)} = (\textit{zysk netto} : \textit{kapitał własny ogółem}) \cdot 100\ \%$$

Wskaźniki rentowności nie mają określonego optymalnego poziomu. Im wyższa wartość wskaźnika, tym lepiej. Wysokie wskaźniki rentowności oznaczają przewagę konkurencyjną i możliwości rozwoju. Wskaźniki powinny być porównywane w czasie ze wskaźnikami konkurentów oraz ze średnimi wskaźnikami w danej branży, a przedsiębiorcy powinni regularnie monitorować ich wielkość, aby w przypadku tendencji spadkowej w porę podjąć działania naprawcze.

CIEKAWOSTKA

Wskaźnik ogólnego zadłużenia (DR – *debit ratio*) informuje o stosunku kapitału obcego do aktywów. Daje ogólną wiedzę na temat źródeł finansowania majątku firmy. Wskaźnik ten stanowi istotną informację dla wierzycieli. Określa zabezpieczenie ich wierzytelności majątkiem firmy, której zostały pożyczone środki finansowe.

PRZYKŁAD

Aby ocenić swoje założenia w planie finansowym, Leon obliczył przewidywany poziom wskaźników rentowności sprzedaży, aktywów i kapitału własnego po roku prowadzenia zakładu optycznego.

Rentowność sprzedaży (ROS) = (zysk netto : przychody ze sprzedaży) · 100 %

ROS = (122 400 : 405 000) · 100 = 30,22 %

Wynik oznacza, że po roku działalności przewidywane przychody ze sprzedaży będą generować około 30 % zysku netto. To wysoki poziom. W normalnych warunkach gospodarczych – wyższy od poziomu inflacji oraz od oprocentowania lokat w banku.

Rentowność aktywów (ROA) = (zysk netto : aktywa ogółem) · 100 %

ROA = (122 400 : 100 000) · 100 = 122,4 %

Ze względu na brak bilansu, z którego wynikałaby wartość aktywów ogółem, przy wyliczaniu wskaźnika Leon uwzględnił wartość aktywów trwałych (urządzeń optycznych). Wynik oznacza, że wypracowują one zysk netto w wysokości około 122 %.

Rentowność kapitału własnego (ROE) = (zysk netto : kapitał własny ogółem) · 100 %

ROE = (122 400 : 80 000) · 100 = 153 %

Wynik oznacza, że kapitał własny, który Leon ma zamiar zainwestować, po roku działalności gospodarczej niemal się podwoi, ponieważ ROE wynosi 153 %.

Wskaźniki rentowności działalności gospodarczej planowanej przez Leona są bardzo wysokie, a więc przedsięwzięcie ma szansę powodzenia, przy czym w pierwszych miesiącach będzie wykazywało straty, co z uwagi na charakter działalności i jej wysokie koszty rozpoczęcia jest naturalne. Aby upewnić się co do decyzji, Leon powinien porównać swoje wskaźniki ze średnimi w branży optycznej oraz z wynikami konkurencji na rynku lokalnym. Potrzebne informacje znajdzie na portalach biznesowych lub na portalach branżowych. Jeżeli rzeczywista wysokość wypracowanych wskaźników będzie znacznie odbiegała od założonych, Leon musi przeanalizować swój plan i wdrożyć zmiany.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Czy masz doświadczenie w planowaniu finansowym jakiegoś projektu lub przedsięwzięcia? Jeśli tak, podziel się spostrzeżeniami w tym zakresie. Jeśli nie, dowiedz się, jak bliskie ci osoby planują swoje przychody i koszty. Przedstaw wnioski wyciągnięte z ich doświadczeń.
2. Opisz faktyczną lub prawdopodobną sytuację, kiedy twój rówieśnik z klasy dokonuje jakiejś inwestycji.
3. Co uważasz za najtrudniejsze w planowaniu finansowym? Odpowiedź uzasadnij.
4. Zastanów się, jakie znaczenie dla planowania finansowego przedsiębiorstwa mają takie wskaźniki, jak inflacja, poziom zatrudnienia, stopa bezrobocia, wysokość stóp procentowych i dostępność kredytów. Wnioski przedstaw w punktach.

PROJEKT

W kilkuosobowych zespołach opracujcie plan finansowy mikołajkowego kiermaszu ozdób bożonarodzeniowych wykonanych własnoręcznie. Uwzględnijcie przewidywane koszty oraz przychody ze sprzedaży. Po sporządzeniu planu oceńcie rentowność sprzedaży i kapitału własnego. Potraktujcie to zadanie jak rywalizację. Wygrywa zespół, który osiągnie najlepszą planowaną rentowność i będzie w stanie taki wynik uzasadnić. Do opracowania planu finansowego każdy zespół przyjmuje dwa jednakowe założenia:

- uczniowie dysponują środkami własnymi w wysokości 300 zł;
- uczniowie będą pozyskiwać dodatkowe środki w wysokości 500 zł, ale ich źródło ustalają samodzielnie.

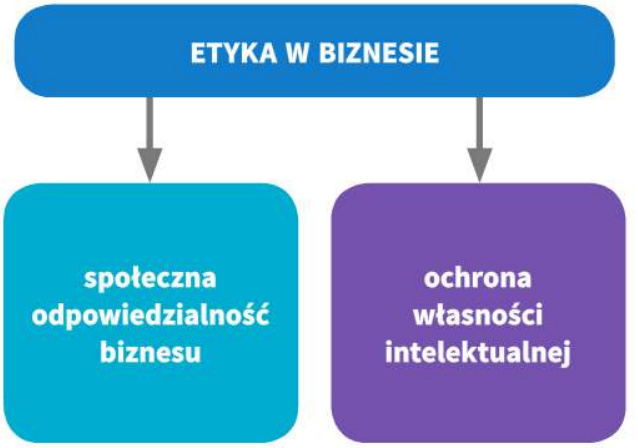
Przewidywane przychody i konieczne koszty również zaplanujcie samodzielnie.

23 Etyka w biznesie

Dowiesz się

- **co to jest społeczna odpowiedzialność biznesu**
- **na czym polega ochrona własności intelektualnej**
- **jakie są dobre praktyki antykorupcyjne**

Etyczny biznes powinien działać zgodnie z przepisami prawa oraz z normami społecznymi, obyczajowymi i tradycją. Stosowanie zasad etycznych w biznesie eliminuje problemy, tworzy pozytywny wizerunek oraz wpływa korzystnie na osiągane efekty. Etyka w działalności gospodarczej odnosi się do całego otoczenia biznesowego: klientów, pracowników, kontrahentów, wspólników, inwestorów, udziałowców, społeczności lokalnej i innych interesariuszy. Etyka w biznesie ma wiele aspektów. Należą do nich społeczna odpowiedzialność oraz ochrona własności intelektualnej.

Najważniejsze aspekty etyki w biznesie

Społeczna odpowiedzialność w biznesie

Koncepcję, zgodnie z którą przedsiębiorca nie powinien koncentrować się tylko na biznesie i osiąganiu zysku, nazywa się społeczną odpowiedzialnością biznesu (CSR – *Corporate Social Responsibility*). W swoich działaniach biznesowych przedsiębiorca powinien uwzględniać także kwestie społeczne – wpływ na osoby niezwiązane bezpośrednio z jego działalnością gospodarczą, ale ponoszące jej koszty, np. spowodowane szkodliwym wpływem na środowisko czy międzynarodową współpracą z kontrahentami z państw nieprzestrzegających praw obywatelskich, społecznych, gospodarczych i praw człowieka lub je łamiących, np. w których zatrudnia się dzieci do pracy.

Strategia społecznej odpowiedzialności biznesu oznacza przejrzyste i etyczne postępowanie, które:

- przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, w tym dobrobytu i zdrowia społeczeństwa;
- uwzględnia oczekiwania interesariuszy;
- jest zgodne z obowiązującym prawem i spójne z międzynarodowymi normami postępowania;
- jest zintegrowane z działaniami firmy i praktykowane w jej relacjach.

Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna (ISO) określiła w normie ISO 26000 **obszary społecznej odpowiedzialności biznesu**.

Społeczna odpowiedzialność nie jest dla przedsiębiorstwa działalnością zupełnie bezinteresowną. Podejmując różne działania w obszarze CSR, przedsiębiorstwo tworzy pozytywny wizerunek, przywiązuje do siebie klientów i podnosi swój prestiż, co przekłada się na wzrost konkurencyjności, a w efekcie – zwiększenie zysków.

Najpopularniejsze narzędzia CSR

- **Działania ekologiczne** – np. wykorzystanie w produkcji materiałów z recyklingu, dekarbonizacja transportu, tworzenie zielonych budynków biurowych, redukcja emisji CO_2.
- **Wolontariat pracowniczy** – zaangażowanie pracowników w akcje społeczne, np. zbiórki pieniędzy i artykułów potrzebnych domom opieki, noclegowniom dla bezdomnych lub schroniskom dla zwierząt, sadzenie drzew, bezpłatne udzielanie porad prawnych, oferowanie bezpłatnych ofert medycznych dla ludzi i zwierząt.
- **Programy dla pracowników** finansowane przez pracodawcę – np. szkolenia, spotkania integracyjne, pakiety medyczne, sportowe lub rekreacyjne.

Troska o roślinność wokół budynków biurowych; drzewa i ogrody na dachach to działania ekologiczne firm

Lekarze weterynarii często udzielają porad medycznych w schroniskach dla zwierząt w ramach wolontariatu pracowniczego

Wyjazdy integracyjne mogą być ważnym elementem budowania zgranego zespołu

- **Kampanie społeczne** – wpływ na postawy określonych grup społecznych, np. zachęcanie do badań i szczepień profilaktycznych, ostrzeganie przed oszustwami, zachęcanie do korzystania z nowoczesnych technologii, popularyzowanie zdrowego trybu życia, ochrony środowiska, ochrony ginących gatunków roślin i zwierząt, działań antydyskryminacyjnych.
- **Własna fundacja lub stowarzyszenie** – podejmowanie działań społecznych w imieniu firmy, np. finansowanie wydarzeń kulturalnych, sportowych, charytatywnych, współpraca z organizacjami pozarządowymi, np. WOŚP, PAH, Caritas, PCK.
- **Raporty społeczne** – publikowanie danych na temat działań i inicjatyw prowadzonych przez firmę w ramach CSR.

Wspólne przygotowywanie paczek dla potrzebujących nie tylko ma znaczenie charytatywne, lecz także pozwala na zacieśnianie więzi między pracownikami

Ochrona własności intelektualnej w biznesie

Własność intelektualna jest wytworem ludzkiego umysłu przedstawionym w materialnej postaci, np. wynalazków, utworów literackich, utworów artystycznych oraz nazw i oznaczeń towarów stosowanych w działalności gospodarczej.

Prawo własności intelektualnej jest prawem wyłącznym, co oznacza, że korzyści z niego mogą czerpać tylko uprawnione osoby przez określony czas i na danym terytorium. Z wyjątkiem prawa autorskiego ma charakter zbywalny, tzn. można je sprzedać, przekazać darowizną i dziedziczyć. Prawo własności intelektualnej obejmuje dwa obszary:

- prawa własności przemysłowej;
- prawa autorskie i prawa pokrewne.

Międzynarodowa Organizacja Normalizacyjna (ISO) (ang. *International Organization for Standarization*) – międzynarodowy pozarządowy organ zrzeszający krajowe organizacje normalizacyjne, który ma gwarantować spójność w sposobie działania przedsiębiorstw na całym świecie, aby dostarczały produktów najwyższej jakości.

Norma ISO – dokumenty zawierające uniwersalne wytyczne i wykaz dobrych praktyk w różnych aspektach działalności każdego sektora gospodarki.

Norma ISO 26000 – zawiera wytyczne, które inspirują m.in. przedsiębiorców do tworzenia własnych (niesprzecznych z normą) strategii społecznej odpowiedzialności biznesu.

Prawo wyłączne – prawo, które zapewnia wyłączność korzystania z określonego dobra i wynika z przepisów krajowych, regionalnych lub międzynarodowych.

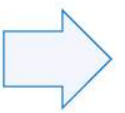

Rodzaje praw własności intelektualnej

Prawa własności przemysłowej uzyskuje się na podstawie zgłoszenia lub rejestracji w Urzędzie Patentowym Rzeczypospolitej Polskiej. Własność przemysłowa jest chroniona dzięki:

- patentom udzielanym na wynalazki;
- prawu ochronnemu na wzory użytkowe, przemysłowe i znaki towarowe;
- prawu ochronnemu na oznaczenia geograficzne;
- prawu ochronnemu na topografie układów scalonych;
- przepisom o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Definicja	Korzyści lub sposób ochrony
wynalazek	
• Produkt lub proces stanowiący nowatorskie rozwiązanie techniczne. • Przykłady opatentowanych wynalazków: maszyna do szycia (patenty Howe'a i Singera), rezonans magnetyczny (patenty Damadiana), telekomunikacja (patenty Apple związane z iPhone'em).	• Ochronę wynalazku zapewnia **patent**. Czas ochrony wynosi 20 lat. W przypadku komercjalizacji wynalazku patent zapewnia wynalazcy wynagrodzenie. Na wykorzystanie przez inną osobę opatentowanego wynalazku w czasie ochrony jego właściciel musi wyrazić zgodę, np. udzielić licencji. • Po upływie okresu ochrony wynalazek może być wykorzystywany także przez inne podmioty.
wzór użytkowy	
• Nowe rozwiązanie nadające się do zastosowania przemysłowego o charakterze technicznym, „dotyczy kształtu lub budowy przedmiotu o trwałej postaci albo przedmiotu składającego się ze związanych ze sobą funkcjonalnie części o trwałej postaci" (art. 94 ust. 1 *Ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej*). • Przykłady zarejestrowanych wzorów użytkowych: zapalniczka, rower, zegar wahadłowy, torebka z zamknięciem strunowym, oprawka do pomadki z mechanizmem wysuwania sztyftu.	• Wzór podlega ochronie przez 10 lat. Przez ten czas jedynie producent może oferować produkt o unikatowych właściwościach.
wzór przemysłowy	
• Nowa i oryginalna postać wytworu nadająca się do wielokrotnego odtwarzania; przejawia się przede wszystkim w jego kształcie, właściwościach powierzchni, barwie, rysunku lub ornamencie.	• Właściciel wzoru ma do niego prawo przez 25 lat. W tym czasie może z niego korzystać zarobkowo tylko na swoją wyłączność. Ochrona wzorów pobudza kreatywność i zwiększa konkurencyjność.

Definicja	Korzyści lub sposób ochrony
• Wzory przemysłowe dotyczą różnych produktów z wielu branż, np. meblarskiej, odzieżowej, gospodarstwa domowego, obuwniczej, samochodowej, sprzętu sportowego. Ochrona wzoru przemysłowego obejmuje estetykę produktu, ale nie zastosowane w nim rozwiązania techniczne. Właściwości techniczne mogą podlegać ochronie z tytułu prawa ochrony wzoru użytkowego lub patentu.	
znak towarowy	
• Oznaczenie umożliwiające odróżnienie towarów jednego producenta od podobnych towarów innego producenta. Oznaczenie musi być możliwe do przedstawienia w rejestrze znaków towarowych w sposób pozwalający na jednoznaczne ustalenie przedmiotu udzielonej ochrony. • Znakiem towarowym może być: rysunek, ornament, kolor, cyfra, słowo, nazwa, nazwisko, forma przestrzenna (kształt opakowania, butelki), dźwięk, smak, zapach, animacja (np. dla producentów filmowych), kombinacja znaków, słów i grafiki.	• Prawo chroniące znak towarowy obowiązuje 10 lat i może być przedłużane na kolejne dziesięcioletnie okresy. • System rejestracji i ochrony znaków towarowych ułatwia konsumentom identyfikację producenta, który ma dobrą opinię i którego produkty odznaczają się wysoką jakością. Znaki towarowe tworzą pozytywny wizerunek i wzmacniają renomę przedsiębiorstwa w obrocie gospodarczym.
oznaczenia geograficzne	
• Nazwy odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do miejsca, miejscowości, regionu lub kraju, które identyfikują towar jako pochodzący z tego terenu. • Oznaczenia geograficzne najczęściej są nadawane produktom rolnym, spożywczym, przemysłowym, np. mogą dotyczyć wędlin, serów, majonezu, musztardy, piwa, wina, rumu, owoców, słodyczy, produktów rybnych, mebli, zegarków, cygar, herbaty.	• Prawo ochrony oznaczenia geograficznego jest bezterminowe. Prawo do podlegania tej formie ochrony może zgłosić producent lub organ administracji właściwy dla terenu, do którego odnosi się oznaczenie geograficzne. Jeżeli zgłasza je organ administracji, producent może używać oznaczenia, pod warunkiem że produkt spełnia wymogi przewidziane dla towaru z oznaczeniem geograficznym. • Produkt z oznaczeniem geograficznym jest identyfikowany jako mający cechy przypisywane regionowi oraz oczekiwaną wysoką jakość.

Definicja	Korzyści lub sposób ochrony
topografia układu scalonego	
• Przestrzenne rozplanowanie elementów i połączeń układu scalonego.	• Uzyskanie ochrony prawa pozwala na wyłączne korzystanie ze wskazanego układu scalonego w celach zarobkowych. Ochrona trwa 10 lat.

Prawa autorskie i prawa pokrewne

Definicja	Korzyści lub sposób ochrony
prawo autorskie	
Chroni działalność twórczą – naukową, literacką, artystyczną będącą wytworem człowieka i mającą indywidualny charakter. Przedmiotem prawa autorskiego są np. utwory: • literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi; • architektoniczne; • audiowizualne, w tym filmowe; • fotograficzne; • lutnicze; • muzyczne; • plastyczne; • projektowania wnętrz; • sceniczne, choreograficzne i pantomimiczne; • wzornictwa przemysłowego. Utwór objęty prawem autorskim w teorii nie musi mieć formy materialnej, lecz aby mógł być odbierany przez innych za pomocą zmysłów, powinien mieć taką formę, np. obrazu, płyty winylowej, nośnika CD, książki papierowej, audiobooka, e-booka, innego zapisu cyfrowego.	• Prawo autorskie uprawnia twórców do używania dzieła lub udzielania zgody innym osobom na używanie ich dzieł w określony sposób. Tym samym umożliwia twórcom kontrolę nad ich dziełami i otrzymywanie za nie wynagrodzenia. • Prawa autorskie w Polsce wygasają po 70 latach od daty śmierci twórcy lub od pierwszego rozpowszechnienia, gdy twórca jest nieznany. • Zagwarantowanie praw autorskich sprzyja rozwojowi kreatywności, zachęca do rozwoju twórczości i zapewnia twórcom wynagrodzenie.

Definicja	Korzyści lub sposób ochrony
prawa pokrewne	
Przysługują osobom, którym nie można przypisać twórczego wkładu w powstanie utworu, a które jedynie przekazują utwór publiczności. Prawa pokrewne to: • prawa do artystycznych wykonań, np. dla aktorów, muzyków; • prawa do fonogramów i wideogramów, np. dla producentów płyt, nagrań audio i wideo; • prawa do nadawania programów radiowo-telewizyjnych oraz w strumieniach, czyli na tzw. platformach streamingowych; • prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych.	Prawa pokrewne wygasają po upływie: • 50 lat od artystycznego wykonania, sporządzenia fonogramu i wideogramu, pierwszego nadania programu; • 30 lat od publikacji wydania naukowego lub krytycznego; • 25 lat od pierwszej publikacji lub rozpowszechnienia. Prawa pokrewne sprzyjają inwestowaniu w działalność twórczą i jej rozpowszechnianie. Umożliwia to powszechny dostęp do wiedzy, kultury i rozrywki.

ZAPAMIĘTAJ

Prawem autorskim nie jest objęty nośnik, tylko **zapisany na nim utwór**.

Jeżeli pracownik w ramach swoich obowiązków wynikających z umowy o pracę stworzy utwór, pracodawca z chwilą przyjęcia utworu – złożenia oświadczenia, że go akceptuje – nabywa do niego prawa majątkowe. Pracownik jednak nadal pozostaje twórcą, któremu przysługują osobiste prawa autorskie.

Własność intelektualna w firmie stanowi jej majątek, a w bilansie przedsiębiorstwa jest przykładem jednego z aktywów. Właściciele muszą pamiętać o jej ochronie prawnej i prawidłowym zarządzaniu nią. Brak ochrony może uniemożliwić podejmowanie określonych przedsięwzięć. Jeżeli przedsiębiorca nie chce ujawniać stosowanych u niego rozwiązań, może skorzystać z ochrony, jaką daje tajemnica przedsiębiorstwa. Dotyczy ona rozwiązań technicznych, technologicznych, organizacyjnych i innych mających wartość gospodarczą.

Nieetyczne zachowania w biznesie

Naruszenie praw własności intelektualnej

W przypadku naruszenia praw własności intelektualnej przedsiębiorca podejmuje czynności zmierzające do natychmiastowego zaprzestania takich działań. Może w tej sprawie np.

- wysłać pismo ostrzegawcze;
- wystąpić z wnioskiem do organów celnych o zatrzymanie towarów podrabianych;
- wnioskować do właściwej instytucji zajmującej się własnością intelektualną o cofnięcie rejestracji;
- wyrazić sprzeciw wobec wniosku o rejestrację lub udzielenie prawa ochronnego;

- skorzystać z alternatywnych metod rozwiązywania sporów, tj. mediacji lub postępowania arbitrażowego;
- wstąpić na drogę sądową.

Działania, które można podjąć, gdy została naruszona własność intelektualna

Korupcja w biznesie

Korupcja jest przejawem patologii i w sferze publicznej, i w biznesie, gdyż narusza zasady odpowiedzialności społecznej. Występuje w wielu formach, zarówno na wysokich poziomach zarządzania, jak i wśród zwykłych ludzi, którzy w ten sposób próbują przyspieszyć czyjeś działania w jakiejś sprawie lub załatwić swoje interesy. **W każdym przypadku, bez względu na to, na jakim poziomie występuje, korupcja niszczy morale społeczne** i obniża poziom wzajemnego zaufania. Powoduje to spadek zaufania do polityków, osób zarządzających gospodarką, przedsiębiorców i osób prowadzących różne organizacje, których celem jest pomoc potrzebującym, oraz do innych, którzy mają wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy w każdej sferze życia obywatelskiego.

Przykładami korupcji są:

- łapownictwo – wręczanie pieniędzy i upominków, wyświadczanie przysług;
- kumoterstwo – relacje ufających sobie osób, które wymieniają między sobą różne korzyści;
- nepotyzm – nadużywanie stanowiska w celu promowania i protegowania krewnych oraz bliskich znajomych;
- klientelizm – nieformalna zależność polityczno-ekonomiczna, dzięki której politycy kupują sobie poparcie i lojalność określonych grup interesów i nacisku (klientów) w zamian za przywileje, nominacje i korzyści, np. opłacanie przez partie polityczne aktywistów i sponsorów, dzięki którym dochodzą do władzy; tworzenie prawa na zamówienie, czyli lobbing, korzystne rozstrzygnięcia sądowe.

PRZYKŁAD

Bruno rozważa zlecenie wykonania grafik do projektu, nad którym pracuje, swojej kuzynce, początkującej, utalentowanej graficzce komputerowej. Bruno chce jej pomóc w zdobyciu doświadczenia, ma też do niej pełne zaufanie. Podoba mu się jej styl graficzny.

PRZYKŁAD

Zuzanna prowadziła negocjacje dotyczące współpracy jej firmy transportowej z dużym warsztatem samochodowym. Podczas rozmów właściciel warsztatu zasugerował, że otrzyma znacznie lepszą ofertę, jeśli zatrudni jego brata, który obecnie jest bezrobotnym kierowcą ciężarówek.

Prawo polskie uznaje korupcję za czyn zabroniony i rozróżnia jej dwa rodzaje:

- **aktywną (przekupstwo)** – dotyczy tego, kto wręcza łapówkę;
- **bierną (sprzedajność)** – dotyczy tego, kto przyjmuje łapówkę.

Dobre praktyki antykorupcyjne, które może stosować przedsiębiorca

- **Promowanie etycznego biznesu**, np. przez opracowanie *Kodeksu etyki* i zamieszczenie w nim m.in. deklaracji antykorupcyjnych, które będą jednym z podstawowych elementów tworzących system wartości w danym przedsiębiorstwie.
- **Zwiększanie świadomości pracowników** przez edukowanie ich w zakresie etyki w biznesie, w tym o szkodliwych działaniach korupcyjnych oraz o odpowiedzialności karnej za działania korupcyjne, zorganizowanie systemu komunikacji pozwalającego na wzajemne informowanie się i pozyskiwanie informacji z zewnątrz.
- **Wprowadzenie klauzul antykorupcyjnych do umów** z kontrahentami.
- **Weryfikowanie kontrahentów** pod kątem ryzyka korupcyjnego na podstawie tzw. białego wywiadu (ang. OSINT – *open-source intelligence* – zbieranie informacji z ogólnodostępnych źródeł, np. baz danych, informacji publicznych, dokumentów).

CIEKAWOSTKA

9 grudnia jest Międzynarodowym Dniem Przeciwdziałania Korupcji.

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Zastanów się, czy strategię społecznej odpowiedzialności mogą stosować tylko duże przedsiębiorstwa. Odpowiedź uzasadnij, przytaczając przykłady.
2. W dostępnych źródłach poszukaj informacji o działaniach lokalnych przedsiębiorców w ramach CSR. Opisz wybrany przykład i oceń znaczenie tej inicjatywy dla społeczności lokalnej.
3. Czy uważasz, że osiąganie zysku w biznesie jest etyczne?
4. Podaj przykład produktu chronionego ze względu na region geograficzny, w którym powstaje. Jaka jest twoja opinia o tym produkcie? Odpowiedź uzasadnij.
5. Zastanów się, jakie są główne przyczyny zachowań korupcyjnych oraz do jakich skutków mogą prowadzić. Wnioski przedstaw w punktach.
6. Czy znasz jakieś działania korupcyjne w twoim najbliższym otoczeniu? Jeśli tak, opisz to. Jeśli nie, wymyśl prawdopodobną sytuację tego typu, w której możesz się znaleźć.

PROJEKT 1.

W kilkuosobowych zespołach wyszukajcie w dostępnych źródłach przykłady społecznej odpowiedzialności biznesu. Każdy zespół powinien mieć po pięć przykładów i zaprezentować je pozostałym zespołom. W prezentacji należy podać nazwę firmy oraz krótki opis podjętych działań.

PROJEKT 2.

W 2–3-osobowych zespołach opracujcie znak towarowy w dowolnej formie jednego z trzech wymienionych produktów:

- dżinsy polskiego producenta;
- meble modernistyczne;
- usługi cateringu dietetycznego.

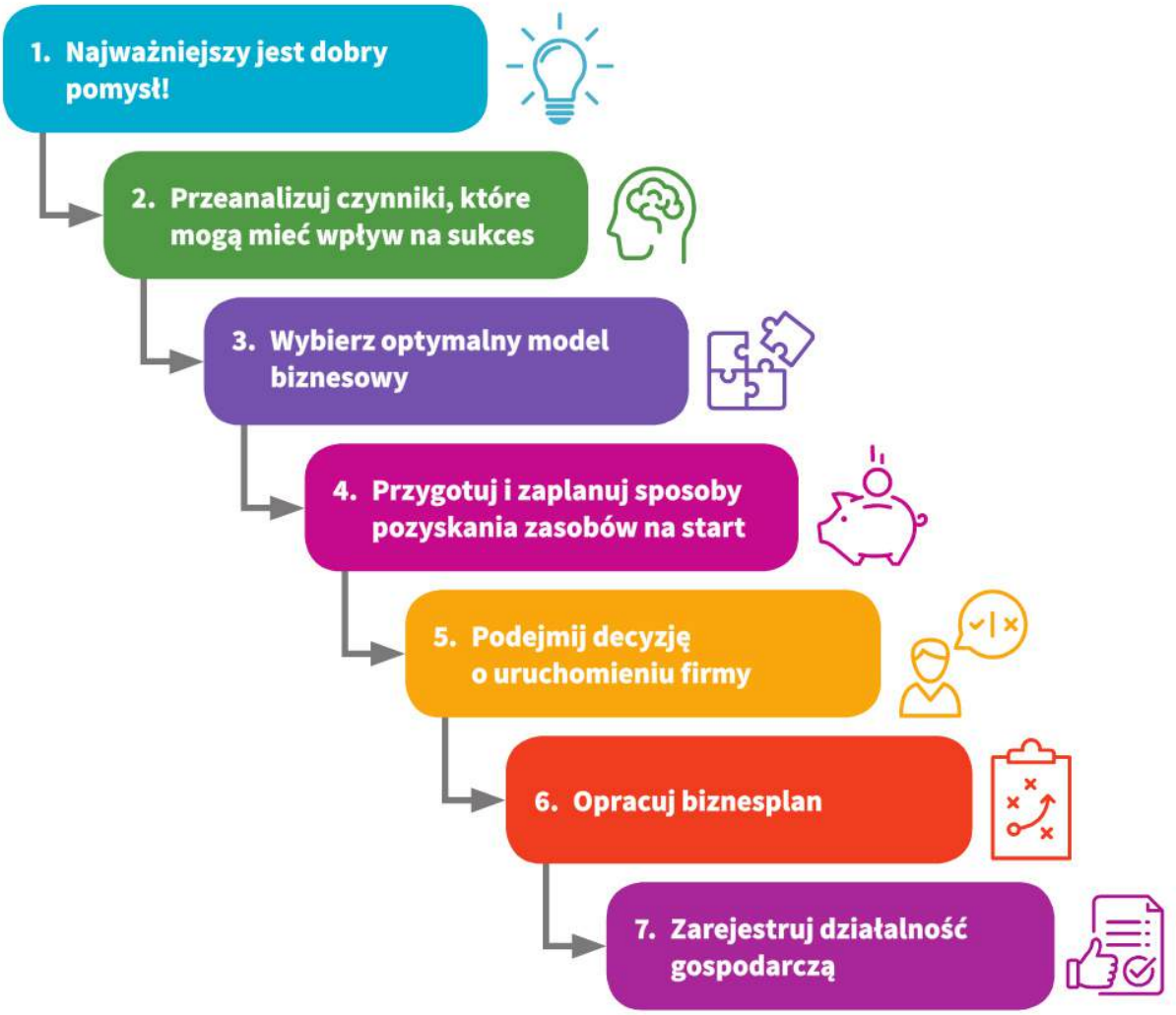
Po opracowaniu znaku towarowego, na podstawie dostępnych źródeł informacji, przedstawcie procedurę uzyskania jego ochrony prawnej w Polsce.

24 Koncepcja własnego biznesu

Dowiesz się

- **jak założyć własny biznes**
- **na co zwracać szczególną uwagę, planując założenie własnej firmy**

Formalne rozpoczęcie działalności gospodarczej nie jest zbyt trudne, zwłaszcza gdy wybieramy najprostszą formę jednoosobowej działalności gospodarczej (tzw. samozatrudnienie). Przyszły przedsiębiorca może to zrobić online, a w przypadku trudności zwrócić się do właściwego urzędnika w urzędzie gminy lub miasta, który pomoże zarejestrować działalność gospodarczą. Większym problemem jest opracowanie koncepcji biznesu, który odniesie sukces. Każda koncepcja będzie inna, ponieważ będzie zależała od wielu różnych czynników. Każda może doprowadzić firmę do sukcesu, a zarazem żadna nie daje jego gwarancji.

Etapy realizacji koncepcji biznesu

Jak zacząć?

1. Najważniejszy jest dobry pomysł!

Szukając pomysłu na biznes, uwzględnij:

- swoje doświadczenie, kompetencje, zainteresowania i wykształcenie, które możesz przekształcić w pomysł biznesowy;
- typ potencjalnych klientów, grupę docelową odbiorców, z którymi zamierzasz współpracować;
- odmienność swojego pomysłu od innych, które już funkcjonują na rynku;
- potrzebę objęcia produktu ochroną prawną;
- poziom znajomości branży;
- kierunek, w którym chcesz się rozwijać;
- istnienie niszy rynkowej w zakresie określonych usług lub produktów;
- konkurencję,
- możliwości rozwoju biznesu,
- sezonowość działania.

Dobry pomysł na biznes to podstawa sukcesu

2. Przeanalizuj czynniki, które mogą mieć wpływ na sukces.

Przeanalizuj czynniki, które często decydują o powodzeniu. Jeżeli jakiś obszar wypada słabiej, nie zrażaj się. Niektóre braki uzupełnisz, zanim zarejestrujesz firmę, inne – w czasie rozwoju działalności. Przeanalizuj:

- poziom swojej wiedzy w zakresie podstaw ekonomii, zarządzania, marketingu, podatków oraz wiedzy specjalistycznej związanej z przedmiotem działalności;
- swoje umiejętności i cechy przedsiębiorcze, np. kreatywność, konsekwencję, odwagę, cierpliwość, odporność na stres, asertywność, pozytywne nastawienie, umiejętność negocjacji, zdolność rozwiązywania konfliktów, podejmowanie decyzji, budowanie relacji z innymi ludźmi, zarządzanie czasem i zespołem, wyznaczanie celów, planowanie, wyciąganie wniosków;
- czas, w którym chcesz wejść ze swoim produktem na rynek – czy klienci są gotowi na twój produkt, czy nie jest on zbyt nowatorski lub wręcz przeciwnie – nie wnosi nic nowego i nie wzbudzi zainteresowania;
- pomysł na sposób wprowadzenia produktu na rynek;
- umiejętność pozyskania klientów oraz – w przypadku produktów nowatorskich – konieczność edukacji klientów;
- swoją wytrwałość i determinację w dążeniu do osiągnięcia postawionych celów biznesowych;
- dostępność zasobów pozwalających utrzymać biznes w przypadku początkowych niepowodzeń.

3. Wybierz model biznesowy.

Model biznesowy musi być dostosowany do twojego pomysłu oraz uwzględniać czynniki, które uznasz za istotne w dążeniu do sukcesu. W wyborze pomogą ci odpowiedzi na pytania (zasada 4W – *Who*? *What*? *How*? *Why*?).

- Kto będzie twoim klientem? Czego ten klient potrzebuje? W jaki sposób podejmuje decyzje? Gdzie szuka informacji o produkcie (towarze lub usłudze)?
- Co będziesz oferować klientowi? Jaki jego problem rozwiążesz? Jakie potrzeby zaspokoisz?
- W jaki sposób będziesz dostarczać swoje rozwiązania? Jakie zastosujesz technologie?
- Dlaczego to właśnie u ciebie klient powinien coś kupić? Czym różnisz się od konkurencji? Jaka jest wartość twojego produktu?

Kim są twoi przyszli klienci? – to jedno z kluczowych pytań

4. Przygotuj i zaplanuj sposoby pozyskania zasobów na start.

- Przed zarejestrowaniem działalności gospodarczej rozpoznaj swoje zasoby. Sprawdź, jaką dysponujesz gotówką, sprzętem, lokalem, wyposażeniem czy materiałami, które pozwolą ci rozpocząć działalność.
- Jeżeli nie posiadasz zasobów lub wiesz, że będą niewystarczające, pomyśl o finansowaniu zewnętrznym.
- Dobierz możliwe i dogodne dla ciebie źródło finansowania, np. dotację, kredyt dla rozpoczynających działalność lub crowdfunding (patrz temat *Wybrane źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa*).
- W zależności od potrzeb przygotuj również kilka ofert dotyczących wynajmu lokalu.
- Sprawdź, czy twoja działalność (np. w zakresie gastronomii) wymaga spełnienia szczególnych warunków sanitarnych. Jeżeli tak, odpowiednio zaplanuj i dostosuj organizację oraz wyposażenie pomieszczeń. Na 14 dni przed planowanym rozpoczęciem działalności gospodarczej musisz ją zgłosić do Państwowej Inspekcji Sanitarnej (potocznie sanepidu). Sanepid skontroluje stan techniczny lokalu, sposoby przechowywania produktów, wymagane zaświadczenia, w tym potwierdzenia przeszkolenia personelu (jeżeli planujesz zatrudnienie).

5. Podejmij decyzję o uruchomieniu firmy.

Jeżeli masz określony pomysł i wiesz, jak go urzeczywistnić, nie odwlekaj decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej. Ale zanim ją zarejestrujesz, zastanów się:

- dlaczego chcesz otworzyć własną firmę;
- w jakiej formie prawnej będziesz prowadzić działalność – jednoosobowo czy w formie spółki;
- czy znajdziesz zaufanych partnerów do spółki, jeżeli taką formę wybierzesz;
- jaki zasięg będzie miała twoja działalność gospodarcza – lokalny, krajowy czy międzynarodowy;
- w jaki sposób chcesz rozliczać się z podatku dochodowego – według zasad ogólnych czy zryczałtowanych[1];
- czy od początku chcesz lub musisz być płatnikiem podatku VAT;
- w jaki sposób będziesz podlegać składkom ZUS;
- czy musisz zarejestrować swoją działalność gospodarczą.

! ZAPAMIĘTAJ

Nie trzeba rejestrować działalności gospodarczej, jeżeli **przychody z niej nie przekraczają w żadnym miesiącu 50 % minimalnego wynagrodzenia** obowiązującego w danym roku.

6. Sporządź biznesplan.

Biznesplan przedstawia perspektywę twojej firmy. Będzi ci wyznaczać zakres działania, a twoim inwestorom i kredytodawcom udzieli informacji o możliwych do osiągnięcia zyskach i rentowności oraz o możliwym ryzyku niepowodzenia. Biznesplan powinien zawierać:

- **streszczenie** – cel i przedmiot działalności, motywy rozpoczęcia działalności;
- **przedstawienie zespołu** – kto jest założycielem, kto będzie zarządzał firmą, jakie ta osoba ma kwalifikacje i doświadczenie;
- **charakterystykę działalności** – rodzaj branży, jaki produkt będzie wytwarzany / sprzedawany, jakie są szanse i możliwości rozwoju firmy, jakie mogą wystąpić zagrożenia, jakie zasoby będą niezbędne, ile zasobów stanowią własne środki, a ile trzeba pozyskać z zewnątrz i w jaki sposób;
- **charakterystykę produktu** – jakie będzie miał cechy użytkowe, czym się wyróżnia, w jaki sposób będzie wytwarzany, czy produkt podlega reglamentacji (wymaga koncesji, zezwolenia lub licencji);
- **profil klienta** – do jakiej grupy będzie skierowany produkt, jakie potrzeby i problemy klient zgłasza, jakie ma nawyki i upodobania;

[1] Sposoby opodatkowania firm zostały omówione w części 1. podręcznika: *Biznes i zarządzanie. Zakres podstawowy.*

- **analizę rynku i konkurencji** – wielkość popytu, kto lub co stanowi konkurencję i jaką ma siłę, czy istnieją substytuty produktów, jakie czynniki mogą wpływać na poziom sprzedaży; w tym celu możesz skorzystać z analizy SWOT;
- **plan marketingowy** – formy promocji, formy sprzedaży i dystrybucji, politykę cenową, kanały komunikacji z klientami, kanały dystrybucji;
- **proces operacyjny** – charakterystykę procesu wytwarzania produktu i sposobu świadczenia usług, charakterystykę sposobu zarządzania procesami wytwarzania i świadczenia, charakterystykę surowców i materiałów, źródła ich pochodzenia, dostawców, charakterystykę środków trwałych, posiadane zdolności produkcyjne, kompetencje pracowników, tzw. wąskie gardła, proces rekrutacji;
- **strukturę organizacyjną przedsiębiorstwa** – powiązania między jego komórkami organizacyjnymi;
- **plany i analizy finansowe** – przychody, koszty, źródła finansowania, próg rentowności, wskaźniki rentowności, ocenę sytuacji finansowej;
- **zakończenie i podsumowanie** – wnioski, cele, misję, wizję przyszłości firmy, inspirujący cytat.

7. Zarejestruj działalność gospodarczą.

Zarejestrowanie działalności gospodarczej oznacza jej oficjalne uruchomienie i pozwala na podejmowanie działań w zgłoszonym zakresie. Jednoosobową działalność rejestrujesz w CEIDG (Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej). Możesz to zrobić:

- online przez stronę rządową – system wraz z wnioskiem automatycznie przygotuje też zgłoszenie do ZUS lub KRUS, GUS i urzędu skarbowego;
- korzystając z bankowości internetowej wybranych banków;
- osobiście – w dowolnym urzędzie miasta lub gminy;
- listem poleconym.

Podczas rejestracji musisz podać:

- imię, nazwisko, imiona rodziców;
- datę i miejsce urodzenia;
- rodzaj, serię i numer dokumentu tożsamości, PESEL;
- wszystkie posiadane obywatelstwa;
- numer NIP i REGON – osoby podejmujące po raz pierwszy działalność gospodarczą nie posiadają tych identyfikatorów; zostaną one nadane zakładającemu działalność gospodarczą na podstawie składanego wniosku o wpis do CEIDG; numery identyfikatorów są przesyłane pocztą przez odpowiednie urzędy – NIP nadaje urząd skarbowy, REGON – urząd statystyczny;
- adres miejsca zamieszkania;
- adresy związane z zakładaną działalnością gospodarczą – siedziby, miejsca prowadzenia działalności;

- nazwę zakładanej działalności gospodarczej – nazwa musi zawierać imię i nazwisko, opcjonalnie informację o rodzaju prowadzonej działalności i logo, np. Serwis AGD Weronika Szczepańska;
- nazwę skróconą, np. Serwis AGD;
- kody PKD właściwe dla rodzaju działalności;
- planowaną liczbę pracowników – przekazanie tej informacji nie jest dla przedsiębiorcy obligujące, jeżeli uzna on, że jednak nie zatrudni nikogo lub zatrudni więcej osób – może tak zrobić bez żadnych konsekwencji;
- datę rozpoczęcia działalności – ta data nie może być wcześniejsza niż data rejestracji działalności;
- informacje o ubezpieczeniu w ZUS, KRUS lub ubezpieczeniu za granicą;
- formę rozliczania podatku dochodowego i rodzaj prowadzonej ewidencji;
- dane urzędu skarbowego właściwego ze względu na miejsce twojego zamieszkania;
- dane biura rachunkowego, jeżeli przedsiębiorca nie będzie prowadził samodzielnie dokumentacji księgowej.

Strona, na której można zarejestrować działalność gospodarczą[2]

ZAPAMIĘTAJ

Osoby niepełnoletnie od 13. roku życia mogą prowadzić własną jednoosobową działalność gospodarczą, ale **we wszystkich działaniach muszą być reprezentowane przez swojego przedstawiciela ustawowego**, np. rodzica.

[2] www.biznes.gov.pl (dostęp: 5.03.2024).

PYTANIA, POLECENIA, PROJEKTY

1. Czy planujesz założenie własnej działalności gospodarczej? Odpowiedź uzasadnij.
2. Jakie dostrzegasz najważniejsze zalety i wady prowadzenia własnej działalności gospodarczej? Odpowiedź uzasadnij.
3. Załóż, że możesz rozpocząć wymarzoną działalność gospodarczą. Opisz tę działalność w kilku zdaniach. Następnie powiedz, co trzeba zrobić, by urzeczywistnić to marzenie.

PROJEKT 1.

W 2–3-osobowych zespołach wybierzcie produkt, który jest często używany przez waszych kolegów i koleżanki w klasie – może to być element stroju, aplikacja mobilna, kosmetyki itd. Następnie przedstawcie ten produkt innemu zespołowi, tak by zachęcić do jego kupna. Zadaniem drugiego zespołu jest podanie w wątpliwość renomy produktu, wskazanie jego wad. Pierwszy zespół na podstawie tych uwag planuje działania związane z ulepszeniem produktu. Następnie zespoły zamieniają role.

PROJEKT 2.

W kilkuosobowych zespołach wybierzcie działalność gospodarczą, którą chcielibyście rozpocząć. Następnie zróbcie listę spraw i dokumentów, które musicie przygotować, zanim zarejestrujecie działalność.

Po wykonaniu tej części zadania zespoły wymieniają się listami i oceniają ich kompletność. W razie potrzeby uzupełniają spis.

- **Zarządzanie przedsiębiorstwem** to proces podejmowania decyzji, który ma służyć osiągnięciu określonych celów biznesowych. Wymaga umiejętności w zakresie planowania, organizowania, kierowania i kontrolowania.
- **Planowanie** to wybór celów i sposobów ich osiągania oraz określenie zadań i harmonogramów ich wykonania.
- **Organizacja** to tworzenie warunków zaplanowanego działania w skuteczny i efektywny sposób.
- **Kierowanie** to wydawanie poleceń i motywowanie do współpracy podczas wykonywania zadań.
- **Kontrolowanie** to ciągłe monitorowanie postępów i podejmowanie decyzji korygujących.
- **Zarządzanie działalnością przedsiębiorstwa** oznacza zarządzanie różnymi obszarami:
  - finansami;
  - jakością;
  - produkcją;
  - ryzykiem;
  - zasobami ludzkimi.

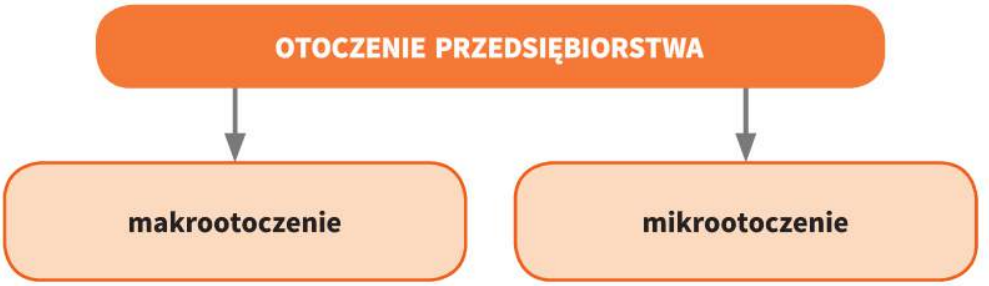
- Na przyjęte strategie zarządzania **ma wpływ otoczenie przedsiębiorstwa**, to znaczy:
  - wszystkie warunki, zjawiska i podmioty na zewnątrz, które oddziałują na funkcjonowanie przedsiębiorstwa i do których przedsiębiorstwo musi się dostosować – tzw. **makrootoczenie**, np. warunki klimatyczne, fazy cyklu koniunkturalnego, poziom wykształcenia, system wartości i styl życia społeczeństwa, postęp naukowo-techniczny, skłonność do wprowadzania innowacji;
  - wszystkie podmioty i zjawiska wewnątrz, które oddziałują na przedsiębiorstwo, ale z którymi przedsiębiorstwo może tworzyć wzajemne relacje – tzw. **mikrootoczenie**, np. klienci, kontrahenci, pracownicy, konkurenci.

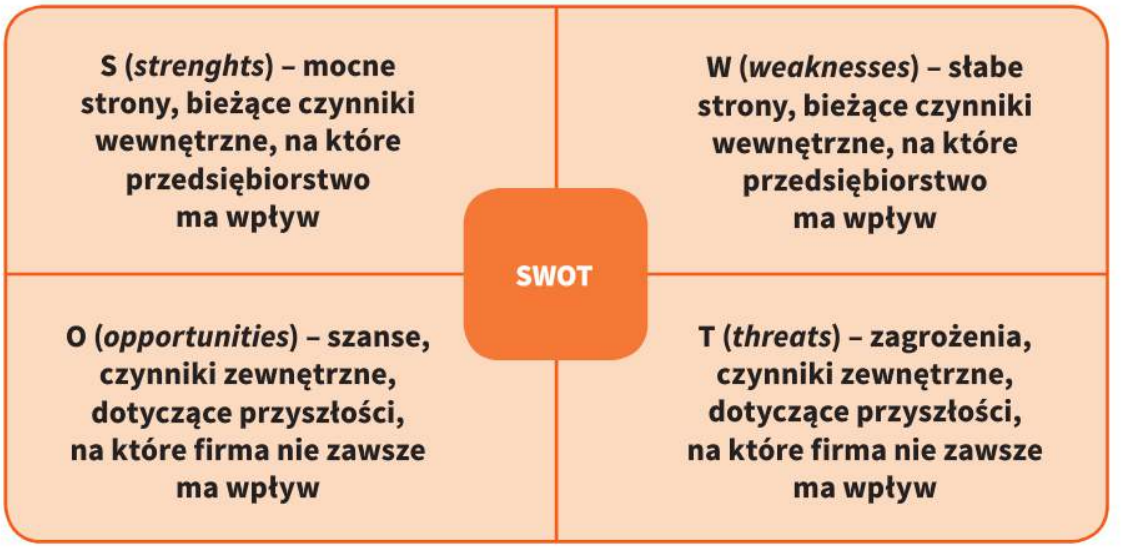
Pogoda jest częścią makrootoczenia przedsiębiorstwa

Klienci są elementem mikrootoczenia przedsiębiorstwa

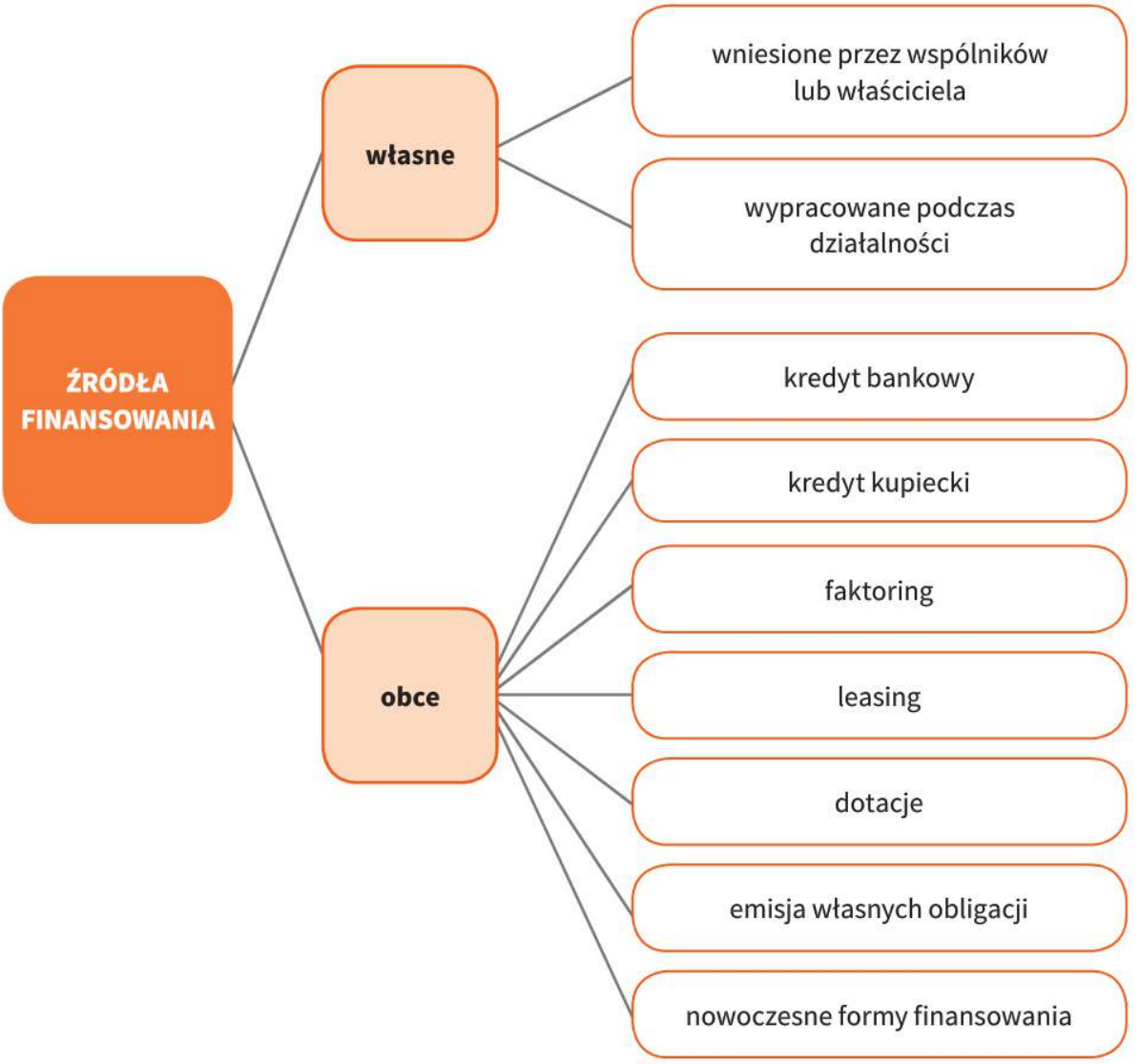

- Potencjał przedsiębiorstwa oraz podejmowanych przedsięwzięć ocenia się m.in. jedną z najstarszych i najbardziej znanych metod – metodą **analizy SWOT**

- Przedsiębiorstwo korzysta **z dwóch podstawowych źródeł finansowania**:
  - własnych:
    - wniesionych przez wspólników lub właściciela w chwili tworzenia przedsiębiorstwa, np. kapitał udziałowy, kapitał akcyjny, kapitał właścicieli;
    - wypracowanych w czasie działalności z zysku;
  - obcych, najczęściej pochodzących z:
    - kredytu bankowego;
    - kredytu kupieckiego;
    - faktoringu;
    - leasingu;
    - dotacji;
    - emisji własnych obligacji;
    - nowoczesnych form finansowania, jak pomoc aniołów biznesu, crowdfunding, venture capital[1].

[1] Formy finansowania zostały omówione w 1. części podręcznika: *Biznes i zarządzanie. Zakres podstawowy.*

- **Wybór przez przedsiębiorcę źródła finansowania zależy od celu**, jaki ma być sfinansowany, oraz od ogólnej diagnozy kondycji finansowej.
- Podstawą zarządzania finansami przedsiębiorstwa jest **plan finansowy**. Zawiera zestawienie przyszłych przychodów i kosztów. Powinien być uzupełniony o **plan inwestycji** wraz z opracowaniem sposobów ich finansowania.
- W małych i średnich przedsiębiorstwach plan finansowy jest sporządzany na najbliższy rok, z podziałem na poszczególne miesiące i kwartały, często z pominięciem opracowania planu długoterminowego. Aby osiągnąć wyniki zaplanowane z wyprzedzeniem rocznym, przedsiębiorca powinien opracować **krótkoterminowe prognozy** (*forecast*), które w przypadku zmian pozwolą na szybkie reagowanie. Krótkoterminowe prognozy uwzględniają zarówno dane historyczne (dotychczas uzyskane wyniki), jak i dane bieżące, np. o zamówieniach, zleceniach i umowach, które będą realizowane w najbliższym czasie.

- **Procedura opracowania rocznego planu finansowego** z uwzględnieniem krótkoterminowych prognoz:

Wykonanie planu finansowego za poprzedni miesiąc lub dwa miesiące	porównanie wykonania za jeden miesiąc / dwa miesiące z prognozą na te same miesiące pozwala ocenić poziom uzyskanych wyników
Opracowanie prognozy finansowej na najbliższy kwartał	na podstawie danych bieżących, tj. już zawartych i częściowo zrealizowanych kontraktów, zleceń i zamówień oraz danych historycznych z poprzedniego okresu
Opracowanie prognozy finansowej na kolejne kwartały do końca roku	na podstawie wcześniej opracowanego planu rocznego
Opracowanie aktualnej prognozy na koniec roku	na podstawie trzech poprzednich punktów

- **Społeczna odpowiedzialność biznesu** (CSR – *Corporate Social Responsibility*) to strategia, zgodnie z którą przedsiębiorstwa w swojej działalności dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne, aspekty środowiskowe oraz relacje z różnymi grupami interesariuszy, np. z pracownikami, klientami, kontrahentami, akcjonariuszami.
- **Własność intelektualna** ma charakter niematerialny i zgodnie z prawem musi spełniać wymóg oryginalności i nowości; powinna nosić znamię osobowości twórczej autora oraz przedstawiać wartość ekonomiczną.
- Własność intelektualna dotyczy prawa:
  - **własności przemysłowej** związanej z twórczością na użytek gospodarczy;
  - **autorskiego** związanego z twórczością naukową, artystyczną i literacką.

- **Prawo ochrony własności intelektualnej** umożliwia rozwój innowacji, sprzedaż patentów i licencji oraz franczyzy. Działania te przyspieszają rozwój gospodarczy i mają wpływ na poziom PKB. Handel towarami podrabianymi i bezpłatne wykorzystywanie oraz rozpowszechnianie utworów (piractwo) jest działaniem nie tylko nieetycznym i nagannym, lecz także powodującym straty bezpośrednio dla twórców oraz budżetu państwa.
- **Ochrona własności intelektualnej** ma znaczenie dla:
  - zapewnienia twórcom i wynalazcom prawa do czerpnia korzyści z ich dzieł,
  - promocji kreatywności i innowacji;
  - poprawy konkurencyjności;
  - rozwoju zatrudnienia.

- Wspólnym celem w obszarze etyki w biznesie powinno być **zwalczanie korupcji**.
- **Pojęcie korupcji** ma wiele definicji opracowanych przez różne instytucje. W szerszym znaczeniu jest rozumiane jako przyjmowanie, obiecywanie i wręczanie jakichkolwiek korzyści majątkowych i osobistych w celu wywarcia wpływu na działania gospodarcze, społeczne, polityczne, administracyjne, biznesowe, prywatne.
- W większości państw do zwalczania korupcji w życiu publicznym i gospodarczym oraz działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa są powoływane **specjalne służby antykorupcyjne**.
- Każdy przedsiębiorca **prowadzi biznes zgodnie z własną koncepcją, którą powinien na bieżąco modyfikować i dostosowywać do zmieniających się warunków**. Na osiągnięcie biznesowego sukcesu ma wpływ wiele czynników.

Czynniki wpływające na sukces w biznesie

Społeczna Odpowiedzialność Biznesu (CSR)

Najpopularniejsze narzędzia

Działania ekologiczne

wykorzystanie w produkcji materiałów z recyklingu, dekarbonizacja transportu, tworzenie zielonych budynków biurowych, redukcja emisji CO_2

Programy dla pracowników finansowane przez pracodawcę

szkolenia, integracja, pakiety medyczne, oferowanie bezpłatnych konsultacji medycznych

Wolontariat pracowniczy

– zaangażowanie pracowników w akcje społeczne, np. zbiórki na rzecz schronisk dla zwierząt, domów opieki społecznej, sadzenie drzew, bezpłatne udzielanie porad prawnych, oferowanie bezpłatnych porad medycznych dla ludzi i zwierząt

Kampanie społeczne

– wpływ na postawy określonych grup społecznych, np. zachęcanie do badań i szczepień profilaktycznych, ostrzeganie przed oszustwami, zachęcanie do korzystania z nowoczesnych technologii, popularyzowanie zdrowego trybu życia, ochrony środowiska, ochrony ginących gatunków roślin i zwierząt, promowanie różnorodności

Raporty społeczne

– publikowanie działań i inicjatyw prowadzonych przez firmę w obszarze CSR

Własna fundacja

– podejmowanie działań społecznych w imieniu firmy, np. finansowanie wydarzeń kulturalnych, sportowych, charytatywnych, współpraca z organizacjami pozarządowymi, np. WOŚP, PAH, Caritas, PCK

Sprawdź swoje umiejętności

Zadania

1. Wyjaśnij pojęcie „zarządzanie przedsiębiorstwem”.
2. Scharakteryzuj metody zarządzania przedsiębiorstwem.
3. Określ znaczenie zarządzania w osiąganiu celów przedsiębiorstwa.
4. Scharakteryzuj otoczenie przedsiębiorstwa na wybranym przykładzie.
5. Wyjaśnij na przykładach, jakie znaczenie dla przedsiębiorstwa ma jego makrootoczenie.
6. Przyporządkuj wymienione elementy do danego rodzaju otoczenia przedsiębiorstwa – makrootoczenia i mikrootoczenia. Decyzję uzasadnij.

   bank • kryzys • region zagrożony degradacją społeczną • odbiorcy • urząd skarbowy • powódź • klienci • lobby ekologów • pracownicy • obszar turystyczny • wysokie dochody ludności • agencja reklamowa • firma konkurencyjna • rozwój nowych technologii • ZUS • dostawcy regionalni

7. Załóż, że chcesz kandydować do samorządu szkolnego. Aby ugruntować się w tej decyzji, przeprowadzasz analizę SWOT. Na podstawie jej wyników uzasadnij, czy kandydowanie do samorządu jest dobrym pomysłem.
8. Opisz, w jakim celu przeprowadza się analizę SWOT.
9. Wyjaśnij, na czym polega analiza SWOT.
10. Przedstaw klasyfikację źródeł finansowania.
11. Scharakteryzuj własne źródła finansowania.
12. Omów na wybranych przykładach obce źródła finansowania.
13. Wymień etapy planowania finansowego.
14. Zaproponuj najlepsze sposoby finansowania w opisanych sytuacjach. Swoje pomysły uzasadnij.
    a) Piotr, właściciel hurtowni, zaobserwował, że od kilku miesięcy wydłuża się czas spływania należności za sprzedane towary, co powoduje zatory płatnicze.
    b) Maria jest osobą bezrobotną. W ramach aktywizacji zawodowej postanowiła założyć własną działalność gospodarczą. Kapitał, którym dysponuje, nie wystarczy jej na pokrycie wszystkich kosztów zorganizowania nowej działalności.
    c) Tomasz chce założyć start-up w zakresie cyberbezpieczeństwa. Ma innowacyjny pomysł, dzięki któremu zamierza wejść na rynki polski i światowy.
    d) Julia i Adam rozwijają działalność gospodarczą. Zaplanowali budowę nowoczesnego magazynu-chłodni. Budowa będzie trwała 2 lata. Zgromadzony kapitał nie jest wystarczający na pokrycie kosztów budowy.
    e) Kacper jest producentem muzycznym. Postanowił opracować dostępne odpłatnie serie lektur szkolnych w formie słuchowisk. Osoby, które wesprą projekt finansowo, będą mogły bezpłatnie i bez ograniczeń czasowych korzystać ze słuchowisk.

f) Jakub prowadzi sklep chemiczny. Ostatnio ma kłopoty z terminowym regulowaniem faktur zakupu od dostawców.

g) Joanna chce nabyć kolejną maszynę produkcyjną. Nie może otrzymać kredytu, ponieważ w ocenie banku ma niską zdolność kredytową spowodowaną innym kredytem.

h) Aleksander jest inżynierem. Ma pomysł na uzyskiwanie zielonej energii elektrycznej. Aby zrealizować pomysł, musi założyć działalność gospodarczą, wybrać model biznesowy i sfinansować niezbędne przedsięwzięcia. Nie ma jednak doświadczenia ani w prowadzeniu działalności gospodarczej, ani w zarządzaniu i w doborze strategii biznesowej. Nie dysponuje również wystarczającym kapitałem na pokrycie niezbędnych kosztów.

15. Przyjmij, że chcesz podjąć działalność gospodarczą polegającą na tworzeniu artykułów z papieru wg własnego projektu, np. zaproszeń, pudełek prezentowych, lampionów, abażurów i innych. Opracuj plan finansowy tej działalności. Załóż, że posiadasz oszczędności w kwocie 1000 zł, które chcesz zainwestować w swój biznes.

16. Scharakteryzuj wybrany etap planowania finansowego.

17. Wyjaśnij, jak rozumiesz społeczną odpowiedzialność biznesu.

18. Omów na przykładach obszary społecznej odpowiedzialności biznesu.

19. Scharakteryzuj wybrane narzędzia realizacji społecznej odpowiedzialności biznesu.

20. Wyjaśnij różnicę między własnością intelektualną a prawem własności intelektualnej.

21. Podaj przykłady własności przemysłowej. Wyjaśnij sposoby jej ochrony.

22. Wyjaśnij, czym są prawa autorskie i prawa pokrewne.

23. Podaj przykłady nieetycznych zachowań w biznesie. Wyjaśnij, jak należy zareagować, gdy jest się ich świadkiem lub mimowolnym uczestnikiem.

24. Przyporządkuj wymienione pojęcia do opisów problemów etycznych: klientelizm, kumoterstwo, łapownictwo, nepotyzm.

Opisy problemów etycznych
Dyrektor jednoosobowej spółki Skarbu Państwa zwrócił się do przedstawiciela firmy audytowej z prośbą zatrudnienia bliskiej mu osoby. W zamian obiecał firmie audytowej zlecenie przeprowadzenia w spółce obowiązkowego audytu.
Pracownik administracji publicznej przyjął od właściciela firmy budowlanej korzyść majątkową w zamian za ujawnienie danych niezbędnych do wygrania przetargu na wykonanie remontu elewacji budynków należących do Skarbu Państwa.
Grupa biznesmenów zgłosiła się do polityków mających wpływ na tworzenie prawa z propozycją poparcia projektów pracowniczych w zamian za korzystne rozwiązania w prawie podatkowym dla podatników uzyskujących wysokie dochody.
Dyrektor korporacji ułatwił awans jednemu z pracowników, który na niego nie zasługiwał. Pracownik był synem przyjaciela dyrektora, który w zamian za awans syna obiecał dyrektorowi intratny kontrakt handlowy.

Opisy problemów etycznych
Dyrektor zarządzający zatrudnił do pracy nad projektem swoją siostrę, która w porównaniu z innymi kandydatami miała najmniejsze doświadczenie zawodowe w zakresie tematyki projektu.
Przedstawiciel handlowy, licząc na dużo wyższe zamówienia, podarował szefowi w firmie kontrahenta prezent w postaci sfinansowania wycieczki do Portugalii.

PROJEKT 1.

Dobierzcie się w kilkuosobowe zespoły i zapoznajcie z opisaną sytuacją.

Rodzeństwo Maja i Filip mieszkają w małej miejscowości, której okolica słynie z hodowli róż. W przyszłym roku oboje kończą liceum. Zdecydowali, że chcą rozpocząć działalność gospodarczą polegającą na sprzedaży kwiatów i bukietów. Planują otwarcie punktu sprzedaży obok domu, w którym mieszkają razem z rodzicami. Chcą także brać udział w okolicznych cotygodniowych targach, zwłaszcza w miejscowościach turystycznych. Zanim rozpoczną działalność biznesową, Maja zamierza ukończyć kurs florystyczny, natomiast Filip – marketingowy.

Zaplanujcie sekwencję działań, które musi podjąć rodzeństwo przed zarejestrowaniem swojej działalności gospodarczej. Wskażcie źródła finansowania, z których mogą skorzystać.

Napiszcie, jakie umiejętności będą potrzebne rodzeństwu do realizacji planów. Wskażcie, jak mogą je zdobyć.

PROJEKT 2.

Dobierzcie się w 7–8-osobowe zespoły.

Załóżcie, że zdecydowaliście się wspólnie rozpocząć działalność gospodarczą.

Korzystając z rozdziału *Koncepcja własnego biznesu*, przejdźcie przez wszystkie etapy planowania założenia działalności gospodarczej.

- Opracujcie pomysł na swoją firmę.
- Przeanalizujcie czynniki, które mogą zadecydować o waszym sukcesie lub porażce.
- Wybierzcie model biznesowy.
- Zaplanujcie pozyskanie finansowania.
- Scharakteryzujcie swoją spółkę (zasięg, opodatkowanie, składki ZUS).
- Sporządźcie biznesplan.
- Wybierzcie nazwę spółki, kody PKD i planowaną liczbę pracowników.

Następnie zaprezentujcie wyniki własnej pracy na forum klasy tak, jakby wasi koledzy i koleżanki byli potencjalnymi inwestorami. Starajcie się odpowiedzieć na ich pytania.

Zapiszcie wnioski z doświadczenia.

1. Studium przypadku biznesowego (ang. *business case study*)

Przypadek 1. Ścieżka kariery

I. Opis analizowanego podmiotu

Kasia jest uczennicą szkoły ponadpodstawowej. Przed nią stoi wybór ścieżki zawodowej. Niezależnie od planów na przyszłość zdecydowała odkładać kieszonkowe na wakacje, udała się więc do banku, by założyć swoje pierwsze konto. Podczas zakładania konta zwróciła uwagę, że osoba, która ją obsługiwała, dysponowała dużą wiedzą i umiejętnością przekazania jej klientowi. Po zapoznaniu się ze szczegółami oferty Kasia doszła do wniosku, że produkty bankowe są skrupulatnie zaplanowane i skalkulowane. Dowiedziała się też, że w ramach swojego konta ma dostęp do bankowości mobilnej i internetowej. Po wyjściu z banku Kasia stwierdziła, że chce tam pracować. Zaczęła się zastanawiać, w jakiej pracy chciałaby się specjalizować.

II. Opis otoczenia, w którym Kasia może się rozwijać

Kasia wyznaczyła trzy obszary, w których chce się rozwijać w zakresie bankowości. Opracowała listę działań, które może podjąć jako uczennica szkoły ponadpodstawowej. Wskazała także kierunki studiów oraz interesujące ją działy w banku.

Obszary wyznaczone przez Kasię to:

- ekonomia;
- informatyka;
- marketing.

Ekonomia

Kasia dowiedziała się, co może robić już teraz:

- wybór rozszerzonego zakresu przedmiotu biznes i zarządzanie oraz uzyskanie dobrego wyniku z tego przedmiotu na maturze;
- uczestnictwo w kursach obsługi programów komputerowych (np. Excel, Statistica, R, SQL) przydatnych w bankowości;
- zainteresowanie się sytuacją ekonomiczną na świecie, czytanie fachowej literatury i specjalistycznych stron internetowych;
- nabywanie umiejętności wystąpień publicznych.

Dla Kasi ważny jest wybór kierunku studiów.

Zdobywanie wiedzy i umiejętności w zakresie ekonomii zapewniają takie kierunki studiów, jak:

- ekonomia;
- matematyka;
- finanse i rachunkowość;
- ekonometria i statystyka.

Kasia określiła obszary, w których może pracować w banku jako ekonomistka:

- analiza danych;
- ocena ryzyka;
- tworzenie i aktualizacja produktów finansowych;
- kontakt z klientem.

Informatyka

Kasia sporządziła listę tematów, nad którymi może zacząć pracować już teraz:

- uczestnictwo w kursach programowania (np. C++, Python, Cobol);
- poznanie zagadnień związanych z cyberbezpieczeństwem;
- śledzenie nowinek i trendów oprogramowania;
- czytanie fachowej literatury i specjalistycznych stron internetowych.

Kasia ma świadomość, że studia w zakresie informatyki mogą być bardzo ważne, dlatego wybrała kilka kierunków:

- informatyka;
- inżynieria procesowa;
- matematyka;
- metody ilościowe w ekonomii i systemy informacyjne.

Kasia określiła obszary, w których może pracować w banku jako osoba z wykształceniem informatycznym:

- tworzenie i obsługa systemów;
- cyberbezpieczeństwo;
- administrowanie systemami;
- pomoc techniczna;
- sztuczna inteligencja;
- bankowość elektroniczna i mobilna.

Marketing

Wskazała kilka aktywności w zakresie marketingu, które podniosą jej kompetencje:

- uczestnictwo w kursach obsługi programów graficznych (np. CorelDraw, Photoshop, Canva, PowerPoint);
- rozwijanie umiejętności pracy w grupie;
- poznawanie technik sprzedażowych i negocjacyjnych;
- lektura fachowej literatury i specjalistycznych stron internetowych;
- badanie trendów w mediach społecznościowych.

Tajniki marketingu można poznać na takich kierunkach jak:

- marketing,
- zarządzanie,

- ekonomia,
- społeczna odpowiedzialność biznesu.

Dziewczyna określiła obszary, w których może pracować w banku jako osoba z wykształceniem marketingowym:

- design marki,
- sprzedawanie produktów i usług bankowych,
- graficzna prezentacja oferty,
- tworzenie strategii marketingowej i wizerunkowej,
- tworzenie strategii zrównoważonego rozwoju,
- *public relations*.

III. Określenie celu, który Kasia zamierza osiągnąć

Po dokładnej analizie swoich możliwości i zainteresowań Kasia postanowiła, że będzie studiować finanse i rachunkowość, a po ukończeniu nauki podejmie pracę w banku jako analityk danych finansowych. Aby to osiągnąć, musi wyznaczyć cel zgodnie z zasadą SMART.

S – skonkretyzowany (*Specific*)

Chcę po studiach otrzymać stanowisko analityka danych finansowych w dużym banku w stolicy w okresie od dwóch do czterech miesięcy po ukończeniu studiów.

M – mierzalny (*Measurable*)

Już na studiach będę zwiększać kompetencje przez odbycie co najmniej dwóch stażów w firmach lub bankach o podobnym profilu. Po studiach w ciągu dwóch–czterech miesięcy podejmę pracę w miejscu docelowym. Moja wypłata musi zrównać się z wartością średniej krajowej w ciągu ośmiu miesięcy od rozpoczęcia pracy, choć na początku na pewno będę zarabiać mniej.

A – osiągalny (*Achievable*)

Analiza rynku pracy i dostępnych źródeł wskazuje, że interesujące mnie miejsca pracy są dostępne w Warszawie.

R – realny (*Realistic*)

Wiem, że jako nowa osoba w branży muszę zdobyć duże doświadczenie, dlatego na wstępie planuję pracę na stanowisku stażystki. Później liczę na awans.

T – określony w czasie (*Time-bound*)

Swoją pierwszą pracę chcę rozpocząć bezpośrednio po zakończeniu studiów – w ciągu dwóch do czterech miesięcy po obronie pracy dyplomowej.

Praca w dziale analizy danych wymaga sumienności i staranności

IV. Wykonanie analizy sytuacji, w której Kasia znajduje się obecnie

Dziewczyna chce wskazać swoje mocne i słabe strony, aby ocenić ich wpływ na jej przyszłość. W tym celu wykonała analizę SWOT. Zazwyczaj jest ona stosowana przez firmy i organizacje, ale indywidualne wykorzystanie tej metody jest dobrym pomysłem.

W tym celu trzeba wyszczególnić kilka elementów. Są to:

- **S – *Strengths* (mocne strony)** – jeśli zostaną dobrze wykorzystane, będą sprzyjać rozwojowi;
- **W – *Weaknesses* (słabe strony)** – będą spowalniać osiągnięcie celu;
- **O – *Opportunities* (szanse)** – uwarunkowania sprzyjające;
- **T – *Threats* (zagrożenia)** – czynniki, które obecnie nie występują, ale w przyszłości mogą być zagrożeniem.

Mocne strony	Waga	Ocena 1–5	Suma ważona
dobrze sformułowany cel	0,2	2	0,4
chęć do nauki	0,3	3	0,9
wysokie umiejętności matematyczne	0,5	5	2,5
SUMA	**1**	**10**	**3,8**

Słabe strony	Waga	Ocena 1–5	Suma ważona
brak doświadczenia	0,4	3	1,2
młody wiek	0,2	2	0,4
słaba znajomość języków obcych	0,4	3	1,2
SUMA	**1**	**8**	**2,8**
Szanse	**Waga**	**Ocena 1–5**	**Suma ważona**
zdobycie doświadczenia na stażu	0,5	4	2
kursy języka obcego	0,3	3	0,9
znajomości na nowej uczelni	0,2	4	0,8
SUMA	**1**	**11**	**3,7**
Zagrożenia	**Waga**	**Ocena 1–5**	**Suma ważona**
brak miejsc pracy w danym sektorze	0,5	4	2
zmiana sytuacji gospodarczej	0,3	3	0,9
niedostanie się na studia	0,2	2	0,4
SUMA	**1**	**9**	**3,3**

mocne strony – słabe strony: 3,8 – 2,8 = 1,0

szanse – zagrożenia: 3,7 – 3,3 = 0,4

Okazuje się, że mocne strony mają znaczną przewagę nad słabymi stronami.

Szanse również przeważają nad zagrożeniami, ale mniej zdecydowanie. Kasia zastanawia się, co zrobić, aby jak najlepiej wykorzystać szanse oraz zminimalizować zagrożenia.

Możliwości rozwoju

Kasia określiła kompetencje, które będzie rozwijać już teraz, aby zwiększyć szanse budowania wybranej kariery zawodowej. Rozwój poszczególnych kompetencji może sprawić, że szanse i mocne strony będą jeszcze bardziej dostrzegalne.

Kompetencje miękkie

- Praca w zespole jest ważna szczególnie w nowoczesnych organizacjach. Wiele decyzji podejmuje się tu zespołowo, projekty są również wykonywane w grupach. Warto mieć umiejętność pracy w grupie, która może być bardzo zróżnicowana.
- Logiczne myślenie – w bankowości wskazana jest umiejętność łączenia faktów i dostrzegania zależności między wydarzeniami, liczbami, danymi.

- Kreatywność pozwoli na tworzenie i wyszukiwanie nowych rozwiązań. Osoba kreatywna to taka, która potrafi wcielać swoje pomysły w życie.
- Przedsiębiorczość jest ważna także w miejscu pracy. Osoba przedsiębiorcza nie tylko prowadzi firmę, lecz także przejawia aktywną postawę życiową. W bankowości trzeba poszukiwać nowych rozwiązań.
- Uczciwość – bank jest instytucją zaufania publicznego, gdzie zasadnicze znaczenie mają uczciwość oraz sumienność.
- Kultura osobista – kompetencja uniwersalna w każdej branży. Tworzenie zespołu z osobami, które przejawiają wysoką kulturę osobistą, jest o wiele prostsze.

Kompetencje twarde

- Umiejętności analityczne są ważne w przetwarzaniu danych podczas pracy w bankowości. Ważne, aby dostrzegać zależności i procesy.
- Wiedza branżowa i specjalistyczna pomoże szybko odnaleźć się w pracy.
- Obsługa programów będzie dużym atutem. Warto samodzielnie rozwijać te umiejętności, zaczynając od arkuszy kalkulacyjnych, takich jak Excel.
- Prawo jazdy umożliwi dojazd do klienta, przewiezienie dokumentów lub dotarcie na spotkanie.
- Znajomość języków programowania może okazać się bardzo przydatna.
- Znajomość języków obcych umożliwi obsługę klientów nieposługujących się językiem polskim i otworzy możliwości kariery za granicą.

Uzyskane efekty

Dzięki rozwojowi swoich umiejętności Kasia zwiększyła swoją szansę na rynku pracy. Dostała się na wymarzony kierunek studiów. Podczas nauki na uczelni mogła rozwijać swoje umiejętności dodatkowe, dzięki czemu rozmowa o pracę poszła jej znakomicie. W czasie studiów odbyła kilka staży w instytucjach pozwalających na osiągnięcie swojego celu i aplikowanie o pracę w bankowości na wybranym stanowisku.

Przypadek 2. Wybór oferty kredytowej

I. Opis analizowanego podmiotu

Karol od 2 lat jest właścicielem sklepu odzieżowego „Fantazja" w jednym z dużych polskich miast. Sprzedaje wyselekcjonowane ubrania niszowych zagranicznych marek. Zdobył grupę stałych klientów, którzy polecają jego sklep swoim znajomym. Rynek odzieżowy jest jednak bardzo konkurencyjny i aby sklep utrzymał swoją atrakcyjność, a przede wszystkim zdobył kolejnych klientów, Karol musi wprowadzać nowe produkty, unowocześnić lokal oraz zaplanować otwarcie jeszcze jednego punktu sprzedaży. Klienci są coraz bardziej wymagający, a konkurencyjne firmy, w tym tzw. sieciówki, zdominowały najczęściej odwiedzane miejsca, tj. galerie handlowe. Aktualna stabilna sytuacja finansowa firmy Karola nie pozwala na wprowadzenie innowacji, niezbędnych w celu nadążenia za konkurencją i spełnienia oczekiwań klientów. Potrzebne jest więc pozyskanie dodatkowych środków finansowych. Jednym ze sposobów może być otrzymanie kredytu w banku. Karol już wcześniej korzystał z kredytów, które spłacił w ustalonych terminach, więc ma dobrą historię i wysoką wiarygodność kredytową w Biurze Informacji Kredytowej. To na pewno pomoże w rozmowach z bankami.

Przedsiębiorca postanowił przeprowadzić analizę SWOT w celu zbadania mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń związanych z zaciągnięciem kredytu.

S – *Strenghts* Mocne strony	**W – *Weaknesses* Słabe strony**
• spory zastrzyk finansowy • możliwość przeprowadzenia ważnych inwestycji • natychmiastowa możliwość przeznaczenia pieniędzy na dany cel, a nie oszczędzanie na niego przez kilka miesięcy / lat	• konieczność spłaty większej kwoty niż została pożyczona • konieczność przeznaczania części dochodów na comiesięczną ratę kredytu
O – *Opportunities* Szanse	**T – *Threats* Zagrożenia**
• inwestycje przeprowadzone dzięki środkom uzyskanym w wyniku kredytu mogą przyczynić się do powiększenia zysków w przyszłości • rozsądne wydanie pieniędzy może znacznie podnieść popularność sklepu oraz zainteresować nowych klientów • rozwój firmy spowodowany zastrzykiem gotówki może przyciągnąć nowych inwestorów	• niespłacanie rat kredytu spowoduje naliczenie dodatkowych odsetek, a więc nowe koszty • inwestycje mogą nie przynieść oczekiwanych skutków • może dojść do nieoczekiwanych zdarzeń (np. choroba, pandemia, kryzys gospodarczy), co spowoduje problemy z regularnym spłacaniem kredytu

Po wykonaniu analizy SWOT właściciel sklepu zdecydował się na zaciągnięcie kredytu. Na rynku funkcjonuje dużo banków z interesującymi ofertami. Karol wie, że musi dokładnie przeanalizować oferty i wybrać kredyt dopasowany do swoich potrzeb i możliwości. Po wstępnej analizie wybrał trzy oferty.

Sklep z odzieżą

II. Określenie potrzeb, możliwości oraz celu, który chce osiągnąć właściciel sklepu

Karol potrzebuje dokładnie 60 tys. zł. Część tej kwoty pozwoli mu na zakup wyposażenia sklepu, który dzięki temu stanie się bardziej atrakcyjny. Natomiast pozostałą część chce przeznaczyć na zakup nowej linii ubrań stworzonej przez jednego z włoskich projektantów. Taki towar zapewni mu wyprzedzenie konkurencji oraz przyciągnie sporą rzeszę klientów.

Karol ustalił kilka zasad, którymi będzie się kierował podczas wyboru oferty kredytowej:

- chce spłacać kredyt przez okres co najmniej 2 lat, lecz nie dłużej niż przez 3 lata;
- rata, jaką będzie w stanie zapłacić miesięcznie, to maksymalnie 2100 zł, lecz im niższa rata, tym bardziej będzie zadowolony;
- w pierwszym miesiącu chciałby zapłacić maksymalnie 2500 zł dodatkowych opłat związanych z uruchomieniem kredytu (np. ubezpieczenie kredytu lub prowizja przygotowawcza); im mniejsze dodatkowe opłaty, tym lepiej;
- łączna kwota spłaty kredytu nie powinna być, według Karola, większa niż 75 tys. zł.

III. Przedstawienie ofert kredytowych i analiza

Karol postanowił rozważyć 3 oferty.

	Bank Zielony	Bank Niebieski	Bank Czerwony
Liczba rat	48	24	36
Prowizja przygotowawcza (opłata jednorazowa)	0 zł	800 zł	1200 zł
Ubezpieczenie kredytu (opłata jednorazowa)	500 zł	1500 zł	2200 zł
Oprocentowanie	10,37 %	9,74 %	8,73 %
Wysokość raty	1745,00 zł	2967,00 zł	2086,67 zł
Łącznie do spłaty	84 260,00 zł	73 508,00 zł	78 520,12 zł

Analiza oferty 1 – Bank Zielony

a) Przedstawienie oferty

Liczba rat	48	**Oprocentowanie**	10,37 %
Prowizja przygotowawcza	0 zł	**Wysokość raty**	1745,00 zł
Ubezpieczenie kredytu	500 zł	**Łącznie do spłaty**	84 260 zł

b) Analiza możliwości

Porównanie oczekiwań Karola z opcjami oferty

Karol nie planował spłacania kredytu aż przez 4 lata. Założył, że spłaci go maksymalnie w ciągu 3 lat. Koszty związane z uruchomieniem kredytu są zadowalające, ponieważ wynoszą tylko 500 zł. Bardzo atrakcyjna jest dla niego również wysokość miesięcznej raty, która wynosi o 355 zł mniej, niż zakładał. Całkowita kwota do spłaty jest jednak zdecydowanie wyższa, niż planował.

c) Ocena i określenie przyszłości

Jedyne 500 zł kosztów związanych z uruchomieniem kredytu sprawia, że Karol nie zostanie obciążony dużymi spłatami na początku, co pozytywnie wpływa na ocenę tej oferty kredytowej. Wydłużenie spłaty kredytu do 48 miesięcy powoduje, że kwota miesięcznej raty jest co prawda stosunkowo niska, ale łączna kwota do spłaty jest wyższa o 9260 zł, niż zakładał.

Karol sprawdził jednak, że istnieje możliwość nadpłacania kredytu, czyli spłacania co miesiąc większej kwoty, niż ustalono w umowie. To powoduje, że liczba rat i łączna kwota do spłaty może zmaleć i spełnić wymagania.

Niższa kwota raty pozwoli Karolowi na większą elastyczność w zarządzaniu finansami co miesiąc. W razie nieprzewidzianych sytuacji, które będą wymagały dodatkowych wydatków (np. konieczna naprawa lub wzrost cen mediów), właściciel sklepu będzie prawdopodobnie miał więcej wolnych funduszy, co pozwoli mu na pokrycie ewentualnych kosztów.

Analiza oferty 2 – Bank Niebieski

a) Przedstawienie oferty

Liczba rat	24	**Oprocentowanie**	9,74 %
Prowizja przygotowawcza	800 zł	**Wysokość raty**	2967,00 zł
Ubezpieczenie kredytu	1500 zł	**Łącznie do spłaty**	73 508,00 zł

b) Analiza możliwości

Porównanie oczekiwań Karola z opcjami oferty

Dwuletni okres spłaty kredytu spełnia wymagania Karola, jednak koszt miesięcznej raty w wysokości 2967 zł jest nie do przyjęcia przez właściciela sklepu. Koszty związane z uruchomieniem kredytu odpowiadają jego oczekiwaniom, podobnie jak łączna kwota do spłaty, która jest o 1492 zł mniejsza niż zakładał.

c) Ocena i określenie przyszłości

Ta oferta kredytowa proponuje najmniejszą liczbę rat oraz odpowiednie dla Karola koszty ubezpieczenia i prowizji przygotowawczej. Ponadto łączna kwota do spłaty jest najniższa, co sugeruje, że oferta ta jest korzystna. Wysoka miesięczna rata powoduje jednak, że właściciel sklepu nie powinien decydować się na ten kredyt. Tak wysokie zobowiązanie z uwzględnieniem wiedzy, że możliwości firmy na to nie pozwalają, jest niewłaściwym wyborem, ponieważ może wprowadzić firmę w kłopoty finansowe. Po pojawieniu się niespodziewanych kosztów właściciel sklepu może mieć problemy z regulowaniem tak wysokiej raty kredytu. Karol wie, że niekiedy lepiej zdecydować się na kredyt, który spłaca się dłużej, ponieważ dzięki temu miesięczne raty są niższe. Nie zawsze mniejsza całkowita kwota kredytu do spłaty oznacza najlepszą ofertę.

Analiza oferty 3 – Bank Czerwony

a) Przedstawienie oferty

Liczba rat	36	**Oprocentowanie**	8,73 %
Prowizja przygotowawcza	1200 zł	**Wysokość raty**	2086,67 zł
Ubezpieczenie kredytu	2200 zł	**Łącznie do spłaty**	78 520,12 zł

b) Analiza możliwości

Porównanie oczekiwań Karola z opcjami oferty

Oferta Banku Czerwonego spełnia część wymagań Karola. Zaoferowano spłatę kredytu w 36 ratach po 2086,67 zł każda, co pokrywa się z oczekiwaniami przedsiębiorcy. Łączna kwota do spłaty nieznacznie przekracza zakładany budżet. Natomiast ubezpieczenie kredytu i prowizja przygotowawcza, płatne przy uruchomieniu kredytu, są wyższe o 900 zł, niż przewidywał właściciel sklepu.

c) Ocena i określenie przyszłości

Ta oferta daje Karolowi możliwość spłaty kredytu w odpowiednich dla niego warunkach. Przeznaczy on co miesiąc kwotę, która nie spowoduje trudności w zarządzaniu finansami firmy, a dodatkowo już po 3 latach zobowiązanie zostanie spłacone. Niestety, przy uruchomieniu kredytu przedsiębiorca zapłaci 800 zł więcej, niż planował, a łącznie do spłaty pozostanie ponad 3500 zł więcej. Jednak w perspektywie długoterminowej i w porównaniu z pozostałymi ofertami ten kredyt jest najbezpieczniejszą opcją i pozwoli mu na rozsądne zrealizowanie inwestycji, a także poprawne zarządzanie finansami firmy.

Przypadek 3. Spirala długów

I. Opis analizowanego podmiotu

Mariusz jest 26-letnim pracownikiem restauracji zatrudnionym na stanowisku kelnera. Wykonywany zawód jest zgodny z jego wykształceniem, ukończył bowiem szkołę gastronomiczną i zaliczył różnego rodzaju kursy kelnerskie oraz barmańskie, zarówno w kraju, jak i za granicą. Na stanowisku kelnera jest zatrudniony od 3 lat na podstawie umowy o pracę, a jego zarobki wynoszą 4600 zł miesięcznie brutto, czyli około 3460 zł netto (zgodnie z regulaminem wewnętrznym napiwki otrzymywane przez kelnerów dzielone są na wszystkie osoby pracujące na danej zmianie). Wcześniej pracował przez 6 miesięcy na stażu na podstawie cywilnoprawnej umowy-zlecenia, co pozwoliło na wstępne sprawdzenie jego umiejętności przez pracodawcę. Ze względu na pracę w restauracji serwującej dania kuchni japońskiej wydaje się, że sytuacja zawodowa Mariusza jest stabilna, a umiejętności i profesjonalizm pozwalają na perspektywiczne myślenie o stałym zatrudnieniu. Z tego powodu Mariusz zdecydował się podjąć ważną decyzję o zakupie samochodu, który znacznie ułatwi dojazd do pracy i codzienne życie. Zakup został sfinansowany ze środków własnych, z części zgromadzonych oszczędności. Mariusz podjął również decyzję o zakupie mieszkania, co miało być opłacalne, zważywszy na perspektywę kilkunastu lat ponoszenia kosztów wynajmu. Dobre wskaźniki makroekonomiczne, praca o stabilnym charakterze oraz rodzaj zawartej umowy pozwoliły Mariuszowi na zaciągnięcie w banku kredytu na zakup mieszkania. Po roku okazało się jednak, że występują problemy ze spłatą kredytu. Wynikały one z kilku powodów, a pierwszym z nich była rosnąca wysokość raty związana z podniesieniem przez Radę Polityki Pieniężnej (organ Narodowego Banku Polskiego) stóp procentowych. Poza tym restauracja, w której pracował,

Kelner w japońskiej restauracji

zaczęła borykać się z problemami finansowymi, przez co została zmuszona do zmniejszenia pensji pracownikom, aby przetrwać na rynku. Początek problemów nastąpił jednak już w momencie zakupu mieszkania, ponieważ jego urządzenie pochłonęło więcej pieniędzy, niż Mariusz zakładał, a przedłużające się prace wykończeniowe spowodowały, że jednocześnie nadal trzeba było ponosić koszty wynajmu mieszkania. Brak spłaty rat spowodował wzrost realnego kosztu kredytu przez naliczenie dodatkowych odsetek od opóźnień, a Mariusz miał również problem z opłacaniem zaległego czynszu, a to wiązało się z zapłatą kar umownych i odsetek od niezapłaconego czynszu. Realnie Mariusz wpadł więc w spiralę długów, z której trudno było mu wyjść, ponieważ koszty życia okazały się znacznie wyższe od dochodu.

II. Opis otoczenia, w którym działa podmiot

Mariusz mieszka w mieście, w którym przebywa również jego najbliższa rodzina. Ze względu na turystyczny charakter miejscowości działa w niej wiele punktów gastronomicznych, takich jak miejsce pracy Mariusza. Poza tym w mieście funkcjonują dwie wyższe uczelnie, przez co prężnie się ono rozwija, przyciągając firmy poszukujące wykwalifikowanych pracowników. Wzrost populacji tego ośrodka powoduje pojawianie się nowych punktów usługowych, rozwój sieci taksówek, transportu publicznego oraz firm kurierskich, których pracownicy przemieszczają się na rowerach. To ostatnie rozwiązanie sprawdza się przy wzmożonym ruchu samochodowym. Miasto jest zlokalizowane w rozwijającej się części kraju, gdzie powstają nowe połączenia drogowe i kolejowe, a region jest wspierany przez specjalne środki finansowe z budżetu państwa. Mają one pozwolić na wyrównanie różnic w rozwoju gospodarczym regionu względem innych części kraju. Gospodarka zmaga się jednak z trudnym okresem zastoju gospodarczego, który nie dotyczy jedynie miasta czy regionu, ale ma charakter globalny. W ciągu ostatniego roku skutkowało to podniesieniem stóp procentowych, co spowodowało m.in. podniesienie wysokości rat kredytu za mieszkanie Mariusza. Innym efektem jest też malejący popyt na usługi gastronomiczne, co wynika z ograniczenia wydatków konsumentów. W związku z tym nastąpiło zamknięcie wielu punktów usługowych, w tym lokali gastronomicznych, lub obniżenie ich przychodów.

III. Określenie celu, jaki ma osiągnąć podmiot

Mariusz stwierdza, że dalsze zadłużanie się może mieć dla niego bardzo przykre konsekwencje, takie jak utrata mieszkania i innych wartościowych rzeczy. W związku z tym postanawia przyjąć plan wyjścia ze spirali długów i spłaty zadłużenia wraz z terminową płatnością kolejnych rat. Zakłada, że potrwa to 5 lat.

IV. Znalezienie najlepszych sposobów osiągnięcia celu

Aby osiągnąć cel, Mariusz sporządza listę przychodów i wydatków oraz pomysłów na zdobycie koniecznych, dodatkowych środków finansowych. To wszystko planuje w perspektywie długoterminowej: 5 lat. Jego plan został przedstawiony poniżej.

Rok	Dochody			Wydatki			BILANS DODANY R/R	UWAGI
	praca	inne	SUMA	życie	kredyt	SUMA		
n	39 960	0	**39 960**	44 400	21 600	**66 000**	**–26 040**	• pensja obniżona do 3330 zł • wysokie koszty życia ze względu na spłatę zaległego czynszu • koszty życia codziennego 1900 zł / miesiąc i spłata zaległego czynszu • spłata kredytu obejmuje odsetki od zaległych płatności i zaległe raty
n+1	39 960	7 200	**47 160**	19 200	21 600	**40 800**	**–19 680**	• pensja obniżona do 3330 zł • praca dodatkowa za 600 zł / miesiąc • ograniczenie kosztów życia codziennego do 1600 zł / miesiąc • spłata kredytu obejmuje odsetki od zaległych płatności i zaległe raty
n+2	39 960	7 200	**47 160**	19 200	21 600	**40 800**	**–13 320**	• pensja obniżona do 3330 zł • praca dodatkowa za 600 zł / miesiąc • ograniczenie kosztów życia codziennego do 1600 zł / miesiąc • spłata kredytu obejmuje odsetki od zaległych płatności i zaległe raty
n+3	39 960	7 200	**47 160**	19 200	21 600	**40 800**	**–6 960**	• pensja obniżona do 3330 zł • praca dodatkowa za 600 zł / miesiąc • ograniczenie kosztów życia codziennego do 1600 zł / miesiąc • spłata kredytu obejmuje odsetki od zaległych płatności i zaległe raty
n+4	39 960	7 200	**47 160**	19 200	21 600	**40 800**	**–600**	• pensja obniżona do 3330 zł • praca dodatkowa za 600 zł / miesiąc • ograniczenie kosztów życia codziennego do 1600 zł / miesiąc • spłata kredytu obejmuje odsetki od zaległych płatności i zaległe raty
n+5	44 880	7 200	**52 080**	19 200	21 600	**40 800**	**10 680**	• zakładany wzrost pensji do 3740 zł • praca dodatkowa za 600 zł / miesiąc • ograniczenie kosztów życia codziennego do 1600 zł / miesiąc • spłata kredytu obejmuje odsetki od zaległych płatności i zaległe raty
n+6	44 880	0	**44 880**	22 800	16 800	**39 600**	**15 960**	• zakładany wzrost pensji do 3740 zł • standardowe koszty życia – 1900 zł • bieżąca spłata kredytu

Zgodnie z przedstawieniem ujętym w tabeli celem jest zwiększenie dochodów i ograniczenie wydatków. Pozwoli to na pokrycie zadłużenia i osiągnięcie stabilności finansowej w szóstym roku.

V. Uzyskane efekty

Dzięki opracowaniu planu Mariusz zyskał szansę na wyjście ze spirali zadłużenia. Kalkulacja pokazuje, jak musi działać, żeby poradzić sobie z zadłużeniem. Mariusz postanowił znaleźć dodatkową pracę i obniżyć wydatki. Choć zachowanie takiej dyscypliny było trudne, w ciągu kilku lat Mariuszowi udało się osiągnąć cel.

Mariusz przestrzegał planu wyjścia ze spirali długów, dzięki czemu nie stracił mieszkania

Przypadek 4. Efektywne zarządzanie własnymi finansami

I. Opis analizowanego podmiotu

Justyna jest młodą osobą, która przykłada dużą wagę do przedsiębiorczości. Zainteresowanie tematami ekonomicznymi i gospodarczymi rozwija dzięki studiom na uniwersytecie ekonomicznym na kierunku rachunkowość i finanse, a w przyszłości zamierza zostać księgową. Samo zainteresowanie finansami ma jednak znacznie dłuższą historię. Justyna spotkała się z zagadnieniem finansów, zwłaszcza tych osobistych, dotyczących domowego budżetu, już w okresie szkoły podstawowej. Wszystko zaczęło się w klasie szóstej od projektu, którego celem była edukacja dzieci z zakresu oszczędzania i inwestowania. To wówczas Justyna poznała znaczenie słowa „pieniądz", jego historię i sposoby na pomnażanie. Zajęcia warsztatowe pozwoliły jej również zrozumieć, że oszczędzanie oznacza wydawanie pieniędzy w sposób racjonalny, a nie całkowitą rezygnację z wydatków. Od tego czasu obiecała sobie, że w przyszłości będzie osobą przedsiębiorczą, czyli sprawnie zarządzającą swoimi finansami, co w dalszej perspektywie pozwoli jej na zakup np. samochodu lub mieszkania. Teraz, gdy minęło już kilka lat, Justyna chce zrealizować swoje plany. Myśląc o planowaniu budżetu, czyli przychodów i wydatków, opierała się na kilku zasadach, które opracowała na podstawie wiedzy pozyskanej podczas warsztatów jeszcze w szkole podstawowej:

- planuj i kontroluj przychody i wydatki w każdym miesiącu;
- oszczędzaj – wydawaj mniej, niż zarabiasz;
- dostosowuj wydatki do budżetu, a nie budżet do wydatków;
- motywuj oszczędzanie konkretnymi celami.

Na podstawie wypracowanych zasad oraz wiedzy zdobytej na studiach Justyna opracowała własny formularz, który pozwoli jej na zarządzanie budżetem. Jego najważniejsze części po stronie przychodów będą stanowiły: zarobki z pracy (własnej firmy), zarobki z korepetycji, stypendium rektora i wsparcie finansowe od rodziców. Justyna postanawia też założyć własną firmę. Co prawda, dotychczas wystarczało jej środków na życie dzięki wsparciu rodziców, ale zauważyła, że pracując dodatkowo, będzie mogła sporo odłożyć. Natomiast po zakończeniu studiów takiej możliwości już nie będzie miała. Założyła firmę marketingową. Najważniejsze wydatki Justyny stanowiły: czynsz za wynajem kawalerki, wyżywienie i rozrywka.

II. Opis otoczenia, w którym działa podmiot

Justyna na miejsce swoich studiów wybrała Katowice ze względu na mieszkających tam znajomych oraz możliwość znalezienia pracy. Koszty wynajmu mieszkania w Katowicach były niższe niż w Krakowie czy Warszawie. Uczelnia zapewnia Justynie bardzo dobre warunki do nauki, a dodatkowo gwarantuje wysokie stypendia dla najlepszych studentów. Miasto staje się jednym z centrów finansowych kraju, mają tam siedziby najważniejsze firmy zajmujące się finansami. Katowice, chcąc przyciągnąć studentów,

Projektowanie grafiki komputerowej na potrzeby marketingowe

oferuje również specjalne rabaty na komunikację miejską i lokalny transport kolejowy. Justyna może liczyć na wsparcie rodziców, którzy chcąc zapewnić jej swobodę nauki, pokrywają podstawowe koszty wynajmu mieszkania i wyżywienia przez całe studia.

III. Określenie celu, który ma osiągnąć podmiot

Celem Justyny było rozpoczęcie życia przedsiębiorczyni dzięki opracowaniu własnego budżetu i sprawnemu nim zarządzaniu. Cel ten wynikał w dużej mierze z dostrzeżonej przez nią szansy na odłożenie pieniędzy z pracy oraz pokrywania przez rodziców kosztów jej utrzymania w okresie studiów. Justyna chciała w ten sposób zapewnić sobie dobry start w przyszłości.

IV. Znalezienie najlepszego sposobu osiągnięcia celu

Aby osiągnąć swój cel, Justyna postanowiła uzyskać zakładane dochody dzięki:

- podjęciu pracy – prowadzenie własnej firmy marketingowej zajmującej się grafiką i tworzeniem treści;
- udzielaniu korepetycji ze statystyki studentom z młodszego rocznika;
- zdobyciu stypendium rektora.

Swój pomysł Justyna omówiła z jednym z wykładowców, a ten dodatkowo podpowiedział jej, że założenie firmy może generować w przypadku studenta mniejsze koszty, np. ubezpieczeń społecznych, dzięki skorzystaniu ze wsparcia Akademickiego

Inkubatora Przedsiębiorczości lub powszechnie dostępnych dotacji na założenie działalności, oferowanych przez m.in. lokalne urzędy pracy. Po ustaleniu szczegółów Justyna postanowiła założyć firmę w prostej formie jednoosobowej działalności gospodarczej i skorzystać z unijnej dotacji wspierającej nowo powstające firmy. W ramach dotacji Justyna przez pierwsze 2 lata będzie każdego miesiąca otrzymywać środki finansowe na pokrycie kosztów ubezpieczeń społecznych. Pozwoli jej to na oszczędności w wysokości ok. 1100 zł miesięcznie. Justyna omówiła również swój plan z koleżanką z wyższego roku Karoliną. Ta podpowiedziała, że zdobycie stypendium jest bardzo łatwe, jeżeli dziewczyna zaangażuje się na uczelni, np. w koło naukowe, działalność chóru czy drużyny sportowej. Dzięki temu studenci otrzymują dodatkowe punkty, a wysoka średnia z ocen nie ma już tak wielkiego znaczenia. Karolina, jako osoba posiadająca już doświadczenie w zarządzaniu finansami, dała jej również radę, aby oszczędności trzymać na lokacie, dzięki czemu będzie można pomnażać odkładane pieniądze bez ryzyka ich utraty.

Łączne ujęcie planowanych przychodów i wydatków zawartych w autorskim formularzu Justyny opracowanym w programie Excel zostało przedstawione w tabeli.

Kalkulacja ta jest ostateczną wersją, którą przygotowała na podstawie różnych wariantów zakładanych wielkości dochodów i wydatków. W celu możliwie rzetelnego ich oszacowania prowadziła obliczenia dla każdego roku osobno i przyjęła kwoty w odniesieniu do pojedynczych miesięcy. Licząc ostateczną wartość oszczędności, jaką uda jej się osiągnąć w ciągu dwóch lat, myślała o odłożeniu środków na własny samochód, który przyda jej się na późniejsze dojazdy do pracy, oraz zakup mieszkania lub chociaż część wkładu własnego – w przypadku konieczności wzięcia kredytu mieszkaniowego. Aby cel był realny i odpowiadający jej rzeczywistym potrzebom, założyła zakup małego, używanego samochodu z niewielkim przebiegiem. Po przejrzeniu ogłoszeń w internecie oszacowała, że będzie jej potrzebne około 15 tys. zł. Pozostałą kwotę, lecz nie mniej niż 36 000 zł, czyli średnio 1500 zł miesięcznie, postanowiła przeznaczyć na cele mieszkaniowe. Justyna zauważyła, że cel zostanie osiągnięty, ponieważ oszczędności odpowiadają wysokości zaplanowanych zakupów.

V. Uzyskane efekty

Justyna rzetelnie realizowała swoje założenia budżetowe, przestrzegając wielkości miesięcznych wydatków i odkładając oszczędności na lokatę. Zadanie nie było łatwe, ponieważ pojawiły się niespodziewane wydatki, takie jak zakup nowego laptopa. Zaradność dziewczyny pozwoliła jej jednak na znalezienie środków również na niespodziewane wydatki, ponieważ w drugim roku Justyna ostatecznie pozyskała więcej studentów na korepetycje. Justyna oszczędziła na wakacjach, na które pojechała poza sezonem, dzięki czemu ceny noclegów były znacznie niższe. Bieżąca kontrola budżetu oraz dostosowywanie dochodów i wydatków pozwoliły Justynie osiągnąć cel budżetowy. Po ukończeniu studiów kupiła samochód i postanowiła kontynuować gromadzenie pieniędzy na zakup mieszkania, opracowując kolejny plan – zgodnie ze swoją przedsiębiorczością.

Dochody	**KATEGORIA**	**Firma**	**Korepetycje**	**Stypendium rektora**	**Wsparcie od rodziców**	**SUMA**
	UWAGI	Po rozeznaniu wśród potencjalnych klientów założyłam zysk: 1500 zł miesięcznie w pierwszym roku i 2000 zł miesięcznie w drugim roku – po zyskaniu większej liczby klientów	Założyłam wysokość zysku na podstawie następujących obliczeń: 2 uczniów · 30 zajęć · 50 zł godzina	Założyłam wysokość zysku na podstawie następujących obliczeń: 9 miesięcy · kwota stypendium (800 zł w pierwszym roku i 900 zł w drugim roku)	Założyłam, że pokryją oni koszty wynajmu mieszkania (1100 zł miesięcznie) i żywności (400 zł miesięcznie)	
	1. rok	18 000 zł	3000 zł	7200 zł	18 000 zł	**46 200 zł**
	2. rok	24 000 zł	3000 zł	8100 zł	18 000 zł	**53 100 zł**
	SUMA	**42 000 zł**	**6000 zł**	**15 300 zł**	**36 000 zł**	
					99 300 zł	
Wydatki	**KATEGORIA**	**Mieszkanie**	**Żywność**	**Rozrywka**	**Budżet na wakacje**	**SUMA**
	UWAGI	Założyłam koszty 1 100 zł miesięcznie – takie same jak w kategorii dochodów Wsparcie od rodziców	Założyłam koszty 400 zł miesięcznie – takie same jak w kategorii dochodów *Wsparcie od rodziców*	Po analizie swoich dotychczasowych wydatków przyjmuję, że realnie na rozrywkę potrzeba mi 200 zł miesięcznie	Założyłam, że w pierwszym roku pojadę na wakacje w kraju, a w drugim roku wybiorę się za granicę	
	1. rok	13 200 zł	4800 zł	2400 zł	2300 zł	**20 400 zł**
	2. rok	13 200 zł	4800 zł	2400 zł	4200 zł	**20 400 zł**
	SUMA	**26 400 zł**	**9600 zł**	**4800 zł**	**6500 zł**	
					47 300 zł	
Podsumowanie (dochody – wydatki)	1. rok	25 800 zł				
	2. rok	32 700 zł				
	SUMA	**52 000 zł**				
Cel oszczędności (minimalny)	samochód	minimum 15 000 zł				
	mieszkanie	minimum 36 000 zł				
	SUMA	**51 000 zł**				
	OSIĄGNIĘTY ☺					

Źródła ilustracji i fotografii

Okładka: (mężczyzna) fizkes/Shutterstock.com, (budynek) hallojulie/Shutterstock.com.

Tekst główny: s. 5 (zakupy) AN Photographer2463/Shutterstock.com; s. 7 (piktogram krowa) disman.18/Shutterstock.com, (piktogram złoto) springsky/Shutterstock.com, (monety) Nicevector9/Shutterstock.com, (gotówka) Tgraphic/Shutterstock.com, (karta płatnicza) AbdullahNoman/Shutterstock.com; s. 8 (Rzymskie monety) Bukhta Yurii/Shutterstock.com, (Bilon) yarm_sasha/Shutterstock.com; s. 9 (kawiarnia) ChickenStock Images/Shutterstock.com, s. 10 (ikona bank) Waqar421/Shutterstock.com, (ikona dom) Design Collection/Shutterstock.com; (ikona przemysł) annisatul/Shutterstock.com; s. 12 (para) Hugo Felix/Shutterstock.com; s. 16 (absolwenci) EZ-Stock Studio/Shutterstock.com; s. 21 (logo KNF) reprodukcja; s. 22 (logo NBP) reprodukcja, (logo BFG) reprodukcja; s. 23 (logo BIK) reprodukcja, (logo GPW) reprodukcja, (logo kodów) reprodukcja; s. 26 (logo skok) reprodukcja; s. 30 (płatności blikiem) Proxima Studio/Shutterstock.com, („siedziba Banku Gospodarstwa Krajowegow Warszawie") ArtMediaFactory/Shutterstock.com; s. 34 (studenci) BalanceFormCreative/Shutterstock.com, (rodzina) M_Agency/Shutterstock.com; s. 39 (krasnal) Diego Grandi/Shutterstock.com; s. 41 (rodzina) BearFotos/Shutterstock.com; s. 43 (oferty inwestycyjne) Stock-Asso/Shutterstock.com, (Planowanie budżetu) Yuricazac/Shutterstock.com, s. 48 (Ministerstwo Finansów w Warszawie) ArtMediaFactory/Shutterstock.com; s. 49 (Wizualizacja bitcoinu) Singha Songsak P/Shutterstock.com; s. 51 (Urząd Skarbowy) Robson90/Shutterstock.com, (siedziba władz samorządowych) Daniel Sztork/Shutterstock.com; s. 54 (wybrane formularze papierowe PIT) Robson90/Shutterstock.com; s. 67 (skarbonka) SKT Studio/Shutterstock.com; s. 75 (wykresy) xalien/Shutterstock.com, (giełda) orhan akkurt/Shutterstock.com; s. 77 (brokerzy) Gorodenkoff/Shutterstock.com; s. 79 (sztabki złota) Pixfiction/Shutterstock.com, (frank szwajcarski) Surf Play Love/Shutterstock.com, (euro) Gennaro Leonardi Photos/Shutterstock.com, (dolar amerykański) ID1974/Shutterstock.com, (dom) rawmn/Shutterstock.com, (obrazy) Pressmaster/Shutterstock.com; s. 80 (kolekcje porcelany) PixHound/Shutterstock.com; s. 86 (bankowość mobilna) Andrey_Popov/Shutterstock.com, (autoryzacja operacji w bankowości) Andrey_Popov/Shutterstock.com; s. 90 (płatność za pomocą zegarka elektronicznego) AlpakaVideo/Shutterstock.com; s. 96 (lombard) Elnur/Shutterstock.com; s. 99 (pracownik banku) fizkes/Shutterstock.com; s. 100 (kłódka ikona) elimam/Shutterstock.com; s. 106 (plac zabaw) Vladimir Bolokh/Shutterstock.com, (uprawy) BearFotos/Shutterstock.com; s. 109 („Zakładu UbezpieczeńSpołecznych (ZUS)") Remigiusz Gora/Shutterstock.com; s. 112 (Profilaktyka szczepień prowadzona przez NFZ) Anna Gawlik/Shutterstock.com; s. 113 (górnicy) Northfoto/Shutterstock.com; s. 114 (policja) Adam Ziaja/Shutterstock.com, (ratownicy) KSikorski/Shutterstock.com, (żegluga morska) Wojciech Wrzesien/Shutterstock.com; s. 122 (dom jednorodzinny) Krzysztof Slusarczyk/Shutterstock.com, (kamper) Sebastian Gora Photo/Shutterstock.com; s. 125 (Budynek Warszawskiej Giełdy Papierów) Mike Mareen/Shutterstock.com, („wnętrze obecnego budynku Warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych") Grand Warszawski/Shutterstock.com; s. 127 (niedźwiedź i byk przed budynkiem giełdy we Frankfurcie) Marco Ritzki//Shutterstock.com; s. 136 (dom) Imagenet/Shutterstock.com, (wycieczka) gorillaimages/Shutterstock.com; s. 140 (budżet domowy) inspiring.team/Shutterstock.com, s. 208 (rodzina z psem) Evgeny Atamanenko/Shutterstock.com, (mężczyzna na fotelu) fizkes/Shutterstock.com, (rodzina z jedzeniem) Rawpixel.com/Shutterstock.com, (ludzie i śniadanie) Pressmaster/Shutterstock.com, (portfel) inspiring.team/Shutterstock.com, (wydatki) inspiring.team/Shutterstock.com, (jedzenie) inspiring.team/Shutterstock.com, (oszczędności) Billion Photos/Shutterstock.com, (mechanik) wavebreakmedia/Shutterstock.com, (lekarka) Zadorozhna Natalia/Shutterstock.com; s. 141 (zakupy) inspiring.team/Shutterstock.com, s. 209 (mechanik i samochód) Ljupco Smokovski/Shutterstock.com, (laptop i telefon) afotostock/Shutterstock.com, (żywność) creativeriver/Shutterstock.com, (lekarstwa) 5 second Studio/

Shutterstock.com, (kosmetyki) Pixel-Shot/Shutterstock.com, (środki czystości) Kabardins photo/Shutterstock.com, (joga) fizkes/Shutterstock.com, (piłka nożna) Eugene Onischenko/ Shutterstock.com, (koncert) S. Kuelcue/Shutterstock.com, (książki) Prokrida/ Shutterstock.com, (restauracja) djile/Shutterstock.com, (świnka skarbonka) Romolo Tavani/ Shutterstock.com, (pieniądze) Sergiy Palamarchuk/Shutterstock.com, (kocie jedzenie) Pavlo Lys/Shutterstock.com, (fryzjerka) Pixel-Shot/Shutterstock.com, (buty sportowe) Evikka/ Shutterstock.com, (równoważnia) klyaksun/Shutterstock.com; s. 145 (chłopak w słuchawkach) Krakenimages.com/Shutterstock.com; s. 147 (R – typ realistyczny) Bilal Sirrullah/Shutterstock.com, (K – typ konwencjonalny) Kompaniichenko Yurii/Shutterstock.com; s. 148 (P – typ przedsiębiorczy) creative-graphics/Shutterstock.com, (B – typ badawczy) Aha-Soft/Shutterstock.com, (A – typ artystyczny) vectornetwork/Shutterstock.com, (S – typ społeczny) Wilson Joseph – TukTuk Design/Shutterstock.com; s. 155 (kobieta w kasku) Oksana Shufrych/Shutterstock.com, (inżynier) Amorn Suriyan/Shutterstock.com; s. 158 (praca) Gorodenkoff/Shutterstock.com, (rodzina) ORION PRODUCTION/ Shutterstock.com; s. 160 (fair trade n) Photo_Pix/Shutterstock.com; s. 170 (malowanie porcelany) BearFotos/Shutterstock.com, (nastolatkowie z mapą) 2xSamara.com/ Shutterstock.com, (chłopak z książką) Dejan Dundjerski/Shutterstock.com, (skrzypek) FamVeld/Shutterstock.com; s. 174 (chłopak) Ground Picture/Shutterstock.com; s. 185 (rozmowa z chłopakiem) Antonio Guillem/Shutterstock.com, (dziewczyna) Lucky Business/Shutterstock.com; s. 191 (podporządkowanie pracownicze) Aha-Soft/ Shutterstock.com, (świadczenie pracy) Aha-Soft/Shutterstock.com, (odpłatność pracy) vectortank88/Shutterstock.com, (ryzyko pracodawcy) Vladvm/Shutterstock.com; s. 194 (mikroskop) industryviews/Shutterstock.com, (kawiarnia) BigPixel Photo/ Shutterstock.com; s. 196 (mobbing) Andrey_Popov/Shutterstock.com; s. 203 (prezentacja) stockfour/Shutterstock.com; s. 207 (mężczyzna z laptopem) Hero Images on Offset/ Shutterstock.com, (kobieta z psem) ImYanis/Shutterstock.com; s. 208 (gruba ludzi) New Africa/Shutterstock.com, (dziennikarka) Pixel-Shot/Shutterstock.com, (kobieta z laptopem) Dean Drobot/Shutterstock.com, (lekarz) ShotPrime Studio/Shutterstock.com, (kobieta) Tom Wang/Shutterstock.com; s. 209 (pad) gd_project/Shutterstock.com, (rower) Gilang Prihardono/Shutterstock.com, (chłopak) Anton Vierietin/Shutterstock.com, (anatomia) LUKA VESELINOVIC/Shutterstock.com, (kłótnie) Edge Creative/Shutterstock.com, (businessman) AYO Production/Shutterstock.com; s. 213 (kajaki) Tathoms/Shutterstock.com; s. 216 (firma rodzinna) M_Agency/Shutterstock.com, (przedsiębiorstwo) Gorodenkoff/ Shutterstock.com; s. 221 (robot) Zapp2Photo/Shutterstock.com, (Produkty elektroniczne) DAMRONG RATTANAPONG/Shutterstock.com; (klęski żywiołowe) Dariush M/Shutterstock.com, s. 229 (koparka) Another77/Shutterstock.com, (magazyn) Gorodenkoff/Shutterstock.com; s. 237 (badanie wzroku) Friends Stock/Shutterstock.com; s. 241 (roślinność wokół budynków biurowych) Fahroni/Shutterstock.com, (lekarze weterynarii) hedgehog94/ Shutterstock.com, (spływ) Ammit Jack/Shutterstock.com; s. 242 (wspólne szykowanie paczek) Ground Picture/Shutterstock.com; s. 248 (Międzynarodowym Dniem Przeciwdziałania Korupcji) ellinnur bakarudin/Shutterstock.com; s. 250 (świnka skarbonka) linear_design/Shutterstock.com, (żarówka) Irina Adamovich/Shutterstock.com, (dokument) Fourdoty/Shutterstock.com, (mózg) PROFA/Shutterstock.com, (biznesplan) Vector Stall/ Shutterstock.com, (puzzle) pambudi/Shutterstock.com, (decyzja) Annas Alam Yahya/ Shutterstock.com; s. 251 (garncarstwo) Stop war in Ukraine/Shutterstock.com; s. 252 (klienci) Andrew Angelov/Shutterstock.com; s. 257 (kuchnia) Studio Romantic/ Shutterstock.com, (błyskawice) Anbarasan/Shutterstock.com; s. 262 (Milano) MC MEDIASTUDIO/Shutterstock.com, (elektryczny samochód) Owlie Productions/ Shutterstock.com, (ubranie) Firn/Shutterstock.com, (park linowy) Robert Kneschke/ Shutterstock.com, (badanie wzroku) PeopleImages.com – Yuri A/Shutterstock.com, (szkolenie) fizkes/Shutterstock.com, (integracja) Robert Kneschke/Shutterstock.com, (schronisko) New Africa/Shutterstock.com, (sadzenie drzewek) Viktoriia Hnatiuk/ Shutterstock.com, (zbieranie śmieci) novak.elcic/Shutterstock.com; s. 263 (ziemia serce)

LittlePerfectStock/Shutterstock.com, (ziemia) Avigator Fortuner/Shutterstock.com, (demonstracja) Ground Picture/Shutterstock.com, (uratuj planetę) The Stock Studio/ Shutterstock.com, (demonstracja) Ground Picture/Shutterstock.com, (światowy dzień ziemi) DOERS/Shutterstock.com, (laptop) guteksk7/Shutterstock.com, (ręka CSR) Deemerwha studio/Shutterstock.com, (koncert) Malikova Nina/Shutterstock.com, (wyścig) Real_life_photo/Shutterstock.com, (PCK) Robson90/Shutterstock.com, (WOŚP) Mrugas PHOTOgraphy/Shutterstock.com; s. 270 (analiza) Andrey_PopovShutterstock.com; s. 274 (ubrania) Pixel-ShotShutterstock.com; s. 277 (kelner) Minerva StudioShutterstock.com; s. 280 (mieszkanie) Andrew Angelov/Shutterstock.com; s. 282 (kobieta przy komputerze) Pixel-ShotShutterstock.com.

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne oświadczają, że podjęły starania mające na celu dotarcie do właścicieli i dysponentów praw autorskich zamieszczonych utworów. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, przytaczając w celach dydaktycznych utwory lub fragmenty, postępują zgodnie z art. 27^1 ustawy o prawie autorskim. Jednocześnie Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne oświadczają, że są jedynym podmiotem właściwym do kontaktu autorów tych utworów lub innych podmiotów uprawnionych w wypadkach, w których twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia.